

85121

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TURİZM ALANLARINDA KAYNAK KULLANIMI
AÇISINDAN RİSK FAKTÖRÜ

Y.Şehir Plancı Ayfer YAZGAN GÜL

F.B.E. Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Programında
Hazırlanan

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 26 Kasım 1999
Tez Danışmanı : Prof.Dr. Rıfık ARSLAN (YTÜ)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Vedia DÖKMECİ (İTÜ)
Prof. Dr. Aykut KARAMAN (MSÜ)

[Handwritten signatures of Prof. Dr. Rıfık Arslan, Prof. Dr. Vedia Dökmeçi, and Prof. Dr. Aykut Karaman]

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL, 1999

85121

İÇİNDEKİLER		Sayfa
KISALTIMA LİSTESİ.....		v
ŞEKİL LİSTESİ.....		vi
GRAFİK LİSTESİ.....		vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....		viii
HARİTA LİSTESİ.....		ix
ÖZET.....		x
ABSTRACT.....		xi
1. GİRİŞ.....		1
1.1 Çalışmanın Amacı.....		1
1.2 Zaman ve Mekan Sınırları.....		1
1.3 Çalışmanın Yöntemi ve Sınırları.....		2
1.4 Varsayımlar ve Varsayımlarla Yöntem Arasındaki İlişki		3
2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAĞLAMINDA KİTLE TURİZMİ VE GELİŞİMİ.....		8
2.1 Kitle Turizmi ve Turist Tipoloji İlişkileri.....		8
2.2 Kitle Turizminin Özellikleri.....		10
2.3. Turizm Arz ve Talebinin Gelişmiş Ülkeler ve Gelişmekte Olan Ülkeler Bağlamında Yönlendirilmesi.....		12
2.3.1 Turist çeken gelişmiş ülkelerde kitle turizminin özellikleri.....		12
2.3.2 Turist çeken gelişmekte olan ülkelerde kitle turizminin özellikleri.....		13
2.4 Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Turizm Yaklaşımı ve Turizmin Etkileri.....		14
2.4.1 Turizmin ekonomik etkileri.....		14
2.4.2 Turizmin sosyo kültürel etkileri.....		16
2.4.3 Turizmin çevresel etkileri.....		18
2.4.3.1 Turizm çevre ikilemi ve sürdürülebilirlik.....		20
2.4.3.2 Sürdürülebilir turizm ve doğal kaynak kullanımı.....		22
2.4.3.2.1 Taşıma kapasiteleri.....		24
2.4.4 Alternatif turizm türleri.....		26
2.5 Dünyada Kitle Turizminin Ortaya Çıkışı Gelişim ve Değişim Politikaları.....		27
2.5.1 Turizm sistemi içinde Dünya'da ve Akdeniz Ülkeleri'nde turizmin gelişimi ve değişimi.....		27
2.5.2 Avrupa ve Akdeniz ülkelerinde çevre ve sürdürülebilir turizm politikaları bağlamında turizm.....		33
2.5.3 Akdeniz ülkelerinde turizmin mekansal gelişimi ve ortaya çıkan çevresel problemler.....		36
2.6 Turizm Sistemi İçinde Türkiyede Turizmin Gelişimi ve Değişimi.....		41
2.6.1 Türkiye'de toplumsal ve kültürel sistemde turizm.....		41
2.6.2 Türkiye'de siyasal sistemde turizm.....		43
2.6.3 Türkiye'de yasal sistemde turizm.....		51
2.6.4 Ekonomik sistemde turizm.....		54

2.6.5	Türkiye’de çevre sisteminde turizm.....	61
2.6.6	Türkiye’de Turizm sistemindeki etkileşimlerin yarattığı mekansal değişme ve gelişmeler.....	64
2.7	Değerlendirme.....	69
3.	TURİZM ALANLARINDA TURİZM VE RİSK İLİŞKİSİ.....	72
3.1	Risk Kavramı ve Türleri.....	72
3.2	Turizm Risklerinde Politika ve Planlamanın İşlevi.....	73
3.3	Turizmin Ekonomik Riskleri ve Çeşitleri.....	74
3.3.1	Kaynak kullanım riski.....	75
3.3.2	Rant riski.....	77
3.4	Turizmin Çevresel Riskleri.....	77
3.4.1	Planlama riski.....	78
3.4.2	Gelecek riski	78
3.4.3	Talepve tipoloji riski.....	79
3.4.4	Turizmi sürdürmemeye gelecek riski.....	80
3.5	Turizmin Toplumsal Kültürel Riskleri	82
3.6	Değerlendirme.....	82
4.	RİSK TURİZM İLİŞKİSİNDE BİR ÖRNEK OLAY İRDELEMESİ GÜNEY ANTALYA TURİZM GELİŞİM PROJESİ.....	84
4.1	Antalya Bölgesi İçinde Kemer’in Yeri ve Önemi.....	84
4.2	GATAP Amaç Hedef Strateji ve Politikalar.....	87
4.2.1	Güney Batı Antalya kıyı kesimi 1/25 000 çevre düzeni plan hedefleri.....	89
4.2.2	GATGA kıyı bandı 1/25.000 çevre düzeni plan koşulları.....	91
4.2.3	Proje uygulama süreci.....	94
4.3	Plandaki Sapmaların Ortaya Koyduğu İleriye Dönük Riskler.....	95
4.4	GATGA Çevresel Riskler Fiziksel ve Doğal Kaynaklarda Bozulma.....	101
4.4.1	Yoğun yapılaşma ve betonlaşma.....	102
4.4.2	Turistik kullanımdan kaynaklanan riskler ve altyapı kapasite aşmaları	105
4.4.2.1	Su tüketimleri.....	105
4.4.2.2	Atık suların toplanması ve arındırılması.....	109
4.4.2.3	Katı atık sistemi.....	110
4.4.3	Artan yatak ve tesis sayısının yarattığı risk.....	110
4.5	Turizmin Çevresel Gelişimine İlişkin Değerlendirme.....	116
4.6	GATGA’nın Ekonomik Etkileri Sonuçları ve Riskleri.....	118
4.6.1	Ekonomik beklentilerin yarattığı rant riski.....	121
4.6.1.1	Kaynak kullanımı açısından risk.....	123
4.7	Ekonomik Etkileşime İlişkin Değerlendirme.....	127
5.	SONUÇLAR ve ÖNERİLER	130
	KAYNAKLAR.....	138

EKLER

Ek 1	Beldibi plan tadilatı.....	147
Ek 2	Çamyuva plan tadilatı.....	148
Ek 3	Mülakat olarak yapılan açık uçlu sorular.....	154
Ek 3.1	AKTOP ve POYD sorulan sorular.....	154
Ek 3.2	Belediye Altaş veGATAP sorulan sorular	155
Ek 3.3	Ticaret alanları ile ilgili sorular.....	156
ÖZGEÇMİŞ.....		157

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AESOB	: Antalya esnaf ve sanatkarlar odası birliği
AKTOP	: Akdeniz Turistik Oteller Ve İşletmeler Birliği
ALTAŞ	: Altyapı Turizm Şirketi
AT	: Avrupa Topluluğu
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DPT	: Devlet planlama teşkilatı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
GATAB	: Güney Antalya Turizm Ve Geliştirme Altyapı Birliği
GATGA,	: Güney antalya Turizm Gelişim Alanı
GATGP	: Güney Antalya Turizm Gelişim Planı
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UÇEP	: Uluslararası Çevre Eylem Planı
POYD	: Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği
SABK	: Seyahat Acentaları Birliği Kanunu
TB	: Turizm Bakanlığı
TUGEV	: Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı
TTB	: Turizm Tanıtma Bakanlığı
TTK	: Turizm Teşvik Kanunu
TYD	: Turizm Yatırımcıları Derneği
VY	: Vergi Yasaları
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
YSTK	: Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1	Turizm sistemi.....	3
Şekil 1.2	Arz ve talep ilişkilerinde turizm alt sistemi.....	4
Şekil 1.3	Turizm ve turizmin etkileri.....	4
Şekil 2.1	Kitle turisti ve turist tipoloji ilişkileri.....	9
Şekil 2.2	Turizm yatırım ve işletme teşvikleri.....	53
Şekil 3.1	Planlama hedeflerine yaklaşım.....	73
Şekil 3.2	Turizmin çevresel riskleri.....	81

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa

Grafik 2.1	Turist sayılarının dünyadaki gelişimi.....	30
Grafik 2.2	Kalkınma planlarında turist sayısı.....	46
Grafik 2.3	Kalkınma planlarında gelir-gider ilişkisi	47
Grafik 2.4	Turizmde gelir gider dengesi.....	56
Grafik 2.5	Turizm gelirin GSMH döviz ve ihracat geliri içindeki payı.....	59
Grafik 2.6	Konaklama tesislerinin gelişimi.....	65
Grafik 2.7	Konaklama tesisi taleplişkisi.....	66
Grafik 2.8	Belgeli konaklama tesislerinin gelişimi	67

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1	Turizmin toplumsal ve kültürel etkileri.....	17
Çizelge 2.2	Dünya’da yatak kapasitesinin bölgelerarası dağılımı.....	30
Çizelge 2.3	Batı Akdeniz ülkelerinde toplam yatak kapasitesi.....	30
Çizelge 2.4	Dünya turizminde yatak kapasitesi.....	31
Çizelge 2.5	Kalkınma planlarında turist turizm gelir ilişkisi.....	41
Çizelge 2.6	Turizmde mevsimsel yoğunlaşma talebi.....	58
Çizelge 2.7	Turizmin GSMH döviz-ihracat geliri içindeki payı.....	59
Çizelge 2.8	Havayolu taşımacılığı gelişimi.....	60
Çizelge 2.9	Seyahat acentaları.....	60
Çizelge 2.10	1980-1990 dönemi Türkiyede turizmin gelişimi.....	61
Çizelge 2.11	Belgeli konaklama tesislerinin tür ve sınıflarına göre dağılım.....	66
Çizelge 2.12	Belgeli konaklama tesisleri dağılımı.....	67
Çizelge 4.1	Güney Antalya turizm gelişim alanı nüfus gelişimi.....	85
Çizelge 4.2	Antalya ve Kemer GSMH.....	86
Çizelge 4.3	Antalya bölgesinde tesis ve yatak sayısı dağılımı.....	87
Çizelge 4.4	Altyapı su kullanımı ihtiyacı.....	107
Çizelge 4.5	GATGA Tesislerin tür ve niteliklerine göre dağılımı.....	114
Çizelge 4.6	GATGA Turizm tesis ve kıyı kullanım yoğunlukları.....	115
Çizelge 4.7	Turizmde yatırım talep etkisi.....	121
Çizelge 4.8	GATGA işyeri dağılımı.....	122
Çizelge 4.9	Avrupa ve Türkiye’de doluluk oranları.....	124

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 4.1	Antalya ili gelişimi.....	85
Harita 4.2	Güney Antalya turizm gelişim alanı planlama süreci.....	88
Harita 4.3	GATGA plandaki sapmaların ortaya çıkardığı riskler.....	92
Harita 4.4a	Beldibi plan tadilat istemleri.....	97
Harita 4.4b	Çamyuva yerel yönetim plan tadilat istemleri.....	100
Harita 4.5	Altyapı gelişimi ve kapasite eşikleri.....	104
Harita 4.6	Kıyıda Turizm alan kullanımının yarattığı değişim ve riskler.....	111
Harita 4.7	GATGA turizm gelişimi ve ortaya çıkan çevresel riskler.....	120

ÖZET

Dünya’da büyüme gösteren turizmde, son yıllarda hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Özellikle turizm konseptinde yapısal değişime yol açan yeni eğilimler 21. yy. turizmini de belirleyecektir. Bu değişim içinde turizm eğilimini yakalayan ve çevreyi korumayı başaran ülkeler turizmden daha fazla pay alacaklardır. Çevre ve doğal kaynaklarını koruyamayan ülkeler ise turizm gelişimden olumsuz etkileneceklerdir. Turizm çevresindeki bozulmalar, turistik yörelerin ucuz ülke imajını güçlendirirken, kalitedeki olumsuz değişim ve bozulmalar ülkeler ve turistik yörelerde turizmin geleceği açısından riski artıracaktır. Bu bağlamda üç bölümde ele alınan araştırma; Çevre ve doğal kaynakları koruyan, sürdürülebilir bir turizm için ekonomik-toplumsal-kültürel-çevresel bozulmalar sonucu ortaya çıkan ülkesel, bölgesel, yerel riskleri varsayımlar doğrultusunda irdelemek ve planlamada kullanılabilir sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan birinci bölümde; Turizm sistemi tanımlanırken, sistem yaklaşımı içinde, çalışmanın amacı, sınırları yöntemi ve varsayımlarla yöntem arasındaki ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise; Kitle turizm kavramı, gelişimi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bağlamında tanımlanmıştır. Turizm sistemi çerçevesinde, turizmin Türkiye ve Dünyada’ki gelişimi, sosyal, ekonomik, yasal, politik sistem içinde irdelenmiştir. Turizmin yarattığı çevresel sorunlar, turizm-çevre ikileminde sürdürülebilirlik, farklı yaklaşımlar doğrultusunda ele alınmıştır. Turizmde ortaya çıkan mevcut ve gelecek riskleri tanımlanırken, çevre ile bu riskler arasındaki bağlantılar kurulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise; Dünya turizmi içinde kitle turizmi ve risk olgusu tanımlanarak; özellikle turizmde risk doğuran faktörler üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu faktörlerdeki değişmelerin ülke, bölge ve yerel ölçekte çevreye yansımaları irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise; Kaynak kullanımı açısından risk-turizm ilişkisi Türkiye’de ilk entegre turizm projesi olan “Güney Antalya Turizm Gelişim Alanı”nda test edilmiştir. Güney Antalya Turizm Gelişim Alanı özelinde, turizmin çevresel kaynaklar üzerindeki olası etkileri, (riskler) ve planlama politikaları ilişkileri kurulmuştur.

Beşinci bölümde genel değerlendirme, varsayımların test edilmesi ve sonuçlar ele alınmıştır. Özellikle projenin uygulama sürecinde ileri sürülen varsayımlar araştırmanın analiz ve sonuçları ile irdelenmiş turizm risk arsındaki ilişki-GATGA hedef ve uygulamaya yönelik sonuç ve önerileri içermektedir.

ABSTRACT

Tourism, which has growth quite fast all over the world, has been undergoing significant changes in last years. Especially, new biases that cause structural changes in the tourism concept will determine the tourism of the twenty-first century. In these changes, the countries that manage to protect the environment and catch the new concept will have more portions from the tourism revenues. The other countries which are not able to protect the environment will be negatively affected. Pollution in the environment of tourism will create a cheap image and decrease the service quality in those countries, and increase the risk for the future of the tourism for some areas. In this context, the study is composed of five chapters, at national, regional and local levels. Which deal with the risk concerning the protection of environmental resources that arise out of tourism planning.

In the first chapter, system of tourism is defined with a system perspective, the purpose of the study, the time period and the geographical area are studied, the methodology of the study and its assumptions are put forth. The theoretical framework of the research, development of tourism in Turkey and in the world is explored in terms of social, economic, political and the constitutional systems. Environmental problems caused by tourism, sustainability within the dilemma of tourism and environment are examined with respect to different approaches. Moreover, relations between risks and the environment are explored while defining the current and future risks in tourism.

In the second chapter, the concept of mass tourism and its development both in the developed and developing countries have been analysed.

In the third chapter of the research, risk and the mass tourism are defined in the framework of the world tourism, and especially factors create risk are searched. Also affects of changes in those factors on the environment in the country, national and local scale are examined.

In the fourth chapter, relations between risk and tourism in terms of resource use are tested with in the context of South Antalya Project (Güney Antalya Projesi) which is the first integration project in Turkey. The affects of tourism on the environmental resources and its relations within the planing policies are examined within South Antalya Project .

In the last chapter, the hypotheses of the research are examined and the conclusion is made.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Turizm dünyada hızlı büyüme gösteren en önemli sektörlerden biridir. Son yıllarda dünya turizm hareketlerinde yaşanan önemli değişimlerle, hızlı bir değişim eğilimi yaşanmaktadır. Çevresel bozulmalar ve değişimler yaşayan ülkeler, turizm gelişim sürecinden olumsuz etkilenmektedirler. Olumsuzluklar turistik yörenin cazibesini yitirmesine, ve pazarlamada ucuz ülke imajının güçlendirilmesine neden olmaktadır. Bu imaj fiyatlarda düşme, turist tipolojisi ve kalitesinde değişme getirirken, turizmi sürdürmemeye ve gelecek riski yaratmaktadır. 21 yy. turizmde, çevreye ilişkin eğilimleri yakalayan ülkeler, turizmden daha fazla pay alacaklardır.

Ülkemizde, turizmdeki gelişme ve büyümeler, yoğun bir şekilde çevresel kaynakları tüketerek devam etmektedir. Çalışmada, dünyadaki değişim ve eğilimler paralelinde, sürdürülebilir bir turizm için, ekonomik, sosyal, kültürel değişimin ve bozulmanın yarattığı ülkesel-bölgesel ve yerel riskleri irdelemek ve planlamada kullanılabilir sonuçlar elde etmek amaçlanmıştır. Bu çalışmada Türkiye’de ilk entegre kitle turizm projesi olan Güney Antalya Turizm Gelişim Alanı örneğinde ele alınmaktadır.

1.2 Zaman – Mekan Sınırları

İnsanla beraber ortaya çıkan seyahat olgusu, teknolojinin gelişimine bağlı olarak, motorlu araçların devreye girmesiyle artarak devam etmektedir. Yapılan çalışmada, turizm bir sistem çerçevesinde ele alınırken, Dünyada ve Türkiye’deki turizm gelişimi ve değişimi, turizm sistemi içinde, ekonomik, yasal, siyasal, çevresel boyutlarıyla irdelenmektedir. Ülkemizdeki turizm gelişimi; planlı dönem öncesi (1923-1960), planlı dönem sonrası (1960-1980) gelişimi ile ele alınmıştır. 1980 sonrası dönemde küreselleşme ile beraber dünyada izlenen ekonomik, sosyal ve politik değişimler çevresel boyutlarıyla ülkemize yansımaktadır. Bu dönemde ekonomik açıdan turizm gelirlerini artırmak amacıyla çıkarılan 2634 sayılı Turizm Teşvik yasası ile birlikte hızlı büyüme süreci yaşanmıştır. Bu doğrultuda 1980 sonrası yaşanan neo liberal gelişmeler, turizm sistemi bağlamında irdelenmektedir.

Turizmin çevre üzerinde yarattığı gelişme ve değişimler, tanımlanan risk kavramı paralelinde, 1970 de planlamasına başlanıp, sonuçlarının 1990'larda alındığı, Güney Antalya Turizm Gelişim Alanında (GATGA) irdelenmiştir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi ve Sınırları

Çalışmada farklı yöntemlerle bilgi toplama sürecine girilmiştir. Birinci ve ikinci bölümde, turizmin kuramsal çerçevesi içinde, kitle turizminin tanımı ve gelişimi, ülke ve dünyamızda siyasal, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları ile açıklanmıştır. Üçüncü bölümde risk kavramı turizm bağlamında tanımlanarak, çeşitlendirilerek, çevresel boyutlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu teorik kurguyu oluşturmak amacıyla yerli, yabancı, yazılı kaynaklar ve istatistiklerden yararlanılmıştır. İstatistik kaynaklara DPT, DİE, TB, WTO, TYD, Antalya turizm il müdürlüğü, Antalya valiliği il envanterleri, istatistiklerden ve 'internet' ortamındaki web sitelerinden yararlanılmıştır.

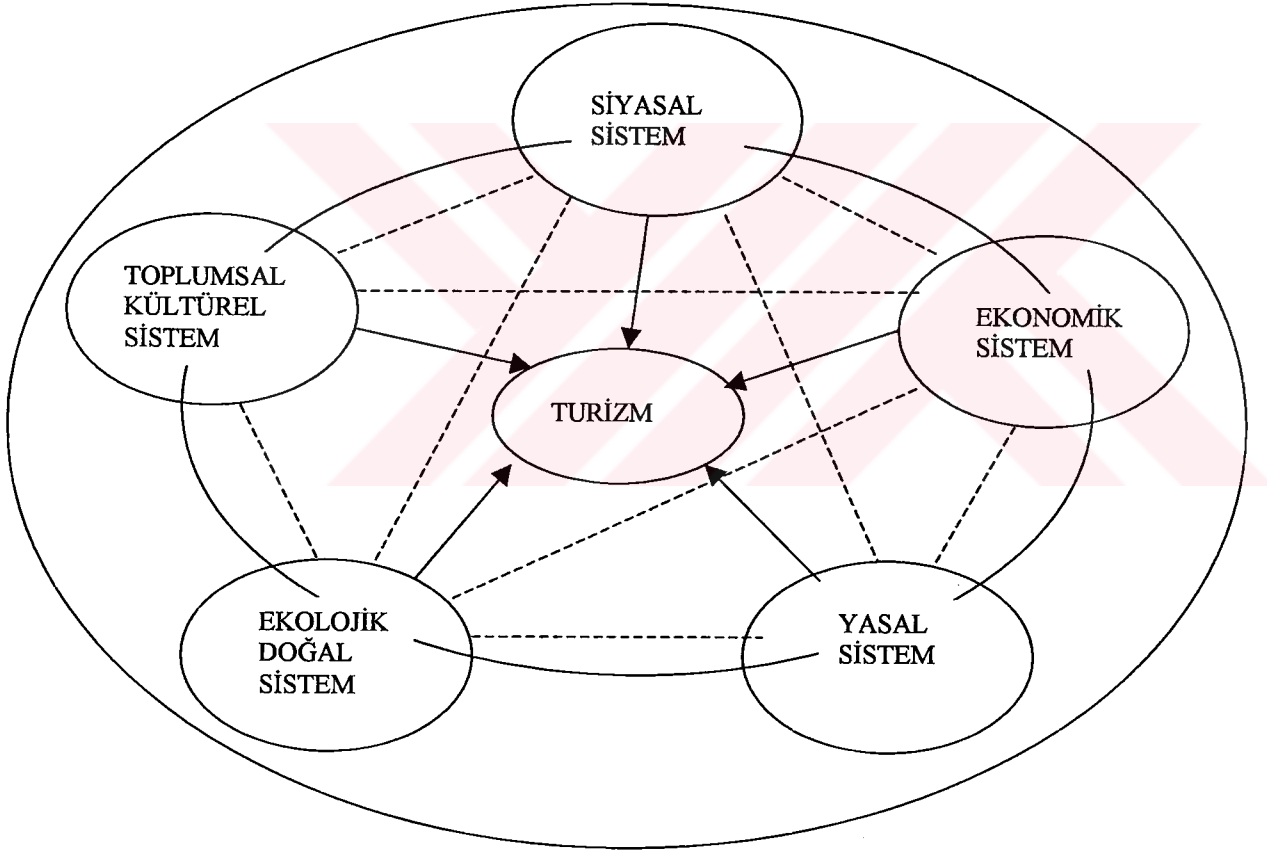
Çalışmanın dördüncü bölümü ise, uygulamaya yönelik olarak, Güney Antalya Turizm Gelişim Alanında yapılan çalışmalara ve Temmuz 1998 yılında kendi tespitlerime dayalı olan GATGA sınırları içinde yapılan arazi kullanım çalışmasına temellendirilmiştir. Mart 1998'de alan üzerinde yapılan ön çalışma ile, alanın sınırları ve çalışma yöntemi belirlenmiştir. Temmuz 1998'de GATGA sınırları içinde, yapılan alan çalışmalarıyla, arazi kullanım, çevre ilişkileri ve değişimler tespit edilmiştir. Bugünkü durum ile turizme başlanan dönemi karşılaştırmak amacıyla da, yazılı kaynaklar, istatistikler, GATGA planlama sürecinde çalışanlar, ALTAŞ, GATAP, belediye başkanları, İmar müdürleri, Antalya Valiliği, meslek odaları, muhtarlar, sivil toplum örgütleri, yerel halk, otelciler, ticaret birimi sahipleri ile yapılan mülakatlardan, yararlanılmıştır. Mülakat yapılan kişi ve kurumların yaptıkları yazılı bilgiler istatistikler, faaliyet raporları da, bu çalışmalara paralel olarak kullanılmıştır.

Güney Antalya Turizm Gelişim alanında istatistik bilgilerde, özellikle konaklama sayılarında farklı verilere ulaşılmıştır. Turizm bakanlığı verileri ile, ALTAŞIN verdiği bilgiler arasında tutarsızlıklar ortaya çıkmıştır. Fakat bu veriler Altaş-Guide 98 ve TB verileri, alanda yapılan çalışmalar, tespitler sonucu çıkan veriler ile karşılaştırılarak yatak sayı artışları ve bunların taşıma kapasiteleri üzerindeki etkileri test edilmiştir. Sadece köy içindeki pansiyonlar bu tespitlerin dışında tutulmuştur. Tespitler GATAP'tan alınan 1/10000 halihazır harita üzerinde arazi kullanım fonksiyonları, sınırlar, mevcut ve inşaat halindeki konaklama tesisleri tür ve sınıflarına göre tespit edilmiştir.

1.4 Varsayımlar ve Varsayımlarla Yöntem Arasındaki İlişkiler

Son yıllarda sürdürülen çalışmaların büyük bir bölümünde, turizmin toplumun yarattığı çok yönlü ve karmaşık bir süreç olduğu, bu sürecin açıklanıp anlaşılabilmesinde çok yönlü bütüncül bir yaklaşım gerektirdiği ortaya konmaktadır.

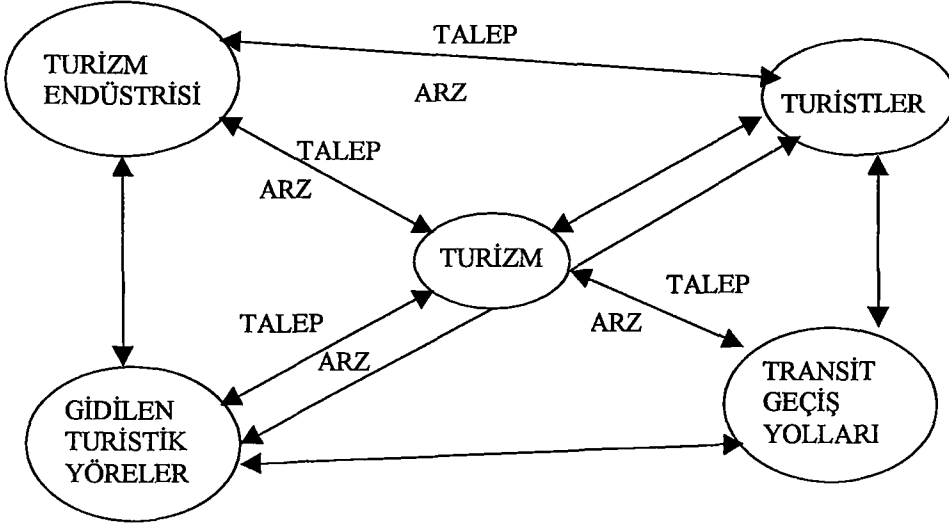
Turizm sistem yaklaşımı içinde, akılcı ve planlı süreçlerin izlenmesini gerektiren, kendi alt sistemi ve çevresiyle ilişki ve etkileşimlerin dikkate alınması zorunlu, bütüncül sosyo ekonomik bir sistemdir (Tolungüç,1992). Turizm açık bir sistem olması nedeniyle, ulusal ve uluslararası ölçekte, çeşitli öğelerden oluşan bir çevrenin merkezinde yer almakta ve bu çevre öğeleriyle tek tek ve topluca etkileşim içinde bulunmaktadır.

Şekil 1.1 Turizm sistemi

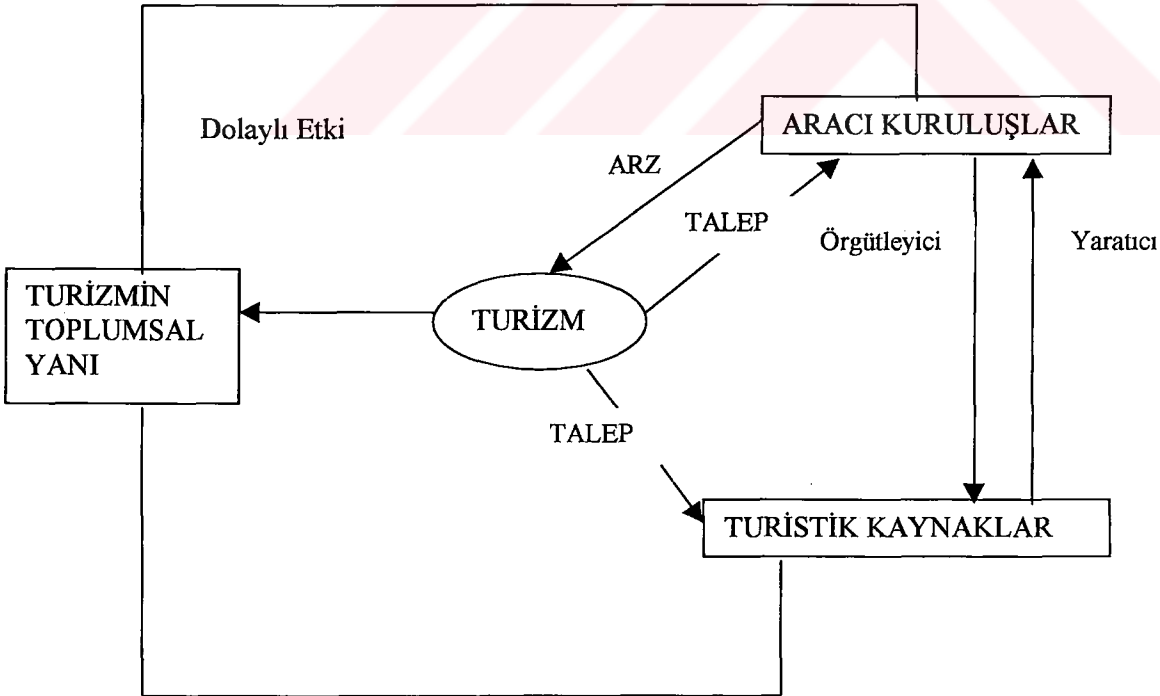
Şekildeki 1.1'de görüldüğü gibi turizm sistemi, siyasal, ekonomik, toplumsal, ekolojik ve yasal alt sistemler, ana sistemi oluşturmakta ve birbirleri ile girdi çıktı ilişkisi içindedirler. Bunlardaki bir değişim diğerini değiştirdiği gibi 'turizm olgusunun da yaratıcısıdır.' Bu yeni

olgu birkaç alt sisteme, daha sıkı, diğerlerine daha az bağımlıdır. Bu yeni 'alt-alt' sistem feed-back yoluyla bağımlı olduğu alt sektörlerde yansımaları ve değişmelere neden olmaktadır.

Şekil 1.2 Arz ve talep ilişkilerinde turizm alt sistemi

Burada turizmi bir olgu olarak kabul ettiğimizde, hem sektör hem de sistemdir. Turizm bütün ögeler arasında arz ve talep cinsinden bir ilişkiler ağı, dolayısı ile bir etkileşim vardır.

DOLAYLI - DOLAYSIZ ETKİLER

Şekil 1.3 Turizm ve turizmin dolaylı dolaysız etkileri

Şekil 1.1 ve 1.2 turizm alt sisteminin ve onun bir ögesi olan “turist-aktör”ünün açınımlarıdır ve onlar da detay sistemleri oluştururlar. Bu nedenle karmaşık bir olgu olan turizm ve ilişkileri tek bir düzlemde açıklanamamaktadır. Açık bir sistem olarak nitelediğimiz turizm sistemi, temelde birbirleriyle ilintili ve çevresiyle sürekli bir etkileşim içinde olması nedeniyle ögelerden herhangi birinde meydana gelebilecek bir değişim, sistemdeki diğer bütün ögelerde buna koşut bir değişme yaratacaktır. Turizmin belirli beklentiler çerçevesinde geliştirilmesinin anlamı, belirli bir bölge ve ülkenin başta ekonomi olmak üzere toplumsal yapısında çeşitli değişiklik ve dönüşümlerin gerçekleştirmektir. Bu bağlamda turizmin geliştirilmesi sürecinde çeşitli etkilerin doğması bu etkilerin doğasına aykırıdır. Bu etkileşimden olumsuz yönleri bulunanların tümüyle engellenebilmesi çoğu zaman mümkün değildir. Bu durumda geliştirme amaçlı planlama açısından bu noktaların gözardı edilmemesi ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Bu yaklaşımın sistemsel çerçevede ve disiplinlerarası bir bakış açısıyla yapılması bir yandan turizm olgusunun bütünsel olarak görülebilmesini; bu bütünsellik içinde dengelerin daha sağlıklı kurulabilmesini; yararların abartılmadan, sakıncaların küçümsenmeden bir neden sonuç ilişkisi içinde değerlendirilmesini, karşılaşılan sorunların kökenlerin saptanabilmesini, bunlara ilişkin alınacak önlemlerin planlamadan uygulamaya kadar daha isabetli bir biçimde belirlenmesini sağlamaktadır (Tolungüç,1992).

Turizme sistem yaklaşımıyla bakılması turizmin geliştirilmesi yönündeki stratejileri, bir yandan sistemin tümünü gözetken, diğer yandan her alt sistem ve ögenin ayrıntılarını incelemek açısından önemlidir.

Turizmin geliştirilmesi sürecinde ortaya çıkan sorunların bir bölümü onun özgün niteliklerinden kaynaklanmakta, bir bölümü de dış etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Turizmin kendi özelliklerinden kaynaklanan sistemin kendi denetiminde olup sistemin ulaşmayı istediği amaca uygun önlemleri kendi içinde içermektedir. Ancak dış etkenler sistemin denetimi dışında kaldığından, turizm sisteminin bunu aşabilmesi hem çok daha güç, hemde kendisi dışındaki değişkenin katkısına bağlıdır. Katkısı gereken bu değişkenlerin başında planlama gelmektedir (Tolungüç,1992).

Çalışmanın varsayımları turizm-çevre-doğal kaynaklar üzerine temellenirken, özellikle turizm sistemi içinde yer alan diğer değişkenlerde olabilecek olumsuzlukların çevreyle bağlantılarının kurulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda da ekonomik etkilere hep turizm-

çevresi ve arazi kullanımında çevre ve doğal kaynaklar açısından yaratacağı olumsuzlukların sonuçları olarak bakılmıştır.

1. Turizmden ekonomik fayda sağlama isteği ile üretilen plan ve politikalar, yerel ölçekte arazi kullanım değerlerini hızla değiştirmiş ve ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel anlamda aşırı yüklenmelere neden olmuştur. Bu oluşum; arazi kullanımında yarattığı olumsuzluklarla kendini yaratan çevresel kaynakları hızla tüketip yok ederek, gelecek riskini yaratmaktadır.
2. Turizm; gelişme kaynakları sınırlı, ekonomik faaliyet için gerekli sermaye birikimi olmayan yörelerin faaliyet alanını genişletmektedir. Ancak bu olgu sonucu elde edilen ekonomik fayda, yerel olmaktan çok ülke ve bölge ölçeğinde gerçekleşmektedir.

Varsayımların irdelenmesi ağırlıklı olarak Temmuz 1998 yılında GATGA'da yapılan birebir tespitler oluşturulan arazi kullanım çalışmaları, 1/25.000 çevre düzeni planı, 1/5000 nazım imar planı ve istatistikler kullanılarak yapılmış olup, mekansal gözlem ve mülakatlarla desteklenmiştir.

Bu varsayımlar bağlamında; çalışma aşağıda belirtildiği gibi beş (5) Bölüm'den oluşmaktadır.

Birinci Bölüm de: Turizm bir sistem olarak açıklanırken, çalışmanın amacı, zaman ve mekan sınırları yöntemi, tezin hazırlanmasında karşılaşılan güçlükler, varsayımlar, varsayımlarla amaç yöntem arasındaki ilişkiler açıklanmaktadır.

İkinci Bölüm, çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulması açısından; turizmde çevresel değişimde önemli bir olgu olan, kitle turizminin tanımı, değişimi, gelişimi, arz, talep ilişkilerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bağlamında irdelenmiştir. Buna göre turizmin ortaya çıkışı ve gelişimi Türkiye, Avrupa ve Akdeniz turizmi ile çevresel boyutta ilişkilendirilerek, turizm sistemi kapsamında analiz edilmiştir. Ülkemizde ve Dünyada ekonomik, siyasal ve sosyal yapıda oluşan gelişmeler bağlamında 1923-1998 dönemi incelenmektedir. Bu süreçte turizme yönelik olumlu olumsuz yaklaşımlar, turizm çevre ikilemi ve sürdürülebilirlik ile ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir.

Üçüncü Bölüm'de; kitle turizmine bağlı olarak turizmin olumsuzlukların da risk kavramı tanımlanmaktadır. Bu tanımlama içinde çevre olgusunda risk çeşitlendirilerek bunun turizm

alanlarındaki yansımaları ülke, bölge, ve yerel ölçekte açıklanmaktadır. Turizm alanlarında oluşan çevresel kaynakların tahribatının yaratacağı risklerin saptanması ve bunların turizmin geleceği üzerindeki etkilerini minimize etmek amaçlanmıştır. Bu amaçlarda, ülke bölge ve yerel ölçekte riski minimize edecek turizm politikalarının planlama süreci içindeki politikaların üretilmesi amaçlanmıştır. Ülke bölge ve yerel ölçekte ortaya çıkan risklerin çevre ve doğal kaynaklara yansımaları üzerinde durulurken, birinci bölümdeki, kuramsal çerçeve ile de ilişkilendirilmiştir

Dördüncü Bölüm’de; kaynak kullanımı açısından risk ve turizm ilişkisi, Türkiye’de ilk entegre turizm projesi olan ‘Güney Antalya Turizm Gelişim Alanı’nda irdelenmiştir. Bu irdeleme Turizmin çevresel kaynaklar üzerinde yapacağı olumsuzluklar, arazi kullanımda yaratacağı değişimler paralelinde irdelenmiştir. Özellikle projenin uygulama sürecinde ortaya çıkan sapmalar sonucu oluşan riskler kuramsal çerçevede tanımlanan risklere temellendirilmiştir.

Beşinci Bölüm; Tezde ileri sürülen varsayımlar araştırmanın analiz ve sonuçları ile irdelenmiştir. Turizm risk arasındaki ilişki GATGA’da hedeflere ve uygulamaya ilişkin sonuç ve önerileri içermektedir

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAĞLAMINDA KİTLE TURİZMİ VE GELİŞİMİ

2.1 Kitle Turizmi ve Turist Tipoloji İlişkileri

Ülkelerin sosyal yönden gelişimi ve gelir artışı ile beraber ortaya çıkan turizm hareketlerinde, kitle turizmi önemli bir gelişme göstermiştir. Kitle turizmi büyük ölçekli seyahatlerin, kollektif konaklama ile gerçekleştiği, kıyı köyleri ve kıyı otellerinin kullanıldığı, turistlerin gruplarla bütünleşmesinin özendirildiği, turistik ürünün doğal kaynaklardan oluştuğu, paket turlardan ve paketlenmiş üründen oluşan bir turizm biçimidir. Kitle turizmine katılanlar, dinlenmek ve deniz olanaklarından yararlanmayı amaçladıklarından, turistik ürünün sunulduğu çekim merkezleri de birbirine benzer şekillenmektedir. Bu nedenle gidilecek yerdeki, kaynakların varlığı ve niteliği, turistlerin gidilecek yere ilişkin tercihini etkilememektedir (Toskay,1978; Dinç,1991; Yarcan,1996).

Turizm birbirinden farklı seyahat şekillerini içine almakla beraber, kitle turistinin ait olduğu sınıfsal kesimin özellikleri içinde, mekanın niteliği güdeleri, davranışları, tatil beklentileri, turizme katılmakla ulaştığı doyum, turistik pazar, bölümlendirme vb yönlerden incelendiğinde farklı turist tipolojileri ortaya çıkmaktadır. Turistlerin seyahate çıkma nedenleri çok çeşitli olduğu gibi, bunları tam ayırmakta mümkün olamamıştır. Bu bağlamda, turizm çeşitleri ve şekilleri üzerinde, çeşitli turist tipolojileri tanımlanmıştır.

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi; Plog ve Redford’un tanımladığı turist tipolojilerinde, Plogun içe dönük turist tipi, Cohenin kitle turist tipine, dışa dönük turist tipi ise, Cohenin araştırmacı turist tipine benzemektedir. Orta özerkçi turist tipi ise, esas örgütlenmiş turist tipine benzemektedir. İçe dönük turist tipi, tatil ve seyahati sırasında alışılmış yerlerde bir gruba bağımlı olarak düzen içinde dinlenirken dışa dönük turist tipi yeni ve değişik yerlerde devingenliği seçmektedir (Doğan,1987; Dinç,1991; Özgünç,1998).

Plog, yaptığı ayırım ile, turistik planlamayı da şekillendirmektedir. Buna göre turistik bölgeler, kendi tarihsel gelişme süreçleri içinde, farklı aşamalarda bazı etkin grupların eğilimlerine bağlı olarak, popülerliklerini artırır veya kaybederler. Zaman içinde, orta özerkçi grup için ilginçliğini kaybeden yörede, içe dönük turist tipleri yer almaya başlar. Plog’a göre içe dönük grupların doldurduğu aşama bir turistik bölgenin yaşam döneminde son noktadır. Bu aşamada, turistik nokta hem yenilikçi, hem kitle pazarına hitap etmemektedir. Plog’a göre turistik bölge, kendini çekici kılan özelliklerini ticari bir meta haline getirerek aşırı bir şekilde

kullanıma yöneldiğinde, kendini çekici kılan özelliklerini tüketerek, bu bölgelerin yok olmasına neden olmaktadır. Fakat yine de, bölgenin yaşam süreci, değişimlere uyum sağlayabildiği noktada uzatılabilmektedir (Dinç, 1996; Özgünç, 1998).

Turistik Deneyim Açısından Kitle Turisti ve Turist Tipolojisi (Cohen).	⇒	A)Düşünce Boyutunda <ul style="list-style-type: none"> • Dinletisel Turist Tipi • Eğlentsal Turist Tipi • Deneyimsel • Varoluşsal 	A) İlişki Boyutunda <ul style="list-style-type: none"> • Örgütlenmiş Kitle Turisti • BireyselKitleTuristi • Araştırmacı Turist • Başboş Turist
Yaşam Biçimleri Açısından Kitle Turisti ve Turist Tipolojisi (Plog).	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Ben özerkci – içedönük • Ortaözekci–orta merkezci • Çevre özekçi–dışa dönük 	
Özgün ve Katıksız Deneyimleri Arama Düzeyi Açısından Kitle Turisti ve Turist Tipolojisi (Redford).	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Gerçek Turist • Kaygulu Turist • İnsanbilimci Turist • Tinsel Turist 	
Turistik Etkinlikler Açısından kitle Turisti ve Turist Tipolojisi (Smith).	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Araştırmacı Turist • Seçkin Turist • Olağandışı Turist • Kitlemsi Turist • Kapsamlı Turist • Kitle Turist 	
Turistik Beklentiler İlişkiler Açısından Kitle Turisti ve Turist Tipolojisi (Böttler)	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Dinlenme Ereklili Turist • Dinlenme ve Etkin Turist • Hobi Ereklili Turist 	
Gezinme ve Güneş İsteği Açısından Kitle Turisti ve Turist Tipolojisi (Gray)	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Gezinme İsteği • Güneş isteği 	
Kaçış Yöneliş Güdüleri Açısından Kitle Turisti ve Turist Tipolojileri (Hartman)	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Anomik Turist • Benlik Yükseltici Turist 	
Ödünsel Tatil ve Taşma Kuramı Açısından Kitle Turizmi ve Turist Tipolojisi	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Ödünsel Tatil Kuramı Turisti • Taşma Kuramı Turisti 	
Tatil Turizmi Pazar Bölümlendirmesi Açısından Kitle Turizmi ve Turist Tipolojisi (IUOTO)	⇒	<ul style="list-style-type: none"> • Güneş Deniz İsteyen Tu. • Keşfedici–Dinlenci Turist • Yüksek Gelirli-Gezginci • Yöre-Doğa-Göçebe Tu. 	

Şekil 2.1 Kitle Turisti ve Turist Tipolojisi
(Dinç, 1996'dan faydalanılarak hazırlanmıştır).

Yapılan ayrımlarda, potansiyel turistin gerçek turist haline dönüşmesi, onların toplumsal ve ekonomik durumlarına bağlı olmaktadır. Sonuç olarak kitle turizmi, dar ve orta gelirli bir özgü bir turizm türü olması nedeniyle, bu sınıfların ekonomik düzeyleri yükselse dahi, kitle turizmi önemli bir olgu olarak güncelliğini devam ettirecektir.

2.2 Kitle Turizminin Özellikleri

Kitle turizmi günümüzde hızlı bir şekilde gelişmekte ve özellikle kitle turizmine hazır olmayan bölge ve ülkelerde önemli çevresel sorunları da beraberinde getirmektedir. Gelecekte de farklı turizm eğilimleri beklenmekle beraber, önemini artıracak olan kitle turizmi, yöneldiği yada etkisi altına aldığı ülke ve bölgelerde önemli dönüşüm ve istemleri de beraberinde getirecektir. Küreselleşme ve dünya ile bütünleşme süreci içinde, kitle turizminin özelliklerine baktığımızda:

- Kitle turizmi, turistin istem ve gereksinmelerine göre, turistik ürün kum, güneş, deniz ağırlıklı olarak oluşmaktadır.
- Kitle turisti, yoğun tüketen-israfçı, müdahaleci, çıkarıcı, doğa korumada bilinçsiz davranışları ile çevreye zarar vermektedir.
- Kitle turisti aslında endüstrileşmiş ülkenin orta sınıfıdır. Bu nedenle kitle turisti çoğu zaman seçkinci turistle uyumsuzdur.
- Ulusal turizm endüstrisini etkileyerek, değiştirmekte ve onu çağdaş batı ekonomilerine uyumlu bir yapıya dönüştürmektedir.
- Kitle turizmin istemlerine paralel gelişen, uluslararası standartlara uygun, zincir oteller biçiminde gerçekleşen turizm yapıları oluşturmaktadır.
- Ülke ve bölgelerin turizm alanlarının düzenlenmesinde, planlama, kaynak kullanım ve koruma kararlarında, önemli bir etki ve baskı yaratmaktadır.
- Uluslararası donanımlara uygun havaalanlarını zorunlu kıldığı gibi, hemen hemen tümü yabancı, charter havayolları kullanılmaktadır.
- Kitle turizmi plansız, kısa dönemli, istikrarsız gelişme stratejileri yaratmaktadır.
- Kitle turistinin ucuzcu bir anlayışla ve belirli bir zaman diliminde hareket etmesi, mevsimsel ve alansal yoğunlaşmalar yaratmaktadır.
- Doğal kaynakları kullanan ve tüketen kitle turizminde, endüstriyi kullanan yönlendiren ve yöneten çokuluslu turizm şirketleridir. Bu şirketlerin uluslararası düzlemde, turizm çekim ülkelerinde yarattığı politik kararlara ve kültürel yaşama etkileri fazladır.
- Belirli bölge ve yörelerde yoğunlaşan kitle turizmi, yatırım ölçekleri ve operasyonları büyük olmakla beraber genellikle kıyılarda noktasal bir gelişme göstermektedirler.
- Rekabetin yoğun olduğu kitle turizminde, paket turlar, kitle turizm pazarında, ülkenin rekabetçi konumu ve koşullarını, ülkenin sahip olduğu turistik ürünler ile, benzer ürünün sunan başka ülkelerin varlığı, aynı ulaşım maliyetindeki başka ülkelerin sahip olduğu

ürün türü ve kalite, fiyatı belirlemektedir. Bu nedenle de paket turlar uluslararası pazarlarda, uluslararası fiyatlardan satılmaktadır.

Uluslararası turizm, büyük ölçüde, kitle turizmi içerdiğinden, bu turizm tipi günümüz ve gelecek açısından, dünyada kişisel turizm ve çevre olgusu ağırlık kazansada, her zaman için etkinliğini devam ettirecektir.

2.3 Turizm Arz ve Talebinin Gelişmiş Ülkeler ve Gelişmekte Olan Ülkeler Bağlamında Yönlendirilmesi

Dünyada turist akımları ve turizm gelirleri belli başlı gelişmiş ülkelerde yoğunlaşır. Bu nedenle uluslararası turizm talebinden pay almaya çalışan birçok ülke birbirleriyle rekabet etmektedir.

Gelişen ülkeler sınırlı üretim kapasitelerine karşılık zengin doğal ve kültürel kaynaklara sahip olmaları nedeniyle turizmi gelişme ve kalkınmaları için bir araç olarak görmektedir. Fakat yarattıkları turizm arzının niteliği ve talebin gelişen ülkeye dışsallığı nedeniyle, gelişmekte olan ülkeler bir bağımlılıktan, başka bir bağımlılığa zorlanırken yapısal bir eşitsizlik yaratmaktadır. Buna karşılık Gelişmiş Ülkelerin tümü uluslararası turizm pazarında etkin olmak, pazar paylarını büyütme çabası içindedirler.

Kitle turizm pazarına egemen olan çok uluslu tur operatörleri ve gelişmiş ülkeler, turizm pazarını, genişletme ve denetleme gücüne sahiptirler. Bu nedenle politikalarının gereği olarak turist gönderen merkezler turizm potansiyeline sahip yakın gelişen ülkeleri, yeni tatil çekim merkezlerine dönüştürmektedirler. Yeni turist çekim ülkelerinin ortaya çıkışı ile beraber, çok uluslu tur operatörlerinin etkili oldukları pazarı genişleterek, talebi artırmaktadır (Yarcan,1996).

Turizmde arz talep özellikleri ancak uluslararası turizm endüstrisinin çalışma koşulları paralelinde gelişmektedir. Arzın talep eğilimleri yönünde geliştirilmesiyle çekim ülkesi turizmin ilk aşamasında gelişmiş ülkelere bağımlı olmaktadır. Bu nedenle arz talebe bağımlı olurken, talep çekim ülkelerinin turizm türü ve ürününü belirlemektedir. Gelişen ülkedeki yerli turizm endüstrisi, yabancı turizm endüstrisine bağımlı olduğu gibi, gelişmiş ülkeler, (GÜ) gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ), turizm arzı ve endüstrisi üzerinde denetim kurabilmektedir(Erdoğan,1996; Yarcan,1996).

- Gelişen ülkelerdeki turizm endüstrisi,
- Konaklamada yabancı firmaların yönetimdeki etkinliği,
- Ulaşım kesiminde, yabancı havayolunda, yabancı sahiplilik ve yönetim,
- Yabancı tur operatörünün denetimi,

Turizm endüstrisindeki yatay ve dikey bütünleşmede sektörler arası, yakın işbirliği, tekelci ve denetimci bir endüstri yapısını yansıtır. Turizm endüstrisi bütünleşmiş bir sistemde çalışırken, çok sayıda paket tur düzenleyerek, denetimi ve gelişmeyi yönlendirmektedir. Talebin GÜ kaynaklanması ve uluslararası talep koşulları nedeniyle, turizm endüstrisi;

- Turist talebi ve pazarını yönlendirir,
- Arzı denetler ve turistik ürünü belirler,
- Geliştirilecek turizm bölgesi seçimini etkiler,
- Ulaşım türü ve turizm endüstrisi yapısını belirler,

Turizm GÜ için yeni bir endüstridir, belirli aşamalarla, gelişen ülkede oluşturulur, yönetilir ve denetlenir. Endüstriden temelde yabancı firmalar kazanç sağlamaktadır. GOÜ turizmin oluşumu, yabancı turist talep ürününün, yabancı firma yatırımlarının, yabancı firma ile işbirliği yapan yerli firmaların bu oluşumda üstlendikleri rolün bir sonucu olmaktadır (Erdoğan,1996; Yarcın,1998).

2.3.1 Turist çeken gelişmiş ülkelerde kitle turizminin özellikleri

Turizm talebinin gelişmiş ülkelere kaynaklanması ve uluslararası koşullar nedeniyle gelişmiş ülkelere (Yarcın,1996; Erdoğan,1996; Olalı,1990).

- GÜ-GOÜ turist akımı ve yoğunluğu vardır.
- Fazla turist gönderen ve kabul eden ülkedir.
- Yüksek turistik pazar payına sahiptir.
- Sınırların kalkması, mesafe kısalığı, siyasal, tarihi ve kültürel yakınlık, turist akımlarının Avrupada yoğunlaşmasında etken olmaktadır.
- Kitle turizmi, GÜ önemli çevre sorunlarına kaynaklık etmektedir.
- GÜ iç ve dış turizmin dengeli gelişim ve bütünleşmesi, turizmdeki sorunları azaltmada etkin olmaktadır.

- GÜ turizm pazarını ellerinde tutmalarına bağlı olarak, sunu, istem ve kaynakları denetleme ve yönlendirmede, ekonomide maksimizasyonu sağlamada etkindirler.
- Yatayda ve dikeyde bütünleşmiş turizm örgütleri ile, GOÜ turizmi denetlemekte ve döviz girdisi oluşturmaktadırlar.

2.3.2 Turist çeken gelişmekte olan ülkelerde kitle turizminin özellikleri

Gelişmekte olan ülkeler için turizm kalkınma ve gelişmenin bir aracıdır. GOÜ için turizm (Dinç, 1991; Erdoğan, 1996; Yarcın, 1996).

- Sahip oldukları doğal kültürel ve tarihsel kaynaklarla turizm ülke için en uygun endüstridir.
- Emek yoğunluğu, iş gücünün sermayeye oranla bolluğu, dövizin satınalma gücünün yüksekliği, GOÜ turizm hizmetleri ve turistik ürün fiyatlarını da düşürmektedir.
- Ülke ve bölgenin gelişmesinde, para akımlarının yönetilmesi, kazanç dağılımı, istihdam olanakları, gelir yaratıcı etki, turizm ile oluşur.
- Ülke ve bölge altyapı olanakları üzerinde ağır baskılar yaratır.
- Beklenenden az turist sayısı, var olan kapasitenin eksik kullanımını getirir.
- Turizm azalan tarımsal ekonomiler içinde yeni büyümeye başlayan bir sektördür.
- GOÜ için turizm ekonomik yarar sağlamakla birlikte birtakım fiziksel, toplumsal maliyetleri de beraberinde getirmektedir.
- Döviz kazandırıcı potansiyeli ile endüstri malları ve az bulunan hammadde dışalımına olan istemin yarattığı döviz ve bütçe açıklarının dengelemek için bir kaynaktır.
- Turizm sunusunun niteliği ve istemin gelişmekte olan ülkeye dışsalığı GOÜ'leri bir bağımlılıktan başka bir bağımlılığa zorlamaktadır.

20. yy.'ın sonuna yaklaşırken, turizm endüstrisi, GÜ'den GOÜ doğru yönelirken GOÜ kendi gelişimi, için gerekli tedbirleri almadığı sürece GOÜ'lerin GÜ'lere olan bağımlılıkları her zaman için devam edecektir. GOÜ turizmi büyütme çok, gerek fiziksel gerekse sosyal çevreyi bozmayan bir turizm kalitesi yaratma sorunuyla yüzyüze kalacaktır (Ryan, 1992).

2.4 Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Turizm Yaklaşımı ve Turizmin Etkileri

Turizm, yereldiği yada gelişmeye başladığı ülke ve bölge de, yarattığı ekonomik, toplumsal ve çevresel değişmelerle, turizmde olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır.

2.4.1 Turizmin ekonomik etkileri

Uluslararası turizmin dünya ticaretinde, sahip olduğu hızlı büyüme nedeniyle, GÜ'ler ve GOÜ'lerin hemen hepsinde teşvik edilmektedir. Bu bağlamda turizmin doğrudan ve dolaylı ekonomik etkileri, ekonominin her kesiminde hissedilmektedir. Turizmin ekonomi üzerindeki etkilerine ilişkin farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur.

Turizmin olumlu ekonomik etkileri olduğunu belirten optimistlere göre, gayrisafi milli hasıladaki artış, ekonomik yapılanmanın gelişmesindeki etkisi, girişimciliği özendirme, istihdam yaratıcı etkileri ile olumludur. Buna rağmen, turizmin ulusal ekonomik gelişim içindeki önemi, ödemeler dengesi, ulusal gelir içindeki payı ve işgücü etkisi optimistlerce ihmal edilmektedir (Erdoğan,1996) . Turizmin ülke, bölge ve yerel ölçekte, ekonomik anlamda gelişme yaratırken, etkileri de bu üç ölçüğe bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

Günümüzde doğal ve tarihi zenginlikleri olan ülkeler, kalkınmaları için gerekli olan döviz turizm ile artırmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle de turizmi, ülkesel büyüme amacıyla teşvik etmektedirler. Turizm amacıyla oluşturulan altyapının, ülkesel ölçekte çok çeşitli gereksinimleri karşılaması, tüm ekonomi üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Turizm yarattığı döviz ve gelire ülke kalkınmasına fayda sağlamakla beraber, turizmin gelişmesi için yapılan harcama ve desteklerle elde edilen gelir azalmaktadır. Turizmden kalkınma amacıyla yararlanma şekilleri, ülkelerarası farklılıklar gösterirken turizmin ekonomik etkileri de, bölge yapısı ile birlikte turizmin gelişme şekli ve ölçeği ile ilişkili olarak farklılaşmaktadır. Daha önce açıklandığı gibi GOÜ için turizm ekonomik bir bağımlılık unsuru olabilmektedir (Erdoğan,1996; Özgünç,1998; Gezici,1998).

Kalkınmada önemli bir araç olarak görülen turizm, bölgesel farklılıkları gidermek, gelir dağılımındaki mekansal farklılıkları azaltmakta önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle turizmin istihdam yaratıcı etkisi bölgesel dengesizlikleri gidermekte önemli bir rol üstlenirken, turizm bölgesel ekonomik dengesizlikleri artırmakta rol oynamaktadır. GOÜ turizmin etkisiyle görülen hızlı gelişme sonucu dengeli bölgesel gelişme sağlanmadığı gibi

aşırı ve hızlı gelişme bölgesel dengesizlik unsuru olabilmektedir. Aslında bölgesel anlamda turizm çoğaltan etkisi ile bölge ekonomisine katkı sağlarken, tarım alanları üzerinde yarattığı olumsuzluklar ile bölgesel anlamda önemli bir baskı unsuru olabilmektedir (Olalı,1996; Erdoğan,1996).

Turizm potansiyeline sahip olan yörelerde, turizmi geliştirmek amacıyla, başlangıçta büyük şehirler ve endüstri merkezlerine doğru olan işgücü ve gelir akımını, ikinci aşamada, gelişmemiş bölge ve yörelere yöneltmek olasıdır. Turizm ekonomik bakımdan zayıf olan bölgelerde, ülkenin belli yerlerinde toplanmış endüstrilerin ve ticarethanelerin satınalma güçlerini yönlendirmek suretiyle yerel ve bölgesel ekonomik aktivitelerin önemli ölçülerde artmasına yol açmaktadır (Erdoğan,1996; Olalı,1996).

Aslında bölgesel kalkınmada, sadece turizm sektörüne dayalı bir kalkınma yerine birçok ekonomik faaliyetin yer aldığı kalkınma stratejileri benimsenmelidir (Kılıçarslan,1995).

Eğer bölgesel açıdan ekonomik gelişme ve kalkınma hedefleniyorsa, yüksek gelir bırakan turistik hizmetler, kitle turizmine tercih edilmelidir. Çünkü bu turistik hizmetler, yüksek kalitede turizm hizmetine yaratacağı talep ile, uzman işgücüne olan ihtiyacı bölgesel gelişme yaratacaktır. Turizm geliri, bazı durumlarda ülke, bölge veya yörenin turistik rantını oluşturmaktadır. Bu nedenle bölgesel anlamda turizm yatırımlarının işlevi, kısa süre içinde az gelişmiş bölgelerin gelişmesini sağlamak olmalıdır. Çünkü tarım ve sanayi kaynakları yeterli olmayan, gelir düzeyi düşük ve ekonomik şansı zayıf bölgeler, turizm ile belirli bir gelişme sağlayabilirler. Böylece bölgenin ekonomik faaliyet olarak anlam taşımayan doğal, tarihi, sosyal ekolojik verilerinden yararlanılarak bölgesel düzeyde ekonomik gelişme sağlanabilir. (Barutçugil,1986; Usta,1988)

Turizmi yerel anlamda ele aldığımızda ise, büyük sermaye gerektiren, altyapı yerel otoriteye çok ağır gelirken, elde edilen gelir çok az olmaktadır. Vergiler yoluyla sağlanan amortismanlar ise, ancak uzun vadede alınırken, işletme masraflarının ekonomik yükü fazla olmaktadır. Aslında turizmin ülkesel ve bölgesel anlamdaki, olumlu ve olumsuz etkileri yerel ölçüğe de taşınmaktadır.

2.4.2 Turizmin sosyo kültürel etkileri

İnsanları yolculuk yapmaya iten çeşitli dürtülerin oluşmasında, gerek insanların bu dürtülerini duyurabilmeleri için uygun koşulların gelişmesinde birçok etken etkili olmuştur. Turizmin önemli etkilerinden biride sosyo kültürel açıdan olmaktadır. Bu etkileşimdeki en önemli unsur turizmle ilgili nüfus grupları içerisinde ev sahibi ve konuk arasındaki ilişki ve değişimdir.

Turizmin toplumun sosyo kültürel açıdan etkilerine ilişkin değişik yaklaşımları vardır.

Hoivik ve Heiberge göre: Turistler gelip gitme süreçlerinde, turistlerin yerli toplumla ilişkilerde güçlü bir değişim yaratmamaktadır. Fakat endüstri ülkelerine giderek, bu ilişkileri doğrudan deneyimleyen kimselerde, değişme daha güçlü olmaktadır.

Bassevcın ise: Turizmin toplumsal sonuçları ile, başka etmenlerin çoğu kez karıştırıldığını, fakat başka etmenlerin hızla değiştiği bir noktada turizmin de hızla değiştiğini belirtmektedir.

Wood'a göre, turizmin toplumsal yaşam üzerinde etkisi olsa bile, bu etki büyük olasılıkla doğrudan doğruya turistle olan ilişkiden kaynaklanmamaktadır. Turizm endüstrisinin gelişmesi, toplumun bireyleri arasındaki ilişkileri de değiştirmektedir. İnsanların değişen bir toplumsal ve kültürel yapıda yer almaları değişme kaynağı olmaktadır (Doğan,1987).

Kitle turizmi, yarattığı yapay çevre ile, turistle yerli arasında karşılaşma olanağını kısıtlayarak, ilişkilerin azalmasına neden olmaktadır. Manning'e göre kitle turizminin getirdiği tur paketinin, büyük turist sayısı ve tatil süresini katı bir şekilde düzenlemesi, turistle yerel halk arasındaki kişisel ilişkiyi ortadan kaldırmaktadır. Nettworen'de AGÜ'lerde, turistlerin yerli toplumdan, yalıtılmış kapalı bölgelerde yaşanması, bu biçimde belirli bölgelerde yoğunlaşması, kültürlerarası farklılaşmaların sınırlarınıda küçültmektedir. Smits ise kitle turizmin, içerdiği ekonomik üstünlükler nedeniyle, turistik bölgelerde, turist yığılmasındaki düşmeler, bireysel ayrılıkları ortadan kaldırmaktadır. Yerliler için turist, ekonomik kazanç için tahammül edilen kişiler olarak görülürken, turist için ise yerli merakları doyuran bir nestle olarak algılanmaktadır. Ury tarafından geliştirilen düşünce de kitle turizminde posmodernist turizme doğru görel bir değişim söz konusudur. Bireysel ürünler ve kültürel deneyimler üzerinde artan bir uygulama vardır (Wall,1982; Doğan,1987; Özgünç,1998).

Benzer etkinliklerde olduğu gibi turizmin de toplumsal sonuçlarının düzeyi gelen turistlerin sayı ve çeşidine, gelişen turizmin kurumlaşma düzeyine, ülkenin sosyo ekonomik ve kültürel koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Turizm ve kültür arasındaki ilişkilerde ise iki ya da daha fazla kültürden daha güçlü olanın diğerlerini etkisi altına aldığı ileri sürülmekte ve şu iki varsayımdan yola çıkılmaktadır.

- Kültürel değişim sürecinde, değişim ziyaretçi konumundaki kültürde değil, yerleşik olan kültürde meydana gelmektedir.
- Kültürel değişim sürecinde yaşanan, aslında iki farklı kültürün benzeşmesidir. Sonuçta yerel kimlik daha güçlü olan ziyaretçi konumundaki kültür içinde erimektedir.

NÜFUS YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
✓ KIRSAL YAPIDAN ŞEHİRSEL YAPIYA NÜFUS BÜYÜKLÜĞÜ
✓ YAŞ VE CİNSİYET YAPISI
✓ AİLE BÜYÜKLÜĞÜNDEKİ DEĞİŞİM
✓ DÖNÜŞÜM
MESLEK TÜRLERİ VE ŞEKİLLERİNİN DEĞİŞİME UĞRAMASI
✓ DİLİN ETKİSİ/YADA DİL ÜZERİNDEKİ ETKİLER
✓ MESLEKLERİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMINA ETKİSİ
✓ KADIN İŞGÜCÜNE OLAN TALEBİN ARTMASI
DEĞERLERİN DÖNÜŞÜME UĞRAMASI
✓ SİYASAL
✓ MEVSİMLİK İSTİHDAMIN ARTMASI
✓ TOPLUMSAL
✓ DİNSEL
✓ AHLAKİ
GELENEKSEL HAYAT TARZI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
✓ SANAT MÜZİK VE FOLKLORDA
✓ GELENEK VE GÖRENEKLERDE
✓ GÜNLÜK HAYATTA
TÜKETİM KALIPLARININ DEĞİŞTİRİLMESİ
✓ MİKTAR KALİTE AÇISINDAN NİTELİKSEL DÜZENLEMELER
✓ MİKTAR AÇISINDAN NİCELİKSEL DÜZENLEMELER
TURİSTE SAĞLANAN KAZANÇLAR
✓ DİNLENME REKREASYON
✓ ÇEVRE DEĞİŞİMİ
✓ UFKUN GENİŞLEMESİ
✓ TOPLUMSAL TEMASLAR

Çizelge 2.1 Turizmin toplumsal kültürel etkileri (Özgünç ,1997).

Kültürel amaçlı turizm hareketlerinin yöneldiği yörelerin daha çok gelişmekte ülkeler olması, bu tür turizm hareketlerine katılanların refah düzeyi yüksek ekonomilerin yarattığı kültüre sahip olmaları, turistlerin gittikleri yörelerden alabilecekleri değerleri olabildiğince sınırlamaktadır. Bireysel turizm hareketleri çok daha az sayıda insanı içine alıyor olmasına

rağmen kitlesel turizm hareketlerine oranla çok daha yoğun bir kültürel ilişki ve etkileşim yaratmaktadır. WTO turizmin toplumsal etkilerini önlemek amacıyla küresel ölçekte bir kurallar dizisi oluşturmaktadır. Buda turizmin küresel artışının getirdiği sorunların , toplumsal aheng ve ekolojii tehdit ettiğini vurgulamaktadır.

2.4.3 Turizmin çevresel etkileri

Tüm çevre canlı ve cansız, doğal ve kültürel varlıklarıyla bir bütün halinde ele alındığında ekonomik gelişme ile çevre kaynak ve zenginlikler arasında bir denge kurulmalıdır. Uluslararası turizm talebinin yakalanması ve sürekli kılınması, çevresel değerlerin varlıklarını sürdürmesine bağlıdır bu amaçla alınan önlemlerin boyutları ve nitelikleri ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar söz konusu ülkenin çevre kavramına yaklaşımı, korunması amaçlanan varlıklara verilen önem, bunlardan yararlanılma yoğunluğu, ülkenin sahip olduğu yönetsel yapı kadar, çeşitli etkenlerce belirlenmektedir. Turizmin korunması ve devamlılığı çevreye dayalı olduğu gibi, turizm çevrenin korunmasında bilinçlenme sürecine, katkı sağlanmaktadır.

Kitle turizmi ile birlikte turizmin belirli dönemlerde belirli alanlarda yoğunlaşması, doğal ve yapılaşmış çevre üzerinde olumsuz etkilerine yönelik farklı görüşler vardır. Turizmde, gelişmeye katılan her aktivite, çevre üzerinde etkiye sahiptir. Jean Lac Michard'a göre eğer turizm, yolculuk, konaklama, dinlenme gibi üç aktivite türü içeriyorsa her birinin çevresel etkilerini analiz etmek gerekmektedir. Farklı bir yaklaşımda ise, turizmin çevre üzerindeki etkileri, sunum türü, toprak su gibi belirli doğal kaynakların kullanımına bağlı, alan işgalinin yarattığı değişimler ve inşaat sürecinin neden olduğu çevresel etkilerdir. Bu ise, turistik aktivitelerden kaynaklanan, aşırı kalabalık, enerji, su kullanımı, katı atık, gürültü, yoğun trafik, doğal kaynakların aşırı kullanımı gibi olumsuz etkileri getirmektedir (Blasco vd.,1993).

Turizm ve çevre ikilemi kalkınma ile ilgili olarak ele alınırken, kaynak ve turizm ilişkisine üç farklı bakış açısı getirilmektedir (Farrel ve Mc Lellen,1987).

- Mirası ne pahasına olursa olsun koruma,
- Koruma kullanma dengesi,
- Doğal kaynaklardan öncelikle kişisel kazanç sağlama,

Turizmin çevresel etkilerine farklı bakış açısı ise (Gezici,1997),

- Turizmi öncelikle göz önüne alan,

- Öncelikle korumayı gözönüne alan,
- Turizm ve ekolojik bakış açılarını dengeye getirmeye çalışanlar

WTO ve UNDP'nin tanımlamasında turizm çevre ilişkisine bakışı ise;

Turizm ve doğal-kültürel çevrenin birbirinden ayrılmaz ilişkisi göz önüne alınarak ve bölge planlama hedeflenerek, gelişimi planlanmalıdır. Çünkü turizmin planlanması, uygun politikalar paralelinde çevre için fayda sağlayabilir. Fakat turizm kontrolsüz geliştiğinde, ciddi çevresel sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Uluslararası görüş, turizmin hedeflerinin doğal ve kültürel kaynaklara bağlılığını benimsemektedir (Farrel, & Lellan;1997). Bu ilişkilerin, turizm ve çevre için yararlı olabileceğine yönelik yeni bir görüş gelişmiştir. Budowoski, bu ilişkilerin özellikle çatışma uyum ve bir arada olma şeklinde olduğunu ileri sürmüştür. Son olarakta her ikisininde bir diğeri için yararlı olduğu, doğanın turizm gelişimi tarafından zarar görmemiş olarak korunduğu durumlarda; bir arada olma, yaşamadan söz edilebilmektedir. Bu durum turizm çevre arasında entegrasyonu sağlayacaktır (Blasco vd., 1993).

Butler, Young ve Smith'in değişik ad ve yaklaşımlarla, kıyı yerleşmelerinde, turizmin çevre üzerindeki dolaylı ve doğrudan etkilerini, çıkış aşamalarıyla ortaya koymuşlardır Tolungüç,1990; Hudman,1992; Özgünç,1997).

Keşif: Turizm alanlarında, fiziksel değişimin az olduğu bu aşamada, yerel halk, arazi ve iş yaşamında kontrolü elinde tutmaktadır. Merkezi yönetimin ise, turizmi döviz kaynağı olarak görmektedir.

Araştırma: Küçük ölçekli II. Konut inşası ile arazilerin satılırken, yerel halka yaratılan istihdam az olmakla beraber, yerel halk turizmi kazançlı bir iş olarak algılamaktadır.

Katılma: Fiziksel değişme ile, lüks oteller açılırken, yerel habitat ve tarımsal alan kaybı başlamaktadır. Yapılaşma ile alt yapı ve yol sıkıntısı başlarken, yerel halk ile ziyaretçi ayrılmaktadır. Yerel halkın turizme olan ilgisi giderek azalmaktadır.

Gelişme: Mekansal değişim hızlanırken, yerel altyapının iyileştirilmesi ile çevre sorunları azalmıştır. Yerel halk yerleşmenin merkezindeki konutu satın alarak, turistik kullanıma dönüştürmekte, yada büyük yapı inşa etmek üzere boş bırakmaktadır. Arazi fiyatları artarken, çarpan etkisi büyümüştür. Toplumsal anlamdada yerel halk marjinalleşme ve azınlığa

düşmeye başlamıştır. Yerel halk bölge dışında yaşarken, yerel toplumsal yapı kırılmış, nüfus turistlerin eğlencelerine göre davranışlar edinmeye başlamıştır.

Konsültasyon: Kıyıdaaki turizm gelişimi artık tamamlanmış, taşıma kapasitesi artmıştır. Konaklama iç kısımlara doğru yönelirken, önemli çekicilikler yaratılmıştır. Ekonomik bağlamda da ünlü firmalar, konaklama, yiyecek içecek sektöründe temsil edilmeye başlarken, yerel sektörün payı azalarak, emek pahallaşmış, işler, bölge dışından gelenlere kalmıştır. Turizmin yarattığı çevre bozulmasının farkına varan yerel yönetim, planlama siyaseti ile müdahaleye başlar. Toplumsal bakımdan dışardan gelenler, kendilerini oranın yerlisi kabul etmeye, turistlere tavır almaya başlarlar. Dışardan gelen kültürel alışkanlık egemen olurken, suç oranları artmıştır. Güç artık turizm endüstrisini kontrol etmeye çalışan yerel ve ulusal yönetime kaymaya başlamıştır.

Tıkanma Zayıflama: Turizm altyapıyı zorlarken, çevresel bozulmaya yol açmakta ve yeni yatırımlara ihtiyaç doğmaktadır. Oteller daha düşük tatil olanakları ile apartmana dönüşürken, yatırımların eksikliği ile yapıların bakımı yapılamamaktadır. İşsizlik ile beraber toplumsal sıkıntılar artmaktadır. Mevcut ekonomik kazançların sorunlar karşısında yok olması ile, yerel yönetim hükümet karşısında otorite kaybına uğramaktadır.

Bu etkilenme ve gelişme süreci, hemem hemem bütün turizm bölgelerinde izlenen bir süreçtir. Turizm politikası ve planlamasının amacı, bu süreci minimum risklerle yaşayarak çevresel anlamda daha dengeli turizm gelişimini sağlamak olmalıdır.

2.4.3.1 Turizm çevre ikilemi ve sürdürülebilirlik

Dünyada nüfus artışıyla beraber kaynak kullanımı ile çeşitlenen aktivitelerin oluşturduğu bozulmalar artmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, çevre ile uyumlu kalkınma ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, hedefi ile gündeme gelmiştir. Turizm, doğal ve kültürel çevre ile olan sıkı ilişkisi nedeniyle çoğunlukla çelişkili olarak görülen kalkınma ve çevre ilişkisinin uyumluluğa dönüştürebileceği en uygun sektör olarak görülmüştür. Turizm çekicilikleri, ve konaklama yatırımlarında olduğu gibi, turizm altyapı gelişimi, ölçek ekonomilerinde mekansal kutuplaşmayı desteklemiştir. Bu süreçte iki önemli boyut ortaya çıkmıştır.

- Turizm eylemlerinin ülke politika ve yatırım yönlendirmeleri ile, belli alanlarda yoğunlaşması sonucu bölgelerarası farklılıklar artmıştır.

- Kaynak kullanımında, özellikle belli dönemlerde aşırı yüklenme ile çevre sorunları ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir turizmin, çevre ve toplumsal gelişme temeline dayandığı ve turizmin bileşenlerini oluşturan aktörlerin beklenti ve isteklerinin ortak hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Böylece hem turizm potansiyeline sahip alanlarda çevre boyutunun ele alınış biçimi, hem gelişmenin topluma mal edilip edilmediği ortaya konabilmektedir. Bu ise değişen gelişme kalkınma anlayışının içeriği ile örtüşen bir çerçeve oluşturmaktadır (Blasco ve diğerleri;1993). Sürdürülebilir turizm şu ilkelere dayanmaktadır.

- Ev sahibi ülkenin yaşam standartlarını kısa ve uzun dönemde iyileştirmek için gereksinimlerin karşılanması,
- Artan turist sayısının taleplerinin karşılanarak, turist çekiminin devam etmesinin sağlanması,

World Commision'ın sürdürülebilir kalkınma tanımı üç önemli bileşenin bu kavramın içeriğinde olduğunu göstermektedir. Uzun dönemde ekonomik süreklilik, uzun dönemde ekolojik süreklilik, gelişme kalkınmanın fayda ve maliyetlerinin eşit dağılımıdır. Bunları karar verme çerçevesinde bir araya getirmek, kalkınmaya nasıl yaklaşılacağı konusunda karar vermeyi gerektirecektir. Bu nedenle ekosistemleri ve ekonomik faydaları korumak ve eşit bir şekilde dağıtmak için, turizm yerelden bölgeye, eyalete, ülkeye ve hatta uluslararası düzeye kadar sıralanarak bir kontrol hiyerarşisi içinde geliştirilmeli ve yönetilmelidir. Turizmin gelişimi yerel halk tarafından kabul edilebilirliği artırıldığı sürece, ekonomik olarak daha sürdürülebilirdir (Woodley;1993; Gezici,1998).

Yeni ve bakir alanlarda yatırıma yönelik girişimci için, yerel nüfusun gereksinimleri göz önüne alındığında sürdürülebilirliği sağlamak zordur. Çünkü, belirlenecek kaynak koruma politikaları, yerel nüfusun tarım alanlarına ulaşamaması nedeniyle gelişmeyi engelleyici olarak görülebilmektedir. Turizm amacıyla su kaynaklarının sınırsız kullanımı, yoğun intensiv tarımın sürdürülmesini tehdit ederken, tarım alanlarının konut alanı olarak işgal edilmesiyle tarımsal yapı parçalanmaktadır.

Doğal, tarihi ve kültürel özellikleri nedeniyle yüksek çekim potansiyeline sahip yerlerde turizmin gelişmesi yöre ve ülke ekonomisine katkılar getirmektedir. Ancak bu gelişme çoğu zaman turistik çekiciliği oluşturan öğelerin korunması ile ters düşmektedir. Bu amaç aşırı

derecede kısıtlayıcı olmak yerine çevresel sistemin tüm bileşenlerini dikkate alan, entegre bir planlama yaklaşımı içinde çevresel, fiziksel ve sosyal değerlerin korunması ile sağlanabilir. Entegre planlama, bir yöredeki tüm gelişme vektörleri dikkate alındığında çevresel sistemlere gelebilecek yüklerin saptanması ile başlatılmalıdır. Bu yüklerin söz konusu sistemlere uygulanması şeklinde yapılan çevresel duyarlılık analizleri, çevrenin taşıma gücünü ortaya koyacaktır. Çevresel taşıma gücü, yenilebilir kaynaklar açısından sabit bir değer değildir. Teknolojik önlemlerle bu gücün artırılması mümkündür. Fakat başta arazi olmak üzere yenilenemeyecek kaynaklar açısından taşıma gücü sınırlıdır. Yapılacak çevresel etki değerlendirmelerinde yöre halkının kısa vadeli ekonomik çıkarları ile uzun vadeli çevresel yararlar arasındaki çelişkileri tanımlayan statik sınır koşullar dikkate alınmalıdır (Uslu,1991).

Planlama çalışmalarında varılacak kararların araştırma verilerine dayandırılması kadar faydamaliyet çözümlerine dayandırılmasında bir zorunluluktur. Ekonomik anlamda faydamaliyet analizlerine elverecek teknikler geliştirilmiş olmakla beraber toplumsal ve fiziki çıktı ve etkilerin de dahil edilebilmesine olanak verecek yeni tekniklerde geliştirilebilmelidir (Tolungüç,1990).

Aslında her ne kadar turizm ve çevrenin bir arada yaşaması söz konusu ise de Ülkemiz gibi, dünyadaki birçok yerde, bu ilişkinin hala çatışma halinde olduğu görülmektedir.

2.4.3.2 Sürdürülebilir turizm ve doğal kaynak kullanımı

Turizmin gelişimi ve kaynaklar arasındaki ilişki, çevresel sorunların tartışılması ile ele alınmaya başlamış ve sürdürülebilirliğin konusu olmuştur. Turizm sanayi, dünya üzerinde doğal ve insan yapımı, çevresel kaynaklara dayalı olarak geliştirilmektedir. Turizmin bu kaynaklara yarattığı talep artışı, bu ilişkide çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Turizmin ekonomik ve sosyal faydaları olan bir aktivite olması nedeniyle, kaynakların varlığının devamı ve kalitesinin iyileştirilmesi sağlandığı sürece, turizmin birçok şeklinin gelişmesini sağlamak mümkündür. Turizm doğal kaynakları kullanırken talepteki artışlar sonucu ,doğal kaynaklar turizme dönüşmektedir. Değişim kaynakların tüketime izin verdikleri alanda olurken, talebe göre konaklamayı sağlamak amacıyla turist sunumu yapılmaktadır. Bu farklı konaklama türlerinin kurulmasını getirirken, doğal kaynakları farklı yollarla kullanan turizm, ilgili diğer aktiviteleri yaratarak ekosistemi etkilemektedir. (Cater ve Goodal,1992; Hudman, 1992)

Sürdürülebilir turizmdeki modellerde amaç, doğal kaynak kullanımı ve yönetimini geliştirmek ve yaymaktır. Bu düşünce doğal ve kültürel öğelerle bütünleştiği gibi, turizm kaynakların diğer kullanımları ile yarışmaktadır. Bu nedenle aynı kaynakların çoklu kullanımı mümkün olduğu gibi, birçok turizm kaynağı, kullanıcıların çokluğunu ile sürdürebilirdir. (Ashworth,1994) .

Sürdürülebilirlik yalnızca geçmişin devamını değil, kaynakların gelecek kuşaklara aktarımını da içermektedir. Kaynakların turizmde kullanımı karmaşıktır. Turizm amacıyla doğal ve kültürel mirasın korunması söz konusu iken, aynı kaynaklar turizm pazarlaması için de kullanılmak durumundadır. Ancak yerel gelişme ile koruma arasında çelişki yaratmaktadır. Öyleyse sürdürülebilir turizmde farklı türdeki kaynakların değerlendirilmesinde uzlaşma sağlanmalıdır. Sürdürülebilir doğal kaynak işletiminde strateji, yenileme, iyileştirme yolu ile olasılıklar sunulmaktadır. Turizmin bir özelliği de mekansal seçiciliği ve konsantrasyonudur. Bu ya kırsal alanlarda yada kompakt turistik tarihi şehirlerde, sınırlı alanlarada yer alan mekanlar için yarışma problemini getirmektedir. Ya da konsantrasyonlarından dolayı koruma yönünde aktif bir bölgeleme politikası oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır (Ashworth,1994).

Bir alanın turizm hizmet ürünlerinde uzmanlaşmasının artması, yeni sunu elemanlarının tanınmasını ve sunumun çeşitlenmesini getirir. Bu tür aktiviteler bir yandan, turizm alanının gelişimi için gerekli anahtar eleman olurken, diğer yandan doğal kaynakların önemini azaltmakta ve tahribata yol açmaktadır. Doğa turizmini ekonomik büyümenin büyük bir kaynağı olarak gören ülkeler, ekonomik büyümeyi sağlarken, ulusal gelişme planları ilede doğal kaynakları koruyup geliştirmekte ve yönlendirmektedirler. Bir anlamda, alanın ekolojisi ve turizm gelişim türleri turizmin sürdürülebilme düzeyinin ne olduğunu belirtmektedir. (Boo,1990)

Sonuç olarak turizmin geleceği ve sürdürülebilirliği, tümüyle doğa ve onun kaynaklarına dayanmaktadır. Bu nedenle, turizm ürünleri içindeki kaynak kullanımı ile yerel kimlik içindeki önemli bir parça olarak kullanılan aynı kaynakların, kullanımı arasında bir denge aranmalıdır. Bu dengeyi kurmanın en yöntemi de taşıma kapasitesidir.

2.4.3.2.1 Taşıma kapasiteleri

Taşıma kapasitesi, birçok kaynağın özelliklerini koruyarak hem ziyaretçi sayısını maksimize etmeli, hem de kaynakların uzun dönemde sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Kapasite yalnızca kaynağın özellikleri ile belirlenemediği gibi, ziyaretçilerin kaynakları değerlendirmesinde turizmden beklentileri ve kaynakların kullanışları farklıdır. Turizmin ortaya çıktığı yerler, fiziksel olarak birçok potansiyele sahip oldukları gibi, çeşitli ekonomik yapı ve toplum tarafından karakterize edilmektedirler. Bu alanlar büyük turist akınlarını, küçük problemlerle absorbe etme yeteneğindedir. Turizm kaynakları, ürüne dönüşüp yayılabildiği gibi, bu alanlarda taşıma kapasitesi turizm politikası için iyimser bir optimizasyon modelidir (Ashworth,1994).

Turizm kapasitesi tek başına bir araç olmamakla beraber, bir bölge veya bir kente özel olabilmektedir. Oteller, ulaşım olanakları, müzeler, piknik alanları ve meydanlar yoğun zamanlarda belirli bir fiziksel kapasiteye sahiptir. Bu nedenle de fiziksel kapasitenin, mevcut bio-sistemlerin sınırlarına bir zarar vermeden veya negatif etki olmadan turizm talebinin toplum tarafından absorbe edilmesi gibi unsurlarla birleştirilmemesi o turistik alan için tehlike oluşturmaktadır. Özellikle, turizmin hassas bölgelerde büyümesi ile, taşıma kapasitesinin üstüne çıkılmaktadır. Bu durum turizm alanlarında, ekolojik çevresel bozulmalar yaratırken, bundan zarar gören bölgelerde süreç içinde çekiciliklerini kaybetmektedirler. Yapılan birçok turizm etki çalışmasında turizmin zarar düzeyi belirlenmekte, fakat zarar sonucu ortaya çıkan süreçlerin tanımlanması zor olmaktadır. Bazen bu ilgi azalması turizm dışı gelişmelerle de olmaktadır. Her varış alanı, bir taşıma kapasitesine sahip olduğu gibi tolerans sınırı, turistlerin tatmini, varış alanı çevresinin kalitesi veya özgün karakterine verilen zararın kabul edilebilir aşamasına dayanır.

Fiziksel Taşıma Gücü: Sağlıklı bir turistik gelişme belirli bir yörede mevcut olan doğal ve fiziksel kaynaklarla sınırlıdır. Burada önemli olan turistik bölgedeki altyapı olanaklarının geliştirilmesiyle mevcut fiziksel kaynaklardan daha etkili biçimde yararlanabilmektir. Fiziksel taşıma yatak kapasitesini içermekle beraber, bazı fiziksel ve ekolojik faktörler bu kapasiteyi belirlemektedir. Bunlar arazi, su, atık su altyapısı, katı atık ulaşım enerjileri(Uslu,1991; WTO, 1993a)

Fiziksel Faktörler

- Gelişen alanın büyüklüğü ,
- Turistlerin kullanımına uygun alan büyüklüğü,
- Mevsimsel sınırlamalar,
- Altyapının, turizm kaynaklarının taşıma kapasitesine uygun şekilde yapılması,
- Ziyaretçi sayısındaki artışın yabancı yaşam etkileme boyutu,
- Hayvan, su, bitki yaşamı, toprak özelliği.
- Birbiri ile çatışan yarışan kullanımların çelişkileri.

Ekonomik Taşıma: Dar anlamda özel yatırımın dönüşünün, optimize edilmesi, geniş anlamda ise sosyal faydanın maxsimizasyonudur (WTO a,1993).

Ekonomik Faktörler

- Ekonomik faydaların, toplumu çevreyi korumak için harekate geçirmede yeterliliği,
- Bugünkü turizmin hacmi, optimal ekonomik faydalar ve faydaların artırılabilirliği, Turizm endüstrisinin, yerel halk için yarattığı iş olanakları ve iş koşullarının kabul edilebilirliği,
- Turistlere hizmet içinde, yerel yatırım fırsatları, karların dış yatırımcılar tarafından paylaşımı,
- Yerel ürünlerin, turist beklentilerini karşılayacak nitelik ve niceliği.

Sosyal Taşıma: Kullanıcının turizm amacıyla yapacağı eylemde, bu eylemi gerçekleştirebilmek amacıyla sosyal yapıyı bozmadan bu alana yüklenebilecek kullanım ve kişi yoğunluğunu belirler (Uslu,1991; WTO,1993a).

Sosyal Faktörler

- Hangi hacimde turizm, toplumun günlük sosyal yaşamı içinde, bu yaşama zarar vermeksizin kolaylıkla absorbe edilebilirliği,
- Festival, kutlama, dini tören, diğer özel olaylar sırasında tolerans düzeyinde değişme oranı,
- Kültürel aktivitelere turist katılımı ve davranışlarının sınırlandırılması istemi,
- Artan turist ziyareti ile, geleneklerin etkilenmesi,
- Bu etkilerin olumsuzdan, olumluya dönüşebilme oranı,
- Yerel halkın sürdürülebilir turizm, çevre ve toplum ilişkileri hakkındaki, eğitimi ve duyarlılığı,

Çevresel Taşıma Gücü: Kullanımı hedeflenen çevresel ortamın, gerek kullanıcıların, gerekse söz konusu ekosistemin doğallığını bozmadan bu ortama yüklenebilecek kullanım şeklini ve yoğunluğunu belirler.

Çevresel faktörler

- Yapı ve insan yoğunluğunun yarattığı rahatsızlık boyutu,
- Yapılar ve tesislerde çevreye uyum,
- Arkeoloji ve tarihi alanlara baskı yoğunluğu,
- Hızlı göç ve büyüme sorunları,
- Jeolojik ve doğal alanların tahribi,
- Trafik, gürültü, betonlaşma, görsel kirlilik ölçütü,

Çevresel bozulma kaynakların aşırı kullanımı nedeniyle olurken, varış alanı, taşıma kapasitesini belirlemek için yapılan çalışmalar, yere özel, aktiviteye ve zamana özel olmalıdır.

2.4.4 Alternatif turizm türleri

Turizmin kitlesel ölçek kazanmasının, yarattığı çevresel problemlerin artışı ve sürdürülebilir turizm kavramı ile turizmin belli alanlarda yoğunlaşmasına karşı, alternatif turizm tür ve alanları yaratılması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu düşünce de, alternatif turizm türleri, birbirlerinin tamamlayıcısı olmalı ve az gelişmiş bölgelerde de gelişme için umut vermelidir.. Bu nedenle kabul edilebilir turizm şekline göre, şu özelliklerin dikkate alınması düşünülmüştür:

- Kitle turizmine farklı yaklaşan turist türü,
- Kaynaklara karşı tutumda farklılık,
- Küçük ölçekli az turist sayısı,
- Yerel toplumun turizm üzerindeki kontrolü,

Bu özelliklere bağlı olarak farklı turizm şekilleri ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm, uygun turizm, topluma dayalı turizm, eko turizm, etnik turizm , çevre dostu turizm, yeşil turizm, sorumlu turizm, sürdürülebilir turizm (Özgünç,1998). Bu turizm çeşitlerinin ortak özellikleri, turizmin, kirletici, görsel ve istilacı olmayan aktiviteleri genişletmesi, yerel halkın ve çevrenin absorbe edilebileceği ölçekte yapılmasına uyum sağlamasıdır (Cater ve Goodal,1992). Alternatif turizmde, 3. Dünya için büyük ölçekli kapitalist yabancı mülkiyet ve sermayeye dayalı geleneksel turizme karşı, ölçek ve sahipliliğe dayalı turizm şekilleri ileri sürülmektedir.

GÜ ve GOÜ paralelinde bakıldığında ise, GOÜ için bölgesel kalkınmayı sağlayarak yerel halk ile turist arasında doğrudan kültürel iletişim kurmak, GÜ de; çevre sorunlarına duyarlılığın artması ile doğal ve kültürel mirasın korunması ve sürdürülmesine yönelik turizm şekilleri oluşmuştur. Bu nedenlerle GÜ alternatif turizm ekolojik, soft yeşil ve kırsal turizm, terimleri gündeme gelmiştir (Pearce,1992; Gezici,1998).

Alternatif turizm türlerinin, her turizm alanında geliştirilmesi, gerçekçi değildir. Turizm türü, spesifik kaynaklara, yerleşimine, turist pazarına, turizm politikası ve diğer faktörlere bağlı olarak belirlenmelidir. Az gelişmiş bölgelerde, kırsal ve doğal alanlarda, bölgenin özgün nitelikleri, sürdürülebilirliği, yerel halkın uyumunun sağlandığı alternatifler özendirilmelidir.

2.5 Dünyada Kitle Turizminin Ortaya Çıkışı Gelişim ve Değişim Politikaları

2.5.1 Turizm sistemi içinde Dünya’da ve Akdeniz ülkeleri’nde turizmin gelişimi ve değişimi

Para ve tekerleğin bulunarak ticari ilişkilerin başlamasıyla yaygınlaşan turizm her dönemde dinsel amaçlı geziler, olimpiyatlar ve zevk amaçlı gezilerle devam etmiştir. 16. yy’da atlı arabaların kullanımı ve 1890’larda demiryolu taşımacılığındaki gelişmelerle devam etmiştir. Teknik ve ekonomik yapıdaki ilerleme modern turizmin başlangıcı olurken, kişisel olan turizm kollektif bir karakter kazanmaya başlamıştır. Bu paralelde 1841’lerde İngiliz Thomas Cook ilk grup seyahatini gerçekleştirmiş, 1872’de ise ilk organize dünya turu yapılmıştır (Barutçugil,1986).

19. yy’ın ikinci yarısında ise Avrupa’ya seyahatlerin yoğunlaşması ile birlikte, turistlere yönelik lüks ve pahalı saray otelleri hızlı bir gelişme göstermiştir. I. Dünya savaşı sonrası, orta sınıfın seyahatlere katılması ile, orta gelir düzeyine yönelik konaklama tesisleri Avrupaya yayılmaya başlamıştır. II. Dünya savaşı sonrası hızlı bir değişim gösteren turizm, bütün sınıflara yayılarak kitlesel bir biçime dönüşmüştür. 20.yy’da ise çağdaş yaşam yeni gereksinim ve değişimleri getirirken kentleşme olgusu ve onun getirdiği sorunlarla baş etme düşüncesi dinlenme eğlenme, ve gezme amaçlı turizmi temel bir gereksinim haline getirmiştir. Endüstri devrimiyle beraber kentleşme, çalışma koşulları ve satın alma gücündeki iyileşmeler, buharlı gemi, lokomotifin getirdiği ucuz, rahat, seyahat olanağı turizmin gelişimini hızlandırmıştır. Organizatörler için paket turlar önemli bir pazar ve organizasyon olmaya başlamıştır (Çoruh,1960; Akoğul, 1971; Barutçugil, 1986).

1940-1950 yılları arasında turizmde izlenen uluslararası hareketlilikle beraber 1950-1960 döneminde turizmin parasal getirisi önem kazanırken, 1950'ler kitle turizminde başlangıcı olmuştur. Dünyada özellikle 1960 sonrası turizmde izlenen talep artışıyla birlikte, tüm ülkeler için turizmin önemli bir olgu olduğu ortaya konarken, yabancı pazarlarda turizm sanayisi yaygınlaşmıştır. Üretimde Fordist ilke, yeni üretim türlerini kapsarken daha önce azınlıkların yararlandığı mal ve hizmetler içinde yer alan, seyahatlerde kitlesel pazar için üretilmeye başlamıştır. Dünyadaki teknolojik gelişme alt ve üst gelir grubunun gündelik hayatını değiştirmiş, daha önce lüks olan pek çok şey gündelik hayatın bir parçası olmuştur (Hudman,1992).

1960-1970 döneminde ise kitle turizm pazarı büyürken paket turlar ucuz standart bir tatil ürününe dönüşmeye başlamıştır. 1970-1980 yıllarında ise turizmin sosyal ve çevresel içeriği önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde talep ve eğilimlerde buna yönelinirken, turizm pazarları da bu eğilimler bağlamında şekillenmeye başlamıştır. Son yıllarda ise turizmde kitle turizminden, daha esnek ürüne doğru bir değişim söz konusudur (Williams ve Show,1995; Yarcın,1996; Habsbaum,1996).

1980-1990 'larda turizm davranışlarında radikal değişmelerin olduğu, turizm ürününün kitle piyasasına entegre olduğu dönemdir. Bu dönemde GÜ, daha fazla zaman ve daha büyük seyahat fırsatlarına sahip olmuştur. Bu nedenle turizm, genel ekonomik politika ve kalkınma stratejilerinde önemli rol oynamaya başlamıştır (Gomes,1995; Hudman,1992). 1980'li yılların başında duraklamaya giren dünya turizmi, yeniden büyüme süreci içine girmiştir.

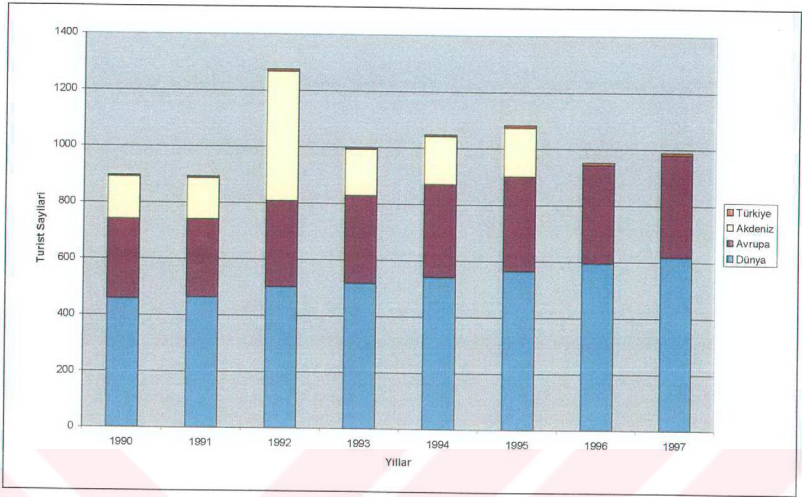
1990'larda çeşitli turizm türleri içinde endüstrileşme, bununla beraber sergiler vb. etkenler ile diğer turizm objeleri devreye girmeye başlamıştır. Turizmin bu türleri farklı mekansal şekillere ve bölgesel içeriklere sahip olmaları nedeniyle, bazı turizm türleri, daima zengin bölgelerde veya başkentlerde yoğunlaşmıştır. Kısa tatil turizmindeki artış, coğrafi olarak ulaşılabilirliğin de etkisiyle zengin bölgelere yakın, yerlerin tercih edilmesini getirmiştir. Endüstriyel mirasa olan ilgi artışı ise, daha çok fakir bölgelerde olan tercihi artırmıştır. (Williams ve Show,1995). Gelişmiş batı ülkelerinde, tüketim kalıplarının değişmesi, lüks turizm hareketlerine katılımı da azaltmıştır. Mekansal eğilimde ise, kişiler yaşadıkları yerlere yakın ve sakin yerleşim bölgelerinde, ikinci evlerinde tatil geçirmeyi daha çok tercih ederken, görülen diğer bir eğilim de alışılmış tatil bölgelerinden uzaklaşma olgusudur. İspanya, İtalya, Yunanistan gibi Akdeniz ülkeleri ve Karayip adaları çekiciliklerini yitirirken, bu bölgeler de belirli bir yaş ve gelir düzeyindeki kişiler için doyum noktasına ulaşılmıştır. Daha az bilinen

ülke ve kıyıları ziyaret, daha fazla ilgi çekmeye başlamıştır. Özellikle turizm pazarına yeni ülkeler girerken, bazı Ortadoğu ülkeleri ve Japonyada turist gönderen ülkeler olarak büyük önem kazanmaya başlamıştır. Avrupa turizmi ise kısa mesafeli seyahatler ve komşu ülkelere talep oluşturmuştur (Gürdal,1990; Dinç,1996; Özsoy,1998).

Dünyada turizmde, aristokratik turizmden, sosyal turizme, bireysel turizimden, kitle turizmine geçiş, turistik gereksinmelere yanıt veren kurum ve kuruluşlarda da önemli değişime yol açmıştır. Aristokratik turizm, lüks ve pahalı otelleri, sosyal turizm; düşük, orta konforlu ve ucuz konaklama tesislerini, kitle turizmi ise; kamping, tatil köyü ve kıyı otellerini geliştirmiştir (Dinç,1996).

Dünyada turizm eğilimlerinde izlenen bu gelişimlere paralel olarakda dünyada uluslararası turist sayıları artmıştır. 1960 sonu, 1980'li yılların ilk yarısı ve 1991 döneminde turist sayısındaki artış hızı düşmüştür. Ancak turist sayısında önemli bir dalgalanma olmadığı gibi WTO'nun tahminine göre 2000 yılı için 661 milyon turist kaydedilmektedir (Grafik 2.1).

Turizm gelirlerine baktığımızda da; turizm gelirindeki artışa karşılık turist başına gelir düşerken son yıllarda turist başına gelirden bir artma eğilimi söz konusudur. Dünyada yüksek turizm geliri elde eden ülkeler arasında, Amerika birinci sırada iken, Akdeniz ülkelerinden Fransa, İtalya, İspanya, 2. Sırada yer almaktadır. Genellikle turizmde en büyük harcamayı GÜ ülke turisti yaparken, önemli ve istikrarlı turizm çekiçiliği olan ülkelerde zengin ülkeler olmuştur. 1980-1990 yılına kadar turist sayısında hemem hemen tüm ülkelerde önemli artışlar kaydedilirken, Türkiye bu dönemde çok hızlı bir artışla önemli bir turizm ülkesi olmuştur (Tezcanlı,1995; Özgünç,1997; İKV,1991).

Grafik 2.1. Turist sayılarının Dünya'daki gelişimi, (WTO,1997)

Dünyadaki konaklama arzıda, Amerika ve Doğu Asyada istikrarlı bir şekilde artarken, Avrupada 1992 yılında önemli bir artış gözlenmiştir(Çizelge2.1). 1990-1996 döneminde de dünya turizmde yatak arzı % 18 lik artış göstermiştir. Yatak kapasitesinin dünyadaki dağılımına baktığımızda, Avrupa %43'lük pay ile ilk sırada yer alırken Avrupayı % 36.5 ile ABD izlenmektedir(Çizelge2.1). Gözlenen diğer bir eğilim de, Asya-Pasifik bölgesinin yatak arzında bir patlama olduğudur. Türkiye ise dünyadaki sıralamada 16. sırada yer almaktadır (Çizelge 2.3).

Bölge	Yatak Say. (bin adet)	% pay
Avrupa	11290	43
Amerika	9570	36.5
Doğu Asya+Pasifik	3830	14.6
Afrika	830	3.2
Orta Doğu	400	1.5
Güney Asya	320	1.2
Toplam	26240	100

Çizelge 2.2 Dünya'da yatak kapasitesinin bölgelerarası dağılımı (WTO, 1996).

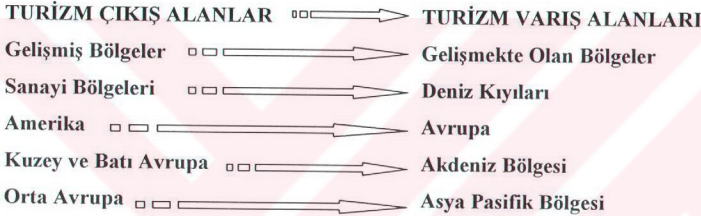
Batı Akdeniz Ülkelerinde Toplam Yatak Kapasitesi			
	1980	1981	1996
İtalya	1569733	1766871	1764651
İspanya	983187	981603	1087529
Porterkez	99886	98781	208205
Yunanistan	278045	295704	548785
Yugoslavya	272802	280087	
Türkiye	49267	51150	340398
Fransa			1223074

Çizelge 2.3 Batı Akdeniz ülkelerinde toplam yatak kapasitesi(WTO,1996)

	Top. Yatak Kapasitesi	Yatak say. Artış	Artış %
Yıllar	(bin adet)	(bin adet)	
1990	22120		
1991	22510	390	1.8
1992	23370	860	3.9
1993	24000	630	2.7
1994	24680	680	2.8
1995	25390	710	2.9
1996	26240	850	3.3

Çizelge 2.4 Dünya turizmde yatak kapasitesi (WTO, 1996)

Uluslararası turizm hareketlerinde turizm varış ve çıkış alanlarını grupladığımızda

Avrupa kıtası, bölgesel olarak dünya turizmdeki payında belirli bir düşüş olmakla beraber devamlılığını korumaktadır. Dünya turizmi turist sayısı ve gelirler açısından Avrupa, Amerika, ve Doğu Asya Pasifikten oluşan üç bölgede yoğunlaştığı görülmektedir (Gezici,1998; Yarkan,1996). Turist sayısı ve turizm geliri açısından önemli bir bölge olan, Avrupa da 1950'den itibaren yavaş yavaş hızlanan bir gelişme izlenmektedir. 1996 ortalarında bütünleşmiş bir Avrupa olarak kıtanın turist sayısı hızla artarken, 1980'lerde Doğu Asya ve Pasifikte hızla büyüyen yeni turist çekim alanlarıyla bir değişim söz konusu olmuşsa da turizm olgusunun büyük bir kısmı bu alanda gerçekleşmektedir (WTO,1995).

Avrupada gelişerek artan kitle turizmi, dünyada turizmin globalizasyonu ile özellikle Akdeniz bölgesinde yoğunlaşmıştır. Avrupa hem turist varışı, hemde gelirden ilk sırada yer alırken, Akdeniz'de ülke turizminin gelişimi Avrupa'ya yakınlık yanında iklim, deniz, güneş peyzaj zengin kültüre bağlı olarak çoğunlukla kıyıya yönelik kitle turizmi şeklinde gerçekleşmiştir (William ve Show,1995; Özgünç,1998).

Kıyı turizminin egemenliği Akdeniz ölkelerinde yoğunlaşırken, “Blue Plan” kapsamında yapılan senaryolara göre, kıyı turizminin 2025 yılında 340 milyon arasında olacağı beklenmektedir. Akdeniz ölkelerinde turist dağılımlı büyük farklılıklar göstermektedir. Bölgede en büyük turist trafiği, Kuzeybatı ölkelerinde İspanya, İtalya ve Fransada görölmektedir. Akdenizin kuzeydoğusundaki Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye’de turist sayısı kıyı uzunluğunun herbir metrekaresi için yılda 0.5 iken bu yük kuzeybatı ölkelerinde 10 katına kadar çıkmaktadır. Ancak bu bölgede turist sayılarında hızlı artışlar görölmektedir. Güney Akdeniz (Kuzey Afrika) kıyılarında turizm yoğunluğu kuzey kıyılarına kıyasla daha düşüktür (Uslu,1991).

Günümüzde ise turizm dünyada meydana gelen, sosyal ekonomik ve teknik nedenlerle hızlı değişirken bu amaçlı eylemlerde ve türlerde de hızlı değişme ve gelişmeler olmaktadır.

- Endüstrileşme, dünya nüfusundaki artış, kentleşme, doğa ile ilişkilerin maksimizasyonu ,
- Çalışma saatlerindeki azalma, yıllık ücretli izinlerin artması, sosyal yaşam içinde bireysel ilişkilerdeki artış, bunun yarattığı yalnızlık duygusu,
- İletişim teknoloji, bilimde meydana gelen gelişmeler ve bunların sosyo ekonomik yapı ve refah düzeyinde yarattığı yükselme,
- Eğitim ve iletişimdeki gelişmelere bağlı olarak, insan grup davranışı ve nüfus yaş dağılımlarındaki farklılaşmalar,
- Teknolojideki gelişmelerin ulaşıma yansımaları sonucu, hız konfor, güvenlik ve ucuzluk,
- Seyahat işletmeciliğinin gelişmesi ve örgütlenmesinin yarattığı paket turlar finansal kolaylıklar,
- Geleneksel konaklama tesisleri yanında, ucuz konaklama olanakları sunan kamping, tatil köyü, pansiyon ve benzerlerinin gelişmesi ve yaygınlaşması,
- Konaklama ve seyahat endüstrilerindeki yatay dikey bütünleşme ve büyümeler.

Son yıllarda bilgisayarlı rezervasyon sistemleri, her hizmet ve ürünün bilgisayara bağlanması, banka, finans ve kredi kart kuruluşlarına ait iletişim sistemlerinin, turizmdeki bilgisayarlı rezervasyon sistemine dahil edilmesi. turizmi globalleştirmiştir. Bu da dev turizm şirketlerinin turizm arzını ürünlerini ve tüketiciyi denetleyeceği uluslararası bir endüstri yapısının oluşacağını göstermektedir.

- Kredi kartı ile turistik ürün ve dinlenme olanakları genişlemektedir.

- Bütünleşmiş bir elektronik iletişim sisteminde, turizm endüstrisinin farklı kesimlerinde sağlanan kar yükselirken, turistik talep artırılmakta, ürün seçme seçeneklerinin çevresi belirlenerek tüketim denetlenebilmektedir.
- Bilgisayardaki gelişmelerle turist gönderen ve çeken merkezler arasındaki ilişkiler elektronik olarak kurulurken talep ile arz bilgisayar ve iletişim araçları kullanılarak çakıştırılmaktadır.
- 2000' li yıllarda sanal ortamda yolculuklar ve rezervasyonlar internetle artacaktır.

Dünyada ve teknolojiadaki bütün bu eğilimler, gelecekte turizmin gelişiminin artarak büyüyeceğini göstermektedir. Dünyada geleneksel turizm alanlarına yeni yerleşim alanlarının eklenmesi ve bunların hızla yaygınlaşması, turizmde bölge sınıflandırmasını olanaksızlaştırmaktadır. Küresel, ülkesel ve yerel ölçekte daha fazla sayıda ve çok turist çeken alt bölgelerin tek tek özelliği dikkat çekmektedir (Yarcan,1996; Erkan,1998).

2.5.2 Avrupa ve Akdeniz ülkelerinde çevre ve sürdürülebilir turizm politikaları bağlamında turizm

Dünya'da, 1970-1980 dönemlerinde gündeme gelen turizmin sosyal ve çevresel içeriği ile beraber, turizm gelişim sürecine erken girmiş olan gelişmiş ülkelerde, kitle turizminden kaynaklanan çevre sorunları gündeme gelmiştir. Turizmin ekonomik kalkınma, doğal ve kültürel çevrenin korunmasına bağlı olması gerektiği düşüncesiyle,1975 yılında UNESCO'nun yayınladığı koruma stratejisinde bütün devletlerin kısa vadeli kazançlar için doğal ve tarihi eserleri koruma prensiplerini gevşetmesi istenmiştir. 1980'lerde ise dünyada çevre sorunlarına ilginin artması çevre ve turizm arasındaki ilişkinin niteliğine duyulan ilgi bunu desteklemektedir. 1982 antlaşmasına görede WTO ve UNEP* çevreye duyarlı turizm gelişimi için, işbirliği yapmışlardır. 1992 yılında BM çevre ve kalkınma konferansında önemli kavram olarak 'sürülebilir kalkınma' bağlamında çevre kirliliğinin çözülmesi gereken bir sorun olduğunda uzlaşılrken, çevre konusu gündeme gelmiştir.

* UNEP çerçevesinde Akdeniz eylem planını I. Aşaması 1975'de başlatılmıştır. II. aşama olan Blue plan çalışmaları ise 1985'de tamamlanmış, 1988'de önerileri içeren senaryolar oluşturulmuştur. 2000 yılı için ise gelecek senaryoları, mevcut eğilimleri, temel alan senaryolar ve alternatif senaryolar şeklinde geliştirilmiştir. Fakat 1991'de parlamentoya sunulan bir raporda, gerçekleştirilen faaliyetlerin, turizmin sosyo kültürel boyutundan çok, ekonomik boyutunun öne çıkmasının, turizmi dengesiz bir gelişmeye götürdüğü belirtilmiştir.

Dünyada oluşturulan çevre ve turizm politikaları paralelinde, AB'de turizm ve çevre politikaları oluşturulmuştur. Avrupa'da, özellikle Akdeniz Havzası Ülkelerinde, önemli bir yer tutan turizmin uluslararası turizmdeki payı, kitle turizminin yarattığı çevresel sorunlar ile, azalmaya başlamıştır (İKV,1991). WTO'nun sınıflandırmasına göre İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinin yer aldığı, Güney Avrupanın, Avrupa toplamında turist varışlarındaki payı 1985'te % 35 iken, 1995'te % 29.5'e düşmüştür.

AB'nde 1984 yılında ortak turizm politikası oluşturulurken, 1986 yılında Turizm alanında topluluk faaliyetleri başlıklı bir komisyon raporu ile politika ve hedefler belirlenmiştir. 1990'da oluşturulan, topluluk faaliyet planı ile, 1.Rapordaki hedefler daha geniş kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada AB dünya turizm pazarındaki kaybını önlemeye yönelik iki hedef özellikle vurgulanmıştır (Montanari,1995).

- Ulusal ve AB politikalarında turizmin desteklenmesi,
- Turistik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, Dünya pazarlarında Avrupa turizminin tanıtılması,
- Yoğun turist alanında turist akımlarının yönetimi,
- Sürdürülebilir turizm türlerinin yaratılması,
- Çevreyi kontrol amacıyla veri bankalarının geliştirilmesi.

AT içinde turizmin gelişimine yönelik olarak proje ve programlara kaynak aktarımında bulunulmuştur. Bunlardan Entegre Akdeniz programlarında, AB bölgeler arası dengesizlikleri azaltmada dengeyi sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaçla yapılan planlar (TÇSV,1996).

- Blue Plan,
- Öncelikli eylemler programı,
- Akdenizde ortak mirasın korunması,
- Özel koruma alanları.

Topluluğun bölgesel politikası çerçevesinde belirlenen politikalarda alternatif turizm türleri yaratılırken, kitle turizminin yarattığı çevresel ekolojik ve sosyo kültürel bozulmalara karşı önlem alınması, doğal kaynakların korunması, turistik yatırımların bu kaynakların ve tarihi değerlerin dışında gerçekleştirilmeye yöneltilmesi amaçlanmaktadır (İKV,1998)

AB Akdeniz ülkelerinde kıyı bölgelerinde yoğunlaşan turizm yarattığı çevre sorunları nedeniyle 1970'lerde UNEP Akdenizde turizmin büyümesine bağlı olarak doğal çevre, peyzaj

ve sosyo kültürel elemanların zarar gördüğüne işaret etmiştir. Kıyıdaki kutuplaşmaların iç kesimlere yayılması için de etkin bölgesel politikalara dayalı turizm gelişimi öngörmüştür. AB turizm potansiyeline sahip, fakat kitle turizmin yoğunluğuna ulaşamamış bölgelerde çeşitli programlar oluşturmuştur

- Bilimsel kültürel ve sanatsal aktivitelerin mevsim dışına yayılması ve alternatif turizm seçenekleri yaratmaya yönelik araçlar belirlenmiştir.
- Turizmde mevsimsel yoğunlaşmanın yarattığı sorunlara karşılıklı turistik potansiyele sahip bölgelerin geliştirilmesine yönelik olarak, AB alternatif turizm alanlarının yaratılmasına yönelmiştir.

AB aslında 1990'lı yılların başına kadar ortak bir politika geliştirememiştir. Turizm AB'nin tek pazarının gerçekleştirilmesinde izlediği politikalar kapsamında yer bulmuştur. Turizm sektörü AB'nin birçok politikasında teşvik programlarında yer almıştır. Politika geliştirme tartışmalarında AB turizme yönelik teşvik politikaları geliştirirken başlıca hedefinin Avrupalılık kimliğinin vurgulanması olduğu belirtilmiştir. 90'lı yılların başında ise AB turizme sektörel bir yaklaşım getirmiştir. AB il geniş kapsamlı teşvik programı Phioxena'da hedefleri şunlar olmuştur (Ersin,1996; Şen,1998).

- Turizm sektörüne ilişkin veri tabanı oluşturulması,
- Turizm sektörüne ilişkin mali ve yasal çerçevenin geliştirilmesi,
- Avrupa turizminde kalitenin yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Avrupanın turizm merkezi olarak donatılarak turist sayısının artırılması,
- Program kaliteyi artırmak amacıyla yerel inisiyatiflerin desteklenmesi, konaklama hizmetlerinde çevre dostu işletme sistemlerinin kullanılması öngörülmektedir.

1997-2000 yıllarını kapsayan bu programdan AB'ne aday ülkelerinde faydalanması düşünülürken Türkiye bu programın dışında kalmaktadır. Almanyanın itirazı üzerine yürürlüğe girmeyen ,fakat girmesi halinde, Türkiye AB'nin başka turizm projelerinin dışında kalacaktır. Avrupa'da, para birimi EURO'nun kullanımı Avrupalı turistin fiyat kalite karşılaştırması yapmasını getirirken rekabeti de artıracaktır. Türkiye'nin en büyük talebini oluşturan AB ülkelerinin gelişiminde şu özelliklere dikkat etmesi gerekmektedir (Şen, 1998)

- AB'de artan yaşlı nüfus,
- AB'de artan tüketici bilinci ile kaliteli hizmet ve ürüne talep artmaktadır.

- AB’de çevre koruma bilinci artarken, kitlesel turizme olan ilgi bireysel turizm lehine azalmaktadır.
- Yeni enformasyon ve kominikasyon teknolojilerinin turizm sektöründe kullanımı yaygınlaşmaktadır.

1990’da Avrupa Parlamentosu tarafından oylanan bir karar tasarısı ile kitle turizminin yoğunlaşmasıyla artış gösteren çevre sorunlarının önlenmesi için, turizm gelişiminin doğal çevre ile uyum içinde olması gereği vurgulanmıştır (İKV,1991) AB’nin 5. Çevre programında ise kıyı bölgelerinin kalkınmasında önemli olan turizm, gelirin % 35’inin elde edildiği Akdeniz bölgesi için büyük önem taşımaktadır. Bu orandaki bir turist akımı karşısında, önlem alınmazsa su, enerji, ulaşım araçları, doğal yaşam alanları gibi, unsurlar üzerinde olumsuz etkileri olacaktır. Bu nedenlerle alınacak önlemlerde turizm türü ve bu alanda verilen hizmetlerin kalitesinin belirleyici nitelik taşımasında en büyük sorumluluk, turizm sektöründe yer alan ulusal ve yerel yetkililere düşmektedir. Bina ve inşaatların denetlenmesi, çevre bilincinin yoğunlaştırılması su ve atık standartlarının uygulanması, sürdürülebilir turizmin temel politikası olmuştur. Bu paralelde hazırlanan, değerlendirme raporundada, kıyı şeritlerinin bütünleştirilmesi amacıyla, bir strateji geliştirilmesi, kamuoyu bilinci ve ÇED sisteminin daha etkin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır (İKV,1998).

Ayrıca AB’nin uyguladığı çevre politikalarında da, doğanın ve doğal kaynakların kullanımında ekolojik dengenin gözönüne alınması gibi, çevre kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Hedefler paralelinde, turizmin geleceği ve turizm arzında önemli bir unsur olan çevrenin sürdürülebilirliği de sağlanmış olacaktır (Üzülmez, 1993; İKV,1998).

2.5.3 Akdeniz ülkelerinde turizmin mekansal gelişimi ve ortaya çıkan çevresel problemler

Akdeniz ülkelerinde iklim ve kıyı özellikleri nedeniyle, turizm kıyılarda yoğunlaşırken, Blue Plan’a* göre gelecekte de turizmin % 50’sinin kıyılarda yoğunlaşacağı belirtilmektedir. Uluslararası kitle turizmden önemli paylar alan Akdeniz ülkelerinde olan Fransa, İtalya, İspanya Yunanistan’da turizmin kıyı bölgelerinde yoğunlaşması, bu bölgelerde çevre

* Mavi Plan çalışmasında Akdeniz havzasında yer alan ülkelere Avrupa ülkeleri değil, Asya ve Afrikada yer alan ve Akdenizde kıyısı bulunan ülkeler bu kapsama dahil edilmiştir. Ve elde edilen bilgiler 4 bölgeye ayrıştırılmıştır.Kuzey-Batı:İspanya, Fransa, İtalya , Güney- Avrupa:Yugoslavya, Yunanistan, İsrail, Kıbrıs, Malta, Doğu-Akdeniz,Türkiye, Suriye, Lübnan, Mısır, Magrep: Libya, Tunus, Fas, Cezayir.

sorunlarıyla beraber, nüfus artışı ve kentleşmeyi beraberinde getirirken bölgeler arası dengesizlikler de artmıştır. Akdeniz kıyıları boyunca birbirine çok yakın devam eden kentsel yayılma ile beraber kıyılarındaki turist baskısı devam etmektedir. Akdeniz ülkelerinde 200 km²'lik bir alanda yapılan turizm faaliyetinin % 90'ı İtalya, İspanya, Fransa'da olup, bu ülkelerin hepsinde otel ve diğer tür konaklamaların % 50'si kıyı bölgelerinde yer almaktadır. (Valenzuela,1991; Montanari,1995)

Akdenizde kıyı turizminin büyük bölümünün turizme ayrılan alanlarda yoğunlaşması mekansal ve mevsimsel yoğunlaşmalar yaratmaktadır. Bu da kitle turizm ile beraber işgücü, sosyal yapı, konaklamada ciddi problemler yaratırken, önemli çevresel sorunlarda beraberinde getirmektedir. Blue plana göre geleceğe dönük olarak turist yoğunluğu sadece kıyı alanlarında değil aynı zamanda tarihi, arkeolojik ve doğal alanlar da da gelişme gösterecektir. Son yıllarda kitle turizminin yoğun olduğu Akdeniz ülkelerinde, kitle turizminin olumsuzlukları yaşanırken, sürdürülebilir turizm için, doğal ve sosyo kültürel çevrenin sürdürülebilirliği, bölgesel kalkınmayla beraber ve bütüncül bir şekilde ele alınmıştır.

Avrupa'da, Akdeniz'de 1970'den beri devam eden turizm gelişmeleri sonucu, ortaya çıkan ciddi çevresel problemler, Akdeniz ülkelerinin turizm pazarında pay kaybetmelerine neden olmaktadır (Montanari;1995; Özgünç;1998). Turizmde önceleri yalnızca ekonomik getirisine önem verilmesi ile, kitle turizmi gelişmiştir. Bunun sonucu mekansal ve mevsimsel gelişmelere bağlı olarak kutuplaşmaya gidilirken, bunun iki boyutu ortaya çıkmıştır (Özgünç,1998).

- Turizm eylemlerinin belli alanlarda yoğunlaşması ile bölgeler arası farklılıklar artmıştır.
- Kaynak kullanımında belli dönemlerde aşırı yüklenme ile çevre sorunları ortaya çıkmıştır.

Akdenizde turizm ve çevre arasındaki etkileşimler başlıca üç nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır.

- Kaynakların tüketimi,
- Kirlilik ve atık,
- Fiziksel sosyal ve kültürel baskılar,

Akdeniz, Doğu ve Güneydoğu kıyılarında yerli ve yabancı turizmin paralelinde görülen çevresel etkinin gösterdiği benzerlikler nedeniyle turizm ile beraber görülen bir kıyı bölgesi

kullanım özelliğinde II. Konut olgusudur (Uslu,1991; Batisse,1988). Akdeniz ülkelerinde turizmin çevresel özelliklerini genellersek;

- Ekolojik sınırlamalar, bölgede yaşayanlara mütevazı stabil yaşam getirmektedir,
- Turistik yörelerdeki mevsimler arası nüfus değişkenlikleri, altyapı tesislerinde ek boyutlar getirmektedir,
- Turistik merkezlerde sosyal değerler ve gelenekler hızla değişmektedir,
- Turizm ekolojik alanları tüketerek büyümektedir,
- Kıyı alanlarındaki yoğun turist baskısı nedeniyle, arkeolojik, doğal ve kültürel alanlarda yoğun bir turist baskısı yaşanmaktadır.

Türkiye ile benzer iklim ve turizm çekiciliği gösteren İspanya, Yunanistan ve İtalyada turizm gelişiminde ortaya çıkan sorunlara baktığımızda, turizm gelişimine bölge ölçeğinde yaklaşılmamasının sorunlarını ve çevresel problemlerini yaşamaktadırlar (Konsolas& Zacharatos,1990; Valenzuela,1991). Bu ülkeler Türkiye gibi turizmin ekonomik getirisine önem vererek konaklama kapasitesinin artışı yoluna gitmiştir. İspanyada yabancılara ait 2. konut gelişimi turizm gelirlerinin önemli bir bölümünün ülke dışına çıkmasına ve kıyı alanlarında yoğun yapılaşmaya neden olmuştur. Bu yoğun yapılaşma ve yoğunluk , betonlaşmayı ve doğal değerlerin tahribatını beraberinde getirmiştir. (Balsco vd.,1993). Turistik aktiviteler ve turist dağılımı 5 kıyı bölgesi ve Madrid de yoğunlaşmıştır. Yunanistan da ise, devlet yatırımları ile turizmde mekansal yoğunlaşma gelişmiş bölgelerde yoğunlaşmıştır. Özellikle Yunan adalarının turizme bağlı ekonomisi, kitle turizminde olumsuz etkilenmeyi beraberinde getirmiştir. Her ikisinde de turizm arz-talep yatırımlarında, belli bölgelerde yoğunlaşması sonucu özellikle kıyıda kitle turizmindeki yoğunlaşma önemli çevresel problemler, ortaya çıkarmıştır. Bunu çözmek amacıyla yeni yaklaşım ve politikalar üretilmiştir.

İspanya'da turizmde ilk değişimler büyük ölçüde plansız gelişmenin yol açtığı orman kaybına, çevresel niteliklerde bozulmaya ve zayıf bir altyapıya rağmen devletin turizmi desteklemesi ile oluşmuştur. Turizm ile ilgili gelişmelerin Akdeniz kıyısında toplanması İspanya nüfusunun göçünü getirmiştir. 1970'lerde İspanya'da kitle turizm talebine göre yaratılmış büyük oteller konaklama yeri stokuna sahiptir. İspanya da Akdeniz kıyıları boyunca demografik ve ekonomik yoğunlaşma süreci dengesizdir. Bu dengesizlik, farklı ekonomik aktiviteler arasında arazi kullanım problemleri ve çelişkileri yaratırken kıyı çevresi ve peyzsaj üzerinde de önemli zararlar oluşmuştur (Este ve Secall,1990). İspanya kitlesel

ölçekte güneş, deniz kum ile paket tatil talebi karşılırken beraberinde çevresel sorunlar yaratmıştır. Gelen turist tipi alt gelir grubu turiste yönelince öncelikle gelir düşmüştür. Apartman tipi yapılaşma ile görsel kirlilik oluşurken, 2. Konut baskısı artmış ve bunlar kıyılarda yer almıştır. Tarım arazileri tatilcilere kiralamaya başlamıştır. İspanya turizmde gelişirken, kötü yapılaşma, kalabalıklaşma, plansızlık ve kontrolsüzlük ile gelen turist sayısı 1988-1992 yılları arasında düşmüştür. Çevresel kaygılarla, gerileme döneminde, çok düşük fiyatlarla, gelir düzeyi düşük turistlere hizmet verilmesi, İspanyada yol kıyası sayfiyelerinde kalite kaybına yol açmıştır (Özgönenç,1998). Bunu önlemek amacıyla turizm master plan çalışmaları sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta ele alınmıştır (Gomez,1995; Gezici,1998). Büyümei sağlamak, turizm altyapısını ve turizmi geliştirmek amacıyla merkezi hükümet, bölgelere daha fazla para ayırmıştır. İspanya bu tedbirlerle turist sayısını artırmıştır.

İspanya'da UNEP 1970 başında hızlı yoğun tarım turizmin büyümesine bağlı olarak Akdeniz bölgesinin doğal çevre peyzaj ve sosyal ve kültürel elemanlarının zarar gördüğüne işaret etmiştir. 1974 turist varlığı kıyıda m²'ye 3 turist ile Kuzey Akdeniz ülkelerinde en yüksek değerde olduğunu belirtmiştir. 1990'da bunun m²'de 5 turist olacağı beklenmektedir. Ve bu nedenle UNEP kıyı turizminin uç kesimlere yayılması için politikalr ve yeni büyüme modelleri önermiştir (Montanari,1995).

İtalya'da ise, 1960-1970'e kadar sayfiyeler daha az turist çekmektedir. 1970'den beri turizm gelişmelerinin Akdeniz çevresinde ciddi çevresel problemler ortaya çıkardığı belirtilmiştir.

- Akdeniz yeni kıyı tatil merkezleri ile rekabeti kaybederken mevcut tesisler modern talebi karşılayamamaktadır.
- Kıyıda ortaya çıkan kirlenmeler ve çevresel sorunlarla kıyı sayfiyelerinde uluslararası turizm 1988-1989'a azalmış çevrenin iyileştirilmesi ile 1990'larda tekrar artmıştır.

Özellikle İtalya'da kıyı kentlerindeki yatak sayıları ile m² leri (kıyı uzunluğu) arasındaki ilişkilerde kıyı boyunca m²'ye 1-10 yatak arasında değişmektedir. İtalyada son yıllarda kıyılarda turizm aktivitesi yoğunluk olarak artarken iç kesimlerde otel yatak sayısı düşmüştür. (Montanari, 1995) Fransa'da ise kıyı turizminin gelişimi ve kıyı üzerindeki etkileri:

- Dar bir kıyı şeridi üzerinde gelişmenin yarattığı mekan sıkıntısı ile sayfiyeler ve diğer yapılaşmış mekanlar birbirleri ile birleşerek tek bir metropoliten alan olmuştur. Bu çizgisel yayılma iletişim sorunları doğurmuştur.

- Kıyılardaki arazi kıtlığının yarattığı yüksek arazi fiyatları ile gelişme iç kısımlara doğru kıyıyı kaplamış ve geri alandaki tarımsal alanlar tatil merkezlerine dönüşmüştür.
- Çevre kirlenmesi deniz kirliliği ile beraber kamp ve karavan yerlerinin artması daha yeni ve daha ucuz tatil geçirme şeklinin bölgede yoğunlaşmasına ve otel konaklamasına olan, talebin azalmasına yol açmıştır.

Yunanistan'da mevcut alanlarda kaliteyi artırmak yönünde çevre projelerine ağırlık verilmektedir. Yunanistan'da turizm tarihi ve kültürel çekiciliklerden çok, iklim ve plajları ile kitle turizminin yapıldığı alanlarda yoğunlaşmıştır. Turizmin % 60'ı adalarda gerçekleşirken, bazı adalar kitle paket turizme, bazıları ise adadan adaya dolaşan bireysel turistlere hizmet etmektedir. (Özgönenç, 1999). Bu nedenle politikalarında kaliteyi artırmaya yönelik çevre politikalarına öncelik verilmiştir. Yunanistanda mekansal kutuplaşma turizm yatırımları ile yapılaşmış ve yatırımlar gelişmiş bölgelerde yoğunlaşmıştır. Özellikle adaların turizme bağımlı ekonomisi kitle turizminden olumsuz yönde etkilenmeyi getirmiştir. Turizmin mevsimlere bağlı ve kıyıya yönelik kitle turizmi şeklinde olması çevre problemi yaratmıştır (Valenzuela,1991; Özgönenç,1999; Seall,1999) .

İspanya ve Yunanistan Türkiye ile kıyaslandığında (William & Show 1995).

- Bölge ölçeğinde turizme yaklaşmamıştır,
- Turizmin ekonomik getirisi üzerinde durulmuştur,
- Talep konaklama kapasitesi artırma olarak algılanmış,
- İspanyada yabancı sermaye hakimiyeti ve yabancıya ait II. Konut gelişimi gelirin önemli bir bölümünün ülke dışına çıkmasına neden olmuştur,
- Kıyı alanlarında yoğun yapılaşma oluşmuştur.

İki ülkede de arz ve talep yatırımlarında belirli bölgelerde kıyıya yönelik kitle turizmi şeklinde gelişmeler vardır. İspanya mevcut alanda çevre ve hizmet kalitesini yükseltirken, turizmin kıyı alanlarında yoğunlaşmasını azaltıp, alternatifler yaratarak ülkenin iç kesimlerinde yeni turizm alanları geliştirmektedir.

Sonuç olarak Türkiye ile benzerliği olan bu Akdeniz ülkeleri bizden önce bu çevresel problemleri yaşayarak turist kaybına neden olurken, bizlerde hala aynı süreci yaşamaktayız. Gelecekte de turizm sektörünün tüm Akdeniz havzası ülkelerinde dikkate değer bir şekilde büyüyeceğine inanılırken, turizm gelişiminin aynı çizgide devam etmesi halinde doğal ve kültürel kaynakların bozulması devam edecektir. Fakat kuzey Avrupanın birçok ülkesinde

çevre ile ilgili turizm talebi artarak devam ederken, tur operatörleri bu beklentilere uyumlu ürün sunmaktadırlar. Gelecekte de rekabet turiste sunulan çevre kalitesi üzerinde yoğunlaşacaktır(A. Montanarı, 1995). Bu nedenle Türkiye çevre bozulması sorunu yaşayan ülkelerin deneyimlerini göz önüne alarak çevreyi koruyan politikaları desteklemelidir.

2.6 Turizm Sistemi İçinde Türkiyede Turizmin Gelişimi ve Değişimi

2.6.1 Türkiye’de toplumsal ve kültürel sistemde turizm

Türkiyede turizm, çeşitli nedenlerle batıdaki gelişmenin oldukça dışında kalmakla beraber, 1863’de Serg-i Umumi Osmani adlı sergi nedeniyle İstanbul’a ilk yabancı turist grubu gelmiştir. Osmanlı imparatorluğunda ilk turist gruplarında, çeşitli düzenlemelerle yurt dışına gitmişlerdir. 1870’de etkinlik kazanan, İstanbul-Paris Demiryolu ile, 1883’de ‘Orient Exspress’ seferleri düzenlenmiştir. Bu gelişme ile 19 yy’ın ikinci yarısı, İstanbulda otelcilik gelişme dönemi olurken, İstanbul’daki oteller sadece han ve kervansarayların yerini almakla kalmamış, yapıları ve hizmet türü ile modernleşirken sayıları da hızla artmıştır. Beyoğlu’da bir otel merkezi olarak gelişirken, pek çok otelde, ‘levanten’ kültürün, gündelik hayatın biçimlenmesine öncelik yapmıştır (Akoğul,1971; Barutçugil,1986; Cezzar,1991).

Cumhuriyetin ilk yıllarında gelişen turizm ile, birçok turizm acentesi yeniden kurulurken, Türkiyede turizmin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. 1950 sonrası ise, batı tarzı üretim ürünleri ve yaşama biçimi topluma yerleşirken, batılılaşma ile Amerikan yaşam biçimi özdeşleşmiştir. Cumhuriyetin değişen dönemlerinde varlıklı aileler arasında yazlık kışlık alışkanlığı, olmakla beraber, hafta sonları şehir içinde veya yakınındaki bazı yerler, gezme mekanı haline gelmiştir (Belge,1995).

Planlı ekonominin başladığı, sanayileşmenin hızlandığı 1960’larda , hızlı ve dengesiz sanayileşme ile beraber ekonomik ve sosyal yapı bozulurken, iç turizm vazgeçilemez bir öge olmuştur. 1970’ler ise, politik hayatın günlük hayat üzerindeki etkisinin arttığı ve arabesk hayat tarzının yoğunlaştığı dönem olmuştur. Bu dönemde gelişen kapitalizm ve teknoloji aileye girince çarşı evden içeri girerken, ailede evden dışarı çıkmaya başlamıştır (Kozanoğlu, 1996) Fakat bu değişimle beraber modernleşme çevrede önemli yıkımlar yaratmaya başlamıştır. Çevrenin hoyratça kullanımı ve sanayileşmenin denetimsiz gelişimi, İstanbula paralel olarak, bütün Türkiyeyi etkilerken çevreyi kirletip çirkinleştirmiş, turizm Türkiye kıyılarında kötü kullanım’da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde II. Konut olgusu mekansal olarak hızla yoğunlaşırken, yazlık kavramı, üst gelirden, orta sınıfları da kapsayan bir şekilde

yaygınlaşmıştır. Bu dönem tatil yapma olgusu, II. Konuta, yazlığa gitmekle eş anlamlı olmuştur. Fakat ekonomik bireyselleşme, geleneklerin yok olması politik hayatta radikal sağ ve sol arasındaki çatışmalar 12 Eylül 1980 müdahalesini getirmiştir.

1980 sonrası ekonomik yapıda liberalleşme ve küreselleşme, sanayi yatırım dengesinin kurulamaması nedeniyle ortaya çıkan istihdam sorununun artması, enflasyon hızının yükselmesi, gelir dağılımı dengesinin bozulmasını getirmiştir. Bu dönemde gündelik hayatı belirleyen kavramlar değişim, tüketim, çeşitlenme ve benzeşmedir. Bu bağlamda, orta tabakanın erimesi ve genişleyen alt tabakanın problemlerinin artması, özel radyo ve televizyon kanallarının artmasına bağlı olarak medyanın etkisi gelişmiştir. İletişimde sağlanan gelişmeler ve iktidar bağlantılı tercihler, batı doğu ikileminde batı kanadına benzeme imkanı sunmuştur.

1980-1990 arası ülkede yatırımcılık mantığı, popüler ekonomi kültürünün yaygınlaşmasında beraberinde getirmiştir. Bununla başta gündelik tüketime yönelik yatırımlar olmak üzere, kar eden her alanda hızlı yatırımlar yapılmıştır. Özellikle büyük kentler ve turizm merkezlerinde büyük zincir mağazalar, hamburgerciler, özel sandviç dükkanları, dünya mutfaklarından örnekler, sektörde büyük patlamaların olduğu dönem olmuştur (Kozanoğlu,1996). 1980'deki yoğun biracı muhabbeti, gündelik hayatta yerini, 1990'larda barlara bırakınca, barlar tüm sayısal artışa karşın kentlerin metropol alanları ve tatil merkezlerinde, toplanmıştır. Barlarla beraber tatil bölgelerinde ve metropollerde dev eğlence merkezleri son teknoloji ile donanmış büyük diskotekler hizmete girmeye başlamıştır. 1980'lerde yazlığa gitme tutkusu devam ederken Çeşme, Bodrum, Marmaris, Antalya, Alanya, Kemer vb, moda yerlere gitmek bir hayat tarzı halini almıştır (Kozanoğlu,1996).

1980'lerden, 1990'lara deniz kıyısında bir yere gitmenin ötesinde, bir çeşitlenme kazanamayan tatil kültürüne rağmen popüler tatil yörelerinin sayısı hızla artmıştır. Yeni bir yerin keşfi orayı popüler yaparken, popüler olmanın yarattığı kalabalık, bir süre sonra orayı gözden düşürse de, Bodrum gibi yörelerden tam anlamıyla vazgeçilememiştir. Gözden düşme tatilcileri, yeni popüler alan arayışlarına ittiği gibi, özellikle özel radyolar, cep telefonları, gibi bir sürü statü, tatil anlayışlarında önemli bir etken olmuştur. Bu dönemde hayvan ve doğa sevgisi gündeme yerleşirken tatil yöreleri başta olmak üzere 1980-1990 yıllarında tatil yörelerinde cinayet darp tecavüz linç gibi olaylar gündelik hayatın sıradan parçaları olmuştur. İç turizm ise, başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerden hafta sonları çevreye günlük geziler ile başlayıp yutdışı geziler ve çok gecelime yurt içi gezilere doğru bir gelişme

göstermeye başlamıştır. 1996'da kaldırılan konut fonu ile de yurt dışı çıkışlarda artış olmaya başlamıştır. Dövizin alınıp satılmasındaki kolaylıklar, döviz bürolarının açılış ve yaygınlaşması bu konuda önemli rol oynamıştır. Dünyadaki gelişmeler paralelinde ülkede iç turizm ile beraber dış turizmde seyahat eğilimi devam ederken dini ve resmi bayramlar iç ve dış turizm hareketlerine katılımda önemli bir unsur olmuştur.

2.6.2 Türkiye'de siyasal sistemde turizm

1923 sonrası, savaş yıllarında tahrip olmuş, cumhuriyet ekonomisi, dışabağımlı, Osmanlı ekonomisinin devamı olarak işlev görmüştür. Dünyada ise, devam eden ekonomik büyüme, 1926'da yavaşlayarak 1929 da durmuştur. Buhran dönemindeki, ekonomideki kriz, ülkemizle beraber dünya da politik değişikliklere neden olmuştur. Ülkeler devlet politikaların da ekonomiyi yönlendirirken, dünya ekonomisi politik eksenler etrafında yeniden oluşmaya başlamıştır. Ülkede ise iktisat politikalarında devletin ihtiyacı öncelik kazanırken, turizm siyasal politikalarda, bu bağlamda ele alınmıştır (Akad,1995; Kepenek, 1995; Keyder,1995).

II. Dünya Savaşı öncesinde turizm, ülke için İstanbul ve İzmir'e gelen bir miktar zengin turist ile tanımlanmıştır. Savaş sonrası ise Amerikalıların Avrupaya kendilerini turist olarak empoze etmeleri ile ülkede turizm amacıyla, altyapı ve kurumlaşmanın oluşturulmasına yönelik politikalar oluşmaya başlamıştır (Gülersoy,1969).

1950 sonrası II. Dünya Savaşından sonra dünyadaki politik değişmelerle beraber dünya ekonomisi büyümeye girmiştir. ABD Dünyada, savaş sonrası, hem askeri hem de ekonomik boyutlarıyla kurumsal düzenlemeyi oluşturmaya başlamıştır. Bu amaçla, savaş sonrası ABD Avrupanın kalkınması için verdiği, Marshall yardımında turizm yatırımlarına teşvik önemli bir yer tutmuştur. 1950'lerde çok partili döneme geçişle birlikte, seçim olgusu ve toplum taleplerinin iktisat politika kararlarına yansımaları içeren popülist bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Bu dönemde liberal ekonomide kapsamlı bir kalkınma politikası uygulanmaya konmuştur. Özellikle II. Dünya savaşının bitmesi, Dünyada olduğu gibi ülkedede kalkınma sorununu ortaya çıkarmıştır. Yeni iktidar kalkınma politikasını, özel teşebbüs temeli üzerine oturturken, devletin nitel ve nicel büyümesi, yeni bakanlıkların ortaya çıkışını getirmiştir. Bu dönemde turizme yönelik fazla birşey yapılmamışsada, Turizm politikalarını saptayıp uygulamak üzere Turizm Bakanlığı örgütlenmiştir. Fakat 1958'deki ekonomik uygulamaların topluma yansımaları sonuçta askeri yönetimi getirmiştir (Saylan,1995; Keyder,1995; Kepenek,1995).

1960 ihtilali planlama kavramını gündeme getirirken, toplumsal değişme, anayasa, siyasal yaşam dahil toplumun her alanında yeni bir örgütlenmeyle beraber planlama kavramı gündeme gelmiştir. Kalkınma planları ve yıllık programlarda, ülkenin sanayileşme süreci içinde kalkınacağı belirtilmektedir. Turizmde bu kalkınma süreci içinde, sanayileşmeyi hızlandırıcı ve itici bir alt sektör olarak kalkınma planları ve ülke politikalarında yer almaya başlamıştır (Barutçugil,1986; Keyder,1995; Kalkınma planları).

Uygulamaya konulan 1963-1994 kalkınma planları incelendiğinde turizm hedef ve ilkeleri şunlar olmuştur (TB,1993; Kalkınma planları,)

- Turist sayısı ve kalış süreleri ile harcama miktarını artırmak,
- Kitle turizmine uygun , yatırım, tanıtma ve sektör organizasyonunu özendirmek,
- Turizmde öncelikli yöreleri saptamak, altyapı ve fizik planlamayı yapmak ve ana tur güzergahlarını düzenlemek,
- Kamunun altyapı, özel sektörün üst yapıyı gerçekleştirmesini sağlamak,
- Teşvik ve kredi politikasını yönlendirmek,
- Yabancı sermayeyi özendirmek,
- Doğal ve kültürel varlıkların korunmasını sağlamak,
- İç turizm hareketini geliştirmek ve bu amaçla çalışana tatil olanağı sağlamak,
- Turizm eğitimi politikasını belirlemek,
- Turizmi çeşitlendirmek ve bütün yıla yaymak.

Bu dönemde daha çok turizmin döviz kazandırıcı özelliği üzerinde durulmuştur. Planlı dönemde turizm politikalarının amacı şu üç temel çerçevede oluşmuştur (TB,1993).

- Potansiyel turizm kaynaklarını en verimli şekilde kullanmak,
- Turist ve yerel halk için en iyi toplumsal ortamın yaratılarak, insanlarımızın evrensel değerlere uyum sağlaması,
- Doğal ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesinde denge kurulmasıdır.

Ayrıca yatırımların, kaynakların yoğun olduğu, turistik yönden zengin bölgelerde Ege, Akdeniz ve Marmara'da yoğunlaştırılması hedeflenmiştir. Bu alanlarda fiziksel planlama çalışmalarına başlanması, ve turizm yatırımlarının bu plana uygun gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. Bu planlar fikir ve envanter proje niteliğinde olmayıp, altyapı ihtiyaçları ile turistik tesisler, koruma ve değerlendirme, ek turistik tesisler, hizmet yatırımlarını da ayrıntılı

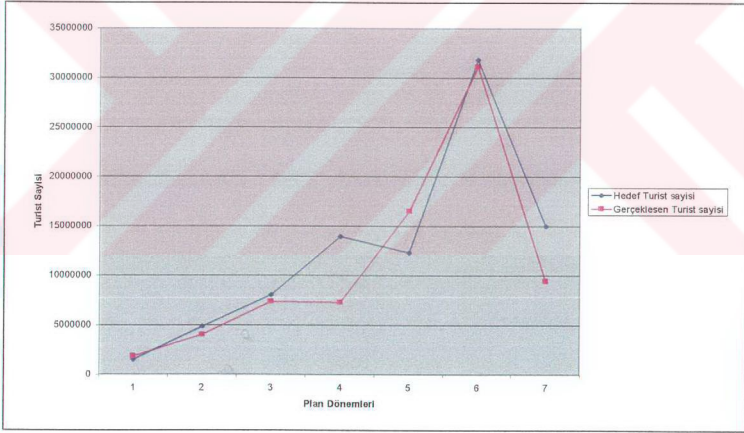
olarak kapsamaktadır. Fiziki plan sonunda elde edilen veriler, turistik bölge ve yerlerin değerlendirilmesi, tanzimi, koruma ve yatırım alanlarına ayrılması, altyapı, üstyapı, ihtiyaçlarının koordinesine ve tespitinde etken bir araç olması hedeflenmiştir (Kalkınma Planları).

IV Plana kadar plan ilke ve politikalarının çoğu plan dönemi içinde uygulanamamıştır. Giriş kapılarındaki tıkanıklıklar önlenememiş, kamuya ait kamplar turizme açılmamıştır. Dış tanıtım ve turizm pazarlamasına önem verilmemiştir. Yabancı sermayenin turizm endüstrisine arzulan yatırımını yapması sağlanamamıştır. Ülkede kitle turizm tesisinin hedeflenmesine rağmen, buna yönelik tesisler yapılamamıştır. V. Plana kadar geçen sürede turist sayısı ve gelirleri kişi başına harcama plan ve programları belirlenen hedeflerin gerisinde kalmıştır (Çizelge 2.6, Grafik 2.3). V. ve VI. Plan'larda kitle turizminin yanısıra başka turizm türleri gündeme gelirken turistik yatırımlara sağlanan kredi olanakları çoğaltılmıştır. Bu dönemde plan hedefleri aşılrken, yatak sayısındaki artışa rağmen tanıtma, pazarlama, hava taşımacılığı, Turizm eğitimi ve teknik eğitim konularında istenen gelişme sağlanamamıştır.

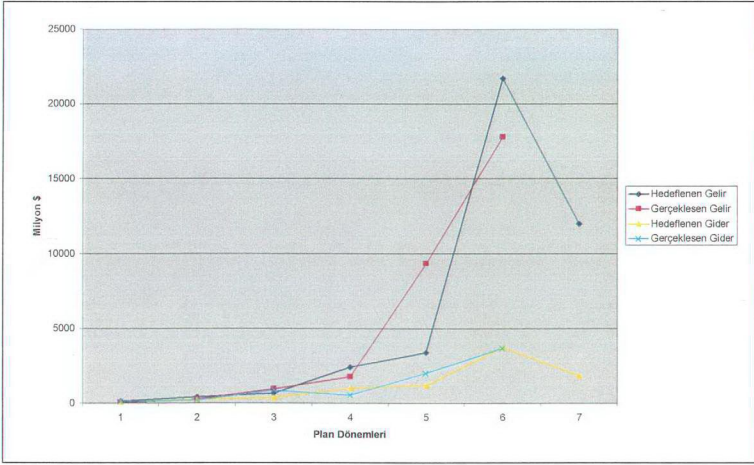
Plan sonunda Ülkede yatırımların belirli bölgelerde, dağınık bir şekilde yoğunlaşması, gelişmeyi kısıtlayıcı bir etken olmuş, ülke uluslararası turizm gelişimine paralel bir gelişme gösterememiştir. Bu dönemlerdeki ekonomik durgunluklar, 12 Eylül, ülkedeki sosyal yapı, nedeniyle, turist sayısı ve turizm gelirleri, konaklama tesisleri kapasitesi bakımından plan hedeflerine ulaşılammıştır. Planlı dönem sonrası Türkiye, Akdeniz ülkeleri gibi kitle turizm pazarında etkin olma kararı almışsada kitle turizminin etki alanına girememiştir. Tüm kalkınma planlarında kitle turizmine yer verilmesine rağmen kitle turizminin ne olduğu ve kitle turizminin hangi araçlarla gelişeceğine kalkınma planlarında yer verilmemiştir.

		Turist Sayısı	Turizm Geliri (Milyon \$)	Turizm Gideri (Milyon \$)
I. Plan Dönemi 1963-67	Hedeflenen	1488000	139	117
	Gerçeklesen	1804535	55.1	119
II. Plan Dönemi 1968-72	Hedeflenen	4828000	422	275
	Gerçeklesen	3983023	278.9	224.8
III. Plan Dönemi 1973-77	Hedeflenen	8051000	669.7	402.9
	Gerçeklesen	7329991	951.5	876.2
IV. Plan Dönemi 1978-83	Hedeflenen	13942000	2418.1	1027.5
	Gerçeklesen	7233845	1770.1	549.3
V. Plan Dönemi 1985-89	Hedeflenen	12300000	3388.2	1217.8
	Gerçeklesen	16493000	9329.9	2007.9
VI. Plan Dönemi 1990-94	Hedeflenen	31830000	21702.3	3762.1
	Gerçeklesen	31124557	17798	3688
VII. Plan Dönemi 1995-2000	Hedeflenen	15000000	12000	1850
	Gerçeklesen	9431280		

Çizelge 2.5. Kalkınma planlarında turist-turizm-gelir ilişkisi,
(TB İstatistiklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

Grafik 2.2. Kalkınma planlarında turist sayısı
(TB İstatistiklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır)

Grafik 2.3. Kalkınma planlarında gelir-gider dengesi.
(TB istatistiklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır)

24 ocak 1980 kararlarıyla uygulamaya konulan ekonomik istikrar ve yapısal uyum politika modeli ile, kaynak tahsislerinin yönünün üretimden, hizmetlere ve özellikle dışa açık bir ekonomik yapılanmaya çevrilmesini, kamu kesiminin daraltılmasını, ve piyasa müdahalelerinin azaltılmasını hedeflenmiştir. İhracatın olduğu kadar ithalatında hızla arttığı ve dış ticarete aracılık eden finans kurumlarının büyük artışlar gösterdiği bu dönemde Döviz kurunda izlenen liberal politikalar ihracatı olduğu kadar turizmi teşvik etmiştir (Oyan,1995). 1980'lerde sermaye ithal ikameci birikimden, ihracata dönük birikim tarzına geçiş yapmıştır. 80'lerde, bazı 3. dünya ülkelerine sermaye ihraç etmeye, şirket kurmaya, şirketler satın almaya başlamıştır. Turizm şirketlerinin bankacılık sektörü ile bütünleşmesi bu dönemin en önemli olgusu olmuştur. Bu dönemde turizm gruplarından Net Grubu Net Bank'ı, Lapis Holding de TYT'yi almıştır. Fakat bazı bankalar el değiştirip bazılarıda piyasadan çekilirken TYT'de bu dönemde kapanan bankalardan biri olmuştur. Türkiyedeki inşaat firmaları arazi ve fiziki yatırımdan rant kazanmak, sermaye fonlarını enflasyondan korumak ve kamunun özendirme önlemlerinden yararlanmak için inşaat firmaları konaklama yatırımlarına yönelmişlerdir (Oyan,1995; Yarcan,1998; Sönmez,1995).

1980 sonrası yabancı sermaye izinlerinin tarım ve imalat dışında ticaret ve hizmet sektörü için ayrılmıştır. 6224 sayılı kanunla Türk yatırımcıya sağlanan teşviklerden yabancı yatırımcıında yararlanması sağlanmıştır. 1995 yılında da yabancı sermayenin % 41'i

hizmetler sektörüne yönelirken, bunda turizm finans ve ticaret önde gelen sektörler olmuştur. Yabancı sermaye, büyük teşviklerin verildiği turizm dalında faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 1990 sonrası ise turizm yabancı sermaye ve teşviklerin toplam içinde oranı düşmeye başlamıştır. 1992'de tek Avrupa hedefi, rekabetin artacağı koşullara hazırlık yapmak ve daha çok güçlenme isteği yabancılarla ortaklığı getirmiştir (Sönmez,1995).

DPT her türlü yabancı ortaklı gözüken ancak gerçekte böyle olmayan konaklama yatırımcılarına öncelikli izin vermiştir. Turizm yatırımını özendirmek amacıyla kamu bankaları tarafından turizm yatırımcılarına krediler verilmiştir (Yarcan,1996).

1980'li yıllarda turizmi geliştirmek amacıyla çıkarılan kanunla, yerli ve yabancı yatırımcılara arazi tahsisi ve ucuz kredi verilmesi sağlanarak, turizm yatırımlarının teşvik edilmiştir. Kamu kurumları ve KIT'ler çalışanlarının tatil yapmasını sağlamak amacıyla kendi tesislerini kurmaya başlamışlardır. Buda sektörün iç dinamiğinden uzaklaşmasında önemli bir etken olmuştur. 122.000 yatağa yakın bu kapasitenin yılda 5 milyona yaklaşan turist sayısı ile turizm sektöründe maliyet fiyat dengesinin kaybolmasına neden olmuştur. Gelir yönünden turistik tesislerde tatil yapma olanağına sahip kesim, kendi tesislerinde, içe kapalı ortamlara yönelmesi, iç turizmin gelişimi ile beraber, turistle yerli halkın bir arada olmasını engellemiştir (Göymen,1995).

1980-1986 makro ekonomik politikalar, ihracata yönelik bir karakter gösterirken, ihracat ve turizm gibi döviz kazandırıcı faaliyetler teşvik görmüştür. Dünyada ve ülkede izlenen ekonomik gelişmeler sonucunda VI. ve VII. Kalkınma Planlar'ında, ekolojik denge, çevre koruma, kültürel miras kavramları öne çıkarak bunların korunması ilkesi getirilmiştir. Kütle turizm kavramı önemini korurken, bireysel turizmle beraber, turizmde çeşitliliğe gidilmesi hedeflenmiştir. Kamunun etkinliğinin yatırım ve işletmecilikte artırılarak, özel kesim yabancı sermaye ve küçük tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Turistik yatırımlara sağlanan kredi teşvik olanakları çoğaltılmış, turizm eğitimi daha ciddi bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmış, plan hedeflerinde yatak kapasitesi aşılmıştır. Yatak kapasitesindeki artışa karşın, aynı öneme sahip olan tanıtma, pazarlama, hava taşımacılığı, turizm eğitimi ve altyapıda istenen gelişmeler sağlanamamıştır.

Bu kararlar içinde turizm bakanlığının görevi yalnızca yol göstericilik ve danışmanlık hizmeti verilmesi ve yatırımların denetlenmesi ile sınırlanmıştır. olmuştur. Turban ağır altyapı yatırımı olan marinaların yönetilmesini üstlenmiştir. Yat turizmi bu dönemde geliştirilirken, Kemer,

Antalya ve Marmaris yat limanları bu dönemde hizmete girmiş, Kuşadası yat limanı genişletilmiştir.

Plan o dönemin ekonomik politikaları paralelinde değerlendirildiğinde; 2634 sayılı yasa ve teşvik tedbirleri ile beraber yabancı yatırımcılara verilen yatırım ve işletme izinleri ile turizm sektöründek yatırımlarda patlama yaşanmıştır. 1982 yılında TTY ile turizm yatırımcılarına özellikle konaklama tesisi yatırımcılarına, düşük kiralama bedelleriyle, güney kıyı bandında kamu arazileri tahsis edilmiş, ve kamu tarafından mali olanaklar tanınmıştır. Bu teşvikler ile ülkede çok sayıda kitle turizmine uygun tatil köyü, kıyı oteli gibi konaklama tesisi yapılmıştır. Bu dönemde inşaat yapan birçok inşaat şirketi DPT ve Turizm bakanlığına başvurarak teşvik belgeleri almışlar, yatırımlarını ülkedeki turizm yatırımlarına yöneltmişlerdir. Büyük yatırımlar teşvik kapsamına alınırken 1990'a kadar 200 yatak altındaki yatırımlar teşviklerden yararlandırılmamıştır. Bu da küçük orta büyüklükteki tasarrufların ve yerel sermayenin turizme yönelmesini imkansızlaştırmıştır. Sanayiye yönelik olarak hazırlanan teşviklerdeki boşluklar az gelişmiş turizm bölgeleri ve arz boşluğu bulunan turizm türü itibariyle selektif olmadığından sektördeki dengesizlikler artmıştır (Göymen,1995; Gül,1990).

Arz talep analizi yapılmadan, alt sektör, coğrafi bölge, ve turizm türleri itibariyle, ürün geliştirme stratejileri ortaya konmadan verilen teşviklerle:

- Mevcut boşlukların giderilmesinde değil, büyümede etkinlik sağlanamamıştır,
- Ülke çok çeşitli turizm potansiyeline imkan vermesine rağmen arz çeşitliliği yaratılmamıştır,
- İç ve dış turizm dengesi kurulmamıştır,
- Arzın yabancı turist tercihleri doğrultusunda oluşturulmasına öncelik verilmiştir.

Belirlenen politikalarda yatak kapasitesinin artırılması pahasına, turizm merkezi ilanı kararlarında teşvik dağıtımında, teknik altyapıda, merkezi ve yerel yönetimlerin tavrı, doğanın yerel sosyo kültürel sistemlerin taşıma kapasitesi dikkate alınmamıştır.

Aslında uygulanan politikalara baktığımızda yatak sayısının artırılmasının politika olarak benimsendiğini görmekteyiz. Bu dönemde yatak sayısının artırılmasına rağmen, pazarlama, hava taşımacılığı turizm eğitimi ve teknik altyapı gibi konularda buna duyarlı gelişme ancak VII. Plan döneminde sağlanabilmiştir.

1980 sonrası kitle turizmine uygun alt ve üst yapının gerçekleştirilmesine öncelik verilmiştir. Bu amaçla GATGP yapılmıştır. Bu proje ile turist sayısı ve gelirinin artırılması hedeflenmiştir. 2634 sayılı yasa ile gelişmenin yasal dayanakları hazırlanmıştır. Planlama aşamasında yabancı sermayenin turizm amacıyla ülkeye yöneleceği düşünülerek teşvik edilmiştir. GATGP bölge düzeyinde bu tür yatırımların ve uygulamanın ilk örneği olmuştur. Türkiyede turizm pazarının büyümesi kitle turizm talebine paralel olmuştur. Ucuz tatilci paket turların Avrupada satışı Türkiyenin yabancı turist talebi ve pazarını genişletmiştir. Toplam pazarda turizmin payı ve turist profili hızla değişirken Ülkede konaklamanın dağılımı kıyı bölgeleri, tatil köyü ve kıyı otelleri lehine değişmiştir (Yarcan,1998).

Türkiye'nin turizm endüstrisi çalışma biçimi ve koşullarının uluslararası standartlara uyum göstermesi biçiminde bir yapı değişikliği içine girmiştir. Geleneksel küçük turizm işletmeleri yerlerini ekonomik ölçeği büyük uzmanlaşmış yurtdışı bağlantılı yerli ve yabancı firma türüne bırakmıştır. Ülkedeki turistik ürünler alışılmış kültür ağırlıklı üründe doğal kaynak tüketen tatilci turistik ürüne dönüşmüştür (Yarcan1998).

- Konaklama yatırımları artmış,
- Seyahat acentaları tur operatörlerine dönüşmüştür,
- Yerli carter ve ve tarifeli havayolu kuruluşu artmıştır,
- Ülke turistik ürün türü tatilci turistik ürün türüne dönüşmüştür,
- Ülke imajı tatil merkezi olarak biçimlenmiştir,
- Bölgesel düzeyde, özel turizm altyapısı oluşturulmuştur,
- Yatırım ölçekleri büyümüştür,
- Yerli turizm endüstrisinde bütünleşmiş endüstriler ortaya çıkmıştır.

Bu dönemdeki en belirgin hata iç pazar olgusunun dikkate alınmaması olmuştur. Ülke politikalarında çok fazla önemsenmese de türk turizminde görülen bir eğilimde, yerli turistin turizme katılımındaki artmadır. Bu paralelde yerli turistin seyahat ve tatil alışkanlığı artarken harcamalar yükselmekte konaklama tesislerinde kalma ihtiyacı 1998'de % 30a yükselirken bu eğilimin gelecekte artarak büyüyeceği izlenmektedir (Power,1998).

Günümüzde ise kitle turizminin yarattığı gelir azalması ve bağımlılık nedeniyle, politika değişiklikleri ile selektif turizmin geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. Kültür bazlı yavaş gelişen, fakat emin gelişme yolu olan kırsal turizm kaynaklarına dayalı, trekking, kanoculuk, rafting ve doğa turizmi gibi öteki turizm türlerine seçenek oluşturan turizm türleri

özendirilmektedir. Bu amaçla yine bakanlık kervansarayların restore edilerek turizm amaçlı kullanımını öngören ipekyolu projesi üzerinde çalışmaktadır (KTB , 1993).

2.6.3 Türkiye’de yasal sistemde turizm

Planlı dönem öncesinde turizm mevzuatı, 1890'da Seyyahine Tercümanlık edenler hakkında tatbik edilecek 190 sayılı nizamname ile sınırlı kalmıştır..Cumhuriyet döneminde ise turizm amacıyla bazı yasal örgütlenmeler oluşmaya başlamıştır (Çoruh,1969; Evliyaoğlu,1989; Barutçugil,1988).

1930 Türk Seyyahin Cemiyeti (TURİNG)

1934 İktisat bakanlığı teşkilatı Vazifeleri hakkında kanunla kamu hizmetinde turizme yer verilmiştir.

1935 38 Türk Ofisi Neşriyat ve Propaganda servisinde bir şube haline getirildi

1939 Ticaret bakanlığına bağlı turizm müdürlüğü oluşturuldu.

1940 Müdürlük, Başbakanlık Matbuat Umum müdürlüğüne aktarıldı

1941 1949 Basın yayın Genel Müdürlüğü içinde turizm dairesi oluşturuldu.

1942 1950 Turizm Müesseseleri teşvik kanunu çıkarıldı.

1953 6086 turizm endüstrisi teşvik kanunu çıkarıldı

1955 Turizm bankası kuruldu

1957 Basın yayın Turizm bakanlığı kurulmuştur.

1963 Turizm tanıtma bakanlığı kanunu çıkarılarak TTB kuruldu

Planlı dönemde turizme ilişkin en önemli yasal dayanaklar kalkınma planları olmuştur. Fakat 1980'lere kadar siyasal sistemde açıklandığı gibi turizm yatırımlarında hep plan hedeflerinin gerisinde kalınmıştır. Bu dönemde kalkınma planlarındaki politikalar paralelinde fizik plan uygulamalarına gidilmiş fakat planlama çalışmalarında da istenen gelişme sağlanamamıştır.

1980'li yıllarda askeri rejim turizmin kendi yönetimleri açısından iyi bir yatırım kararı olduğunu düşünerek buna yönelik politikalar üretmeye başlamışlardır. Bu amaçla 2634 sayılı Turizm teşvik kanunu hazırlanarak 1982 yılında yürürlüğe girmiştir.. Kanunun amacı turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tedbir ve tertiplerin alınmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Kanun turizm hizmeti ile bu hizmetin gereği turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezlerinin tespit edilmesine, geliştirilmesi ve denetlenmesine teşvik edilmesine, düzenlenmesine ilişkin hükümleride kapsamaktadır. Yönetmelikler kapsamında yönlendirilen bu kanuna göre (Kalkan,1990).

Turizm Bölgeleri: Sınırları bakanlığın önerisi ve bakanlar kurulu kararı ile tespit ve ilan edilen bölgelerdir.

Turizm Alanları: Turizm bölgeleri içinde öncelikle geliştirilmesi düşünülen mevki ve sınırları bakanlığın önerisi, bakanlar kurulu kararı ile tespit ve ilan edilen doğal ve sosyo kültürel değerlerin yoğunlaştığı alanlardır.

Turizm Merkezleri: Turizm bölgeleri içinde ve dışında, yeri mevki ve sınırları, bakanlığın önerisi, bakanlar kurulu kararı ile tespit ve ilan edilen, turizm yönünden önem taşıyan yerler ve bölümlerdir.

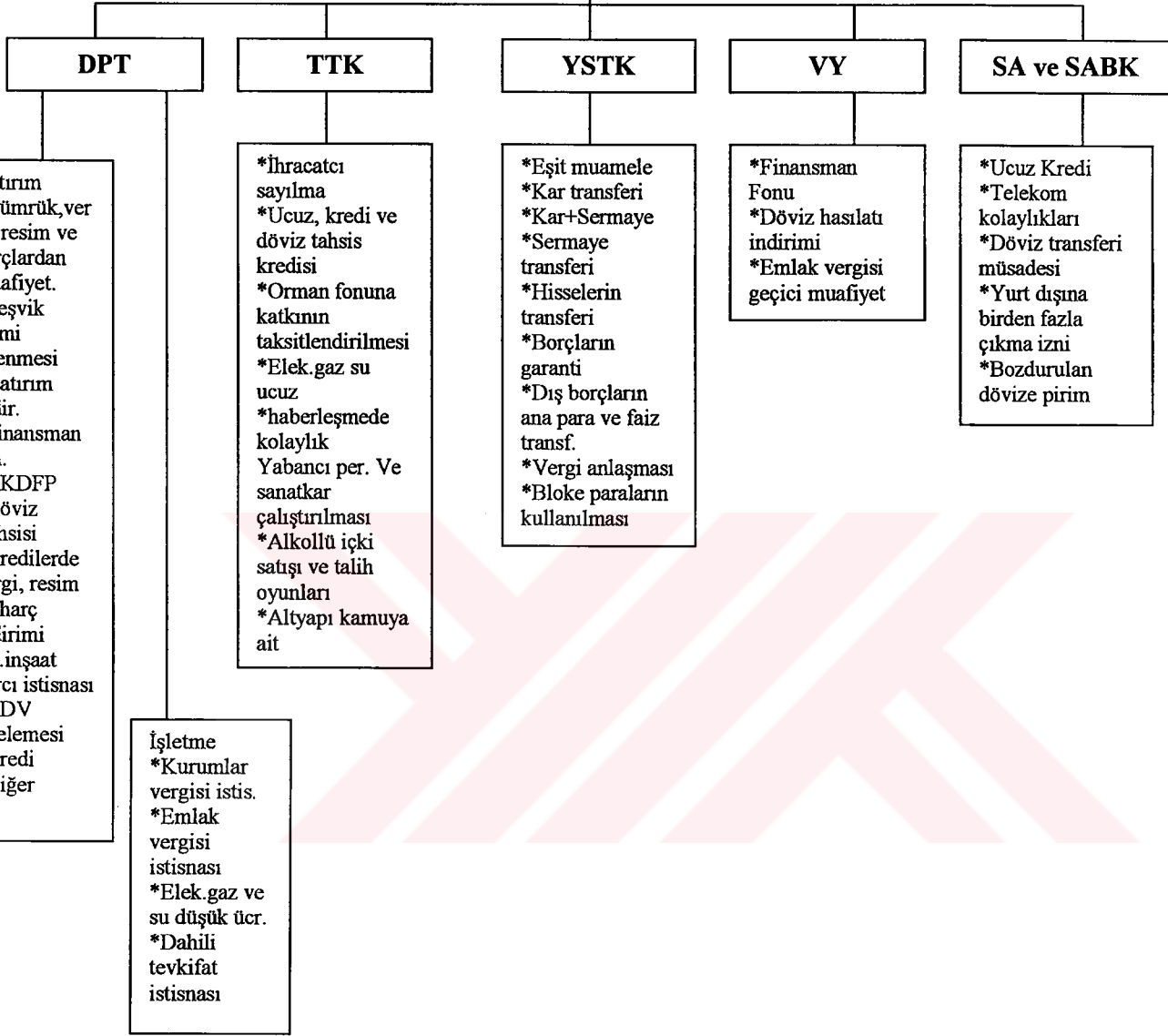
Tanımlamaları yapılmıştır. Madde 4’de ise bu bölge alan ve merkezlerin belirlenmesi kriterleri, ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo kültürel turizm değerleri kış av ve su sporları, sağlık turizmi ile mevcut turizm potansiyelinin dikkate alınarak belirleneceği, belirtilmektedir. Kanun kapsamındaki diğer maddeler ise:

- Belge alınması (madde 5),
- Doğal turizm kaynaklarının korunması ve kullanılması (madde 6),
- Bölge alan ve merkezlere ilişkin Planların hazırlanması (madde 7),
- Taşınmaz malların turizm amaçlı kullanımı ve tahsisi (madde 8),
- Kamu yatırımları (madde 9),
- Fiyat tarifeleri ve bilgi verme (madde 10, 11),
- Teşvikle ilgili esaslar ve Hükümler (madde 13-25),
- Yat turizmi (madde 26-29),
- Denetim ve cezalar (madde 30-36),

Ülkemizde kalkınma planları ile birlikte, yatırımların plan hedeflerine uygun olarak gerçekleşmesi amacıyla da teşviklerden yararlanılmıştır. Turizmde teşviklerden yararlanırken bu yasanın getirdiği teşvik tedbirleri sıralandığında şekil 2.3’e ulaşılmıştır (Kalkan,1990; Gül,1990).

Bu kanunun getirdiği 8. Maddeye göre bu yönetmelikteki şartlarla taşınmaz malları Türk ve yabancı uyruklu, gerçek ve tüzel kişilere kiralamaya, tahsis etmeye, taşınmaz mallar üzerinde müstakil ve daimi haklar dahil irtifak hakkı tesisine ve bunlardan altyapı için gerekli olanlar üzerinde alt yapıyı gerçekleştirecek kamu kurumu lehine, bedelsiz irtifak hakkı tesisine yetkilidir. Turizm konaklama tesisleri için en çok 49 yıl, kamping yatırımları için en çok 20 yıl süre ile kamu arazisi tahsisi yapılabilmektedir (Kalkan, 1990; Gül;1990).

TURİZM YATIRIM VE İŞLETME TEŞVİKLERİ

Şekil 2.2 Turizm yatırım ve işletme teşvikleri
(Turizm teşvik yasalarından faydalanılarak hazırlanmıştır).

Kamu arazisinin turizm yatırımlarına tahsisine ait yönetmelik. İmar planalarında turizme ayrılmış olan taşınmaz malların kamulaştırma, bakanlığa tahsis, tapuya tescil ve yatırımlara tahsis ile kiralama, irtifak hakkı işlemleri, ve bu işlemlere ilişkin süre bedel ve hakların sona ermesi ve diğer koşullara ilişkin hükümleri kapsamaktadır.

1988 yılında 86/10479 sayılı bakanlar kurulu kararı ile ormana ait kıyıların kiraya verilebileceği belirtilerek buna ilişkin yönetmeliğin hazırlanması öngörülmüştür. Hazırlanan

bu yönetmelik, çevre koruması ve kamu yararı ilkesine değinilmeden orman mülkiyetindeki kamu arazilerinin nasıl ve kimlere verileceğini düzenlemiştir. Buna göre turizm alan ve merkezleri dışında kalan devlet ormanlarında, özel ormanlarda veya kamu kuruluşlarına ait ormanlarda en az 100 yataklı turizm tesisi kurmak isteyen gerçek ve tüzel kişilere izin ve irtifak hakkı verilmektedir. Bu kararlar:

- Turizm alan ve merkezleri dışındaki devlet ormanlarının turizm yatırımcılarına verilmesi
- Devlet ormanlarının turizm yatırımcılarına verilebilmesi için 100 yataklı tesis kurma isteği ön koşul olarak getirilmiştir.

Turizm Teşvik kanununun 4. Maddesine göre, ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo kültürel turizm değerleri dikkate alınarak turizm alan ve merkezleri saptanmaktadır. Bununla yapılaşmanın gelişigüzel yaygınlaşmasına engel olunmak amaçlanmaktadır. Fakat buna karşılık orman alanlarının 100 yatak için tahsisi, orman alanlarının korunmasına yönelik hiçbir önlem getirmediği gibi, doğal değerler bu kanalla yok edilerek, turizmin geleceğini tehlikeye sokmaktadır. Ayrıca kanunun turizm alan ve merkezi ilanı ile beraber plan yapma ve onama konusunda getirdiği koşullarda kent veya bölgenin bütünü dikkate alınmadan, parçacıl kararlarla, tek tek parsellerin, kentin veya bölgenin genel planlama kararları çığnenerek, turizm merkezi ilan edilmesi ve o yerlere kentin genel yapılanma ilkeleriyle, genel kimliğiyle ve gereksinimleriyle çelişen yoğunluk ve yapılanma olanakları getirilmesi planlama ilkeleriyle de çelişmektedir.

Bir kentin yada bölgenin planlanması o yerin genel karakteri ve yerleşme gereksinimleri dikkate alınarak, çevresi ile bir bütün olarak yapılmalıdır. İmar planlarında bir bütünsellik içinde olması gerektiğine göre, kentin fiziksel yapılanma koşulları o kentin tümünü kapsayan nazım planı olmadan saptanamayacaktır. Bu yasa turizmde istenen fiziksel gelişmeyi sağlamakla beraber, mekansal ölçekteki uygulamalara ilişkin birçok sorun ve çevresel bozulmayı da beraberinde getirmektedir.

2.6.4 Ekonomik sistemde turizm

Planlı dönem öncesinde istatistik bilgileri yeterli olmamakla beraber elde edilen bilgiler paralelinde ülkeye gelen turist sayısının 1957 yılına kadar arttığını bu artışın planlı döneme kadar devam ettiğini göstermektedir. Yurtdışına gidişlerde de aynı eğilim izlenmektedir. Bu dönemde turizm gelir ve gideri arasında denge sağlanamadığı gibi, turizm gideri her zaman

gelirin üstünde olmuştur. 1923-1960 arasında turizmin ülke ekonomisine katkısı pek fazla olmamıştır (Grafik 2.3).

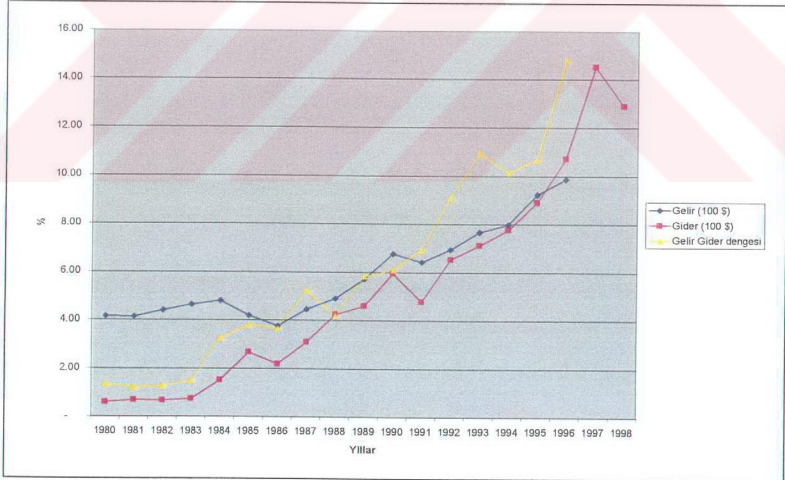
1960'lı yıllarda askeri rejim turizmde bir duraklama yaratmışsada 1960 sonrası turizm gelir gider dengesi ve turist sayısında sayısal bir artış sağlanmıştır. Yatırımların oluşmadığı 1973 yılında, Türkiye kültür ağırlıklı turizm türü ile ülkeye rekabet sağlarken, 1.3 milyon turist ağırlamıştır. Tesislerin büyük bölümü, 3-4- sınıf otel, motel, 1.-2. sınıf pansiyonlar olmuştur. Devlet büyük kapasiteli otel ve tatil köylerini yapmış ve işletmeye açmıştır. Özellikle 1960-1980 arası turizm endüstrisi yavaş bir gelişme göstermiş turist sayısı ve turizm gelirinde yüksek artışlar olmadığı gibi iç turizmde aynı kalmıştır. Yerli ve yabancı sermaye yatırımları çok sınırlı olduğu gibi, yatak sayıları turist sayısının altında bir gelişme göstermiştir. Konaklamada sayısal yetersizlikler dışında, personel eğitimi, hijyen, çevreye duyarlı uygulamalar da ayrı bir sorun oluşturmuştur. 1972'de Dünya bankasından sağlanan kredilerle (GATGP'de dahil) en çok yatak yatırımı Antalya- Alanya aksında yaratılmıştır. Oysa bu dönemde dünya turizm gelişimine baktığımızda uluslararası turizme katılan turist sayısı ve tüketimlerinde her yıl artan bir gelişme izlenmektedir. Bu gelişmelerin devamı olarakda turist çeken ülkeler güneydoğu yönünde sıralanmakla beraber Akdeniz çevresinde yoğunlaşma oldukça fazladır. Dünyadaki bu gelişmeler ülke ile kıyaslandığında, Türkiye uluslararası turizm alanı içinde olmasına rağmen uluslararası turizm hareketlerinden yararlanamamaktadır(Akoğul, 1969)

1980'li yıllarda elde edilen sayısal büyüklüklerin, ekonomik beklentilerin ve sahip olunan tarihi zenginliğin karşılığı olmadığı görülmüştür. 1985'de politika yasa ve teşviklere rağmen turizmde beklenen gelişme sağlanamamıştır. Bu nedenle turizm kalkınmada özel önem taşıyan sektör kapsamına alınmış hibe, teşvik, nakti teşvik araçları devreye konmuştur. Turizm 1984-1990 arası yılda ortalama 512.1 ile büyüyen tek sektör olmuştur. 1985-1990 döneminde nakdi teşvik sisteminin uygulanmasıyla yatırımcılara toplam 422 milyon dolar hibe kaynak verilmiştir. 55 milyon TL yatırım gerçekleşmiş , nakdi teşviğin 10 katı ek döviz girişi 40 katıda ekonomiye katma değer sağlanmıştır. Turizm, Ege ve Akdeniz sahillerinde büyük bir gelişme göstermiştir. Dış ticaret, turizm, finans, ihracata dönük sanayi faaliyetlerinin olduğu Marmara ve Ege'de hızlı bir büyüme görülürken, küreselleşme süreci Akdeniz bölgesi illerinin milli gelirdeki payını artırmıştır. 1979-1986'da küreselleşme süreci Akdeniz Bölgesi illerinin milli gelirdeki payını artırmıştır. 1979-1986'da bölgeler içinde Marmara ve Ege karlı iken Akdeniz durumunu korumuş, diğer bölgelerin milli gelir içindeki payı azalmıştır (Sönmez,1996).

Bu dönemde getirilen yatırım modeli, tatil turizmi ağırlıklı, İtalya, İspanya Fransa, Yunanistan ve Yugoslavya'nın gelenekselleştirdiği ve rekabetin yoğun olduğu alandır. Oysa bu ülkelerin bir avantajıda hedef pazar ülkelerine gelişmiş yatırımlarla ve kara yoluyla ulaşılabilir uzaklıkta olunmasıdır. Türkiye yatırım kararları oluştururken turizmde yeni alternatif seçenekler oluşturmak yerine, aynı ürün türü ile aynı rekabete ve pazara yönelmiştir.

1991-1997 yılları arasında, Türkiye'nin Dünya ve Avrupa turizmi içindeki yıllık ortalama büyümesine baktığımızda turist sayısı % 9.3, Turizm Geliri % 16.5 dir. Türkiye'nin dünya turizmindeki payı %1.5, Avrupa turizminden aldığı pay ise % 2.5 dir. Avrupanın Dünya turizmindeki payı % 58.7 olmasına karşılık Türkiye'nin payının 1996 sonrasındaki artışa rağmen İspanya, Yunanistan, İtalya ile kıyasladığında çok yüksek değildir. Turizm gelirleri açısından baktığımızda da turist sayısına paralel bir değişim izlenmektedir (Grafik 2.1.)

Ülkenin turizmden elde ettiği gelir sayısal olarak artmakla beraber gelir artış oranı turist sayısı artış hızından daha düşük olmuştur (Çizelge 2.8). Çünkü ülkemizdeki turist sayısındaki artışa rağmen, talebin üzerinde yaratılan konaklama tesisi, yönetim, satış ve pazarlamada yabancı tur operatörlerinin etkinliği, gibi izlenen yanlış politikalar sonucu, fiyatlar düşmüştür.

Grafik 2.4. Turizmde gelir-gider dengesi (TB istatistikleri).

Türkiye'ye gelen yabancıların ortalama döviz harcamaları ise turist varışlarındaki artışın oldukça altındadır. Toplam döviz gelirlerinin artmasına rağmen, kişi başına ortalama harcama tutarı çok az artmıştır. Hatta ortalama harcama tutarı gün başına azalmış ve Türkiye gittikçe daha ucuz tatil ülkesi haline gelmiştir. Çünkü bir yandan fiyatlar düşerken öte yandan yabancı ziyaretçilerin Türkiye'de ortalama kalış süresi artmıştır (Çizelge; 2.11; grafik; 2.7). Dolayısıyla ülke daha uzun süre kalan, fakat yinede yaklaşık aynı harcamayı yapan tatilci kitle turist pazarı olmuştur (Yarcan, 1998).

DİE'nin yaptığı turist profili araştırmasına göre, gelen turistin % 60.3'ü paket turlarla, % 51'i tatil amaçlı seyahat eden kişilerdir. %43.9'u ücretli olan turistin, % 25'i bütçelerini paket tura %19'u ise gıda harcamaları için ayırmaktadırlar. Bu ülkenin kitle tatil turizmi ağırlıklı, genellikle ücretli orta kesimin tercih ettiği tatil ülkesi olduğumuzu göstermektedir. Gelen turistlerde Avrupalılar ilk sırada yer alırken bunu BDT ülkeleri izlemektedir (DİE ,1997).

Kişi başına kamu harcamaları turizm bölgelerinde düşerken, bankalardaki mevduat azlığına karşılık kullanılan krediler artmaktadır. Buda turizmin geliştiği bölgelerdeki ticaret artışını ve ekonominin üretkenliğini göstermektedir. Tüketim alışkanlıkları hızla değişirken, tarımdan hizmetlere geçiş hızla artmaktadır. Kentleşme olgusu bu bölgelerde çarpıcı şekilde hissedilirken, farklı kültürler arasındaki kaynaşma, sorunsuz olabilecek şekilde gerçekleşmektedir.

1990'lı yıllarda artan turizm geliri ve turist sayısı 1993'de en yüksek değere ulaşırken, 1993 sonrası gelirin belirli bir büyüklüğe ulaşması ile artış oranlarında bir düşme başlasada, daha sonra artma tekrar devam etmiştir. Konaklama tesislerindeki gelişmeler ülkeye olan uluslararası talep de artmıştır. Özellikle temmuz, ağustos ve eylülde yoğunlaşan turist gelişleri ile birlikte bu aylarda turist gelirlerinde de artma izlenmektedir (Çizelge 2.7).

Gelen turistlerin ülkelere göre dağılımına baktığımızda ise Sovyetler birliğindeki çözümlerden sonra 1990'larda BDT ülkelerinden gelenlerin payının OECD ile paralel bir gelişme gösterdiği izlenmektedir. OECD ülkelerin içinde Dünyada en fazla turizme katılan ülke olan Almanya ve İngilterenin payı yükselmektedir. Ülkemize gelen turistlerin turistik merkezlere dağılımına baktığımızda Antalya (%29.5) ve İstanbul (%25.3) gibi büyük turizm merkezlerinde yığılmanın olduğu izlenmektedir. Gelenlerin % 72.5'i havayolu ile gelirken, %16.3'ü karayolu ile gelmektedir.

İç turizm talebi 1990 sonrası artarken, yerli turistin tatil alışkanlığında da hızlı bir değişim izlenmeye başlanmıştır. Tatil alışkanlığının artışı ile beraber harcamalar yükselmektedir. 1990'da yerli turistin %10'u konaklama tesislerinde kalırken , 1998'de % 30 konaklamada tesislerine yönelmiştir. 4 Gün üzeri tatil yapanların oranı 1990 da % 25 iken 1998'de bu oran %56 ile 4+gün olmuştur (Capital ,1999).

Yıllar	5 Aylık Faal Yatak	Faal Yatak İndeksi	5 Aylık Geceleme	Geceleme İndeksi	Geceleme Kapasitesi	Doluluk Oranı	Doluluk İndeksi	5 Aylık Turist sayısı	Turist İndeksi
1986	83837	108	7094067	100	12575550	56.41	100	1397000	100
1987	90378	108	8371000	118	13556700	61.75	109	1797000	129
1988	110075	131	10463750	148	16511250	63.37	112	2624000	188
1989	132938	159	10620756	150	19940700	53.26	94	2722000	195
1990	139416	166	12871000	181	20912400	61.55	109	3239000	232
1991	183620	219	10991000	155	27543000	39.9	71	3188000	228
1992	191083	228	17001000	240	28662450	59.31	105	4289000	307
1993	217180	259	16651000	235	32577000	51.11	91	3698000	265
1994	246576	294	14500000	204	36986400	39.2	69	3807000	273
1995	267140	319	16968000	239	40071000	42.34	75	4674000	335
1996	280800	335	22122000	312	42120000	52.52	93	5152000	369

Çizelge 2.6 Turizmde mevsimsel yoğunlaşma talebi, 1997.
(TB istatistiklerinden yararlanılmıştır).

Çizelge 2.11'den izlendiği gibi kıyılarda kısa sürede yaratılan konaklama tesislerinin arz fazlalığı ve türünün yarattığı özellikler sonucunda, kent otelleri ve tatil köyleri sundukları olanaklar ve hizmet verdikleri müşteri türündeki farklılıklarla işletmeler arasında rekabet körüklerken, dış rekabetlerde aynı ürün türünün pazarda yarattığı talep fazlalığı ile fiyatlar düşmüştür.

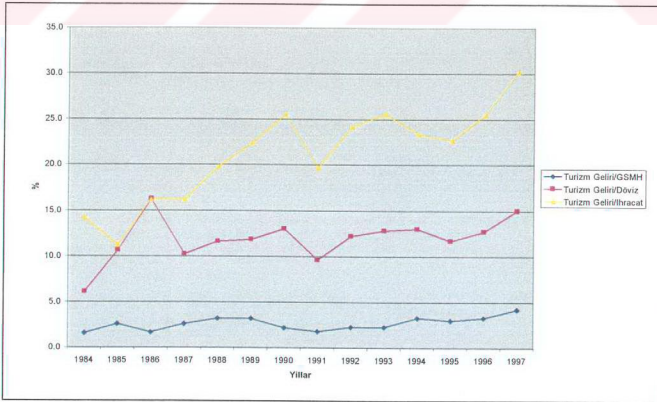
Özellikle 1987 yılında izlenen politikalar doğrultusunda otel fiyatları serbest bırakılmış, fakat örgütlenme düzeyi yükseltilemediği için konaklama işletmeleri fiyat kırma yarışına girmiştir. Bu hem ülke ekonomisi, hemde işletme açısından önemli kayıpları getirirken, yabancı operatörün egemenliğinde artırmıştır. Bu dönemdeki en belirgin hata iç pazar olgusu dikkate alınmamış, yatırımlar sadece dış pazarın dinamikleri dikkate alınarak yürütülmüş, ancak pazar fiyat ilişkisi araştırılmamıştır.

Turizmin ihracat gelirleri içindeki payına baktığımızda, bu payın 1997'de % 26.8 gibi oldukça yüksek düzeye çıktığını görmekteyiz. Turizmin GSMH içindeki payında ise, iç turizm akımlarının etkisi bilinmemektedir . İç turizm akımlarının , uluslararası akımın 5 misli olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle bu etkinin çarpan etkisiyle GSMH'ya etkisi daha

fazla olmaktadır (Yarcan, 1996). 1980 sonrası artan turizmin GSMH içindeki payı artarken üretim ve hizmet endüstrisi turizmin etkisiyle geliştiği söylenebilir. Fakat turizmin GSMH, ihracat, döviz girdisi içindeki payının yüksekliği bir bakıma ülke ekonomisinin turizme bağımlılığını da göstermektedir. 1990 sonrası artan bu oranın turizm gelirleri içindeki payının 1997'de 4.2 olduğu görülmektedir (Çizelge 2.8) Turizmden sağlanan döviz gelirlerinin GSMH içindeki payı son yıllarda sürekli artmış bu oran 1995 yılında % 3'e kadar çıkmıştır. Turizmin ihracat geliri içindeki payı son yıllarda % 30.2 yükselmiştir. Turizmle bağlantılı olarak sektörel dağılıma baktığımızda ise, özellikle otel ve konut hizmetleri en hızlı artış gösteren sektör olmuştur (Grafik 2.6.).

Yıllar	GSMH(1) (Milyar \$)	Döviz Girdisi(2) (Milyar \$)	Ihracat (3) (Milyar \$)	Turizm Geliri (4) (Milyar \$)	(4) / (1) %	(4) / (2) %	(4) / (3) %
1984	50	11.6	7.1	2.7	1.6	6.1	14.2
1985	53	13.1	7.9	3.2	2.6	10.6	11.2
1986	58	12.6	7.4	3.1	1.7	16.2	16.2
1987	64	16.6	10.1	4.4	2.6	10.2	16.2
1988	70	19.8	11.6	3.5	3.2	11.6	19.8
1989	79	22.0	11.6	4.9	3.2	11.8	22.4
1990	150	25.3	12.9	5.2	2.2	13	25.5
1991	150	28.1	13.7	2.7	1.8	9.6	19.7
1992	158	29.4	14.9	3.6	2.3	12.2	24.2
1993	172	31.2	15.6	4	2.3	12.8	25.6
1994	131	33.2	18.4	4.3	3.3	13	23.4
1995	166	42.6	22	5	3	11.7	22.7
1996	184	47.1	23.5	6	3.3	12.7	25.5
1997	194	53.9	26.8	8.1	4.2	15	30.2

Çizelge 2.7 Turizm GSMH- döviz ve ihracat geliri içindeki payı.
(TB turizm istatistiklerinden yararlanılmıştır).

Grafik 2.5. Turizm gelirlerinin GSMH, Döviz ve İhracat Geliri içindeki Payı
(TB turizm istatistikleri)

1980'lerin ikinci yarısında, Avrupa tek pazarı, 1990'larda gümrük birliği süreci, şirket birleşmelerini getirirken, devlet tekelinde olan birçok alanda olduğu gibi hava taşımacılığında özel yatırıma açılan sektörlerden olmuştur. THY'nın modernizasyonu ve standardizasyonu programı çerçevesinde, filosunu geliştirerek, hizmet standartlarını yükseltmiştir. Ekonomik açıdan avantajlı olan dış hatlara yönelik artarken, özel havayollarında da büyük bir gelişim izlenmiştir (Çizelge 2.8). 1993'de uçak ve kapasiteler artırılırken, özellikle 1990 sonrası politikalar, mevcut potansiyelin geliştirilmesine yönelik yatırımlar olmuştur. Özel firmalar dış hatlarda gösterdiği büyük gelişme ile, dış hatlarda yolcuların % 57 sini taşıyor hale gelmiş, dış hat yolcu taşımacılığı giderek artmıştır. Yine bu dönemde charter turizmine uygun olarak Antalya havalimanı genişletilirken, İstanbul'da charter turizmine ayrı bir havaalanı ayrılmış, Dalaman ise büyütülmüştür. Tüm bu altyapı önlemleri ile birlikte, özel turizm altyapılarının yaratılması, PTT hizmetlerinin yaygınlaştırılması, karar ve politikaları, kitle turizminin büyüyüp geliştirilmesinde en önemli kararlar olmuştur (TB,1993).

Yıllar	Uçak	Koltuk	Toplam	
			Uçak	Koltuk
1992	40	6273	40	6566
1993	42	7046	58	9275
1994	45	7708	56	9797
1995	57	10278	57	9201
1996	58	11301	62	9869
1997	59	11417	63	10038

Çizelge 2.8 Havayolu taşımacılığı gelişimi
(TB istatistikleri 1997)

Acentalar		
Dönem	Acenta Sayısı	Dağılım %
1972-80	161	3.9
1981-85	182	4.5
1986-90	405	9.7
1991-95	1148	27.5
1996-98	2266	54.4
Toplam	4162	100

Çizelge 2.9 Seyahat Acentaları
(TB istatistikleri 1997)

Seyahat acentaları bazında baktığımızda bunların sayıları artmakla beraber, yabancı tur operatörlerinin egemenliği altında ayakta durmaya çalışan, büyük çoğunluğu düşük karlarla çalışan kuruluşlar olmuşlardır. Fakat 1990 sonrası dünya turizm pazarında yer alan Türk seyahat acentalarının sayısı artmıştır (Çizelge 2.10). Ülkeye gelenlerin % 30'nun THY ve özel uçakla taşınması organize turizm gelirlerinin yarıdan fazlasının ülke dışında kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle elde edilen gelir tur operatörleri ve hava taşımacıları arasında kalmaktadır (Göymen,1996). Seyahat acentaları sayıları artmakla beraber, yabancı tur operatörlerinin egemenliği altında, büyük çoğunluğu düşük karlarla çalışan kuruluşlardır. Fakat son yıllarda turizm sektöründe izlenen yapısal değişimler sonucunda bankalar ve tur

operatörleri arasındaki birleşmeler yoğunlaşırken Türkiye orijinli firmalar uluslararası tur operatörlerinin çalıştığı bütün pazarlarda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu firmalar özellikle uluslararası piyasalarda yer almaya başlarken, Alman tur operatörleri ile hedef ülke pazarındaki rakabette denge unsuru olmuştur.

Yıllar	Gelen Turist	Gelir 100 \$	Doluluk Oranı %		Ortalama Harcama \$		Ort. Kalis Süre.Oranı		Geceleyen Kisi		Konaklayan Kisi	
			Yerli	Yaba	Yerli	Yab.	Yerli	Yab	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
1980	1288060	326654	32.9	11.4	63.9	253						
1981	1405311	381268	30.7	11.2	57.7	271	1.8	2.5	1630473	2646302	1993487	653088
1982	1391717	370320	27.3	15.7	57.3	266	1.8	2.5	3405177	1967608	1883880	786114
1983	1625099	411088	25.5	17.3	63.7	253	1.8	2.5	4156391	2911013	2243483	1128038
1984	2117094	840000	26.2	22.2	134	397	2	2.7	4557735	3852735	2272102	1425813
1985	2614924	1482000	23.6	25.4	179	566	2	2.7	4648191	5014933	2306053	1793955
1986	2391085	1215000	20.6	25.3	193	508	1.9	2.9	5210143	6312677	2721091	2142843
1987	2855546	1721117	19.3	29.8	233	563	1.8	3.1	5388695	8325001	2899495	2661890
1988	4172727	2355295	16.3	34.1	169.3	568	1.8	3.4	5577660	11655182	3032343	3411983
1989	4459151	2556529	15.1	32.2	229.3	570	1.8	3.1	5565564	11864746	3087269	3783941
1990	5389308	3308400	16.4	31.7	178.3	621	1.9	3.4	6878368	13270641	3584287	3869166
1991	5517897	2654000	17	20.6	213.7	520	2.1	4	8011350	9699097	3829585	2398666
1992	7076096	3639000	17.6	32.2	258.9	533	2.2	4.5	9170541	16785455	4100495	3720627
1993	6500638	3959000	16.6	29.3	284.1	668	2	4.2	9696873	17064115	4831051	4097358
1994	6670618	4321000	14.5	24.6	251.3	674	2	4.4	9557680	16254810	4691518	3728645
1995	7726886	4957000	16.1	30.8	229.1	684	1.9	4	9677990	18477323	5011763	4629615
1996	8614085	5962100	15.9	35.3	296.9	784	2	4	25548488	11490413	5845208	6448933
1997	7689004	8088500	16	38.6		530						

Çizelge 2.10 1980-1990 dönemi Türkiye’de turizmin gelişimi
(TB istatistiklerinden faydalanılarak hazırlanmıştır).

2.6.5 Türkiye’de çevre sisteminde turizm

Türkiye’de çevre sorunları 1950-1985 arasında yaşanan hızlı kentleşme, sanayileşme, tarımda modernleşme ve turizm ile birlikte ekolojik dengede bozulmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde çevre sağlığı konusunda çıkarılan hıfzısıhha kanunu ilk kapsamlı yasa olurken 1950’ye kadar önemli bir yasal düzenleme yapılmamıştır (Ünlü ,1991).

Türkiye'nin çevre korumaya yönelik politikaları 1973'de Stocholm'de düzenlenen BM Çevre Konferansı sonrasında gündeme gelmiştir. Bu amaçla da 1983'de Çevre Kanunu ile ilgili yönetmelikler ve Çevre Mevzuatı oluşturulmuştur. Bu kanun, buna yönelik olarak hazırlanan tüzük, yönetmelik ve tebliğlerden oluşmaktadır. Bunlarla beraber çevre üzerindeki dolaylı ve doğrudan etkileri nedeniyle hıfsısihha, kültür ve tabiat varlıkları kanunu, milli parklar kanunu, imar kanunu çevrenin korunmasına yönelik olarak hazırlana çalışmalar olmuştur. Fakat çevre korumasının böylesine çok kanun ve yönetmeliğe dayandırılmasında uygulamada birçok sorunuda beraberinde getirmiştir (İKV ,1998; Ejder,1997).

1983'de yürürlüğe giren çevre kanunu, çevrenin korunması hava su ve toprak kirliliğinin önlenmesi arazi ve doğal kaynakların uygun kullanımı hayvan bitki ve tarihsel zenginliklerin korunması, bugün ve gelecek kuşakların sağlıklı yaşam düzeylerini geliştirip güvence altına almak amacıyla alınacak önlemlerin ekonomik kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak düzenlenmesini sağlamak amaçlanmıştır. Kanun kavramlara açıklık getirirken kirliliğe yol açan etkinliklerin yasaklanması, cezalar, teşvikler, kirlenmeye duyarlı olan alanlar, özel koruma bölgeleri, yasa kapsamı içinde yer alan alanlardır (İKV,1998; Ejder, 1997).

Çevre kanunu dışında kalkınma planlarında da çevre kirliliğinin azaltılması öne çıkarken, V. Plan sonrası doğal kaynakların etkin kullanımı ve gelecek kuşaklara aktarımı önem kazanmaya başlamıştır. VI.. Plan ise, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir yaklaşım sergilenmiştir. VII. planda çevre politikalarının, çevre kirliliğinin azaltılmasını, önleyici politikalara sürdürülebilir kalkınmaya doğru bir süreç izlenmekle beraber uygulama ve mevzuat bu eğilimlerin izlenmediğini göstermektedir. Yasadaki uyumsuzluklar tekrarlar ise Çevre politikalarında istenen başarının sağlanmasını engellemektedir. Aslında kalkınma planlarına baktığımızda Uluslararası gelişmelere paralel bir gelişme görülmektedir. Fakat politikaların uygulanması aşamasında problemler yaşanmaktadır. Uygulama sürecindeki aksaklıklar nedeniyle plan hedefleri gerçekleştirilememektedir (Ejder,1997; İKV,1998; Kalkınma Planları).

1992'de Rio'da kabul edilen Gündem 21'in* en önemli özelliği ,belirlenen çevre eylem planına göre Türkiye 1998'de Ulusal çevre stratejisi ve eylem planını (UÇEP) hazırlamıştır. UÇEP ile Türkiyenin fiziki, demografik, ve ekonomik yapısının genel çerçevesini çizerek bu yapının çevre üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca çevre mevzuatı politikaları ile

* gündem 21: 1992'de Rio Zirvesi'nde kabul edilen hedefler paralelinde katılımcı ülkelerin Gündem 21 çerçevesinde ulusal çevre eylem planı oluşturma girişimidir.

İlgili kurumların incelemesi yapılarak çevre yönetimi konusunda VII. Plandaki eksiklikler tanımlanmıştır. UÇEP'in 5 ana hedefi vardır (İKV,1998).

- Kirliliğin önlenmesi ve azaltılması,
- Tüm halkın çevre altyapı ve ve hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması,
- Yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve teşvik edilmesi,
- Çevre ve ekonomi ile birlikte, sürdürülebilir politika, proje ve program önerilerinin geliştirilmesi,
- İnsan ve çevrenin doğal ve insanların sebep olduğu risklere maruz kalma oranının mümkün olduğunca azaltılması,.

Plan kapsamında çevrenin durumuna ilişkin mevcut veriler göz önünde bulundurularak öncelikli sorun alanları tespit edilmekte ve bu çerçevede çözüm yolları önerilmektedir. Bu sorun alanları turizm alanlarında da yoğun bir şekilde yaşandığından, bu sorun alanları ve çözüm yollarına baktığımızda;

- Kentsel çevre,
- Doğal kaynak yönetimi ,
- Su kaynakları ve kalitesi ,
- Toprak kaynakları,
- Deniz ve kıyı kaynakları,
- Kültürel ve doğal sit alanlarıdır.

UÇEP ülkedeki belirlenen bazı coğrafi alanların farklı çevre sorunlarının tehdidi altında olduğunu ve bu çerçevede acil önlem alınması gerektiğini belirlemiştir. Bu alanlara kıyı ve turizm bağlamında baktığımızda; Çanakkale içel kıyı şeridi Marmara denizi bu hinterlandadır. Bu sorunların çözümü amacıyla da, UÇEP kapsamında uygulamada öngörülen eylem planı üç alanda yoğunlaşmaktadır;

- Etkili bir çevre yönetiminin geliştirilmesine yönelik eylemler,
- Enfarmasyon ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesi,
- Daha iyi bir çevre yönetimi için gerekli yatırımların yapılması,

Mali boyutu, çevre korumasının sağlanmasında engel oluşturmaktadır. Türk çevre politikalarının finansmanı için uluslararası kaynaklar kullanılmaktadır. (Dünya Bankası, BM kalkınma planı UNDP, Avrupa Yatırım Bankası, İslam Kalkınma Bankası) Bu fonlara Avrupa kaynaklı finansmanlar ise LIFE ve Üçüncü ülkelere sağlanan MEDA fonu kapsamında sağlanmaktadır (İKV, 1998). 1997 sonunda Avrupa-Akdeniz ortaklığı çerçevesinde oluşturulan kısa ve orta vadeli öncelikler temelinde çevre eylem planı SMAP olarak

adlandırılan plan yürürlüğe girme aşamasındadır. Bu plan çerçevesinde Akdeniz çevresini koruma amacıyla geliştirilecek projeler için MEDA fonu kapsamında mali destek sağlanacaktır. LIFE kapsamındaki Türkiye'de kıyı yönetimi ve turizm'de bu kapsamda desteklenen projelerdir (İKV,1998)

1983' tarihli çevre kanununda ekonomik araçların temelini oluşturan 'kirleten öder' ilkesi bir çok şekilde yer almasına rağmen uygulanamamıştır. VII. Beş yıllık kalkınma planı ve UÇEP'te ifade edildiği gibi ülkedeki çevre politikalarında yönetim ve kontrol yaklaşımı hakimdir. Burada kanun yönetmelik ve mevzuat araçları kullanılırken Türkiye OECD ülkeleri arasında çevre politikalarında ekonomik araçların en az uygulandığı ülkedir (İKV,1998)

Ülkemizde AB ortak çevre politikalarına uyum açısından yapılan incelemelerde ise, çevre koşulları ve doğal kaynaklar açısından AB ülkelerinin önemli bir bölümünden daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Üye ülkeler tarafından onaylanan Amsterdam Antlaşması kapsamında topluluğun tüm politikalarına çevre boyutunun entegre edilmesinin öngörülmesi çevrenin zaman içinde tüm alanlarda etkili olacağını göstermektedir (İKV,1998). Turizm ekonomik gelişmede bir hedef olarak ele alınınca turizm alanlarında kontrolsüz ve hızlı bir gelişme yaratmıştır. Ekonominin temel prensiplerine aykırı gelişen turizm çevre sorunlarında beraberinde getirmiştir. Birçok yerde hızlı gelişen turizm ile II. konut alanları tarım toprakları aleyhine gelişirken, bu alanlardaki kontrolsüz şehirleşme beraberinde suyu, havayı, toprağı, yeşil alanları, hızla yok etmeye ve kendi geleceğini baltalamaya başlamıştır. Türkiye'de turizmin çevre üzerinde yaptığı olumsuz etkilerden biride yapılan planların uygulamasının getirdiği olumsuzlukla turizm çevreleri hızla bozulmuştur.

2.6.6 Türkiye'de turizm sistemindeki etkileşimlerin yarattığı mekansal değişim ve gelişmeler.

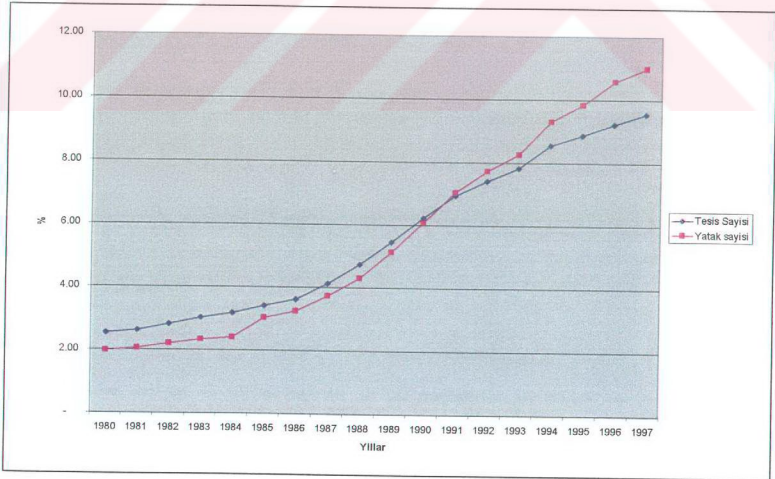
Türkiye'de turizm sisteminde izlenen etkileşim ve gelişmeler mekansal anlamda turizm alanlarında birçok değişim ve gelişimi de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Yalova ve Bursa, bürokrat ve seçkinler için başlıca turizm merkezlerinden biri olmuştur. Deniz kenarlarının popülerliği artmış Erdek, Amasra, Akçakoca gibi kasabaları, Marmara, Avşa adası ve Çınarcık izlemiştir.

1960'larda iç turizmin canlanmasıyla beraber Marmara Kıyılarındaki turizm alanlarının kalabalıklaşırken, Akdeniz kıyılarına, Marmaris ve Alanyaya akınlar başlamıştır. Özellikle

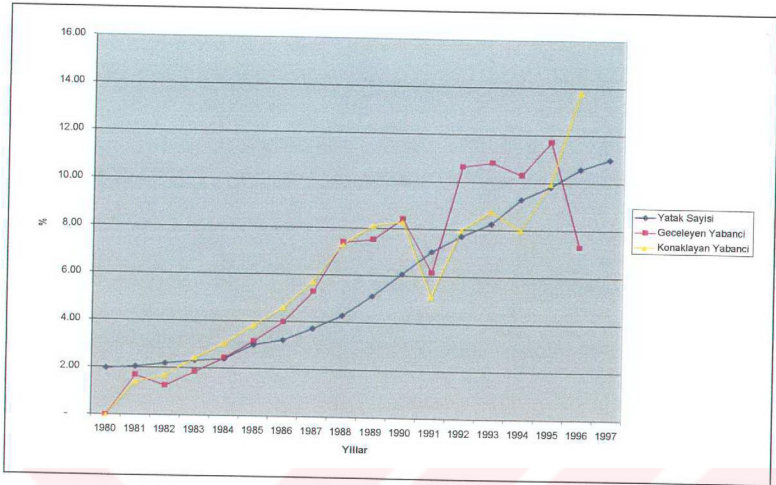
ülkemiz 1960 sonrası gelişen turizm ile yerli yabancı turist sayısındaki artışa rağmen turizm tesisleri yeterli hale gelememiştir. Avrupalı turist öncelikle Avrupanın güneyine yönelmiştir. Türkiye'ye talep ise deniz ve güneş arayan turistlerin Alanya'yı keşfiyle başlamıştır. Fransız Clup Med'in açılmasıyla, Antalya bölgesi başta olmak üzere bu tür tesislerde yoğunlaşmalar başlamıştır.

1970'lerde Türkiye'deki tatil hareketleri, kıyılarda ve kırsal alanlarda şehre yakın sık sık gidip gelececek mesafelerde tatil evi sahipliği ile ön plana çıkmıştır. Önceleri şehrin yakınında oluşan bu olgu, şehrin büyümesi ile Marmara Kıyısında, Kumburgaz, Selimpaşa, Silivri, Bayramoğlu'na yönelmiş ulaşım araçlarındaki gelişmelerle İstanbul sonra Bursa ve Ankaralıların rağbet ettiği Yalova ve Çınarcık öne çıkmıştır (Özgünç, 1998).

İstanbul'un Marmara denizi kıyıları ve tüm Marmara Denizi çevresi II. konutlarla evlerle plansız bir gelişmenin mekansal gelişmelerini oluşturmuşlardır. 1970'lerde yürürlüğe giren planlarda bu plana aykırı yapılaşmalar affa uğradığından arazi sahipleri II. Konut kooperatifleri ödüllendirilmiştir. Af sonrası gelen II. konut talepleri ise, sık sık ilave planlar ile yerleşmeye açılmışlardır. Çevresel etkiler ve altyapı kapasiteleri düşünülmeden yapılan bu değişimler çevre üzerinde betonlaşma ile beraber önemli çevre sorunlarında başlangıcı oluşturmuştur.

Grafik 2.6 Konaklama tesisleri gelişimi (TB konaklama istatistikleri 1997)

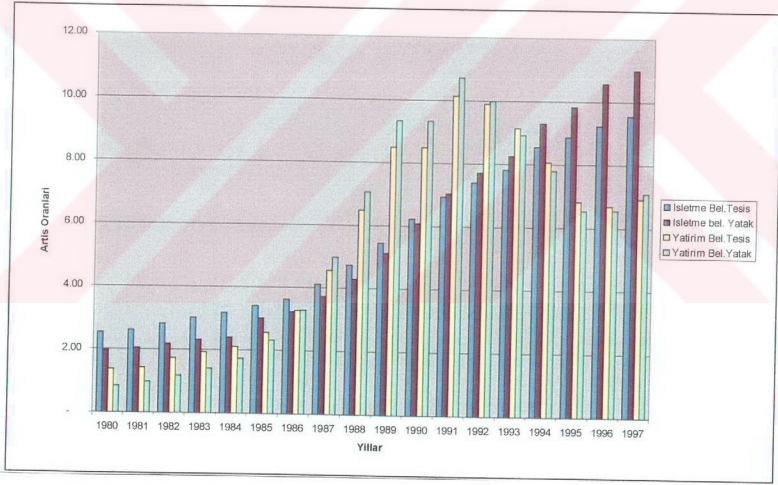
Grafik 2.7. Konaklama tesisi talep ilişkisi (TB konaklama istatistikleri 1997)

Tür	Sınıf	Yatırım Bel. Tesis	Yatırım Bel. Yatak	İşletme Bel. Tesis	İşletme Bel. Yatak
Oteller	5*	48	28816	95	55658
	4*	97	32304	165	46807
	3*	377	62197	426	70377
	2*	427	36428	603	51647
	1*	89	4713	206	12960
Tatil Köyleri	1. Sınıf	53	28242	69	45686
	2. Sınıf	20	8100	10	2776
Moteller	1. Sınıf	9	512	11	1254
	2. Sınıf	24	958	25	1190
Özel Belgeli Oteller		18	1058	67	4683
Apart Oteller				29	2396
Pansiyonlar		165	5394	190	6303
Kampingle		11	3409	21	5669
Oberjler		4	345	6	1241
Golf Tesisleri		2	1839	1	990
Turizm Kompleksleri		3	3984	2	794
Eğitim ve Uyg. Tesisl.		4	705	2	163
Otokaravan				1	72
Mola Tesisleri		1	54		
Hostel		1	137		
Toplam		1353	219195	1930	310686

Çizelge 2.11 Belgeli konaklama tesislerinin tür ve niteliklerine göre dağılımı (TB konaklama istatistikleri 1997)

Yıllar	İsletme Bel.	İsletme Bel.	Yatırım Bel.	Yatırım Bel.
	Tesis Say.	Yatak Say.	Tesis Say.	Yatak Say.
1980	2.52	1.96	1.36	0.85
1981	2.61	2.04	1.42	0.98
1982	2.81	2.19	1.73	1.17
1983	3.02	2.31	1.92	1.40
1984	3.17	2.39	2.10	1.73
1985	3.40	3.01	2.56	2.31
1986	3.61	3.23	3.26	3.28
1987	4.12	3.72	4.56	4.97
1988	4.73	4.29	6.48	7.06
1989	5.44	5.12	8.49	9.33
1990	6.23	6.07	8.49	9.33
1991	6.94	7.03	10.15	10.72
1992	7.40	7.71	9.90	9.99
1993	7.81	8.25	9.13	8.92
1994	8.54	9.29	8.06	7.78
1995	8.86	9.83	6.81	6.54
1996	9.22	10.57	6.68	6.55
1997	9.55	10.98	6.91	7.08
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00

Cizelge 2.12 Belgeli konaklama tesisleri dağılımı, (TB konaklama istatistikleri 1997)

Grafik 2.8. TB belgeli konaklama tesislerinin gelişimi
(TB konaklama istatistikleri 1997)

1980'li yıllara kadar Marmara bölgesine olan iç turizm talebi ile 1983 sonrası, turizmde izlenen gelişmelerle Ege ve Akdenize olan talep artmaya başlamıştır .1980'li yıllara kadar konaklama arzının yaratıldığı, İstanbul ağırlıklı, Marmara bölgesindeki Şehir otelleri yerini, 1980 sonrası konaklama tesisleri tür ve niteliklerindeki değiştirerek, Ege ve Akdeniz

Bölgelerine bırakmıştır. Otel ve tatil köylerinin kullanımı artarken 5 yıldızlı otel ve 1. sınıf tatil köyleri de, konaklama kapasitesinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur (Tablo 2.8 – Grafik 2.8.). 1997 yılı sonunda Ege ve Akdeniz bölgesi toplam yatak kapasitesinin %61.3'üne sahip olmuştur. Toplam gecelemler içinde de büyük payı alan Ege ve Akdeniz Bölgesinde, yatak kapasitesindeki artışın yarattığı arz fazlası, benzer ürün türü, rekabet koşulları fiyatları düşürmüştür. Bu düşüşler ve kıyı otellerindeki yoğunlaşma ile, bu bölgeler uzun süreli tatil yapılan kitle turizm merkezleri olmuştur (Çizelge 2.11).

1989 sonrası ücret ve tarım gelirlerinde izlenen popülist politikaların etkisiyle iç pazara dayalı hızlı büyüme süreci yaşanmıştır. 1986-1993 döneminde Antalya Muğla gibi turistik merkezler, Türkiye içindeki paylarını artırırken, gelişme kutupları haline gelmişlerdir. 1986-1997 döneminde ülkenin geleneksel büyüme kutuplarının paylarını artırdığını bunlara turizm merkezlerinin eklendiği, gelişen yöreler içinde de, Antalya merkezli, Akdeniz diğer gelişenlerden, daha çok gelişme göstermiştir (Sönmez ;1995).

1985'de çıkarılan 3194 sayılı yasa ile plan onama yetkisinin yerel yönetimlere devredilmesi ile yerel yönetimler politik baskılara açık olmalarının bir sonucu olarak rantı kitlelerin siyasi destek sağlamakta araç olarak kullanmışlardır. Çevre bilinci ve örgütlenmedeki yetersizlikler yerel halkın belediye üzerindeki denetiminde engellemiştir. Yerel halkı temsil eden belediye II. Konut ve arsa spekülasyonlarına hizmet etmeye başlamıştır. Bunun sonucu turizm alanları turizmin getirdiği göçle ve yapılaşmayla hızla dolmaya başlamıştır. Yoğunluk artışı ve nüfus taleplerinin getirdiği yapılaşma ile çevre hızla bozulurken alt ve üst yapıda doyum noktasına ulaşılmıştır. Kapasite aşmaları ile tıkanmalar meydana gelirken, tarım alanları daralmış orman alanları yok edilmiş alt ve üst su kaynakları hızla tükenmiş, bunun sonucunda da, doğal denge bozulurken çevresel sorunlarda hızla artmaya başlamıştır.

Planlama alanlarında kıyı yağmasını denetin altına almak zorlaşırken, spekülasyon eylemleriyle beraber arazi fiyatları artmıştır. Akdeniz kıyı kuşağında geniş plajlara sahip büyük bir kısım, yatak kapasitesini artırmak amacıyla yapılan tatil köyleri ve II. konutlar tarafından işgal edilmiştir. Kıyı dinamiği ve ekosistemi araştırılmadan yapılan tahsislerle tesisler kıyı kumulları ve plajları üzerine kurulmuştur (örn Club Alibey TK ve Belek sahilleri). Bu gelişim kıyı kumullarını tahrip etmiş veya ortadan kaldırırken, kıyının denge profili bozulmuştur. (Ozaner; 1992) Varolan tarihi ve doğal değerler geriye kazanılmayacak şekilde tahrip edilirken yasal ve örgütsel çevredeki yetersizlikler, fiziksel planları denetleyici bir araç olabilmekten uzaklaşmış ve planlar dağınk arazi kullanım eğilimlerinin özendiricisi

olmuştur. Her belde ve belediye fonlardan kredilerden ve arazi fiyatlarının getireceği hareketlilikten yararlanmak düşüncesiyle fiziksel planlama kapsamına girmek istemiştir.

5 yıllık plan hedef ve araçlar arasındaki çelişkiler, tedbirlerin isabetsiz ve yetersizliği dışında fizik plan ve projelerin uygulamaya olumsuz etkileri olmuştur. Planlama ve projelendirme çalışmaları sadece fiziksel boyutlu kalmış ve bu çalışmaların öngördüğü turistik yatırım alanlarının, kamu özendiriciliği yoluyla özel sektörce doldurulacağı var sayılmıştır. Ancak özel sektörün sermaye yapısı ve bu yapı içindeki farklı grupların olası eğilimleri yeterince düşünülmediği için söz konusu beklentiler gerçekleştirilmemiştir.

Kamu özendiriciliği ilkesi ile altyapıyı götürme, arazi ve kredi tahsisi vb teşvikler ve uygulamalar, kullanılabilir turistik kaynakları sınırlandıran , yoğun kıyı spekilasyonu ve 2. konut eylemlerini yaygınlaştırmıştır. Ülkenin fiziksel planlaması amaçlanmasına rağmen, yatırım alanlarını ve bunların önceliklerini saptayan, çalışmalar tamamlanamamıştır. Sonuç olarak turizm, kıyı alanlarında yoğunlaşmaları artırırken önemli çevresel sorunların da yaratıcısı olmuştur.

2.7 Değerlendirme

Günümüzde büyük bir hızla gelişme gösteren kitle turizmi, gelecekte farklı turizm eğilimlerine rağmen, önemini devam ettirecektir. Kitle turizmi özellikleri ve kullandığı turistik ürün türünün doğal kaynaklara dayalı olması nedeniyle bu turizm türüne hazırlıklı olmayan ülke ve bölgelerde önemli sorunlar da beraberinde getirecektir. Özellikle bizim gibi turizmi, kitle turizmine dayalı olan ülkelerde, turizm alanlarının bu talebe bağlı olarak şekillenmesi sonucu önemli çevresel sorunlar yaşanmaktadır.

Dünyada ticari ilişkilerinde büyük öneme sahip olan turizm, teknolojik gelişmelerle, mal ticaretindeki büyümeden daha hızlı bir gelişme göstermektedir. Turizmin ekonomideki bu olumlu gelişimine rağmen, ortaya çıkan kayıpların da dikkate alınması gerektiğine ilişkin görüşler ileri sürülmüştür. Bu nedenle turizmin ülke ekonomilerinin gelişiminde, ekonomilerin ülke, bölge ve yerel ekonomilerin çeşitlendirilerek turizme bağımlılığın azaltılmasının gerekli olduğuna yönelik görüşler ağırlık kazanmıştır. Turizmde ülkesel büyüme ve kalkınma açısından önemli olmakla beraber, gelişmiş ülkelerin turizm istemi AGÜ kalkınma gereksinimiyle bağdaşırken GÜ bağımlılık yaratmaktadır.

Turizm sosyal yapı ilişkisinde ise, turizmin kültürel bazda etkileşimde güçlü olanın diğerini, etkisi altına aldığına yönelik görüşler ağır basmaktadır. Turizm ülke ve bölge aktiviterinin önemli ölçüde artmasına neden olmakla beraber, turizmin buralarda yarattığı akımlar, sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan farklı sorunları da beraberinde getirmektedir. Turizm doğal ve kültürel çevre ile olan sıkı ilişkisi nedeniyle, kalkınma ve çevre ilişkisinin uyumluluğa dönüşebileceği en uygun sektördür. Fakat kitle turizmine dayalı gelişme sonucu kaynak kullanımında belirli dönemlerde ortaya çıkan aşırı yüklenme ile çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Uluslararası turizm talebinin yakalanması ve sürekliliği çevresel değerlerin varlıklarını sürdürebilmesi ile paralellik göstermeye başlamıştır. Fakat buna rağmen turizmde kaynak kullanım ve korumaya yönelik politikaların üretilmemesi veya üretilmesine rağmen uygulanamaması sonucu çevresel ve doğal kaynaklar, turizm amacıyla tahrip ederek azaltmıştır. Çevre doğal ve kültürel özellikleri yüksek çekim potansiyeline sahip yerlerde turizmin gelişmesi yöre ve ülke ekonomisine katkı getirmektedir. Aslında dünyada son yıllarda gelişen alternatif turizm doğal çevrenin korunarak geliştirilmesine neden olmaktadır. Fakat turizmde, kaynak kullanım ve korumaya yönelik politikaların üretilmemesi veya üretilenleri uygulanamaması çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki tahribatı artırmaktadır.

Ülkemizde 1960' lara kadar fazla bir gelişme göstermeyen turizm, çok partili döneme geçişle iç turizm için vazgeçilmez bir öge olmuştur. Marmara kıyılarına doğru olan iç turizm eğilimi, zamanla Ege ve Akdenize doğru kayma gösterirken, bu bölgelere doğru, tatil amaçlı dış turizm talepleri başlamıştır. Turizm sanayileşme ile kalkınma süreci içinde, sanayiye hızlandırıcı ve itici bir alt sektör olarak kalkınma planlarında yer almıştır. Fakat ülke uluslararası turizm gelişimine paralel bir gelişme gösteremediği gibi, plan hedeflerinin hep gerisinde bir gelişim göstermiştir.

Ülkenin dünya turizmine girişi 1980 de askeri rejimin turizmi, ülke ekonomisinin gelişimi ve döviz darboğazını aşmak için araç olarak görmesi ile başlamıştır. Özal döneminin liberalleşme ve küreselleşme politikaları çerçevesinde turizmi geliştirmek amacıyla Turizm Teşvik yasası çıkarılmıştır. Bu dönemde ülkeye giren turist sayısı ile yatak sayısında artışlar başlarken, ilk defa plan hedefleri aşılmıştır. Özellikle 1990' larda dünyada izlenen değişimler sonucu, BDT ülkelerinin turizme katılması ile turizm pazarında da bir hareketlilik yaşanırken, talepler ülkeye doğru yoğunlaşmıştır.

Ülkede turizmin Antalya ve Ege merkezli ve kitle turizm ağırlıklı olarak geliştirilmesi bu alanlarda tesis ve yatak yoğunluklarını artırmıştır. Bu amaçla doğal kaynakların yoğun

kullanımı, önemli çevresel sorunları da ortaya çıkarmıştır. Özellikle 1997 sonunda, Dünyada yaşanan değişimleri ve mevcut pazarı dikkate almadan, üretilen politikalarla, kitle turizmine yönelik tesisler üretilmiştir. Pazarlama ve tanıtımda politika eksiklikleri, rakabetin yoğun olduğu ürün türü ile pazara girme verilen teşvikler rağmen, turizm gelirlerinde istenen gelişmenin sağlanmasına engel olmuştur. Gelen turiste karşılık yatak ücretlerinin düşürülmesi ile, hedef pazarda amaçlanan tüketici kitlesi yerine alt gelir grupları Türkiyeye yönelmiştir. Tatilci turist pazarının yaratılması ile de döviz harcamaları turist varışının altında kalmıştır.

Ülkede turizmde yatak sayısını artırmaya yönelik izlenen politiklar, sonucunda, verilen teşvik ve tahsislerle, doğal kaynaklar hızla tahrip olurken , kıyı alanlarında turizm ve II. konut talebiyle hızlı bir çevre bozulması yaratılmıştır. Rant ve spekilasyon baskısı bunu artırırken, turizm alanları talebin üzerinde büyüme göstermeye başlamıştır. Yasal ve örgütsel yetersizlikler planların denetleyici bir araç olarak kullanılmasına engel olurken, planlar arazi kullanım gelişiminde en önemli unsur ve araç olarak kullanılmıştır. Her belde ve belediye bunun getireceği rant ve hareketlilikten yararlanmak düşüncesiyle fiziksel planlama kapsamına girmek istemiştir. Her fiziksel plan düşüncesi ve uygulaması çevresel bozulmayı daha da artırmıştır.

Ulaşımın ve pazarlamanın üst yapı paralelinde gelişmemesi, gelirin paket turlarla, uluslararası seyahat acentaları kanalıyla, başka ülkelerde kalmasına neden olmuştur. Bu da ülke kaynakları açısından kaynak israfını getirmiştir. Fakat ülkede ortaya çıkan bu problemler sonucu, Avrupada acentecilikten seyahat acentasına geçen firmalar ve uluslararası firmalarla yapılan birleşmelerle pazarlamada belirli gelişmeler gözlenmektedir. Hava ulaşımında da özel uçak firmalarının devreye girmesiyle koltuk sayısı artmasına rağmen hava limanlarında aynı gelişme izlenememiştir.

Sonuç olarak ülke turizm politikasının, bir sistem çerçevesinde düşünülmeden, tek yönlü verilen politikalar sonucunda, turizmde tek yönlü bir gelişme sağlanmıştır. Kullanılan ekonomik ve doğal kaynaklara rağmen izlenen politika ve hedef yanlışlıkları sonucunda dünya turizminde potansiyelin altında bir gelişme sağlanmıştır.

3. TURİZM ALANLARINDA TURİZM VE RİSK İLİŞKİSİ

3.1 Risk Kavramı ve Türleri

Sözlük anlamıyla “**Risk-Riziko-Rassal**” istenmeyen kötü sonuç anlamına gelmektedir. Türkçe’de risk kayıp hasar tehlikesi olarak tanımlanmaktadır. Eski Yunanda Arapçadan alınan bir sözcük olarak risk, olumlu ya da olumsuz etkilere sahip rassal olayları açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Fransızcada ise risk-rassal, olaylara ilişkin olarak olumsuz anlamlar içermektedir (Tevfik,1997; TDK,1997).

Burada tanımlanan risk, belirsizliklerin kestirilememesi nedeniyle, alınan kararlarda gerçekleşme sonuçlarının, düşük çıkmasının ortaya çıkardığı, olumsuzlukların yarattığı kayıplar, hasarlar, olarak tanımlanmaktadır. Turizmde RİSK ise, turizm sistemi içinde, turizmin, ekonomik, çevresel, sosyal, siyasal ve yasal açıdan, olumsuz etki ve belirsizliklerin ülke, bölge ve yerel ölçekte, ortaya çıkaracağı hasarlar olarak tanımlanmaktadır.

Kuramsal çerçevede açıklandığı gibi turizm, akılcı ve planlı süreçlerin izlenmesini gerektiren, kendi alt sistemleri ve çevresiyle ilişkilerin dikkate alınması zorunlu, bütüncül, sosyo ekonomik bir sistemdir. Turizm ulusal ve uluslararası ölçekte, çeşitli öğelerden oluşan bir çevrenin merkezinde, bu çevre öğeleriyle, tek, tek sürekli bir etkileşim içinde bulunmaktadır. Turizmin, doğası gereği açık bir sistem olması, herhangi birinde meydana gelebilecek bir değişimin, diğer bütün öğelerde, buna koşut bir değişim yaratacaktır. Bu nedenle turizm sistemi bütününde, ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçlar, turizmin mevcut ve gelecek risklerini oluşturacaktır. Turizmin belirli beklentiler çerçevesinde gerçekleşmesi, ülke, bölge, yada yörenin, ekonomik sosyal ve çevresel yapısında değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır. Bu bağlamda turizmin geliştirilmesi sürecinde ortaya çıkan çeşitli etkilerin, ve bu etkilerden olumsuz olanların engellenmediği durumlarda turizm kendi için **risk** yaratır.

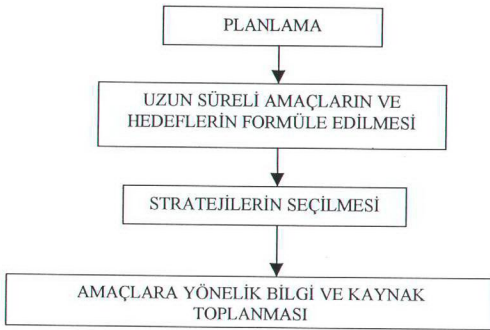
Turizmde risk ekonomik, sosyal, siyasal, yasal ve çevresel boyutlarıyla, yatırım, karar alma ve uygulama sürecindeki değişkenliği ile ilgilidir. Gelecekte yatırım ve işletme sürecinde, verimlilikte beklenen değişkenler ne kadar fazla olursa, **risk**’de turizm sistemi içinde o derece yüksek olacaktır.

3.2 Turizm Risklerinde Politika ve Planlamanın İşlevi

Turizmde riskin ölçülmesi, turizm sistemi içinde getirilen kararların ülkeye yapacağı yarar ve zararların turizm sistemi içinde karşılaştırılması ile mümkündür. Devletin politikalarında amaç hep turizmden gelir elde etmek olmuştur. Bu amaç paralelinde devlet gelir elde etmeyi engelleyen alanlarda yatırımı teşvik etmemesi veya yasal ,ekonomik, politik, araçlarla bu engelleri ortadan kaldırması gerekir.

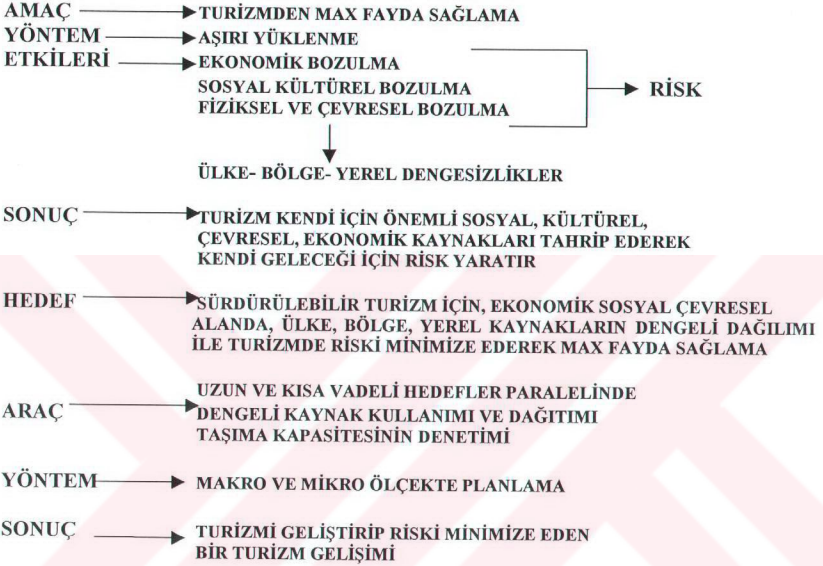
Ülkede ve dünyada turizm sektöründe gelişimi sağlamak amacıyla, (toplumsal, ekonomik, yasal ve çevresel gelişmeler) turizm sistemi içindeki, mevcut gelişme ve geleceğe yönelik senaryolar, politikalar, sistem bütünündeki riski doğurmaktadır. Buna yönelik çabuk alınan karar ve önlemler, ortaya çıkan riskleri, devlet politikaları paralelinde ülke, bölge yerel ölçekte, hem devlet hemde yatırımcı açısından minimize etmelidir.(Tevfik,1997; Tunçel,1996).

Turizm politikasında risk , belirli yatırım önerilerini kabul eden, bazılarınıda reddeden bir eleme yöntemi olabilir. Bu eleme sürecinde, önceliklere göre risk, yüksek yada düşük olabilecektir. Turizm sistem bütünü içinde, ülkeden yerel ölçeğe, getireceği max fayda, min zarar içeren politika ve yatırımlar riski düşük ve kabul edilebilir yatırımlar olacaktır. Bu yöntemde, ülke gelişimi turizme dayalı olacaksa, bunun ekonomik sosyal ve çevresel riskleri, dünya ve ülkedeki gelişme ve kaynaklar paralelinde belirlenerek, uzun ve kısa vadede turizm hedeflerine uygun politikalar oluşturulmayı gerektirir. Planlamada amaç uzun süreli kararların alınacağı bir çerçeve sunan planlama bu amaçla kullanılmalıdır. Bu amaçla;

Şekil 3.1 Planlama Hedeflerine yaklaşım

Bu bilgilere dayalı olarak kaynak dağıtımı konusunda uzun vadeli kararlar verilmelidir. (Bunlar ülke, bölge ve yerel bazda olmalıdır). Bu kararlar bağımsız olmayıp birbirleriyle etkileşim içinde olması nedeniyle birbirine bağımlıdır. Kaynakların dağıtımı ve kararların alınmasındaki bağlantılar turizm sistemi içinde ele alınmalıdır.

Sonuç olarak planlama hedeflerine ilişkin yaklaşımlar ve politikalar, riski artıracığı gibi minimize etmekte bir araç olabilmektedir.

3.3 Turizmin Ekonomik Riskleri ve Çeşitleri

Turizmin ekonomik etkisi, kendi ülke veya yörelerinde, buldukları zamandan daha çok, harcama eğiliminde olan ziyaretçilerin, gittikleri yerlerde yarattıkları satın alma gücünde yatmaktadır. Turist harcamalarının yarattığı para akımı, paranın dönüşümü ve yeniden harcanması yoluyla ziyaret edilen turistik yerin ekonomisini bütünüyle etkilemektedir (Erdoğan, 1996).

Turizm yarattığı enflasyonist baskı ile, arazi kullanımında spekülasyon davranışları özendirilmesi, mevsimlik olma karakteri, turizm talebinin aşırı esnekliği, kaynak kullanımı ve istihdamda

olumsuzluklar yaratmaktadır. Turizmin ekonomik yapı üzerinde yaptığı zararlı etkiler yararlı etkileri aştığında beklenen ekonomik büyüme ve gelişme gerçekleşmemektedir. Bu noktada turizm **ekonomik risk** yaratmaktadır. Fakat burada belirlenen ekonomik risk, ekonomik anlamdaki olumsuzların, çevresel kaynaklar üzerindeki büyüme ve gelişmelerle, yapacağı tahribatları ve arazi kullanım değişimlerini içermektedir.

3.3.1 Kaynak kullanım riski

Turizm sisteminin ve diğer alt sistemlerinin ekonomik kayıp oranlarının bilinmemesi, fayda maliyet analizlerinin yapılmasını olanaksızlaştırmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında, kaynakların daha verimli olabilecek alanlara yönelik olarak kullanılmasını ortadan kaldırırsen, **kaynak kullanımında risk** yaratmaktadır.

Birinci bölümde açıklandığı şekilde, bizim gibi gelişmekte olan ülkeler ödemeler dengesi açıklarını kapatmak amacıyla turizmi araç olarak görmektedirler. Fakat elde edilen turizm gelirleri, ithal girdiler, ücret ödemeleri, kar transferleri nedeniyle turist gönderen gelişmiş ülkelere dönmektedir. Devletin sektördeki gelişmeyi sağlamak amacıyla verdiği teşviklerin bir kısmı başka amaçlarla kullanılmaktadır. Bu politikalar kaynak israfını getirdiği gibi, kıt olan kaynağın, tekrar aynı amaçla kullanılması kaynakların daha verimli olabilecek alanlara yönelik olarak kullanımını ortadan kaldırmaktadır. Bu kaynak israfı, ülke, bölge, yerel ölçekte, kaynak dağılımında ve gelişimde dengesizlik yaratırken, kaynak kullanımını açısından da risk yaratmaktadır.

Turizm, gelişmemiş bölgelerde görece olarak riskli bir girişimdir. Bu bölgelerde sınırlı kaynak, büyüyen ve esnek olmayan ekonomik yapı, turizm gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bölgeler sahip oldukları yetersiz sınırlı kaynaklara nedeniyle bölge içinde turizm çok çabuk kabul görmektedir. Ancak turizm sektöründeki yapıya bağlı olarak, bölge dışında ekonomik bağlantıların olmasıyla da, herhangi bir çeşitlenmede hemen kabul görmektedir. Fakat turizmin bölgede, ekonomik yararları büyük oranda dışarıya gidiyor ve, yerel ölçekte turizmin gelişimine katkı sağlamıyorsa turizme tepki oluşacaktır. Çünkü, turizmde, toprak, su ve işgücünün birbiri ile rekabeti turistik bölgelerin hinterlandında tarımın iyileştirilip, geliştirilmesini güçleştirmektedir. Sonuçta, tarımsal aktiviteler yok olurken, turizm kendine RISK yaratmaktadır. Bu yöre ve bölgesel kaynakları tüketirken, turizm gelişen değerler paralelinde kendi gelecek riskini yaratmaktadır.

Turizmin ekonomik etkilerinden olan istihdam, mevsimsel olması turizm ve turist tipolojisindeki çeşitliliğe yönelik turistik yörelerin yaratılamayışı nedeniyle, yerel ve bölgesel istihdam düzeylerinde, iniş ve çıkışlara neden olmakla beraber, genel olarak ekonominin yararına istihdam yaratmaktadır. Turizm bölge ve ülke için, özellikle yöre için turizm, istihdam kaynağı olamamakta veya vasıflı olmayan düşük ücretli işgücünü kendine çekmesi ile, yaratılan bu istihdam, yöre kaynaklarında aşırı bir yüklenme yaratmaktadır. Turizm alanında yöre halkının planlama sürecinde ve sonrasında, turizme katılmaması ve bu anlamda eğitilememesi gerekli olan istihdamın gelişmiş bölgelerden sağlanması, yöresel istihdam riskini artırmaktadır.

Bazı durumlarda da, özellikle bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde, nitelikli personel azlığı, kimi zaman yabancı işgücü istihdamını gerekli kılabilmektedir. Bu ise turizmden elde edilen döviz gelirlerinin bir kısmının yabancı işgücüne ödenen yüksek ücretler nedeniyle kaybedilmesine neden olur. Aynı sonuç yabancı sermaye ve ortaklık biçimindeki yatırımlarda ve yabancı işletmelerde çalıştırılan tesisler içinde geçerlidir. Bu da ülke ekonomisinde kaynakların kullanımı açısından **risk** yaratmaktadır.

Turistik yörelerde kaynakların alternatif kullanım alanlarından turizme aktarılması, mal ve hizmetlerin yerel halka arzını kısarak onların fiyatlarını yükseltmektedir. Böyle bir durum, gidilen yerlerde turizm patlaması olduğu sürece işgücünün tarım ve diğer geleneksel iş kollarından, inşaat ve diğer iş kollarına doğru akmasına ve gıda fiyatlarında artmalara neden olur. Bunlar yaratıkları enflasyonla yerel ölçekte ekonomik **risk** faktörü olabilmektedir.

Turizm büyüyen endüstridir ve, gelecekte de turizme olan talebin artacağı söylenebilir. Fakat bu artıştan her yöre yada ülkenin aynı oranda faydalanabileceğini varsaymak, yanıltıcı sonuçlar yaratabilecektir. Turizm birçok etken karşısında esnek talebe dayanan bir endüstri olup fiyat, moda olma gibi kısmen öngörülebilir; ekonomik yada siyasi bunalımlar gibi kolaylıkla öngörülemez, etkenlere bağlı olarak ciddi talep kayıpları ile **risk** unsuru olacaktır. Çünkü talep kaymaları ülkede turizm için yapılan yatırımların kullanılmamasına veya az kullanılmasına getirecektir. Bu da turizm talebine bağlı kaynakların ekonomik kullanılmamasını getirerek kaynak kullanımında da risk yaratacaktır. Özellikle ülkemizde 1998-1999 sezonunda talep kaymalarındaki farklılaşma ve azalma, turizmdeki gelir azalması ile beraber kaynakların israfında getirmiştir.

3.3.2 Rant riski

Rant ekonomisinin yöresel anlamda sürekliliği, bizim gibi gelişmekte olan ekonomilerde düşüktür. Bu nedenle çoğaltan etkisinin ülke ve bölge için faydalı olduğu durumlar, yöreler için ekonomik risk unsuru olabilmektedir. Yerel halk ekonomisini ranta bağlı olarak devam ettirirken, tarımsal topraklarında elinden çıkararak, ekonomik devamlılığı yok etmektedir. Çünkü turizm bölgelerinde turizm ve ekonomik aktiviteler arasında yoğun bir çelişki vardır. Turizm toprak, su, doğal kaynaklar ve işgücü rekabetindedir ve turizm bunlara zarar vererek, yerel ekonomiden beklenen faydayı sağlayamadığı gibi, yerel ekonomideki rant beklentisi, bu kaynaklara olan talebi artırırken verdiği zararlar hem ekonomik kaynaklar yok edilmekte, hem de çevredeki bozulmalarla yerel risk, bölgesel, ülkesel riske dönüşebilmektedir.

3.4 Turizmin Çevresel Riskleri

Günümüzde çok daha kapsamlı bir içerik kazanan fiziki çevre tanımı, eski tanımda yer alan toprak, hava su, bitki, ve hayvanlara ek olarak kültürel değer ve varlıkları, ulaştıkları yaşam biçimlerini de içine alacak biçimde genişlemiştir. Fiziki çevre turizm arz ve talebine bağlı olarak yoğun bir şekilde kullanılmakta ve tüketilmektedir. Turizm bölgelerinde, etkin olmayan arazi kullanım ve kentsel gelişimin kontrolsüzlüğünden kaynaklanan problemlere bağlı olarak, çevresel bozulmalar, kontrolsüz turizm gelişimi doğal habitat ve kaynakları tüketmektedir. Bunun yarattığı olumsuzluklar, çevreye paralel talebi ve pazarı da olumsuz etkileyerek; turistik yörelerin çekiciliklerini kaybetmesine, yörenin eskimesine neden olmaktadır. Turizmin en büyük etkisi, yöredeki orman ve bitki toplulukları üzerinde olmaktadır. Ayrıca turizm gelişmiş ve gelişmemiş bölgelerden olan göçlerin yarattığı kentsel yayılma ve plansız büyümeleride beraberinde getirmektedir. Turizm amacıyla kullanılan fiziksel ve doğal kaynaklar yarattığı aşırı talepler, bu alanlarda bozulma ve değişimlerin en önemli nedenidir. Bunlar, gürültü kirlenmesi, yapılaşmış alanın görsel etkileri, kentsel yayılma nedeniyle tarımsal kullanımın kısıtlanması ve doğal kaynakların tahribi, kanalizasyonun denize boşaltılması sonucu denizin kirlenmesi, tesislerin ve plansız gelişmelerin çevrede yaratacakları görsel kirlilik, arkeolojik alanların bakımı ve korunmasıdır. Bu gelişmeler paralelinde, turizm çevre ilişkisinde, turizm kendi gelişimini sağlamak ve artan talebi karşılamak, turizmde maksimumu fayda elde etmek düşüncesiyle, kendini var eden ve yaratan çevreyi kullanmaktadır. Bu kullanımlar çevresel kaynaklar üzerinde baskılar yaratırken, bu amaçla turizmin çevresel kaynaklarının kısa dönem kazanç için tahrip edilmesi, gelecekte bu kazançların kullanımından edinilecek faydayı da azaltacaktır. Bu kullanımlarda

olumsuzluklar, olumlu etkileri aşarken, turizm çevrenin kullanımı ile beraber kendini yaratan doğal fiziksel ve kültürel çevreyi tahrip ettiği noktada kendi için **risk** yaratmaktadır. Çevresel risklerin yüksek düzeyde yerelliğe dayanması, çevresel riskleri yerel düzeyde artırırken bunun yansımaları bölge ve ülkeye yöneliktir. Çünkü yerel ölçekte çevrenin tahribi, beraberinde ülkenin doğal kaynakların ve çevrenin bozulmasını getirecektir.

3.4.1 Planlama riski

Turizm planlamasının amacı ekonomik anlamda yararları artırırken maliyetleri azaltmakla sınırlı kalmamalıdır. Çünkü turizmin sonuçları ve bunun yarattığı etki, birbirleriyle içiçe geçmiş durumdadır. Ekonomik yararlar artırılmak istendiğinde, toplumsal ve çevresel riskler de artmaktadır. Özellikle kitle turizmi planlamada yarattığı baskı ile arazi kullanımı olumsuz etkilerken, yasadışı gelişmeler ve rant artışlarına neden olmaktadır. Yarattığı baskı ile plan kararlarında arazi kullanım değişirken bu değişim çevresel bozulmalarla beraber, gelecek riskini de artırmaktadır. Turizm planlamasında geleneksel turizm planlamasının can alıcı noktası olan ve hazırlanan turistik ürüne ne kadar talep yaratılabileceği şeklinde ifade edilebilecek yaklaşım artık ilgili yörenin kaldırma kapasitesinin ne olduğu, yöre insanının ne tür turizm ve turist istedikleri, onların yaşam düzeylerinin yükseltilmesi için turizmden nasıl yararlanabileceğidir. Bu faydaların yöresel anlamda olumlu olduğu noktada, ülkesel ve bölgesel fayda artacak, ülkesel, bölgesel **risk** azalacaktır.

Arazi kullanım plan yaklaşımlarında, yerel nüfus, turist ve doğal çevrenin ihtiyacı dengelenebilmelidir. Çevrenin korunması, doğal kaynakların, sürekli nitelik ve nicelik yitirmeden kullanabilmek için kaynağın özelliklerini bütün yönleri ile inceleyip koruma kullanma dengesini sağlayan planlar ile sağlanmalıdır. Aksi takdirde kısa dönemli istikrarsız gelişme stratejileri yaratarak yöreyi biçimlendirdiğinizde, bu dönüşüme plansız ve hazırlıksız olan yöre bu noktada kendini yaratan değerleri hızla yok etmeye risk yaratmaya başlamaktadır. Çünkü doğal kaynakların yitirilmesi veya tahribi turizm kaynaklarının korunması ve gelişimi açısından çok büyük risk taşır.

3.4.2 Gelecek riski

Farklı turist tipoloji ve modelleri farklı çevresel problemler ortaya çıkarmaktadır. Doğal kaynak ile turizm arasındaki ilişki, tipoloji, talep, turizm aktivitelerinin varlığı, uygunluğu ve kalitesi çevre üzerindeki baskınında sayısal ve niteliksel farklılığını oluşturmaktadır. Birçok

turizm çeşidi, özellikle kitle turizmi yerel nüfusun geleceğini teminat altına alan, çevresel kaynaklar üzerinde yoğun bir baskı yaratmaktadır. Sürdürülebilir turizm kaynaklarının, kısa dönem kazanç için tahribi, gelecekte bu kaynakların kullanımında kazanılacak faydayı azaltmaktadır. Bu uzun vadede o turizm yöresi ve bölgesinin gelecek **riskini** oluştururken, ülkenin de gelecek riski olacaktır.

Turizm özel niteliksel ve niceliksel alan istemektedir. Bu turistik ihtiyaçlar amacıyla, turistik değerlerin göz önünde tutulmasını getirmektedir. Fakat bu ihtiyaçlar yalnızca turistik değerler var olduğu sürece karşılanabilir. Ayrıca birçok turistik gelişme, zaman içinde turistik değerlerin varlığına bağlı olarak, turizm gelişimi başarı ya da başarısızlık gösterebilmektedir. Bu başarı eğer doğal kaynak, turizm gereksinimleri paralelinde doğayı bozmadan kullanılmışsa yöre, bölge ve ülke için turizm gelişimi başarılıdır. Fakat gelişim doğal alanları tahrip edip doğal yaşamı bozacak düzeyde ise bu gelişim her aşamada başarısız olurken turizmin geleceği açısından önemli bir **risk** unsurudur

3.4.3 Talep ve tipoloji riski

Hızlı bir gelişme gösteren kitle turizmi, turizme hazır olmayan ülke ve bölgelerde, önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Kitle turizmi ile yumuşak turizm ve diğerleri arasındaki fark, etki ve bozulma biçimi ve kapsamı arasında, statik olmayan büyüme ve yayılmaya yönelik dinamik bir yapı göstermesidir. Kitle turizmi yöneldiği ve etkisi altına aldığı ülke ve bölgelerde önemli dönüşüm ve istemlerde bulunurken, turizm alanlarının düzenlenmesinde, planlama koruma kararlarında olumlu ve olumsuz önemli bir etki ve baskı yaratmaktadır.

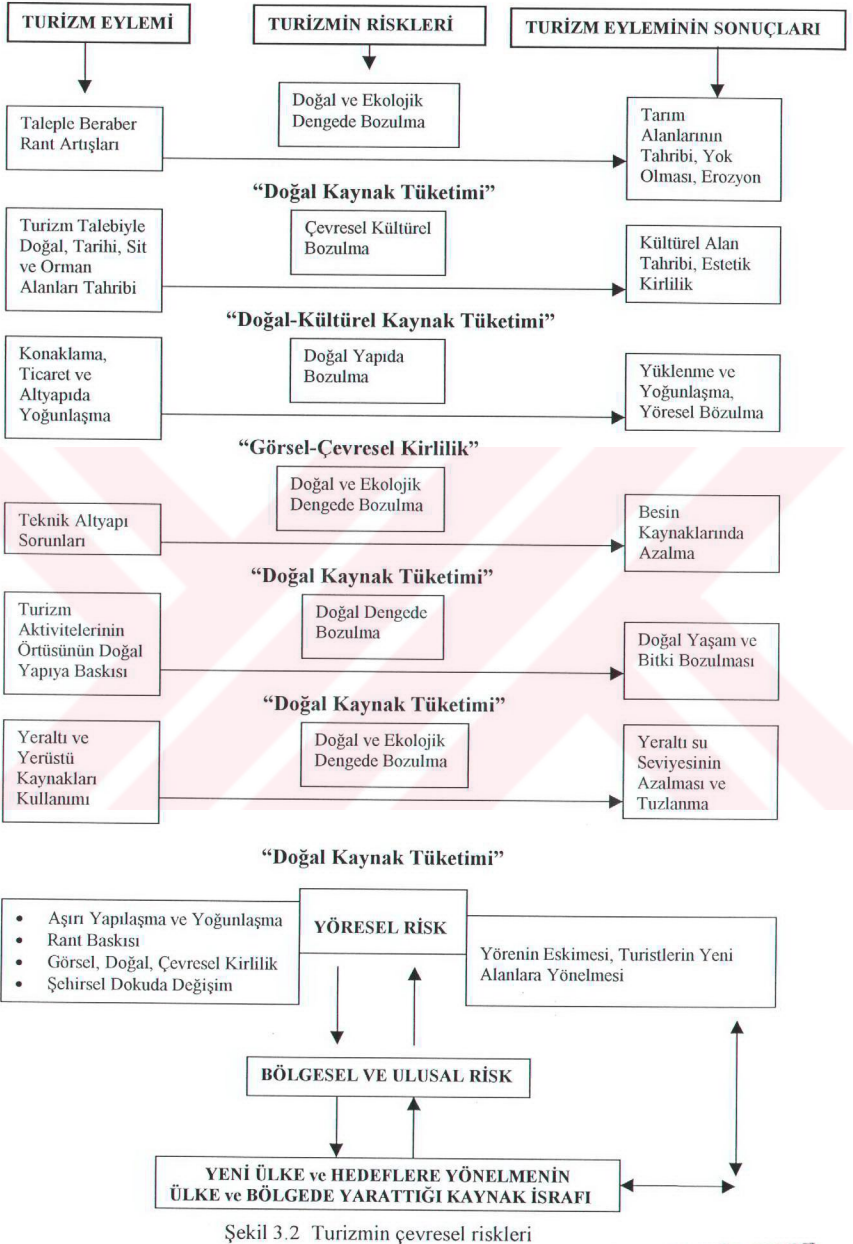
Rekabetin yoğun olduğu kitle turizminde, genellikle uluslararası firmalar tarafından, paket turun satışı, pazarlaması, dağıtımı ve fiyatını belirleyebilmektedir. Bu talebin fazla olduğu pazarda fiyatların aşağı çekilmesini getirerek ekonomik **risk** yaratırken, fiyat düşmesiyle beraber gelen kitle turistinin niteliğindeki düşme, kitle turistinin çevreyi kullanmadaki duyarsızlığının bir sonucu olarak yaratacağı çevresel bozulmalarla yerel ölçekteki çevresel **riski** artıracaktır. Oysa daha önceki bölümlerde açıklandığı şekilde, ülke farklı türde çevre korumaya öncelik veren turist türü, ve tipolojisine yönelik politikalar ürettiği takdirde kitle turizminin yaratacağı risk daha da düşebilecektir.

Turizm kapasitesi tek başına araç olmamakla beraber, bir bölge veya kent için spesifik olabilmektedir. Fakat oteller ulaşım olanakları, müzeler, piknik alanları ve meydanlar yoğun zamanlarda belirli bir kapasiteye sahiptir. Bu nedenle de fiziksel kapasitenin, mevcut bio sistemlerin sınırlarında bir zarar veya negatif etki olmadan, turizm talebi toplum tarafından absorbe edilmesi gibi unsurlarla birleştirilmemesi o turistik alan için tehlike oluşturmaktadır. Özellikle turistik büyümesi hassas bölgelerde, taşıma kapasitesinin üzerine çıkılması ile beraber, ekolojik çevresel bozulmalar yaratırken bundan zarar gören bölgelerde süreç içinde çekiciliklerini kaybetmektedir. Turistik bölgenin kendini çekici kılan özelliklerini kaybetmesi ve aşırı biçimde ticari bir konuma gelmesi kendi bozulmalarını artıracak gibi gelecek riskini de artıracaktır.

3.4.4 Turizmi sürdürmemeye-gelecek riski

Turizmin gelişimi ile çevre ve sosyo-ekonomik gelişme arasında döngüsel ve kümülatif bir ilişki vardır. Birçok turizm gelişme alanı yerel nüfusun geleceğini teminat altına alan, çevresel kaynaklar üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu teminatın erozyona uğraması, yerel halk ve, turizm sektörünün geleceği ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir **risk**dir. Sürdürülebilir turizm kaynaklarının, kısa dönem kazanç için tahribi gelecekte bu kaynakların kullanımında kazanılacak faydayı azaltacaktır. Bu uzun vadede turizmin yöresinin geleceğinin riski demektir.

Sonuç olarak turizm aktiviteleri ve eylemleri ile kendini yaratan Çevreyi yok ederek kendi geleceği için **risk** oluşturmaktadır. Öyleyse sürdürülebilir turizm bağlamında turizmin risklerini azaltarak devamlılığını sağlamanın yöntemi taşıma kapasiteleri ve dengeli doğal kaynak kullanımına ve bunlara yönelik politikaların üretilerek bu kararların planlamaya aktarılması ile mümkün olabilecektir.

Şekil 3.2 Turizmin çevresel riskleri

3.5 Turizmin Toplumsal Kültürel Riskleri

Turizmin, toplumların değer sistemlerinde, bireysel davranış kalıplarında, aile ilişkilerinde, ortak yaşam biçimi ve alışkanlıklarında ve yaratıcılıklarında, geleneksel törenlerde, toplumsal örgütlenmede başlatığı ya da yarattığı dönüşümler turizmin toplumsal ve kültürel etkileri olarak tanımlanır.

Her yörenin, ülke ya da toplumun, özgün koşullarının belirlediği bir hoşgörü sınırı vardır. Turizm toplumsal açıdan bu üst sınırı zorlamadıkça ekonomik beklentilerin ön planda tutulması nedeni ile turizm ve turistler yöre halkı tarafından herşeye rağmen hoşgörülebilmede bir anlamda onlara katlanılabilmektedir. Ancak bu üst sınır aşıldığında o güne kadar hoşgörölmüş tüm olumsuzluklarla birlikte ortaya çıkan çatışmalar, sosyal anlamda yöre için riskleri de beraberinde getirmektedir.

- Turistlerle yerli halk arasında ekonomik ve kültürel açıdan farklılığın boyutları,
- Yörenin ve yöre halkının fiziki ve psikolojik açılardan kaldırma kapasiteleri,
- Turizmin geliştirilme sürecinin hız ve yoğunluğu,

Hoşgörünün sınırlarını belirleyen etkenler olmaktadır. Birçok gelişmiş ülke turizmin geliştirilmesi sürecini ekonomik büyümeleri ile paralel bir duruma getirmişlerdir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde, turizmin geliştirilmesi çabaları kimi ekonomik faaliyetlerin bir kenara itilmesine, kısa sürede bir gelişme sürecinin yaşanmasına ve büyük ölçüde turizme bağımlılığa yol açmakta, bu durum ise ciddi sosyo kültürel ve psikolojik sorunlarda beraberinde getirmektedir.

Turizmin toplumsal açıdan en belirgin ve istenmeyen etkilerinden biri toplumun ahlaki değerleri üzerinde yarattığı olumsuzluklardır. Bunlar fuhuşu artırması, suç oranındaki artış ve kumar eğilimidir. Bu eğilimlerin turizm alanlarında olağan hale gelmesi, yaşayan insanların yöre halkının, değerlerinde ve alışkanlıklarında yarattığı çatışmalarla RISK unsuru olabilmektedir.

3.6 Değerlendirme

Ulusal ve uluslararası ölçekte çeşitli öğelerden oluşan turizm, bu öğelerle tek tek etkileşim içinde yer almaktadır. Turizmin açık bir sistem olması nedeniyle bu öğelerden herhangi

birinde meydana gelen değişim ve olumsuzluklar bütün sistemi etkilemektedir. Turizmin belirli beklentilere bağlı olarak gerçekleşmesi, bölge, ülke ve yörelerin, ekonomik sosyal ve çevresel yapısında da değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır. Turizmin geliştirilmesi, ve oluşum sürecinde, olumsuz olan etkenlerin, engellenememesi ve bunların sonuçları turizm için RİSK yaratmaktadır.

Ülke gelişiminin turizme dayalı olmasını hedefliyorsak, öncelikle turizmin yaratacağı, sosyal, ekonomik, ve çevresel risklerin politikalar paralelinde kısa, orta ve uzun vadeli olarak belirlenmesi gereklidir. Bu risklerin ülke bölge ve yerel ölçekte etkilerinin de farklı olacağı, risk özelliklerinin ve riskin belirlenmesi sürecinde amaç, bu etkileri minimize edecek politika ve plan kararlarını içermelidir. Turizmde maksimum fayda sağlama düşüncesinin yarattığı bozulmaların yansımaları yerel ve bölgesel dengesizlikleri getirmektedir. Bu nedenle makro ve mikro planlamada dengeli kaynak kullanım ve dağıtımının taşıma kapasitesi ile denetlenmesi mümkün olacaktır.

Turizmin ekonomik anlamdaki olumsuzlukların çevre üzerinde yarattığı tahribatlarda arazi kullanım ve değişmeleri beraberinde getirmektedir. Ekonomik anlamda turizm kaynak kullanımı, istihdam, rant ve talep üzerinde yarattığı olumsuzlukla şimdi ve gelecekte en önemli risk unsurudur. Turizmin ekonomik anlamdaki olumsuzlukları daha çok çevresel kaynağa verdiği tahribatlarla olmaktadır. Turizm yarattığı çevresel bozulma ve kontrolsüz turizm gelişimi ile doğal kaynakları ve çevreyi tüketmekte ve kendi geleceği için yarattığı olumsuzluklarla da gelecek riskini doğurmaktadır.

Sonuç olarak turizm yerel çevrede yarattığı olumsuzluklarla, fiziki ve doğal çevrede yaratacağı bozulmalar, mevcut ve gelecek riskini yaratacaktır. Bu yörenin eskimesini, turistin yeni alanlara yönelmesini getirecektir. Turizmin sürdürülebilirliği yok olurken bu süreç içinde ülke ve bölgede yaratılan risklerle ülkede ekonomik ve çevresel kaynakların yok olması bozulması demektir.

4. RİSK TURİZM İLİŞKİSİNDE BİR ÖRNEK OLAY İRDELEMESİ GÜNEY ANTALYA TURİZM GELİŞİM PROJESİ

4.1 Antalya Bölgesi İçinde Kemer'in Yeri ve Önemi

Akdeniz bölgesinin batı kesiminde yer alan Antalya, güneyde Akdeniz, doğuda İçel ve Konya, kuzeyde Isparta, Burdur, batıda Muğla ile sınırlanmıştır.

Antalya'nın topoğrafik yapısındaki değişkenlik, iklim, tarım, demoğrafik yapı ve yerleşme biçimindeki farklılaşmalar, yerleşmeleri sahil ve yaylada yoğunlaştırmıştır. Bu değişkenlik, sahil kesiminde muz, narenciye gibi subtropik kültür bitkilerinin yetiştirilmesine ve sera tarımının yapılmasına olanak tanımıştır. Yayla da ise yaygın olarak elma armut gibi meyveler yetişmektedir. Akdeniz iklim özellikleri taşıyan Antalya'da, kışın çok yağışlı olan sahil kesimi, yazın sıcak ve kurak bir iklime sahiptir.

Turizm öncesi, tarımsal nitelikli bir yerleşme olan Kemerde, tarımsal üretim sebze, portakal bahçeleri ve seralar ile sınırlanmıştır. Tipik kırsal bir yerleşim olan Kemerde, yol yerleşmeyi ikiye ayırırken, kıyının kenarında sebze tarlaları, batıda beydağlarının eteklerine dek portakal bahçeleri yetiştirilmektedir.

1970 lerde toplam 4700 kişi olan nüfusun, 2000'i Kemer çevresinde yerleşirken, nüfus yoğunluğu 1980'lere kadar hep Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

	1950	1955	1960	1965	1970	1975
KEMER	1513	147	1712	1719	2024	3059
ÇAMYUVA	1832	818	961	1181	1313	1625
TEKİROVA	176	230	268	319	372	700
KIYI TOPLAM	2521	2515	2941	3219	3709	5384

Çizelge 4.1 Güney Antalya turizm gelişim alanı nüfus gelişimi (TB, 1975)

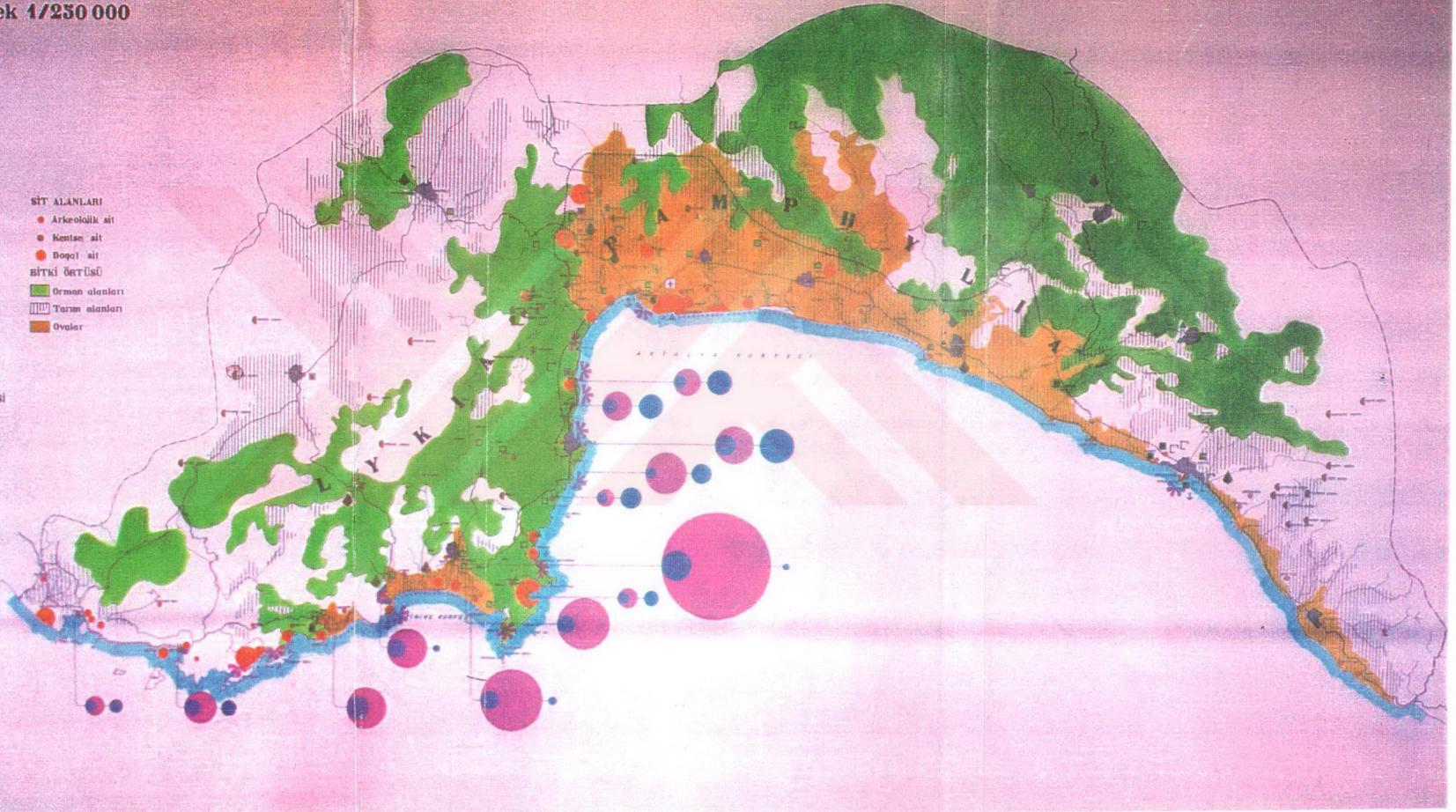
Kemere turizm işlevinin yüklenmesi beraberinde nüfus artışını getirmiştir . Özellikle 1975 sonrası Antalya kıyısında en fazla nüfus artışına sahip ilçelerden bir olarak gelişme göstermeye başlamıştır.

ANTALYA İLİ GELİŞİM ŞEMASI

ölçek 1/250 000

- İl sınırı
- İlçe merkezleri
- Ana ulaşım aksları
- + Hava alanı
- ⚓ Bölümlük liman
- △ Liman
- Yat limanı
- BÖLGENİN TARİHSEL YAPISI**
- Prehistorik
- Yunan-roma
- Türk-islam
- Hristiyan
- Pamphylia bölgesinin sınırı
- DOĞAL VERİLER**
- Kurumullar
- ▲ Çaylan
- Mağaralar
- Yayılar
- ▲ Pilek yerleri
- ✱ Masmara noktasları
- NÜPUS VE TURİSTİK YATAK KAPASİTESİ**

- SIT ALANLARI**
- Arkeolojik sit
- Kentse sit
- Doğal sit
- BİTKİ ÖRTÜSÜ**
- Orman alanları
- Tarım alanları
- Ovalar

Harita 4.1. Antalya ili gelişim şeması

Kaynak: Antalya kentsel bölgesi gelişme deseni raporu 1995

	1965-1990	1975-1990	1980-1990	1985-1990
KEMER	0.0658	0.1274	0.1781	0.2560

Yıllık nüfus artış hızı binde 47.88 olan Antalya'da ülke nüfus artış hızının üzerinde (binde 21.7) bir değere sahiptir. 1927'de %17.2 olan şehirleşme oranı, 1980'de% 33.3, 1995'de ise % 60.4 e yükselmiştir. Hızlı bir şekilde göç alan Antalyaya göç edenlerin %66'si Güneydoğu ve iç anadolu bölgesi orijinli çalışma çağındaki nüfustur. Özellikle ilde erkek nüfusun fazlalığı göç edenlerin aile reisi ve potansiyel faal nüfusun fazlalığının bir göstergesidir. Ayrıca tarımsal işgücü açığı nedeniyle , Antalya kısa mesafeli göçlerede neden olmaktadır. Turizmin gelişimi ile beraber, Antalya kıyısında en fazla nüfus artışına sahip olan ilçeler içinde, Kemer birinci sırada yer almaktadır (Antalya Valiliği,1997).

Antalya bölge içinde nüfus artış büyüklüğü, ve ekonomik faaliyeti yüklendiği bölgesel fonksiyonları ile 4. kademe merkez özelliği göstermektedir. Bu merkez kademelenmesi içinde Kemer 2. kademe merkez konumundadır. Ekonomik yönden GSMH Akdeniz bölgesi içinde %5.5 ile üçüncü sırada yer alan Antalya'nın payı, 1996'da % 82.1dir. Antalyaya paralel olarak GSMH payı artan Kemerde ise bu oran 1.92dir. İl içi gelişmişlik sıralamasında 1. sırada yer alan Kemer, Türkiye sıralamasında 29. sıradadır.

	GSMH-Türkiye	Antalya
Antalya	2.59	100
Kemer	0.05	1.92

Çizelge 4.2 Antalya ve Kemer GSMH (DPT, 1997)

İlin ve ilçenin en önemli ekonomik potansiyeli olan turizme baktığımızda ilde turistik yatak ve tesis kapasitesinde de turizm gelişimi paralelinde önemli gelişmeler olmuştur (Çizelge 4.1).

1997 verilerine göre ülkeye gelen turistlerin % 29 Antalya'ya gelmektedir. Antalya Türkiyedeki yatak sayısında yatırım belgeli tesislerin % 31.4'ü işletme belgeli yatağın %32'si ile ilk sırada yer almaktadır. Gelecekte yapılacak tesislerle bu gelişme artarak devam edecektir.

	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli		Turist Sayısı
	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	
Antalya	346	68.721	444	101.288	2.901.788
Kemer	54	11010	116	31.117	
Türkiye	1353	219.195	1930	310.686	9.689.004

Çizelge 4.3 Antalya Bölgesi'nde tesis ve yatak sayısı dağılımı
(Antalya Turizm İl Müdürlüğü, 1997)

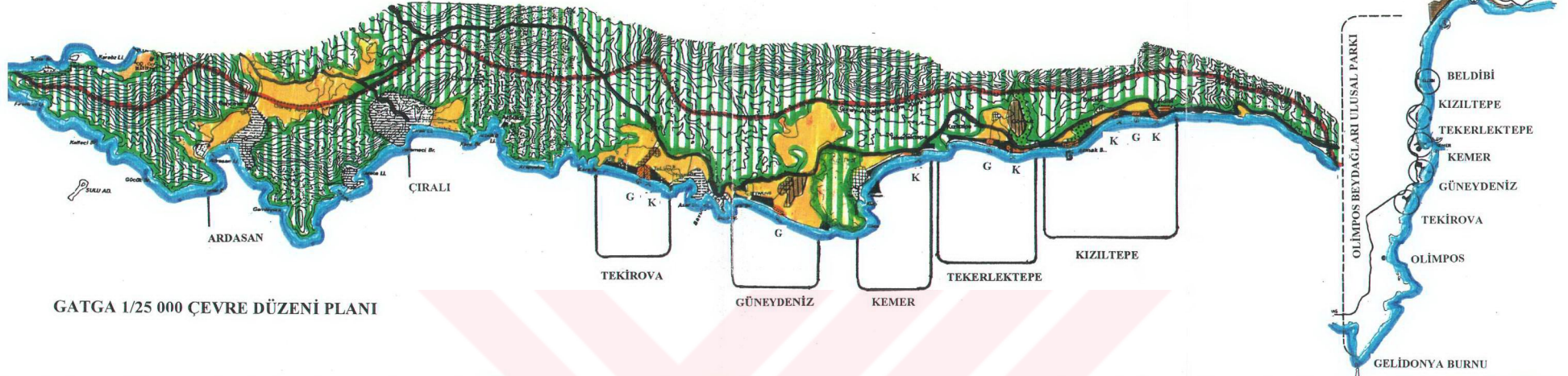
Turist sayısı ve konaklama artış hızı Türkiye ortalamasının üzerinde bir gelişme göstermektedir. Turist sayısı artışına baktığımızda son on yılda yabancı turist sayısı %368 artarken Antalya'da bu % 247'dir. Antalyada konaklamada artış hızı, ülke ortalamasının üstünde olmuştur (tablo 4.3.). Geceleme Oranlarında da Antalya'nın payı yükselirken gecelemlerin büyük bölümü yabancılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Buna göre Antalya yabancı ve yerli turist tarafından dinlenme amaçlı ile kullanılan önemli kitle turizm pazarlarından biridir. Antalyada konaklamaların büyük bölümü Kemer'de yer almaktadır. Kemer Antalyadaki işletme belgeli yatağın % 33'ünü karşılamaktadır (Çizelge 4.3)

4.2 GATAP Amaç Hedef Strateji ve Politikalar

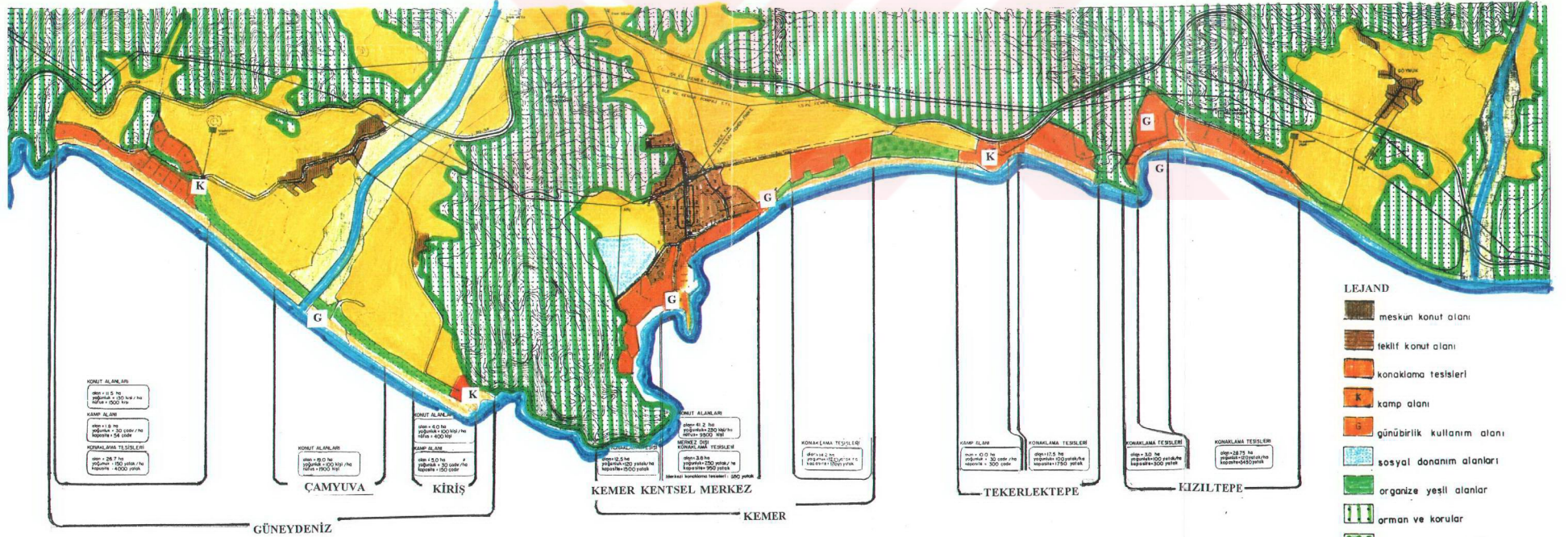
GATGP Antalya'nın güneyinde, Antalya Yat Limanı ile güneybatıda Gelidonya Burnu arasında kalan 75 km'lik kıyı şeridini kapsamaktadır. Proje alanında kalan Kemer yerleşmesi destek kent olarak hizmet vermektedir. Kemer'e bağlı olarak Beldibi, Kızıltepe, Güneydeniz ve Tekirova organize turizm merkezleri olarak belirlenmiştir. Bölgenin havaalanı, liman ve nitelikli karayolu bağlantılarına sahip olması Antalya kentine yakın olması, kıyı mülkiyetindeki orman arazisi Phaselis, olympos gibi önemli antik merkezlerin varlığı, turizm gelişmesinde en önemli etkenler olmuştur (Harita 4.1).

1969 yılında yayınlanan 6/12209 sayılı kararname ile, Balıkesir, Çanakkale, il sınırının denize saplandığı nokta ile, Antalya Mersin sınırının denize saplandığı nokta arasında uzanan Ege ve Akdeniz kıyılarında, 3km derinliğindeki bant, turizm gelişim alanı olarak kabul edilmiştir. Aynı yıl DPT, İskan Planlama ve Geliştirme Teşkilatı, bazı yöreler için plan yapmakla görevlendirmiştir. Ve 1972'de Antalya'nın Doğu ve Güneybatısındaki turizm gelişme alanlarının 1/25.000, 1/5000 nazım planı tamamlanarak bitirilmiştir. GATGA Kızıltepe, Tekerlektepe, Güneydeniz turizm gelişme siteleri ve Kemer kırsal yerleşmesi ise proje sitesi olarak nitelenmiştir (Harita 4.2). Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi, Antalya'nın

GÜNEY ANTALYA TURİZM GELİŞİM ALANI PLANLAMA SÜRECİ 1977

GATGA 1/25 000 ÇEVRE DÜZENİ PLANI

GÜNEY ANTALYA NAZIM İMAR PLANI 1/5000

Harita 4.2 Güney Antalya Turizm Gelişim Alanı Planlama Süreci
Kavnak - TR 1075

- LEJAND**
- meskun konut alanı
 - teklif konut alanı
 - konaklama tesisleri
 - kamp alanı
 - günübirlik kullanım alanı
 - sosyal donanım alanları
 - organize yeşil alanlar
 - orman ve korular
 - ağaçlandırılacak alanlar
 - yapı yasağı alan koruma alanları
 - tarım alanları

güneybatı kıyılarında, kitle turizmine cevap verecek toplu yatak kapasitesi yaratmak amacıyla oluşturulmuş, proje, plan-program-finance ve işletme konularını beraberce ele alan ilk ve tek entegre projedir. Projede konaklama tesisleri yatırımları ve diğer turizm üst yapıları, kitle turizmi doğrultusunda planlanıp oluşturulmuştur. Konaklama tesislerinin yapım ve işletmesine, kamu sektörü öncülük ederken, kamu her parselde tüm altyapıyı getirmektedir. Özel sektör ve yabancı sermayenin ise yatırım ve işletmeciliği esas alınmaktadır.

Yapılan ve yapılacak tesislerin konum sınıf ve türü araştırmalar sonucu belirlenirken projenin tek yasal dayanağı 1/25.000 çevre düzeni planı olmuştur. Plan sınırları içinde Olimpos Beydağları Milli Parkı kurulurken, plan, Beldibi, Göynük, Kemer, Çamyuva, Tekirova, Aslanbucak, Kuzdere, Çıralı, Ulupınar ve Ardasan yerleşimlerini kapsamaktadır (Harita 4.2, 4.1). Planın oluşum süreci :(TTB 1975)

1972	Proje üretimi,
1974	Planlama çalışmasına başlanması,
1976	1/25 000 000 planının bitirilerek dünya bankasına başvurulması, Dünya bankasından kredi sağlanması, Proje uygulama müd kurulması,
1978	Kredi kullanımına başlanması,
1981	Proje uygulamasına başlanması,
1982	Kamulaştırmalara başlanması,
1985	Kamulaştırılan arazilerin uygulanmak üzere bakanlığa verilmesi,

4.2.1 Güney Batı Antalya kıyı kesimi 1/25 000 çevre düzeni planı hedefleri

- Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimine turizmin katkısını sağlamak ve artırmak,
- Dengeli bir bölgesel kalkınma için, bölgenin çeşitli sektörleriyle ele alınması,
- Rekreasyon gereksinmesinin sağlanması ve doğal çevrenin korunması.,
- Farklı gelir düzeyindeki kullanıcı ihtiyacına yönelik arzın oluşturulması,
- Çok yönlü çevre kontrolü için yasal bir aracın sağlanması,
- Turistik tesislerin bölgeye olan bağımlılıklarının artırılması. Kendi kendine yeterli tesisler yerine, mal ve hizmet yönünden, yakın çevreye bağımlı tesislerin geliştirilmesi, bu girdilerin sağlanması için mevcut yerleşmelerin donatılması,

- Çeşitliliğin ve yarışma ortamının yaratılabilmesi ve dışa kapanıklığın sınırlandırılması amacıyla küçük kapasiteli tesislerin teşvik edilmesi,
- Tesislerin sosyal bütünleşmeyi sağlayacak şekilde planlanması.

Genel Hükümler;

- Bu projede, etkin bir çevre kontrolü ve altyapı maliyetlerinde, ekonomi ile gelişmenin zaman içinde kontrollü şekilde yönlendirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak turizm gelişmesinin yöredeki alanlara dağılımında 'seçmeli yığılmalar politikası' benimsenmiştir. Yığılma noktaları olarak seçilen turizm gelişme alanlarında çeşitli kapasite yatırımlarına olanak veren esnek bir uygulamanın gerçekleştirilmesi düşünülmüştür.
- Turizm gelişme alanlarındaki tesislere dönük hizmetlerin turistik kompleksler içinde yer alması yerine yakındaki kırsal alanlarda yoğunlaştırılması ve teşvik edilmesi öngörülmüştür. Beldibi, Çamyuva ve Tekirova köyleri hizmet köyleri olarak, Kemer ise kentsel merkez olarak tanımlanmıştır.
- Günübirlik kullanım alanları yaratılarak, Antalya'nın rekreasyon ihtiyacının karşılanması düşünülmüştür. Bu amaçla, plajların günlük kullanımı için ek alanlar önerilmiştir. Bu alanlarla yerli halkın eğlenme ve dinlenme ihtiyacını karşılamak, otel tipi konaklamalara bir çeşni katmak ve kıyının tek bir yatırımcı tarafından kapatılmasını önlemek amaçlanmıştır. Kontrollü bir kumsal kullanımı sağlamak için yerleşme alanlarının yakınında günübirlik kullanım tesisleri önerilmiştir.
- Kamp alanları özellikle yolların yakınında ve mevcut bitki örtüsünün kamping için elverişli olduğu yerlerde önerilmiştir.
- Ulaşım sistemi ile ulaşımda azami etkinliği sağlamak için trafik dağılımının hiyerarşik bir düzene bağlanması hedeflenmiştir. Antalya -Tekirova karayolu bölgenin ana dağıtım işlevini görürken, Antalya'ya tarım ürünlerinin naklinde içeren çok amaçlı bir trafiğe sahip olması amaçlanmıştır.
- Uygulama politikalarının kamu kuruluşları tarafından benimsenerek, gerekli yasal araçlar geliştirilmelidir.
- Yatırımlar arasında koordinasyon sağlamak ve değişen çevre koşullarına uyum sağlayabilecek, planın esnekliğini sağlamada kısa vadeli uygulama programları hazırlanması amaçlanmıştır.
- Nüfus tahminleri işgücünün hacmine ve dağılımına göre yapılmıştır.
- Yatak kapasiteleri, yaratılması düşünülen istihdam hacmi, ve bunun yöredeki dağılımı ülkedeki mevcut tesislerin işleyişine ve uluslararası standartlara dayanılarak yapılmıştır.

Projenin yararları;

Sosyo-ekonomik yararlar;

- Dış kredi ve iş imkanı,
- 200.000 kişiye günübirlik döviz geliri,
- Katma değer yaratılması,

Yatırımcı açısından yararlar;

- Ek finansman ve Teşvik imkanı,
- Her türlü altyapı hazır arazi tahsisi,
- Eğitilmiş işgücü,
- İşletmenin mal, hizmet ihtiyacını karşılayacak, organize edilmiş üretim sistemleri
- Kontrollü güven verici bakımlı sağlıklı evre,

Yöre halkı açısından yararlar;

- Yüksek Standartta altyapı,
- İleri seviyede sağlık hizmeti,
- Sulama imkanları,
- Turizm Faaliyetine katılma imkanı,

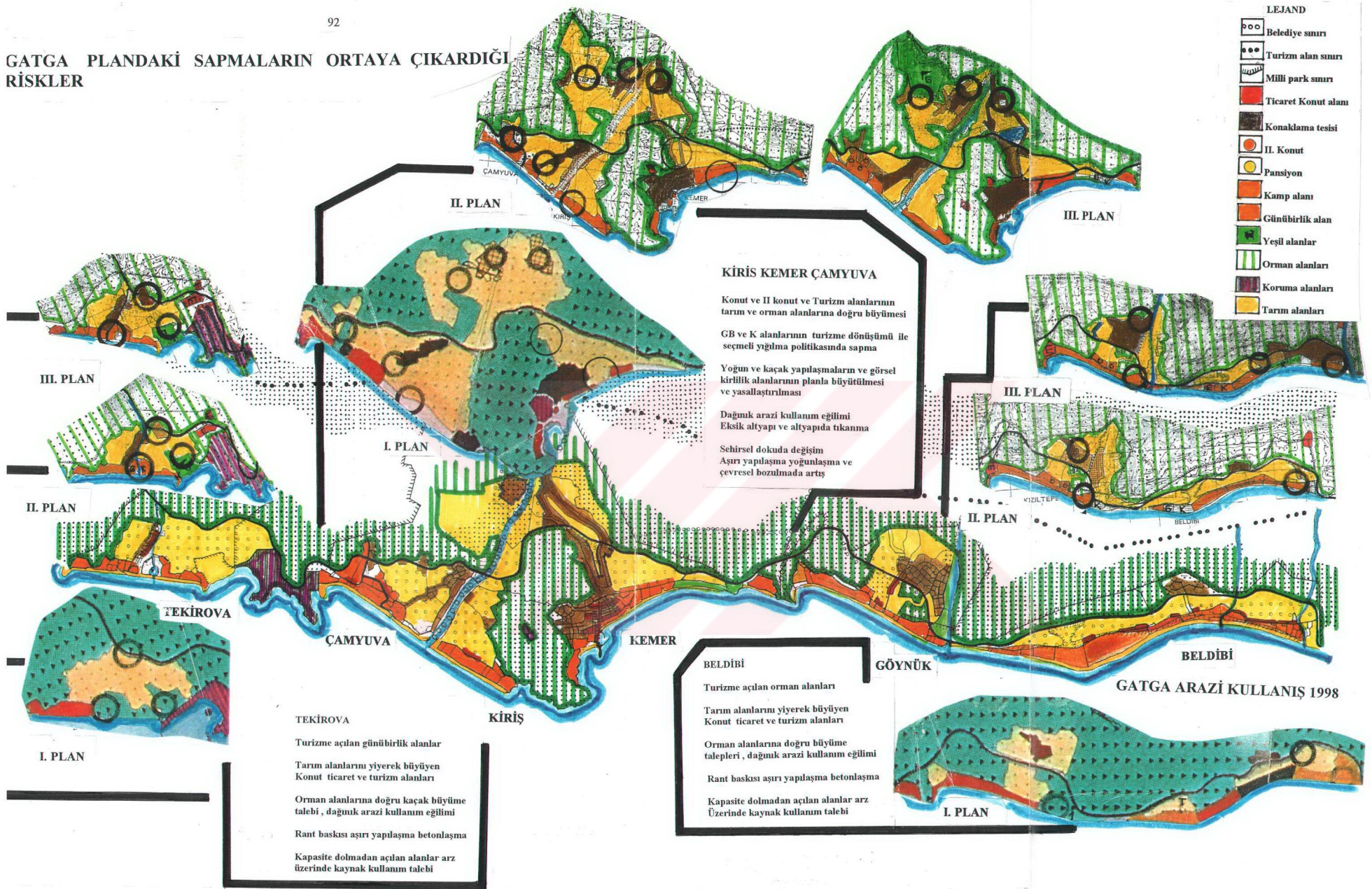
evre açısından yararlar;

- evre kirliliğinin nlenmesi,
- Kültürel miras ve doğal değerlerin korunması,
- Gecekonduların oluşumunun engellenmesi sonucu evre kirlenmesinin yok edilmesi,
- El sanatlarının gelişmesi, tarım nüfusunun turizme yönelmesi,
- Mevsim dışı istihdam ile tarımsal üretim pazarlanması ve depolanması ,

4.2.2 GATGA kıyı bandı 1/25.000 evre düzeni plan koşulları

GATGP planlamaya etki eden birçok girdiyi değerlendirerek, plan hedeflerine varmak amaçlanmıştır. Bu nedenle herbir kullanım kararının, turizm alanı, evre düzeni btnlgnde, değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılaşma düzeni imar planları ile kesinleştirilmiş, mevzuattaki boşluklar kapatılmaya çalışılmıştır. Proje yöresinin en uygun konumda tüm alana hizmet edecek bir kentin oluşturulması öngörülmüştür. 1975 yılında 600 nüfuslu Kemer köyü, bu amaçla hizmet kenti/destek kenti olarak seçilmiştir. Uygulama imar planı yapılarak, bir köy'den, düzenli ve sağlıklı bir kent oluşturulmağa çalışılmıştır.

GATGA PLANDAKİ SAPMALARIN ORTAYA ÇIKARDIĞI RİSKLER

ARİTA 4.3 GATGA'da plandaki sapmaların ortaya çıkardığı riskler

Bu doğrultuda kentin her tür altyapı ve sosyal üst yapılarla donatım kararı da getirilerek uygulamaya konulmuştur.

- Organize turizm gelişme alanlarında, otel, tatil köyü, vb tesislerin yapılması . Bu tesislerin geliştirilmesi öngörülen alanlarda toplam inşaat alanının, arazinin % 30'unu geçmemesi öngörülmüştür.
- Turizm çevre dengesi için bina yükseklikleri, tatil köyü için max H: 13.50, otellerde ise 24.50 olarak belirlenmiştir.

Hava kara ve deniz kirliliğini önlemek için, gerekli projeler geliştirilmiş ve uygulamaya konmuştur. Her organize bölgesine atık su toplama ve arıtma tesisleri, çöp toplama imha tesisleri önerilmiştir

Hazırlanan planda genel hükümler çerçevesinde mevcut durum ile karşılaştırıldığında, çevrenin korunmasına yönelik önemli hükümler şunlar olmuştur (Harita 4.2.)

- Kitle düzeni, mimari biçim yapı malzemesi, renklerin seçiminde çevre karakterine uygunluğa önem verilecek, gerek projelendirmede, gerekse uygulamada, çevrenin ve değerlerin bozulmaması her türlü tesis ve elemanın gerek görsel bakımdan, gerekse diğer yönlerden çevreye aykırı düşmemesi ilke olarak alınacaktır.
- Turizm tesis alanlarında ise, vasıflar yönetmeliği ile, rekreasyon alanları kriterlerine uygunluğu zorunludur. Planlarda ve tesis projelerinde topoğrafya ve doğal bitki örtüsüne uygun çözümler getirilecek, ağaç rölöveleri çıkarılacak ve yapılacak çevre planları çerçevesinde doğal bitki örtüsü geliştirilecektir.

Özel koşullar;

- II. konutlar Kemer, Tekirova ve Ağva gelişme alanlarında yapılabilecek, Turizm Gelişme alanlarında ve diğer köy yerleşme alanlarında II. konutlar yapılamayacaktır.
- Planda tarım alanı olarak I. II. sınıf tarım arazisi özelliği gösteren alanlarda tarım dışı kullanım getirilmeyecektir.

Plan değişikliklerinin incelenmesi için, aşağıdaki koşulların sağlanması düşünülmüştür.

- Koruma kullanma ilişkileri açısından genel dengenin korunması,
- Doğal ve altyapısal kaynakların yeterlilik sınırının zorlanmayacağına ispatı,
- Getirilcek değişiklik önerisinin, makro ve mikro açıdan ekonomik ve mali yönlerden yapılabilir olması,

- Sonradan getirilecek gelişme kararlarının, çevre kirlenmesine yol açmasını engelleyecek tedbirlerin kesinlikle alınmasının sağlanması,
- Tarım dışı kullanımlara açılması önerilen tarım arazileri için önerilen yeni kullanımın tarımsal kullanımdan vazgeçmeyi haklı görecektir, makro ve mikro düzeyde, sosyo ekonomik fayda unsurları taşıması,

4.2.3 Proje uygulama süreci

Alanda TTB'yi temsilen oluşturulan, Bölge Turizm Proje Uygulama Müdür'lüğü ile uygulamanın gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu müdürlüğün görevleri;

- Belediye kuruluncaya kadar belediyenin sorumluluklarını yerine getirmek,
- Koordinasyonu sağlamak,
- İmar ve inşaat yönetmeliklerini izlemek,
- Plan onayı, inşaat izni, işlemlerini hızlandırmaktır.

Projenin uygulama sürecinde turizm alanları için kamulaştırmalara başlanmıştır. İlk uygulama alanı olarak ,Çamyuva, Kemer ve Kızıltepe organize turizm gelişme alanları ile, Kemer destek kentinin alt yapıları ve bazı üstyapı tesisleri yapılmıştır. Altyapılar, proje master planı çerçevesinde, belirtilen esaslara bağlı olarak yapılmıştır. Altyapılar 17.450 yatak ve 10.000 nüfus öngören Kemer destek kentine göre hesaplanmıştır. Alanda içme kullanma suyu ihtiyacının karşılanabilmesi için yeterli miktardaki dağıtım şebekesi tamamlanmıştır(Harita 4.5).

Altyapı arıtma tesislerinde ise; Çamyuva, Kemer, ve Kızıltepe istasyonlarının herbirine birer adet atıksu arıtma tesisi inşa edilmiştir. Çöplerin ise gömme yöntemiyle imha edilmesi düşünülmüştür. Bu amaçlarda Ağva Çayı alivyonları üzerindeki bir alan çöp imha alanı olarak yapılmıştır.

Planlama alanlarında, plan ile uygulama koordinasyonunun sağlanabilmesi ve sorunların yerinde müdahalelerle çözülebilmesi, baskı gruplarından gelebilecek etkilerin minimize edilebilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlarda turizm bakanlığına bağlı, proje uygulama müd. adında, idari organizasyona gidilmiştir. Altyapı işletme organizasyonu 1986 yılında, fonksiyonunu yitiren proje uygulama müd. ise 1989'da kapanmıştır. Bu nedenle altyapının tek elde işletilmesi, il özel idaresi ve yöre belediyelerinin katıldığı GATAB kurulmuştur. Altyapı işletmesi ise bunun içindeki ALTAŞ'a verilmiştir.

Tüzel kişiliğe sahip bir kamu kuruluşu olan GATAB ve yatırımcı ve işletmecilerin işletmeye doğrudan katılımını sağlayabilmek amacıyla, (ortaklığın % 51'i GATAB %49'u özel sektörden oluşan) 'Altyapı işletme ve Turizm AŞ (ALTAŞ) kurulmuştur. ALTAŞ, GATAB adına tüm görevleri yerine getirecek şekilde organize edilmiştir. Birlik, altyapıyı işletmek, plan, altyapı koordinasyonunu ve çevrenin korunmasını etkin bir şekilde sağlamak amacıyla kurulmuştur. Kurulan birlik turizm alan ve merkezleri için bir işletme modeli olduğu gibi, mahalli idareleri temsil etmesi açısından demokratiktir. Fakat uygulamalarda belediyelerin ağırlığı nedeniyle politik baskılar etkin olabilmekte, yatırımcının katılımı zayıf kalmaktadır (ALTAŞ,1997).

4.3 Plandaki Sapmaların Ortaya Koyduğu İleriye Dönük Riskler

Birçok turizm gelişme alanı gibi GATGA da turizmin geleceği açısından en önemli teminat çevre ve doğal kaynaklardır. Bunların üzerinde, planlı ve plan dışı gelişmelerle oluşan arazi kullanım kararları, önemli bir baskı unsuru olmuştur.

Proje, 1980 yılında Dünya Bankası'ndan alınan kredilerle uygulamaya konmuştur. Bu süreç içinde planda, turizm alanı olarak gösterilen alanlara, II. konut amacıyla kurulan kooperatiflerden talepler gelmeye başlamıştır. Projeyi uygulamakla görevli bürokratlar üzerinde, kıyı ve turizm alanlarındaki rant paylaşmaya yönelik baskılar artmıştır. Özellikle kooperatifler içinde yer alan politikacı ve bürokratlar bu baskı unsurunun en önemli aktörleri olmuştur. Fakat yine de askeri rejimin projeye destek vermesi nedeniyle bu dönem, proje müdürlüğü ve bürokratların en rahat çalıştığı dönem olmuştur. Askeri rejim sonrası demokrasiyle beraber projeye olan baskılar yoğunlaşmıştır. Altyapının tamamlanmasıyla beraber belirli alanlar, baskılarla II. konut olarak kooperatiflere verilmeye başlanmıştır. Proje müdürlüğünün yerel halkı turizmin getireceği faydalar ve rant artışları konusunda yönlendirme ve bilinçlendirme çabaları sonuç vermemiştir. Uygulamada sosyal ekonomik politika ve hedeflerde kısa vadeli çıkarlar nedeniyle sapmalar başlamıştır. Özellikle yerel halkın hukuk dışı gelişmelere karşı koyamaması ve bunu gerçekleştirmeye çalışan bürokratin karşısında devletin yer alması, daha başlangıç aşamasında planda başarısızlıklar yaratmıştır. Özellikle RANT paylaşımında etkinliği olan kişilerin devleti kullanma gücü, alt yapının bitip, üst yapıya ait tahsislerin tamamlanması ile, yeni alanlarına açılmasına yönelik talepler gelmeye başlamıştır.*

* Bu konudaki bilgiler 1980 yılında GATGA proje uygulama müdürlüğü yapan Sevim Aksoyula yapılan açık uçlu mülakatda elde edilmiştir.

Plan uygulamada hukuki bir döküman olmasına rağmen, rant, politik ilişki ve çıkarlar bu hukuki geçerliliği yok etmeye başlamışlardır. GATGA' da kaynaklar çeşitli ve sınırlı düzeyde olmasına rağmen, gelişme düzeyi sunumun üzerinde olmuştur. Turizm kaynakları arzının, planlama ve programlamasının, plana aykırı gelişmesi, devlet tarafından istenen ekonomik faydanın yaratılmamasının ve turist talebinin oluşturulamamasının, nedenlerinden biri olmuştur. Oysa turizm kaynaklarının planlaması, ülkenin, bölgenin, turizm gelişiminin mevcut ve potansiyel bütünleyicilerinin değerlendirilmesini gerektirmelidir.

Proje alanı kapsamında belirlenen aşağıdaki fonksiyon bölgeleri yerleşime açılmıştır.

- BELDİBİ** : İmar mevzuatına aykırı kaçak yapıların olduğu alanlar ve turizm amaçlı kamu tesisleri alanı,
- GÖYNÜK** : Köydeki tarım ve orman alanları ile yerleşim alanlarının bir kısmı,
- KEMER** : Kemer destek kenti yerleşim alanları,
- KİRİŞ** : I. derece tarım alanları,
- ÇAMYUVA** : Günübürlük tarım alanları,
- TEKİROVA** : Kuzeydeki orman alanları,
- OLİMPOS** : Koruma alanları,
- ARDASAN** : Koruma alanları

Revizyon planda, değişiklik istemleri fazla olduğu gibi, ilke ve hedeflerde de sapmalarında beraberinde getirmiş, tarım alanları otel ve tatil köyü kullanımına açılmıştır. Plan kararları, günübürlük, tarım, orman, alanlarını turizme açarak yatak sayısında kapasitesi iki kat artırılmıştır. Otel ve tatil köyü yatağı 40.000 kamping yatağı ise 7000 çıkarılmıştır yatak sayısındaki bu artışa rağmen arazi kullanış ve yoğunluk kararlarında bir değişme olmamıştır. Sadece boş alanların turizme açılması ile yapı yoğunluklarında artışlar getirmiştir. Fonksiyonlardaki değişim alt yapı kapasite hesaplamalarının üzerinde çıkmıştır (Harita 4.3).

Plan revizyonları ve yerleşme alanının açılması isteğindeki yoğunlaşmalar, Kemer İlçesi'nin 1986 da köylerin ise 1994'de belediye olması ile artmaya başlamıştır. Talep artışları beraberinde plandaki sapmaları ve riskleri doğuran en önemli unsur olmuştur. Belediye olunması ile birlikte, her belediye kendi alanı içinde plan bütünü düşünerek çevre düzeni revizyonu istenmiştir. Koruma kullanma ve sektörler arası dengeyi sağlayan bu kullanımların gerçekleştirdiği sosyal ve teknik altyapıyı oluşturmak amacıyla hazırlanan planlara çok kısa zaman diliminde sosyal teknik altyapıyı bozup zorlayacak plan hedeflerini değiştiren öneriler

getirilmiştir. Yapılaşma emsalleri 0.30 dan 0.40 çıkarılmış. bunun sonucunda altyapı yetersiz kalırken, arazi kullanım dengeside değişmeye başlamıştır. Getirilen yoğunluk artışlarıyla, yoğunluk kararına aykırı yapılaşmış yatırımlar, yasallaşmıştır. Koruma kullanma dengesinin bozulması pahasına yatırımlar yatırımcılar açısından daha cazip hale getirilerek, yatırım ve yoğunluk artışları teşvik edilmiştir. Kaçak olarak gelişen alanlardaki turizm yatırımları, başbakanlık düzeyinde verilen talimatlarla yasallaştırılmıştır. Bu kapsamda doğal ve tarihi sit alanları yapılaşmaya açılarak, Çıralı ve Ardasan da mevcut yapılaşmış kaçak yapılar korunmuştur (Fişekçi,1991; TMMOB,1996; Gökşen,1999)

İmar İskan Bakanlığı, yerelleşme ve yerinden yönetimin gündemde olduğu bir noktada, yerel yönetimin getirdiği plan değişikliklerini, bu değişmelerin getireceği yükün sonuçlarını ve gelecek hedefleri açısından, çevresel ve ekonomik zararlarını düşünmeden, değişiklik istemlerini onaylamaktadır. Bu amaçla 1977'de onaylanan GATGA çevre düzeni planı (Gökşen, 1999).

12.3.1985	Revizyon
8.10.1990	Revizyon
21.3.1990	Revizyon
9.10.1996	Beldibi, Göynük, Kemer Çamyuva, Çevre düzeni planı
10.3.1998	Plan notu değişikliği

onaylamıştır. 1998* yılında alanda yapılan çalışmada, hemen hemen bütün belediyeler gelişme alanlarını açmak ve kaçak olarak orman ve narenciye bahçelerinde yapılan kaçak yapılaşmaları yasallaştırmak amacıyla yeni plan revizyonu isteminde bulunmaktadır (Harita 4.4, Ek 1).

Beldibi Belediyesi 1997 yılında, belediye meclisi kararında yeni planın bakanlıkta olmasına rağmen Bu plan gelişimini kendi için yeterli görmemektedir. Bu amaçla imar planı tadilatı için hazırlık yaparken alan sınırlarının genişletilmesini istemektedir. 1/25.000 plan tadilatlarında bütün alanı imara açmak isteyen belediyenin isteğine karşılık alanın %60'ı imara açılmıştır. Fakat belediye imar planına girmesi gerekli tüm yerleri imara açmak istemektedir. Çamyuva belediyeside, aynı taleplerde bulunurken bu isteme gerekçe olarak da

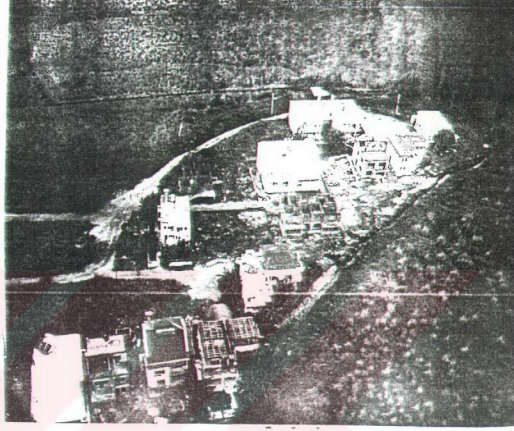
* Alan içinde bütün belediye başkanları, imar müdürler ile yapılan görüşmelerde, yeni imar revizyonu isteminde bulunmak istediklerini belirtmişler ve bu amaçla yeni revizyon için altlıklarını hazırlamışlardır.

plansız gelişmeleri kontrol edebilmelerinin ancak alan açılması ile mümkün olabileceğine ilişkin görüşler ileri sürmektedir (Harita 4.4, Harita 4.4a, Ek 1-2.).

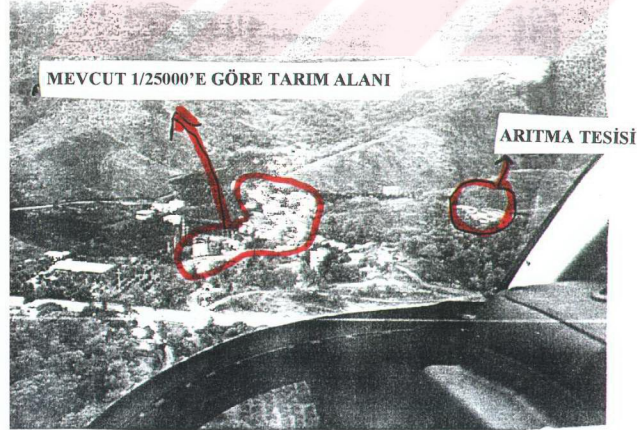
Merkez ve yerel yönetim arasında eşgüdüm ve bunu denetleyen bir mekanizmanın olmaması, plan hiyerarşisi içinde, revizyon istemlerinin kabul edilmesinin temel nedeni olmuştur. Ülke ve bölge politikalarının hedefinin ekonomik temele dayandırılması değişimlere taviz verilmesinin bir nedeni olmuştur. Oysa planlama plancı sektör uzmanı yerel ve merkezi yönetim ve halkın katılımı sonucu belirlenen politikalar paralelinde şekillenmelidir.

Turizm gelişiminin GATGA'de yarattığı planlı, plansız gelişmeler, göç ve turizmin yarattığı II. konut, turizm, konut ve işyeri talepleri, alanı hızlı bir büyüme sürecine sokmuştur. Plan revizyonlarına rağmen, planlanan kapasiteler henüz dolmamışken, tüm alanların turizme açılması yönündeki talepler değerlendirilmiştir. Taşıma kapasitesinin üzerinde olan büyümeler, doğal dengeyi bozarak, fiziksel ve doğal kaynaklarda yarattığı, tahribatlarla yörede turizmin geleceği için önemli RİSK unsuru olmuştur.

ÇAMYUVA 1/25 000 ÇEVRE DÜZENİ PLANI DEĞİŞİKLİĞİ İSTEMİ 1998

TINAZ TEPE GÜNEYİ KUZEYİ KAÇAK YAPILAŞMA

MEVCUT 1/25000'E GÖRE TARIM ALANI

ARITMA TESİSİ

ARAYOLU BATISI TARIM ALANI İÇİ KAÇAK YAPILAŞMA

Harita 4.4b. Çamyuva Plan Tadilat İstemleri

(*)Belediyelerin plan yapım sürecinde tadilat istemi nedeniyle yaptıkları raporlardan alınarak hazırlanmıştır.

4.4 GATGA Çevresel Riskler Fiziksel ve Doğal Kaynaklarda Bozulma

Turizmde çevre baskısı sıklıkla doğal kaynaklara yönelik artan talebin yarattığı kaynakların yoğun tüketimi ve bozulmasıdır. Turizm amacıyla yaşayan ve göçen nüfusun yarattığı talep, yakın çevre, orman alanlarına yönelirken, toprağında aşırı kullanımı söz konusu olmaktadır. Turizm alanlarında ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla getirilen yatırımlar, enerji ve doğal kaynak kullanımı ile büyük bir kirlenmeyi yaratmaktadır. Bu nedenle turizmdeki çevresel sorunlar ekonomik büyüme isteğinin getirdiği kullanımlardan kaynaklanmaktadır.

Aslında turizm alanındaki çevresel bozulmalar ekonomik kalkınmaya engel olacak düzeydedir. Kemerde artan çevresel bozulmalar, ekonomik anlamdaki gelişmeyi durdurmakta ve kalkınmayı ereziona uğratmaktadır. Ekonomik gelişme çevresel bozulmanın sağlandığı bir ortamda korunamayacağı gibi, turizm sistemi bağlamında sebep etki sistemine bağlıdır. Çevre turizmi geliştirmek için gereklidir. Aslında çevresel bozulmalar çok yaygın bölgesel etkilere yol açabilmektedir. Çevreye olan zararların önceden önlenmesi için politikaların çevresel boyutlarıyla çevre sisteminde ele alınması gereklidir.

GATGA'de turizmin gelişimi ve büyümesi tarıma elverişli ve doğal açıdan korunması gereken alanlarda olmuştur. Kısıtlı kaynakların, eşit ve estetik yolla tatmininin sağlanması gerekirken, uygulamalar ve mevcutta izlenen gelişmeler bunun aksine bir gelişme göstermiş, tarım alanlarında alan kullanımı ile ihtiyaçlar arasında çelişkiler doğmuştur. Alanda yanlış arazi kullanım kararları ile ormanlar, makiler kumul alanlar tahrip olurken sulak alanların zedelenmesi, yanlış drenajlar ile canlılar yok olmuştur. Evsel, katı ve sıvı atıklar ile su ve toprağın kirlenmesi ekosistemi tahrip etmiştir. Bu anlamda turizm potansiyelini oluşturan değerlerin yavaş yavaş ortadan kalkması, turizmin kendisi için altyapı oluşturan doğal ve kültürel değerlerin sürekliliğini yok ettiği gibi kendi gelecek riskini yaratmıştır.

Tarım alanları plan kararlarıyla kullanıma açıldığı gibi, daha önce tarım alanlarında, kaçak olarak yapılaşmış olan alanlarda, plan dışı yapılmış gelişmelerin yasallaşması ile bu alanlarda yapılan uygulamalara teşvik verilmiştir. Özellikle Çamyuvada tarım alanlarında yapılan II. konut alanları, aynı yöntemle proje kapsamına alınmıştır. Projede ana ilke olan tarım alanlarının korunması ilkesi delinmiştir. 1998 Temmuzunda alanda yapılan tespit ve gözlemlerde, Kemer Aslanbucak-Kuzdere de 900 ha'lık kaçak yapılaşma ile, gelişme ve büyüme, narenciye bahçelerini yok etmiştir. Plan hedefleri içinde yer alan gıda üretim

programının uygulanamaması ve tarım alanlarındaki rant baskısı, tarım topraklarını hızla yok ederken, çevrede de hızlı bir bozulma yaratmıştır (Harita 4.3, Harita 4.4b).

- Narenciye bahçeleri ve tarım alanları II. konut ve turizm talebinin yarattığı rant ile turizm lehine hızla küçülmektedir.
- GATGA bahçelerin ve tarımın yok olması ile kıyıya doğru uzanan yeşil doku ve peysaj değerleri hızla yok olmakta.

Bu sürecin sonunda da:

- Ağaçların , yeşil dokunun yok olması kıyının turizm tesisleri ile işgali, kıyıdan ormana doğru olan iklim sirkilasyonunu olumsuz etkilenmektedir.
- Doğal denge flora ve fauna bozulmaktadır.

Devletin turizm amacıyla orman alanlarına verdiği tahsislerle, orman alanlarında da aynı süreç izlenmektedir. Bu amaçla Göynük, Beldibi orman alanları içinde 2b uygulamaları, aflarla kaçak yapılaşmaların yasallaşması beklentisi, büyüme ve gelişmeler orman alanlarını zorlar hale gelmiştir.

Alanda planlama hedefi olarak, koruma kullanma dengesinin sağlanması, doğal kaynakların tahrip edilmeksizin, tüketilmeksizin, sürekli korunabilirliğinin sağlanması ilkesi benimsemesine rağmen, bu hedefler plan uygulamalarına yansımamıştır. Alanda turizm gelişimi açısından önemli unsur olan doğal kaynakların, tarım alanlarının yok edilmesi turizmin geleceği açısından önemli RISK'dir.

Aşlında planlama aşamasında yörenin yerleşik olmaması ve turizm kaynakları açısından yeterliliği planlamada tercih nedeni olmuştur. Fakat bu tercih ve gelişmeler fiziksel çevrenin bozulmasıyla beraber fiziksel ve çevresel riskleride beraberinde getirmektedir. Kemer'in geleneksel merkezi bozulurken, plan tarihi ve geleneksel yapıyı koruyamamıştır.

4.4.1 Yoğun yapılaşma ve betonlaşma

GATGA'da betonlaşma en yoğun haliyle konaklama tesisleri ve köy yerleşik alanları içinde izlenmektedir. İlk planın hedefleri içinde izlenen seçmeli yığılmalar politikasından vazgeçilmesi, her alanın kullanıma açılması bütün kıyı boyunca ve kıyı içinde betonlaşmayı yaratmıştır. Ayrıca kitle düzeninde ilk plana aykırı olarak KAKS değerlerinin artışı ile

topoğrafya ve mülkiyete uyumsuz, çevre değerlerini bozan turizm yapıları, betonlaşmanın artmasında önemli bir unsur olmuştur (Harita 4.5).

Son dönemlerde ve mevcutta bitmiş tesislerde izlenen yatak sayısını artırmaya yönelik politikalar, turizmin geleceğinde betonlaşmanın hızla artarak devam edeceğini göstermektedir. Özellikle Kiriş ve Tekirova, turizm kitlelerinin mimari özellikleri, gabariler ve çevreye uyumsuz beton kitleleri ile en yoğun bölgeler olmuştur.

Konaklama tesislerinin girişlerinde yer alan plansız ve kaçak gelişen konut, II. konut alanları, rant beklentisinin getirdiği ağaç boyutu ve yol kotu üzerindeki kat artışları ile tesislerin arkasında yoğun bir betonlaşma dikkati çekmektedir. Bu görünüme eklenen sıvalı sıvasız, yarım kalmış inşaatlar da görsel kirlilik yaratan en önemli unsurdur.

Aslında konaklama tesisi ile, yerleşik alanlar arasındaki en önemli farklılık konaklama tesisinde, mimaride, malzemede çeşitlilik, doğaya uyum ve estetik arayışıdır. Buna karşılık konut alanlarında ise mimari ve yerleşim düzenindeki doğaya uyumsuz mekan kaygusu taşımayan şantiye şehir görünümünün yarattığı görsel kirlilik çevre açısından önemli bir 'risk' unsurudur. Özellikle belediyelerin ekonomik ve politik nedenlerle tesislerin hemen karşısında yapımına izin verdikleri, baraka görünümü , derme çatma, ticari kitleler, yörede turistin ilk karşılaştığı görsel kirlilik noktasıdır. Günlük alışveriş ve eğlenceye yönelik yapılar, hijyen ve estetikten yoksun özellikleri ile yöre ve tesis açısından ilk algılanma noktalarındaki olumsuzlukla önemli bir 'risk' taşımaktadır.

Konaklama tesisleri, mülkiyet sınırları dışında, fakat algılama sınırları içinde, çevrelerinde yer alan bu görsel ve estetik kirliliğe belediye ile ters düşmemek adına, gösterdikleri duyarsızlıklarla kendi geleceklerini RİSK altına sokmaktadırlar. Sadece Göynükte bir tatil köyünün, hemen karşısında yer alan otobüs durağına ve çevresine gösterdiği duyarlılık, turimzcilerinde iyi bir çevre için, duyarlılıkla baskı unsuru olabileceklerinin en iyi kanıtıdır. Yerel yöneticilerin küçük politik hesaplarla, yapımına izin verdikleri bu yapılar kısa vade de yöre ve yerel yönetici açısından bir fayda yaratmasada, uzun vade de çevresel bozulmalarla yörenin ve alanın geleceği açısından önemli bir tehlike ve 'RİSK'tir (Harita 4.5).

GATGA ALTYAPI GELİŞİMİ VE KAPASİTE EŞİKLERİ

	İhtiyaç lt/sn	Su kaynağı	Kullanılan lt/sn.
Kemer	412.261	Beldibi Kuyuları	50.000
Göynük-Kızıltepe	298.029	Göynük Kuyuları	40.000
Kiriş	194.961	Ağva Kuyuları	335.000
Çamyuva	265.879	Güverte Kaynağı	130.000
Arslanbucak	161.285	Tekirova Kaynağı	120.000
Kuzdere	91.447		
Toplam	1758.946	Toplam	695.000

Ağva deresine deniz suyu girişi

Kuyularda tuzlanma

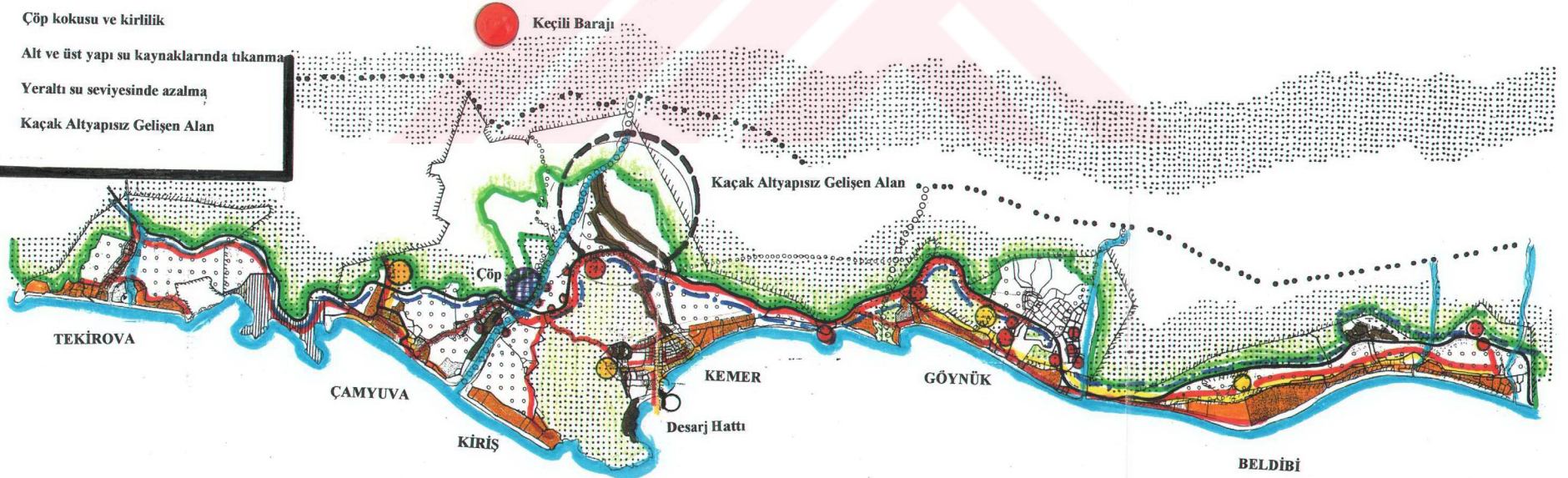
Arıtmaya karışan tuzlu su

Çöp kokusu ve kirlilik

Alt ve üst yapı su kaynaklarında tıkanma

Yeraltı su seviyesinde azalma

Kaçak Altyapısız Gelişen Alan

LEJAND

- Telekomünikasyon
- Su deposu
- İçme suyu hattı
- Kuyu
- Arıtma tesisi
- Desarj Hattı

Harita 4.5. GATGA altyapı gelişimi ve kapasite eşikleri (*)

(*) ALTAS'tan alınan harita ve bilgiler değerlendirilerek hazırlanmıştır.

4.4.2 Turistik kullanımdan kaynaklanan riskler ve altyapı kapasite aşmaları

Proje'de su bileşenleri, yöredeki gelişme alanlarına ve iskan merkezlerine yeterli içme ve kullanma suyu sağlayacak tesislerden oluşmaktadır. Konu üç ayrı seçenek çerçevesinde incelenerek ana su kaynağının yüzeysel kaynaklar ve kuyulardan sağlanması kararlaştırılmıştır (Fişekçi, 1991).

Altyapılar, 17.450 yatak ve 10.000 nüfus öngörülen Kemer destek kentine göre hesaplanmıştır. Bu kapsamda içme ve kullanma suyunun karşılanması için Güverte kaynağından 150lt/sn su, Kemer deposuna bir isale hattı ile getirilmiştir. Bu su Kemer deposundan çıkışla Çamyuva, Kemer ve Kızıltepeye verilmiştir. Ana kollektör dışında, Çamyuva Kızıltepe'de, turistik tesis parsellerine su dağıtım amacıyla gerekli şebekeler tamamlanmıştır(Harita 4.5).

Kemer'de ise kentsel su şebekesi ve bu şebekeye su verecek olan ana kollektörler tamamlanmış, ancak merkez dışı konaklama alanı olan turizm gelişim alanına hat döşenmemiştir.

Turizm gelişme alanlarında gerekli suyun aşağıdaki yüzey ve yeraltı su kaynaklarından sağlanması mümkündür;

- Tekirova'nın 4km Güney batısındaki Dörtgözlü kaynağından 385lt/sn
- Kemer'in 9 km batısındaki Güverte kaynağından 300lt/sn olacağı düşünülmüştür.
- Göynük köyünün 4 km kuzey batısındaki Karapınar kaynağından 40 lt/sn su elde edilmesi düşünülmüştür.

4.4.2.1 Su tüketimleri

Proje'de belirlenen bu hedeflere rağmen süreç içinde, Güney Antalya Turizm Bölgesi'nde son yıllarda büyük bir gelişim izlenmiştir. Nüfus, turist ve yatak kapasitesinin artırılması çeşitli sorunlar ortaya çıkarırken, tüketilen su ve buna bağlı olarak atık su miktarı artmış, arz talep dengesi de bozulmaya başlamıştır (Fişekçi, 1991). Doğal çevre bu gelişimden büyük oranda ve olumsuz yönde etkilenmiş, böylelikle yörede birçok **çevresel** ve **ekonomik risk** ortaya çıkmıştır.

- Ağva deresinde deniz suyu girdisiyle beraber ortaya çıkan kirlenme,

- Yerüstü su depolamada ve nakliyede görülen buharlaşma ve kirlenme,
- Beldibi ve Göynükte fazla miktarda, Kemer ve Çamyuvanın bir kısmında ortaya çıkan tuzlanmalar,
- Kıyı boyunca yapılan aşırı pompaj nedeniyle yeraltı suyu tuzluluğunun artması,
- Turistik tesislerin tuzlanmış su kuyularını kullanması ve bu suların kanalizasyon sistemine verilmesi, tuzluluğun ilerlemesine neden olmakta böylelikle hem arıtma tesisleri, hem de çevre bozulmakta, aşırı tuzlanma ile ağaçlar kurumaktadır,
- Bölgede bazı kanallar ve pompa istasyonlarının kirlenmiş yeraltı su seviyesi altında bulunması, arıtmaya tuzlu su gelmesine neden olmaktadır,
- Suyun dağılımında ortaya çıkan kaçaklar sonucu büyük bir ekonomik kayıp olmaktadır

Yörede ortaya çıkan bu bozulmalar sonucunda:

- Pompaj yoluyla aşırı oranda çekilen su, doğal dengesiyi bozmuş, deniz suyunun had safhada içeri girmesine neden olmuştur,
- Tarla ve bahçe ürünlerine olan talebin fazlalaşması, sulamayı ve yeraltı suyunun kirlenmesinde rol oynayan gübre kullanımını artırmıştır,
- Arıtma tesislerinin yetersiz kalması ve çıktının direkt denize verilmesi denizde kirlilik oranını artırmaktadır,
- Çöplerin dere yatağına gömülmesi yeraltı suyunu kirletmektedir.

Bu durum orman ve tarım açısından uzun ve kısa dönemli **çevresel riskleri** beraberinde getirmekte, doğal denge bozulmaktadır. Özellikle yeraltı suyunun tuzlanması, tuzlanan suyun veriminin iyi olmaması, inşaat sektöründe kohezyonu artırabilmesinin yanısıra en büyük etkisi bitki örtüsüne olmuştur. Tuzlanma ile ova çevresinde düşük kotlarda görülen kırmızı çamllar kuruyup sararıırken, tarım alanlarında, portakal ve mandalinaların büyümediği ve üretimin düştüğü görülmüştür. Yeraltı sularından faydalanılan bölgelerde ise bu istemler yeraltından daha fazla su çekmekle karşılaşmaktadır. Bunun sonucunda kıyı akiferleri zamanla tuzlanarak kullanılmaz hale gelmektedir. Beldibi ve Göynük'den yeraltı suyu alınmamasının belirtilmesine, kıyıya yakın pekçok kuyunun tuzlanmasına rağmen kişilerin bunda duyarlı olmadıkları, su çekmeye devam ettikleri ve edecekleri görülmektedir (Fişekçi,1991; Antalya Valiliği,1998).

Oysa yapılan araştırmalarda, tuzlanan akiferlerin tekrar eski haline dönüştürülmeleri için çok uzun senelere ve çok fazla paraya ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuz davranışlarla ekonomik yönden kaynak yaratan turizm için **ekonomik risk** yaratırken, doğal

dengeyi bozarak, yarattığımız **çevresel risklerle** de, geleceğe aktaracağımız doğal kaynaklarımızı ve turizm pazarını yaratan değerlerimizi yok etmekteyiz.

Artan su talebini karşılayabilmek ve beklenmeyen kuraklık arıza ve değişikliklere önlem olarak uzmanlar tarafından bazı öneriler oluşturulmuştur. Geniş kapsamlı, merkezi toplama, dağıtma, ve arıtmayı içeren bir master planın hazırlanması ve suyun depolanması, Keçili'de yapılacak 50 milyon m³ baraj etüdünün yapılmasına paralel oluşturulan önerilerde:

- Bölgenin gerçek su ihtiyacını tespit etmek ve buna göre su depolama kapasitesini projelendirmek,
- Gerçek su depolama kapasitesine göre yapılacak fizibilitede yerüstü ve yeraltı depolarının ayrı ayrı veya birlikte kombinasyonunu etüt etmek,
- Yerüstü ve yeraltı depolamanın çevresel etkisinin incelenmesidir.

Bu çalışmaların Turizm Bakanlığı, DSİ ve Altapı nezninde yakın koordinizasyonla yürütülmesi önerilmiştir.

Fakat yapılan ve yapılması düşünülen bu çalışmalara rağmen, plansız ve kaynak kullanımına dikkat edilmeden yapılan ve izin verilen yatırımlar birçok çevre bozulmasını beraberinde getirecektir. Bu çevre bozulmaları ile uzun dönemli doğal kaynaklar, kısa vadeli ekonomik kazançlar için feda edilmektedir. Çevresel bozulmaları gidermek ve yetersiz altyapıyı karşılamak amacıyla yapılan tesis ve işletme maliyetlerinin yüksekliği, önemli ekonomik kayıplara ve harcamalara neden olmaktadır.

Oysa ALTAŞ'ın 1998 faaliyet raporlarında

	İhtiyaç lt/sn	Su kaynağı	Mevcut lt/sn.
Kemer	412.261	Beldibi Kuyuları	50.000
Göynük-Kızıltepe	298.029	Göynük Kuyuları	40.000
Kiriş	194.961	Ağva Kuyuları	335.000
Çamyuva	265.879	Güverte Kaynağı	130.000
Arslanbucak	161.285	Tekirova Kaynağı	120.000
Kuzdere	91.447		
Toplam	1758.946	Toplam	695.000

Çizelge 4.4 Altyapı su kullanımı ve ihtiyacı (ALTAŞ 1997)

Beldibi-Çamyuva arasındaki turistik yerleşim alanlarının plan hedefindeki toplam içme ve kullanma suyu ihtiyacı 1758.946. lt/sn dir Bölgedeki mevcut faydalı su rezervi ise

695.000.lt/sn dir. plan hedefindeki içme ve kullanma suyu arasındaki farklılık dikkate alındığında büyük bir açık vardır. Yapılan uygulamalarla ova sahillerine kadar aşırı su çekiminden dolayı tuzlanma meydana gelmiştir. Yeraltı suyundan aşırı pompaja devam edilmesi durumunda kuyuların devre dışı kalması gerekebilecektir.

Bölgenin en önemli su havzası olan Ağva Deresi'nin sağ ve sol sahilinde de yeraltı suyunda tuzlanma oluşurken, giderek artan su ihtiyacının karşılanması amacıyla alüvyonda yeni kuyular açmak, var olan kuyularda tuzlanma yarattığı gibi, bakteriyolojik ve kimyasal kirlenme risklerini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü alivyonların topladıkları su miktarı az olduğu gibi, topoğrafik kot farkının denizle çok az olması nedeniyle tuzlanma yaratmaktadırlar. Bu nedenle alüvyonda yer alan ve Bütün Güney Antalyanın içme, kullanma, tarım suyu ihtiyacının büyük kısmını sağlayan kuyuların debilerinin azaltılması ve korunması gerekmektedir. Bu nedenle Güverte kaynağının tamamı daha aşağıdaki kotlarından gelen suların Kemer su deposuna getirilerek Çamyuva ve Beldibi arasındaki turistik yerleşim alanlarına içme ve kullanma suyu olarak verilmesi gerekli görülmektedir.

Yöredeki bütün bu olumsuzluklara rağmen '61091'ye ulaşan yatak kapasitesi ile beraber, su ihtiyacı da artmakta, sezonda bu sorun aralıklı su kesintileri yapılarak giderilmeye çalışılmaktadır. Oysa yörede yatırımları hızla devam etmesi yerine, durdurulması veya planlı bir şekilde problemlerin çözümü paralelinde yatırımlar gerçekleşmelidir. Artan su açığı işletme halindeki yatırımlar için en büyük tehdittir. Artan yatak kapasitesiyle beraber, ortaya çıkan su ihtiyacını karşılamak için, yatırımcı, işletmeci, kullanıcı için önerilen ve düşünülen tek çözüm baraj projesidir. Oysa baraj projesi dışında bu olumsuz gelişmeleri farkedenden ALTAŞ sorununun çözümü ve ileride oluşabilecek sorunlar yönelik olarak bazı öneriler oluşturmuştur (ALTAŞ,1998).

- Göynük deresi ve Ağva Bölgesi'nin korumaya alınması,
- Beldibi kuyu havzalarının korumaya alınması,
- Güverte kaynağının max kapasitede kullanılması,
- Turistik tesis tahsis alanlarının durdurulması ve emsal artışlarının reddedilmesi,
- 1997 yılı sonrası mecbur kalmadıkça pansiyonlara izin verilmemesi,
- Mevcut kullanımların bölge bölge belirlenerek ilave su için çözüm arayışlarına gidilmesi,
- Keçili barajının yapılması

Buna rağmen ALTAŞ'ta yerel yöneticilerin ağırlığı ve oy çokluğu nedeniyle, teknik elemanların getirdiği öneriler temeniden ileriye gidememektedir. Oysa yörede, getirilen plan kararlarını ve taşıma kapasitesini aşan uygulamalar yapılmaktadır. Verilen bu yatırım kararları ile, yörede ekonomik ve çevresel riskler ve bunların çözümüne yönelik maliyetlerin devam edeceği izlenmektedir*

Oysa taşıma kapasitesi üzerinde yaratılan her yatak ayrı bir ekonomik ve çevresel israf getirdiği gibi, turizmin uzun vadede alacağı riskleride artıracaktır.

4.4.2.2 Atık suların toplanması ve arındırılması

Atık suların toplanması ve arındırılması, dört turizm gelişme alanı ve iki yerleşme merkezine hizmet etmek üzere üç sistem olarak düşünülmüştür. Bunlardan biri Kızıltepe ve Tekerlektepe alanlarına, ikincisi Kemer'e, üçüncüsü de Çamyuva Güneydenize hizmet edecektir.

Atık sular bir ana pompa istasyonunda toplanarak buradan biyolojik arındırma havuzlarına gönderilecektir. Arındırma sonucu elde edilen suyu ise, klorlanarak, çevre tarlalarda, tarımsal sulama için kullanılması düşünülmüştür. Yapılan uygulamada Kemer ve Çamyuva arıtma tesislerinde, olumsuz bazı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Tesislerde yetersiz kapasiteyle beraber, dizaynda da bazı hatalar olduğu gözlenmiştir. Dinlenme havuzlarında ayrıştırma yapılmaması nedeniyle denize desarj edilen amonyağık oranının standardın üzerinde olması klorlamanın etkisini azaltmaktadır. Bu amaçla ALTAŞ desarjı kıyıdan 100m. uzağa yapmaktadır. Arındırılan suyun tarlalarda kullanımından iyi sonuçlar elde edildiği belirtilmektedir. Tesislerin düşük yatak kapasitesi ve nüfusa göre yapılması sonucu, artan nüfus ve yatak kapasitesi ihtiyacı karşılanamamaktadır. Mevcut tesislerin artan kapasiteyi karşılamak amacıyla genişletilmesi ve adaptasyonu olanaksız olup, altyapı tesislerinin revizyonu büyük bir maliyeti de beraberinde getirecektir.

Alanda yatırım kararları paralelinde meydana gelen çevresel tahribatlar, altyapı yatırımlarının getireceği ek harcamalar ülke ekonomisi açısından **ekonomik risk** unsurudur.

* Altaş teknik elemanlarla yapılan açık uçlu mülakatlarla elde edilen bilgiler değerlendirilerek oluşturulmuştur.

4.4.2.3 Katı atık sistemi

Kamu mülkiyetindeki bir araziye, katı atıkların gömülerek imha edilmesi düşünülmüştür. Bu yönde yapılan hesaplamalar sonucunda, yıllık çöp miktarlarının, yatak ve kullanıcı sayısı ile orantılı olarak artacağı düşünülmüştür. 1979 da 4.364 ton olan bu oranın 1982 de 50.649.4 ton olacağı varsayılarak 13.3 ha.'lık alan ayrılmıştır. Oysa 1997 yılında çıkan çöp miktarı günde 130 tondur. Çöp alanı yetersiz kalması nedeniyle, artan çöpler Antalya'daki çöp alanlarına dökülerek, geçici çözümler üretilmektedir. Yörede artan yatak kapasitesiyle birlikte, çöplerin gömüldüğü alanın, doğal olarak geçirimsiz kazanabilirliği yüksek ve ulaşımının çok kolay olması gerekmektedir. Fakat Ağva'da gömülü bulunan çöpler bugün ve gelecekte yeraltı suyunu kirletmektedir. Çöp alanının rüzgarın yönüne bağlı olarak yaydığı kokunun yarattığı kirlilikle beraber, gömüldüğü yerden denize kadar alüvyonlarda ki sızıntıların suda yarattığı kirlilik, çöplerin içerik nitelik ve oranlarının bilinmemesinin yarattığı tehlike daha da büyümektedir(Fişek ,1991; ALTAŞ, 1998).

Sorunu çözmek amacıyla ALTAŞ tarafından günde 150 ton çöp ve atık işleyecek çöp ayıklama ve biriket kompost tesisi yapılması çalışmalarına başlanmıştır. Fakat şu anda günde 130 ton çöp üreten yörenin, yeni yapılan fabrikaylada daha fazla çöp taşıyamayacağı görülmektedir.

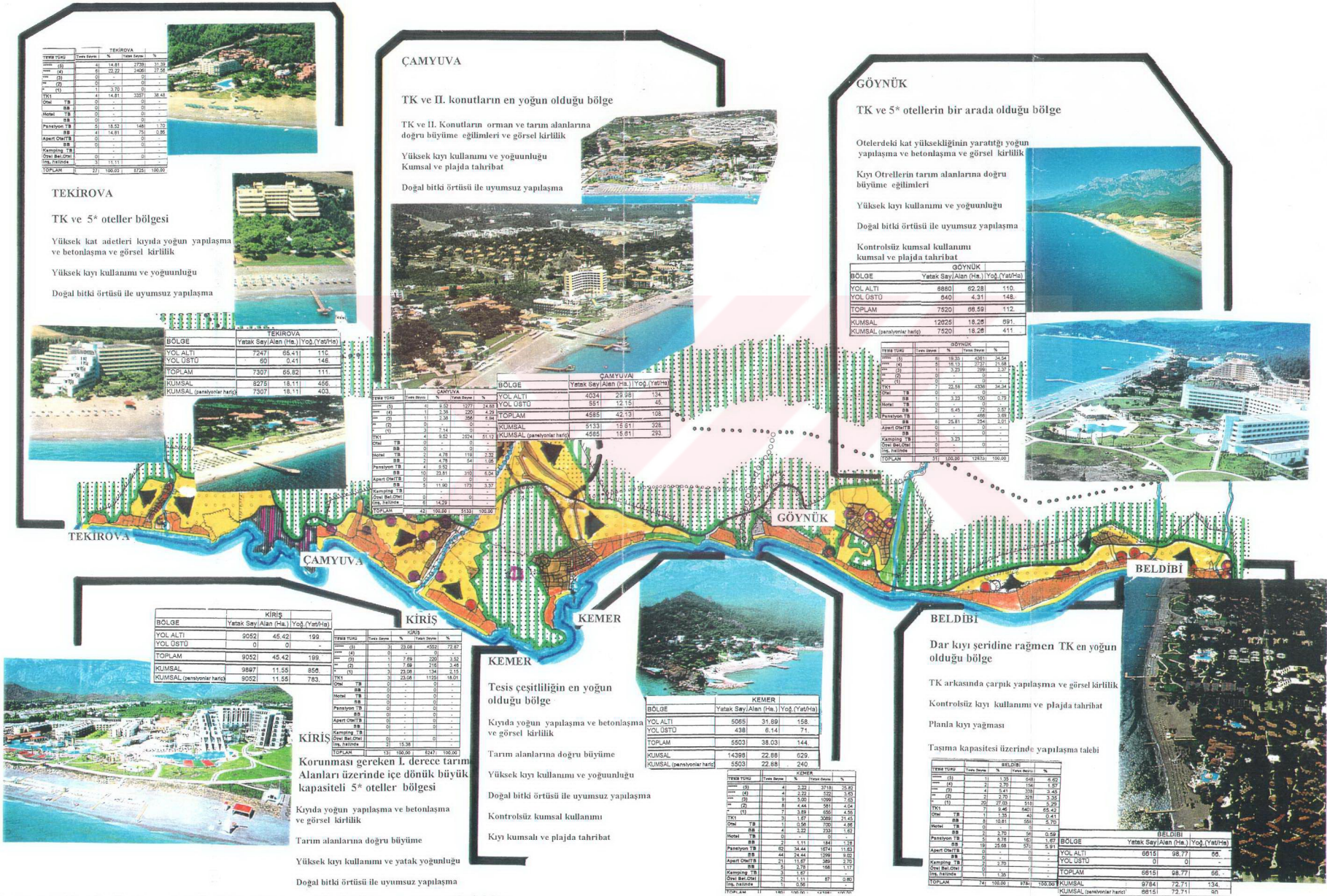
Son olarak proje altyapılar açısından karşılaştırıldığında, planlanan 150lt/sn suya karşılık 542 lt/sn su, 134 lt/sn pis su debili arıtma tesisine karşılık 334 lt/sn debili arıtma tesisi ihtiyacı ile tüm proje alanında 50ton/gün çöp imhasına karşılık 130 ton/gün imhasıdır. Bu kapasite yetersizlikleri, karayolları, elektrifikasyon, haberleşme vb altyapılarda da mevcuttur.

4.4.3 Artan yatak ve tesis sayısının yarattığı risk

Plan uygulama süreci içindeki turizmin gelişimi yatak sayısı olarak algılanmıştır. Bu amaçla plan kararlarında boş olarak bırakılan ve kıyıda sürekliliği koparması amaçlanan günübirlik ve kamp alanları yatak sayısını artırmak amacıyla, turizm tesis kullanımına açılmıştır. Bunun sonucunda:

- Kıyıda yer alan tesis sayısında ve yoğunluklarda artış yaratılmıştır,
- Kıyıda yer alan tesislerdeki sürekliliğe bağlı olarak, yoğun bir yapılaşma ortaya çıkmıştır, artan yatak sayısı ile uyumsuz, alt yapı yetersizlikleri ortaya çıkmıştır,
- Yeşil dokunun kıyıyla bütünlüğü zedelenmiştir,

TURİZM ALANININ KULLANIMI DEĞİŞİMİ VE ÇEVRESEL RİSKLER

GATGA'da yer alan tesis türlerine baktığımızda, tatil köyleri 5 yıldızlı ve 4 yıldızlı oteller büyük bir pay almaktadır (Çizelge 4.5). Özellikle Kiriş bölgesi, kısıtlı kıyı olanaklarına rağmen, yapı yoğunluğu ve betonlaşmanın en yoğun olduğu bölge olmuştur. İki planda da tarımsal özelliği nedeniyle korunması gereken alan olarak tespit edilen Kiriş bölgesi, kısıtlı kıyı olanaklarına rağmen, büyük ve yoğun turizm kitleleri ile betonlaşmanın en yoğun olduğu bölgedir. Bu alandaki tesislerin %72.8'i 5yıldızlı otel, %18 büyük yatak kapasiteli tatil köyleridir. Konaklama tesislerinin % 90'ı kıyılarda yoğunlaşırken pansiyonlar köy yerleşik alanları içinde yoğunlaşma göstermektedir. Kiriş bu gelişme ve büyüklüğü narenciye bahçelerini yok ederek sağlarken, gelişim mevcut alanlara olan tehdidi artarak devam etmektedir. (Harita 4.6).

Beldibi, Çamyuva ve Tekirova'da tatil köyleri yoğunlaşırken, 4 ve 5 yıldızlı oteller Göynük ve Kiriş'te yoğunlaşmıştır. Bu konaklama tesisleri kıyılarda yoğunlaşırken, pansiyonlar köy yerleşik alanları içinde yoğunlaşma göstermektedir. Özellikle Göynük köy yerleşik alanının hemen hemen her noktasında pansiyona rastlanırken, köy yerleşik alanı içindeki gelişme eğilimleri genellikle bu paraleldeki istemlere ilişkin olmaktadır. Denizden algılanmayan yoğun betonlaşma, yolun kuzeyinde köy yerleşmelerindeki yoğun yapılaşma ile bütünleşince, önemli görsel kirlilik ortaya çıkmaktadır. (Harita 4.6)

Alanda yatak sayısına ilişkin mart 1998'de yapılan tespitlerde **61091** olduğu saptanmıştır. Bu yatak sayılarının tespitlere dağılımına baktığımızda 5*-4* yatak sayısı toplamının % 40.17, tatil köyü %36.03'ünü oluştururken yatak sayısının %76.2 kitle turizmüne yönelik büyük konaklama tesislerinden oluşmaktadır (Çizelge 4.5).

Tesis ve yatak sayısındaki bu artışı kıyı kullanımları ile test etmek amacıyla yapılan kıyı yoğunluklarında yatak sayısına paralel bir gelişme izlenmektedir. Alanda tesis ve yatak sayısı ile beraber değerler çok yükselmektedir (Çizelge 4.6). Kıyı kullanımlarında yoğunlukları saptamak için yapılan çalışmada bu yoğunluk değerlerinin Kirişte 784 yatak/ha ile en yüksek, Beldibinde ise, 90 ha/yatak ile en düşük değere ulaşılmıştır.

Kıyı kullanım yoğunluklarında, yerel halk, pansiyonlar ve günübirlikçiler bunun dışında tutulmuştur. Aslında planlama ilkelerinden yığılma noktasından uzaklaşarak, bütün alan kulanıma açılmıştır. Bu kıyıda betonlaşmayla beraber kullanım alanlarında sınırlanmaktadır. Özellikle günübirlik kullanımlar için sınırlanmalar daha da artmaktadır. Yatak=turist kabulü ile doluluk oranlarını % 30 olarak kabul ettiğimizde pansiyonlardaki yoğunlukları da dahil

edildiğinde bu oran Kirişte 235ya/ha düşerken, Beldibinde 27 ya/ha, toplamda ise 97 ya/ha olmaktadır.

GATGA kıyı arkasında devam eden turistik tesisler bittiğinde yatak sayısının artışıyla beraber kumsalda dahil turistik kullanımdan kaynaklanan yoğunluk artışlarının artarak devam edeceği ve taşıma kapasitesini zorlayacağı söylenebilir. Yatak sayısındaki bu artış, turistik kullanımın yoğun olduğu diğer aktivitelerdede ortaya çıkacaktır. Alanda yatak sayısını artıran politikalar kıyıda aralıksız tesis yoğunlaşmasında beraberinde getirmiştir. Özellikle tesislerde yaratılan turistik anımsayon ve aktivitelerde her tesisin yanında tesisten daha aktif olması ve müşteri memnun etme düşüncesinin yarattığı ses ve gürültü kirliliği kıyı boyunca bütün tatil alanında gündüz ve akşamları yaşanmaktadır. Kemer ve diğer alt merkezlerde yer alan bar café ve eğlence alanları ve trafik ayrı bir gürültü kirliliği yaratmaktadır. Yaya taşıt ulaşımı, ören yerleri orman alanları vb. yaptığı baskı ile RISK unsuru olabilmektedir.

4.5 Turizmin Çevresel Gelişimine İlişkin Değerlendirme

Turizmin olası etkilerinin önceden belirlenememesi, turizm için kaynak niteliği taşıyan çevre elemanlarının tahribine, kaynağın bozulmasına hatta yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle planlamada önerilen turizm gelişmelerinin, olumlu ve olumsuz etkilerini önceden belirlemek ve yöre için en uygun gelişmenin gerçekleşmesini sağlamak mümkün olacaktır.

Aslında ekonomik bir kaynak olarak ele alınan turizm, kurulan tesisler ve ilişkilere bağlı kullanımlar sonucunda ekolojik tahrip ve bozulmalarında beraberinde getirmektedir. Ülkede belirlenen turizm tipolojisinin yaratacağı çevresel etkilerdeki farklılıklar, etki ve bozulma biçiminide kapsamaktadır. Bu farklılık durağan değil, büyüme ve yayılmaya bağlı olarak dinamik bir yapıya sahiptir. İnsan girişimi ve kullanımının olduğu her yerde belirli ölçülerde az veya çok bozulmalar olmaktadır. Turizm çevre ve gelişme arasındaki ortak yaşam, turizmde önceliklerin korunmasını teşvik etmelidir. Eğer özellikle yerel ölçekte, koruma yoluyla riski minimize ederek, gelecekte turizmden gelir elde edileceği düşüncesi benimsenirse, çevreye verilen değer ve korumacılık artacağı gibi yapılan tahribatlarda minimize olacaktır.

Turizm, bir ekonomik sektör olarak ,aslında kendi gelişimini sağlamak ve artan talebi karşılayarak maksimum fayda elde etme düşüncesindedir. Bu amaçlarda kendini yaratan çevreyi kullanmaktadır. Bu kullanımlar çevresel kaynaklar üzerinde baskılar yaratırken, turizmin çevresel kaynaklarının kısa dönem kazanç için tahrip edilmesi, gelecekte, kazanılacak faydayı azaltacaktır. Bu kullanımlarda olumsuzluklar olumlu etkileri aşarken, turizm, çevrenin yoğun kullanımı ile beraber kendini yaratan doğal, kültürel ve fiziksel çevreyi tahrip ettiği noktada kendi için RİSK yaratmaya başlayacaktır. Özellikle çevresel etkilerin, yüksek düzeyde yerelliğe dayanması nedeniyle, turizmin çevre üzerindeki riski yerel düzeyde daha fazla olmaktadır. GATGA'da kentsel gelişmeden kaynaklanan dolaylı ve direkt etkiler fiziksel planlara dayalı yapılacak organizasyonlarda yerel planların eksikliği ve yerel planların ranta ve kapasiteye dayalı istemleri içermektedir. Artan yapı yoğunlukları ve alan kullanım istemleri ile kapasite sınırları aşılmaktadır. Bu ise, çevreye görsel kirlilik peysaj ve doğal dengede bozulma biçiminde yansımaktadır. Bu süreç turizmin ülke, bölge , yerel ölçekte mevcut ve gelecek risklerini yaratmaktadır. Yerel düzeyde çevresel ve sosyal riskler daha yüksek olurken ülke ölçeğinde ekonomik risk yansımaları daha yüksektir.

Plan uygulamalarında çevre üzerindeki etkilere yeterli duyarlılık ve bilinçle yaklaşılması, plan uygulamasında alt ve üst ölçeklerde yoğunluk artışları, estetik ihmaller doğaya ve çevreye uyumsuz yapılaşmalar II. konut ve arsa sahiplerinin yapı ayasağına gösterdikleri direnç, altyapı kapasite aşımı ve yetersizliği ile turizm kendini oluşturan çevreyi olumsuz etkilemekte ve kendi geleceğinin RİSKİ'ni doğurmaktadır. Yerel halk çevresel kaynakların tahribi konusunda, çok duyarlı olmadığı gibi, turizmin sürdürülebilirliği için, kaynaklarına korunmasına yönelik politikalar engelleyici bir unsur olarak görmektedir.

GATGA gibi kontrollü gelişmesi gereken alanda, kontrolsüz gelişmelerle doğal habitat ve kaynaklar hızla tüketilmektedir. Turizm kendi geleceği için önemli olan çevrede kendi gelecek riskini yaratmaya başlamıştır. Çünkü ülke , bölge ve yerel ölçekte turizm, kendi pazarını ve talebini bozulan yok olan ve yoğunlaşan çevreler yaratarak yok etmektedir. Çevredeki bu bozulmada talebi, yeni pazarlara, yeni turistik ürüne yörelere yöneltecektir. Bir anlamda GATGA turizmi geliştirmek için çevre ve doğa üzerinde yarattığı baskı ve olumsuz uygulamalarla, kendi gelişimi için yarattığı, turistik ürünü, gelecekte RİSK ürününe dönüştürecektir.

Doğal çevre ve kaynaklarını sürdürülebilir kılmak için geliştirilecek ulusal politikaların, turizmin gelişimi için öngörülen modellerle çakışması gerekir GATGA'da tersine bir model söz konusudur. Turizm kaynakları diğer kullanımlar ile yarışmaktadır. Buda aynı kaynakların ve sürdürülebilirliğin çoklu kullanımı ile mümkündür. Örneğin yerel ve kültürel kimlik olan doğal ve kültürel elemanlar , bölgesel ve ulusal kimliğide oluşturmaktadır.

GATGA turizm ürünün üreticisi olan yatırımcı ve tüketicisi olan, turist arasındaki ilişki üretim dışında fayda maliyet ilişkisine dayalıdır. Yatırım kararları ve plan tadilatları ile yatak ve turist sayısında artış yaratılmaktadır. Bu artış yörede doğal kaynakların yok olması riski ile, talepteki azalmalara neden olurken, turistik yöre gelecek riskini doğurmaktadır. Bu nedenle fayda maliyet ilişkisi içinde, turizm konaklaması ihtiyacının, gelişmesi peysaj ve kent dokusunun kalitesine zarar vermeden gelişme sağlanmalıdır.

Sonuç olarak turizm aktiviteleri ile kendini yaratan çevreyi yok ederek, kendi geleceği açısından risk yaratmaktadır. Bu noktada, sürdürülebilir turizm bağlamında, turizm risklerini azaltarak devamlılığını sağlamanın yöntemi, taşıma kapasiteleri ve dengeli doğal kaynak kullanımı ve bunlara yönelik politikaların üretilmesini içermelidir.

Yapılan projeyi bütün olarak değerlendirdiğimizde:

- Yörede plan gereği oluşan kapasiteler proje alanındaki potansiyel altyapı kaynağının üzerinde bir gelişme göstermektedir,
- Kapasite artımı ve taşıma kapasitesinin yetersizlikleri sonucu mevcut altyapılar yetersiz kalmış , altyapılar süresi bitmeden tevsi edilmek zorunda kalmıştır,
- Seçmeli yığılmalar politikasından vazgeçilmesi ile altyapı maliyetleri artarken, mekansal kurgu bozulmuş, kıyıda betondan bir duvar çekilmiştir,
- Kaçak yapılaşmanın planlarda yasallaşması ile tarım alanlarındaki baskı artarak bu alanlar hızla yok olurken, koruma kararlarının uygulama sansı yok olmuştur,
- Çevre hızla kirlenerek yok olurken doğal kaynaklar kısa vadeli çıkarlar uğruna yok edilerek, yerleşmeler kendi gelecek riskini yaratmıştır.

4.6 GATGA'nın Ekonomik Etkileri Sonuçları ve Riskleri

Turizmin geliştirilmesi durumunda sağlayacağı varsayılan ekonomik yararlardan max fayda sağlama isteği, birçok ülke ve yörede ekonomik anlamda da aşırı yüklenme yaratmıştır. Bu ise çeşitli çatışma ve olanakların doğmasına yol açarken, bu çatışmalar kendi içinde de risklerini yaratmıştır. Bu bağlamda GATGA baktığımızda;

GATGA'da konaklama tesislerinde, yer alan 60.112 yatağın % 36.3 1.sınıf tatil köyü, % 40.17'si ise 4-5 yıldızlı otellerden oluşmaktadır (Çizelge 4.5). Üretilen bu yataklar 2634 sayılı Turizm Teşvik yasasının bir sonucudur. Ülke ekonomisine kaynak yaratmak amacıyla oluşturulan yatırımlara katılan firmaların büyük bölümü tekstil ve inşaat firmaları olmuştur. Bu nedenle yapılan teşvikler paralelinde tesis türüne bağlı olarak birçok ithal girdi turizm amacıyla ülkeye girmiştir(Gül ,1990).

Turizm tesislerinin doluluk ve istihdam olanaklarına baktığımızda, istihdamın yerelden çok, ülke ve bölge genelinde bir istihdam yarattığı izlenmektedir. Planlama alanında yer alan tesislerin niteliğine bağlı olarak, üst düzey yöneticiler gelişmiş bölgelerden temin edilirken ara elemanların büyük kısmında AÜ turizmcilik bölümünden sağlanmaktadır. Yerel istihdam ise genellikle kat hizmetleriyle sınırlı kalmaktadır*. Ülke ölçeğinde istihdam yaratan sektöryöre için yeterli bir istihdam sağlayamadığı gibi, düşük ücretli vasıfsız bölgesel işgücünü kendine çekmektedir. Arazi kullanmada yarattığı büyüme ve kaçak yapılaşmalarla, istihdam yöre için RİSK unsuru oluşturmaktadır.

* AKTOP ve POYD'la yapılan açık uçlu mülakatlar.

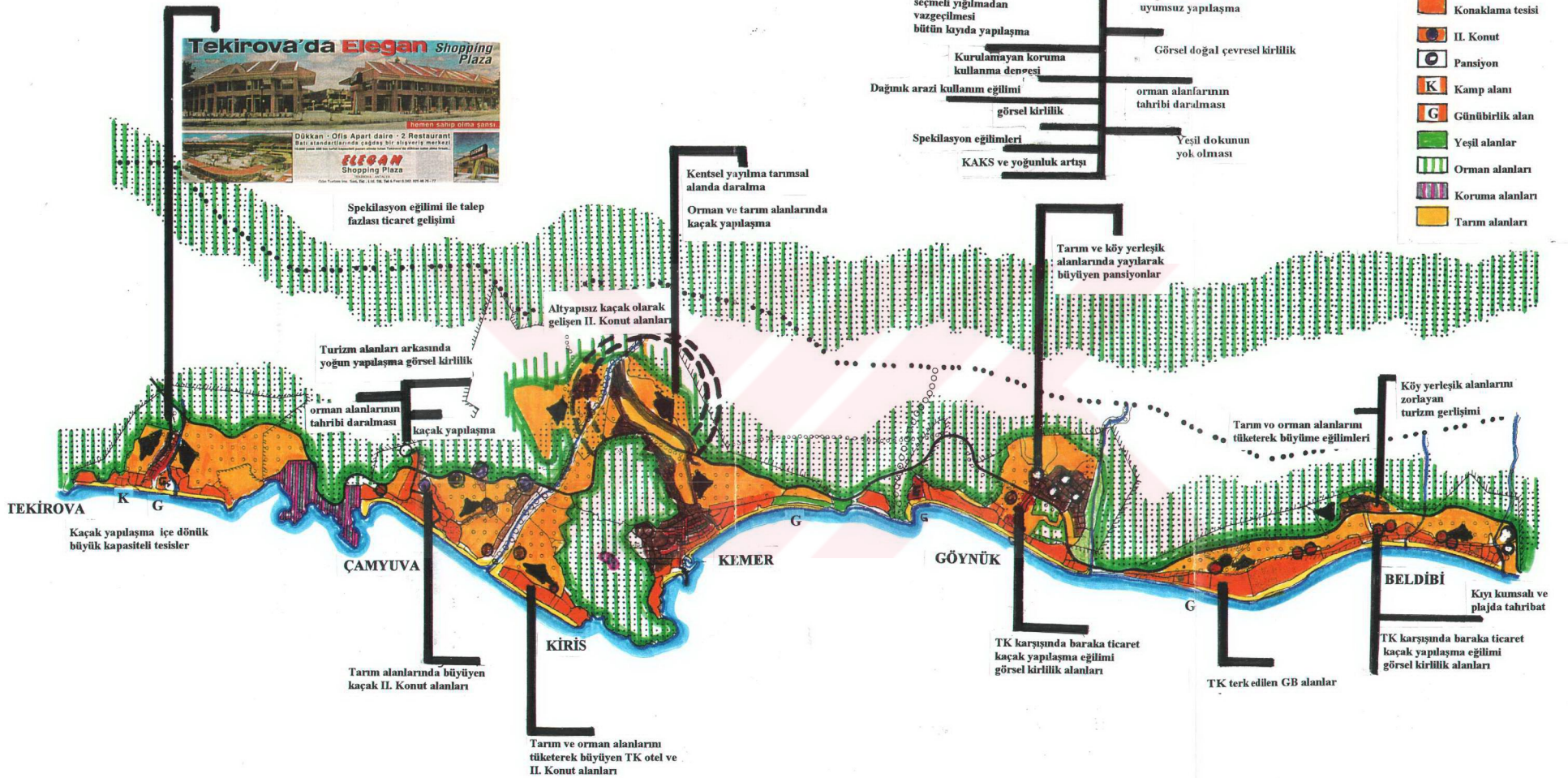
Özellikle planlama sürecinde, plan politikası olarak belirlenmesine rağmen, plan uygulama sürecinde ve sonrasında, yerel halkın bilinçli bir şekilde planlamaya katılamaması ve turizm eğitimine yönelik politikaların gelişmiş bölgeden ve ülkeden sağlanmasında önemli olmuştur. Turizm için 'yöre' yaratılan talebe karşılık kendi doğal kaynaklarını arz olarak sunarken yerel anlamda turizmin bundan tek çıkar rant değerleri olmuştur.

Turizm bölge dışından olan ekonomik bağlantılarıylada ekonomiye faydalıdır. Fakat bu faydanın yerel halkıda içerecek düzeyde olması gerekirken, GATGA'da turizmin ekonomik faydaları dışarı gitmektedir. Yerel anlamda yatak sayısının %90 yakını işletmelerin (418) (pansiyonlar hariç) İstanbul'la bağlantılı işletme ve kuruluş şirketleridir. Elde edilen gelir ve vergiler bölge dışına gitmektedir. Bununla beraber turizmle dolaylı bağlantıları olan gıda malzemelerinin temininde de buna dayalı bir gelişme söz konusu olmaktadır. Gıda sektöründe malın temini bölge ve yerel olmasına rağmen (tesis türleri itibariyle) gıda da ülke ve bölgede etkin gıda sektörleri dağıtım ve pazarlama yapan firmaları kanalıyla yapılmaktadır*. Bu bağlamda gelir yine ülke ve bölge içindeki büyük üretim merkezlerinde kalmaktadır. Yörede tüketilen ürünlerin başka bölge ve ülkelerden ithali yerel anlamdaki çarpan etkisinde düşmesine neden olmaktadır . Sonuçta yerel ölçekteki bu ekonomik olumsuzluklar, Yerel ekonomik risk unsurudur. Ekonomik anlamda baktığımızda Turizm ve hinterlandında, tarımın geliştirilip iyileştirilmesi, bu rekabet nedeniyle zorlaştığı gibi, tarımsal aktiviteler, tarımsal niteliği olan bölgeler (GATGA narenciye bahçeleri) yok olmakta, turizmde yörede olumsuzluklarla kendi gelecek riskini yaratmaktadır (Harita 4.7).

Yerleşme içinde yer alan konaklama tesislerinin yiyecek içecek ve eğlence, hizmet girişimlerinin yarattığı bakım ve onarım imkanları, ulaştırma vb ekonomik faaliyetler bu alanda turizm olanaklarına bağlı mal ve hizmet sağlama girişimleri arasında yüksek ve düşük oranlı ilişkiler yaratmaktadır. Özellikle Kemerde döşeme yenileme bakım ve onarımına yönelik olarak işletme aşamasında, Aslanbucak ve diğer köy yerleşik alanlarında bu tür taleplere cevap veren ticari üniteler gelişme göstermeye başlamıştır. Antalya esnaf ve sanatkarlar odasının yaptığı bir araştırmada, lüks otel ve tatil köylerinin yatırım taleple ithal ve yerli sanayi gruplarından sağlanırken gıdaya ilişkin taleplerde, işletme aşamasında bölge ve ülkedeki arz faaliyetlerinden yararlanıldığı saptanmıştır. Küçük ölçekli otel ve pansiyonlar ise yatırım ve işletmecilik aşamasında taleplerini bölgedeki üreticiden sağlamaktadır (AESOB;1991).

* Turizm sektörüne destek sağlayan gıda firmalarıyla yapılan açık mülakatlar

GATGA 'DA TURİZMİN GELİŞİMİ VE ORTAYA ÇIKAN RİSKLER 1997

Harita 4.7 GATGA'da Turizmin gelişimi ve ortaya çıkan riskler*

(*) 1/10000 ölçekli halihazır harita üzerine birebir yapılan tespitler kullanılarak arazi kullanış sematize edilmiştir.

Yatırım/İşletme	Ülke	Bölge	Yerel	İthalat
TK ve Lüks Otel	+/+	+/+	/+	/+
Küçük Ölçekli Otel	+/+	+/+		
Pansiyonlar		+/+	+/+	

Çizelge 4.7 Turizm yatırımının talep etkisi, (AESOB ,1989)

Antalya da bakım ve onarımın düzenli etkisi, çoğunlukla pansiyon ve 1-3 yıldızlı otellerin yüksek talebinden oluşmaktadır. 4-5 yıldızlı otel ve Tatil köylerinin döşeme yenileme payı düşüktür. Bakım ve onarım harcamaları dönem içinde sabit kalırken uzun vade de önem kazanmaktadır. Bölgede KOBİ'lerin gelişimi yatak sayısının artışına ve türüne paralel bir eğilim göstermektedir (AESOB,1989)

Özellikle pansiyonlar ürünlerini yöredeki sunumdan karşılamaktadır. Fakat alanda büyük otel ve TK fazlalığı yerel anlamdaki talebi sınırlamaktadır. Ancak planlanan yatırım kararları, arzda kısa dönemli bile olsa önemli bir büyüme etkisi gösterebilmektedir. Bu büyüme etkisi mekansal anlamda tarımsal alanları yok ederek büyümeyi getirmektedir. Ekonomik ölçekte ise yerel arz, tarım alanlarını (Arslanbucak) yok ederek büyüme göstermesi nedeniyle çevresel riskler yaratmaktadır (Harita 4.7).

Yapılan planlarda döşeme yenileme, bakım ve onarım taleplerinin akılcı ve uzun dönemli, ulusal düzeyde kalkınma stratejileri ile sağlanması gerekir. Fakat bölgede buna yönelik merkezlerin gelişmiş olması nedeniyle GATGA'da bu ihmal edilmiştir. Ancak süreç içinde buna yönelik talepler veya olabilecek talepler sonucu özellikle Kemer, Arslanbucak ve yol kenarlarında bunlara yönelik plansız küçük sanayi gelişmeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Tesis türünde pansiyonlardaki gelişme bu yerel gereksinimin doğmasında en önemli neden olmuştur (Çizelge 4.7).

4.6.1 Ekonomik beklentilerin yarattığı rant riski

Turizmin ekonomiye katkılarından biri de RANT'dır. GATGA'da yer alan yerleşmelerin yerel ekonomisi bunun üzerinde şekillenmektedir. Projenin ilk aşamalarında sadece tarım ve balıkçılıkla uğraşan yerel halk, turizmle beraber elde ettiği gelirin karşılığında, yüksek rant değerleri sonucu toprağı girişimciye vermektedir. Mevcut gelişmeler paralelinde girişimci toprağı ticarileştirerek, toprağı parsellemekte, mevcut binaları turizm ile ilgili fonksiyonlara dönüştürmektedir. Bu dönüşümlerle beraber çevre hızla değişip büyürken ve talep devam

ederken, rant olgusu tarım alanlarını narenciye bahçelerini, orman alanlarını yasa ve yasadışı gelişmelerle yok etmektedir. Araziye olan talep sonucunda yapılan yatırımlarda bölge ve yöreye hızlı bir yatırım malı arzı olmaktadır.

Ranta bağlı ekonomik gelişimi devam ettiren yerel halkın bir kısmı, ranta bağlı olarak elinden çıkardığı tarım topraklarının, ekonomik devamlılığını yok ettiği gibi, yörede işçi konumuna düşmüştür. Diğer bir kesim ise turizm türü ve gelişimine bağlı olarak özellikle inşaat sektöründe RANT yaratmaya çalışmaktadır.

Büyük ticari birimlerin inşası, bu alanda doğan önemli bir rant unsurudur. Bu nedenle, her yörede taşıma kapasitesinin üzerinde ticari üniteler oluşmuştur. Belirli sınırlama konulmadan plansız ve programsız şekilde verilen işletme izinleri işyeri patlaması yaratırken sayısal olarak talebin çok üzerinde olan bu işyerleri gelen turist sayısına paralel artmayan işyeri sayısı ile ters orantılı işleyen rekabetle fiyatlarda düşme yaratırken fiyat düşüklüğü kalitesiz servisinde beraberinde getirmiştir. Satılan bu ünitelerin verimsizliği ve beklenen ekonomik getiriye sağlayamaması nedeniyle ticari üniteler sezon işinde sürekli el değiştirmektedir. Bu bağlamda Tekirova'da yer alan tesislerle ters orantılı olarak (tesislerdeki yatakların % 90'ı içe dönük tam pansiyon uygulamasına geçen işletmelerdir.) taşıma kapasitesinin üzerinde 800 ticari ünite oluşturulmuştur. (Temmuz 1998) Beldibi Göynük ve Çamyuva'da da bu eğilimi geliştirmeye yönelik olarak yoğun bir ticari yapılaşma eğilimi izlenmektedir.

	Giyim	Gıda	Eğlence	Deri	Kuyumcu	Hediye	Diğer	Toplam
Beldibi	1	7	16	3	2	3	30	62
Göynük	4	14	22	3	3	2	36	84
Kemer	17	39	100	73	65	27	379	700
Çamyuva	-	-	8	-	-	1	7	16
Tekirova	53	12	21	20	16	2	129	253

Çizelge 4.8. GATGA işyeri dağılımı (Kemer işyeri rehberi, 1997)

Çizelge 4.8'deki 1997 verilerine rağmen, 1998 temmuzunda yapılan gözlem ve tespitlerde bu gelişmenin çok hızlı bir şekilde devam ettiği gözlenmektedir. Özellikle dünyada kitle turizminin yoğun olduğu turistik yörelerde gelişen herşey dahil sistemi (Tam pansiyon + içki serbest sistemi) ve gelen turist tipolojisinin düşük gelirli olması nedeniyle, dışarda harcama yapamamaktadır. Alanda yapılan gözlem ve mülakatlarda ticari birimler sezonda oluşan durgunluktan yakınırken konaklama tesislerinin bu sisteme dönmesi ve turist tipolojindeki değişimin kazançlarını düşürmesinden yakınmaktadırlar. Buna rağmen planda belirlenen

turizm alanları dışındaki tarım alanlarında belediye tarafından tesis izni verilerek tarım alanları yok edilmektedir. Yinede orman alanları bitişiğinde köy yerleşik alanları yakınında narenciye bahçeleri turizm tesis adı altında II. konut gelişmeleri yaşanmaktadır. Yerel yönetimin buna bakışı kısa dönemli politik bir yaklaşımla yerel nüfusun turizmden fayda sağlamasını amaçlama düşüncesindedir.

Turizm alanlarında RANT ekonomisine dayalı yaratılan taşıma kapasitesinin üstündeki ticari üniteler. Yörelere geleceğinde yaratıkları arazi kullanım ve kirlilikle geleceğin RİSk unsuru olacaktır.

4.6.1.1 Kaynak kullanım riski

Ülkemizde devletin 2634 sayılı yasayla getirdiği teşvikler GATGA kapsamındaki bölgelerde bugünkü oluşumun en önemli nedenidir. Devlet turizmde gelişmeyi teşvik etmek amacıyla bir daha geri getirilmesi olanaksız doğal kaynakları sınırsız bir şekilde turizm amacıyla kullandığı gibi ekonomik anlamda da tanıdığı teşviklerle birçok gelirden vazgeçmiştir. Fakat GATGA dahil ülkemizde teşviklerin büyük bölümü kendi amacı dışında kullanıldığı gibi, geri ödeme sürelerinde de af ve uzatmalarla devlet büyük kaynak israfı yaratmıştır.

Osman Kemal Ağaoğlunun bu konuda yaptığı bir araştırmaya göre, yatırımcıların özellikle yatırım sürecinde kredi ve borç olarak aldıkları paraları özkaynak olarak göstermelerinin yanında yatırım kredileriyle beraber, yatırımlarda önemli miktarda yabancı kaynak kullanmaktadırlar. Fakat kredilerin geri ödeme sürecinde kaynağın öz sermayeden yoksun olması nedeniyle ödeme darboğazına girmektedirler. Yatırımcının, bu süreci aşmasındaki en önemli yöntem yeni turizm yatırımlarına yönelerek aldığı kredilerle borç ödemek, veya yaptığı işletmecilikte yatak fiyatlarını düşürerek taze para elde etmektir. Yine Ağaoğlunun yaptığı araştırmada verilen kredilere karşılık, hizmete sokulan tesisler arasında tutarsızlıklar gözükmektedir. Sonuc olarak, devletin turizmi teşvik amacıyla verdiği kredilerle, turizm gelirlerinden vazgeçmesine karşılık beklenen ekonomik fayda engellenmektedir.

Yatırımcıların yeni turizm yatırımlarına yönelme istemi GATGA gibi bölgelerde yaratılan istemin çok üzerinde bir sunumu ortaya çıkarmıştır. Alanda arz talep dengesi sonucunda tesis niteliği ile turist tipolojisi arasında ters orantılı bir gelişme izlenmeye başlanmıştır. Buda 5 yıldızlı otellerin, 3yıldızlı otel fiyatına satılmasını getirirken, 3 yıldızlı otellere olan talebinde

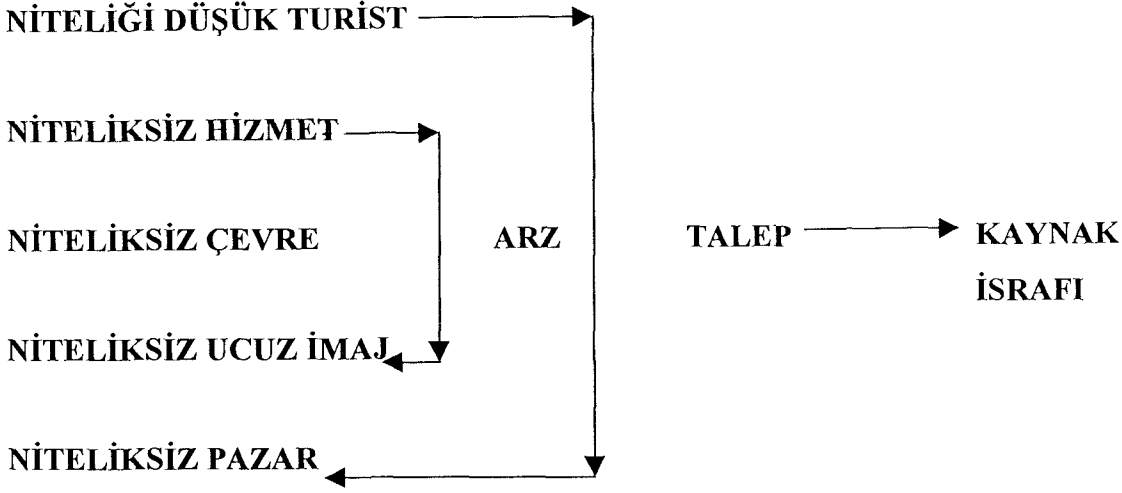
düşmesine neden olmaktadır. Özellikle 1990 sonrası tesis niteliğine bağlı olarak ilan edilen fiyatların altında yatak satışları başlamıştır (AKTOP,1997).

	Ortalama Doluluk		Ortalama Oda Fiyatı \$	
	5*	4*	5*	4*
Avrupa	67.30	66.00	143.21	88.33
Türkiye	59.00	58.00	64.77	35.00
Fark %	14.00	13.80	-221.00	-238.00

Çizelge 4.9. Avrupa ve Türkiyede doluluk oranları (Hotel TUROB, 1997).

Howwarth International ve Smith Travel Resarch adlı kuruluşlar tarafından yapılan araştırmaya göre dünya otellerinin yıllık ortalama doluluğu %67.7 iken Türkiyede 57.1 düzeyinde gerçekleşmektedir. Buna göre Türkiyedeki otel doluluk oranı dünya ortalamasının % 18.4 gerisinde kalmaktadır. (Çizelge 4.9) Aynı araştırmaya göre, otel oda fiyatları ortalamasında da Türkiye dünya ortalamasının gerisindedir.

- Talepteki azlığa karşılık, yatak sayısı artırımının yarattığı talep fazlalığı ,
- Tanıtımdaki yetersizlikler,
- Tesis niteliği ile ters orantılı olarak hizmet kalitesinde düşmeler, Pazarlama ve satışın yurtdışı turizm acentaları tarafından yapılması nedeniyle talebin dışa bağımlılığı fiyat belirlemede etken olurken gerekçe;
- Çevrenin kötü kullanımının getirdiği çevre bozulmaları,
- Ülke için yaratılan ucuz ve sezonluk ülke imajı,
- Sektörün kendi içinde denetleme mekanizması kuramaması özellikle kendi aralarında bu fiyat kırmalarını denetleyecek, sektör yasasının çıkarılamaması. Bu düşüşün dahada devam edeceğini göstermektedir.yatak fiyatlarındaki düşmeler tesis niteliği ile ters orantılı olarak turist tipolojisi ortaya çıkarmaktadır. Olaya uzun vadede bakmayan yatırımcı işletmeci için önemli olan yatak kapasitesinin doldurularak o yılın en az zararlı kapatılmasıdır.

Bunun sonuçları ülke bölge ve yerel anlamda EKONOMİK RİSK tir. Uzun vade de bu imaj dünyada yaşanan turizm trendindeki değişmelerle, GATGA imaj ve pazar kaybederken harcanan para, harcanan doğal kaynaklarla turizm kendi kendini yok ederek, uzun vade de ekonomik ve çevresel RİSK yaratacaktır.

Devletin 2634'de yatak sayısının artırılması paralelinde, pazarlamaya yönelik teşvik ve politikalar üretmemiştir. Oysa ülkelerin ekonomik stratejik ve politik karar ve tercihleri ile dünya turizm profili trendinde, pazarlama en önemli etken olmaktadır. Türkiye için en büyük pazar olan Almanyadaki seyahat acentalarının büyüklüğü ve etkinliği finansman sorunlarında büyük banka gruplarının bu sektör içinde yer alması nedeniyle Almanyanın ülke politikaları, seyahat acentaları politikasında etkilemektedir. Türkiyede'de turizmi geliştirmek için harcanan doğal ve ekonomik kaynaklara rağmen, pazarın Almanya gibi ülkelerin elinde olması, ülkenin elde edeceği geliri azaltmaktadır. pazarın yabancı yatırımcıya olan bağımlılığı ülke, bölge ve yöre ekonomisinde bu sektörün geleceği için bir risk unsurudur. Aslında sektörün ve devletin politikasında tek pazara bağımlı bir politika üretilmesi ve bu nedenle pazarda oluşan tekelleşmeyi kıramayarak tek pazara olan bağımlılık kaynak kullanımında yaratılan Risklerle beraber ayrı bir ekonomik RİSK unsuru olmaktadır*. GATGA turizmin çarpan etkisi yerel ölçekte her zaman için RİSK taşımaktadır. Çünkü yöre içinde elde edilen gelir RANT geliridir. Bu gelir üretime ve ekonomiye dönmediği gibi, gelir tüketim harcamaları kanalıyla mal ve hizmeti satanlar için, tekrar gelire dönüşmektedir**. Bu satışı yapanlarda genellikle büyük kentlerle bağlantılı olan firmalardır. (halı, deri, Altın) Bu nedenle ekonomik kazanç, yerel değil ülke ve bölge ölçeğinde olmaktadır. Yöredeki çarpan etkisi ülke

* AKTOP ve POYD yapılan birebir mülakatlarla elde edilen görüşler.

** Ticaret birimleriyle birebiraçık uçlu mülakatlarla yapılan görüşmeler.

etkisi ülke bölge için faydalı olduğu noktada RİSK taşımaktadır. Çünkü rant ekonomisi yerel anlamda doğal kaynaklara dayalı olarak ortaya çıkmaktadır.

Turizmin yerel anlamdaki bir etkisi de turistik mal ve hizmete ödediği fiyat yüksekliğidir. Özellikle turizm gelişim sürecinde araziye olan talep, mülkiyet yapısının plan kararlarıyla hızla küçülmesini getirirken, fiyat artışlarında enflasyonist baskı yaratmaktadır. Bunun arazi kullanıştaki en önemli riski de fiyat yükselmelerinin yarattığı Rant, plansız ve gereksiz alan kullanımı ve büyümeyi getirerek, çevresel ve doğal alanların yok olmasına neden olmasıdır.

Yerel ekonomide turizm endüstrisinin oluşturulamamasındaki en önemli engel olarak yerel anlamda kalifiye işgücü yetersizliği yanında turizmin mevsimselliğide önem kazanmaktadır. Yerel nüfusun turizm sektöründe girişimci olmadığı gibi, dışardan kontrollü turizm sanayinde iş bulamamaktadır. Aslında yörede ekonomik anlamda izlenen gelişmeler devam ettiği sürece, yani turizmin ekonomik zararları, yararlarını aştığı, noktada turizm yöre ekonomisi için RİSK yaratacaktır. Turizmin bu noktada yaratacağı risk, yerel ölçekten ülke ölçeğine kadar uzanacaktır. Turizm yörede 1980 lere kadar izlenen tarıma dayalı kırsal içe dönük ekonomiyi, dışa açık fakat çevresine bağımlı bir duruma getirmiş ve RİSK yaratmıştır. Yörenin eşikleri nedeniyle, sınırlı tarım potansiyeli rağmen, turizm ile gelişmesi öngörülen alanda plan kararlarına rağmen tarıma ilişkin politikaların uygulanamayışı ve arazi kullanımının kontrol edilemeyişi tarımsal alanları hızla yok etmektedir.

Özellikle bu plan hedefleri içinde yer alan Gıda üretim programının, projenin hiçbir aşamasında uygulanmaması yörenin kendine yeterli duruma gelmesine engel olmaktadır. Buda turizmde, çevresel ve doğal anlamda en önemli kaynak olan, tarım alanlarının RANT karşısında yok olmasına neden olmuştur.

GATGA planlama süreci içinde, planıcı ile yerel halk arasında yeterli iletişim kurulamadığı gibi, turizmi yöre içinde sahiplenmenin getirdiği, katılımın eksikliği olmuştur. Bununla birlikte devletin turizmin gelişimi için istediği kısa politik takvim, halkın buna hazır olup katılamaması RANT ekonomisini doğurmuştur. Özellikle alt yapı üzerinde yerel halkın sahipliliğinin sağlanamaması nedeniyle, yerel halkın yörenin gelişimi ve büyümesi üzerinde bir katkısı olmamıştır.

Turizmin ekonomik yararlarının büyük ölçüde dışarıya gitmesi fakat yerel anlamda yerleşmelerin göçle büyümesi çevresel bozulmalar yaratmaktadır. yerel halk yavaş yavaş

turizme tepki verirken yerel yönetim bu yapıyı kaçak konut ve ticari gelişmelerin yarattığı rantlara göz yumarak çözmektedir. Aslında yerel anlamda taşıma kapasiteleri bağlamında kullanan öder mekanizmasının tanınması yerel halkın kendi alanlarına turist kabul etmesini sağlayacağı gibi turizmin kendi kaynaklarını tahrip etmesini de önleyecektir.

Turizmin gelişiminin ekonomik sosyal ve ekolojik sürdürülebilirliğin hedeflerine ulaşması ziyaretçilerin kalite tatmini, doğal ve kültürel kaynakların kullanılması ve yerel halka fayda getirmesi ile mümkündür. Turizmin hızlı, kontrolsüz ve güncel büyümesi, kısa dönemli ekonomik düşüncelerle, çevresel ve sosyal öngörülerini aşması uzun dönemdeki ekonomik beklentileri de tehdit edecektir.

4.7 Ekonomik Etkileşime İlişkin Değerlendirme

GATGA turizm sektörünün yarattığı ekonomik koşullar bölge ve yörenin kalkınmasında önemli olmuştur. Fakat hiçbir zaman için ülkeden, yerele doğru kısa dönemde turizmden elde edilen bu ekonomik yararlar karşılığında, uzun dönemde de ne gibi ekonomik yararların elde edileceği, ülke bölge ve yerel politika olarak düşünülmemiştir. Yerel anlamda bakıldığında kısa dönemde elde edilecek istihdam ve ek gelir ekonomik faydadır. Fakat turizmin yaratacağı direkt ekonomik fayda yerine, dolaylı yoldan elde edilecek faydalar ülke, bölge, yerel anlamda, gelir dağılımında aynı tatmini vermediği gibi yöresel anlamda turizm RİSK taşımaktadır.

Antalya bölgesinde, bölgesel kalkınma açısından öncelikli sektör olarak turizme dayalı kalkınma öngörülmüştür. Bu bağlamda RİSK oranı yüksek olan turizm sektöründe, yarattığı ekonomik bağımlılıkla, çevresel, doğal, kültürel miras üzerindeki RİSKler artmıştır. Oysa bölgesel kaynaklara dayalı olarak tarım, tarım sanayisi ve turizmin bir arada olacağı dengeli turizm kalkınma modeli oluşturulmalıdır. Çünkü bu yaklaşım ile sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşim ve dağılımın daha dengeli olabileceği gibi, korunması gereken doğal kaynaklardan faydalanma, korunma ve sürdürülebilirliği sağlamak mümkün olacaktır. Bütün kalkınma planlarındaki hedef, turizm ile ekonomik gelişme ve kalkınmayı sağlamak olduğuna göre, GATGA'da yüksek gelir bırakan turizm türü ve turizm hizmetleri, kitle turizmine tercih edilebilmelidir.

- Hizmette kalitenin artırılması
- Uzman işgücü
- Kaliteli ve yüksek fiyat gerektiren denetim mekanizmaları

Paralelindeki tercihler ve politikalar ile yüksek turizm gelirleri elde edilirken, ülke, bölge ve yörenin, turistik rantı oluşacaktır. Bu yöntemle, düşük maliyetli ve alternatif değerlendirme olanakları kısıtlı kaynaklar, turizm yoluyla değer kazanacaktır. GATGA'da turizm geliri yoluyla, gelişme olanağı sınırlı ve diğer ekonomik faaliyetler için gerekli sermaye birikimine ulaşmamış bölgelerin turizm yoluyla gelişimini sağlamak mümkün olacaktır.

Alanda turizmin yaratacağı ekonomik yarardan max fayda elde etme isteği, yatırımcıyı, yöre halkını ve rantıye beklentisi taşıyanları, faydayı max etme düşüncesiyle, planlı plansız turizme imkan verecek tüm alanlarda turizme yöneltmiştir. Bu yörede aşırı yüklenme getirirken, çeşitli çıkar çatışmalarının doğmasına neden olmuş, planlama süreci içinde, kısa vadeli karlılıklar için, uzun vadeli çıkarlardan vazgeçilmiştir. Bu amaçla palnlarda tadilatlarla gidilmiş her planın yetersizliği savunularak, rant istemleri paralelinde yeni planlar yapılmış, her plan daha önce gelişen plansız alanları yassallaştırdığı gibi yeni turizm alanları, yatak sayılarını artırmaya, yoğunlukları yükseltmeye yönelik istemleri içermektedir.

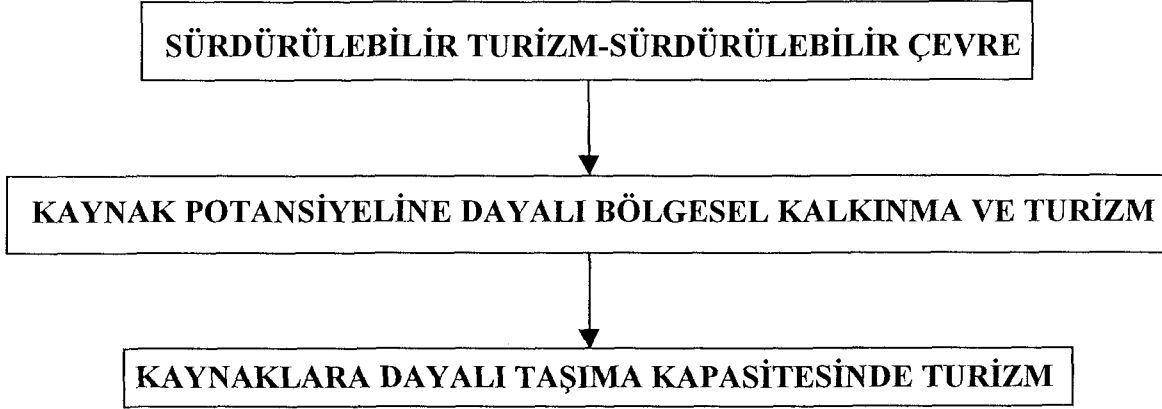
Turizm adı altında yöre hızla plansız, çirkin doğal çevreyi ve doğal kaynakları tüketerek büyümüştür. Geleceğe yönelik tahminler ve dünya turizminde izlenen gelişme ve eğilimler dikkate alınmayarak, sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda taşıma kapasitelerinin üzerine çıkılmıştır. Özellikle ülke turizm politikasında, turizm pazarına sunulan üründe, ürün çeşitliliğine gidilmemiş olması nedeniyle GATGA gibi gelenekselleşen bunun gibi az sayıdaki yörenin pazarlanması ve yapay talep artışları, burada aşırı talep yüklenmesini getirmiştir. Bu nedenle kalkınma planlarında dahi turizmde kalkınma ve gelişme hedeflerinin döviz girişi dışında tanımlanmamış olması ve hedef belirlemedeki yanlışlıklar beklenen ekonomik faydanın elde edilmesine engel olmuştur.

- Turistin ihtiyacının karşılanarak, elde edilen ekonomik faydayla, ekonomiye bütünsel bir yarar sağlamak
- Bölgesel kalkınmada bir araç olarak yararlanmak
- Toplumsal gelişme ve değişmeyi sağlamak.

gibi hedeflerin hangilerinin amaçlandığının belirlenmemiş olması izlenecek stratejiler açısından sakıncalar yaratmıştır. Bu yatırımların dağılımında kendini göstermiş, ülkeye gelen turist tipolojisine uygun tesisler yerine, büyük ölçekli prestij yatırımlar her turistik yörede yoğunlaştırılmıştır. Bunun sonucunda GATGA turistik her talep yatak kapasitesini artırmak düşüncesiyle yörede yoğunlaştırılmıştır. Bu kıt olan doğal ve ekonomik kaynakların

israfını getirirken, turistik çevreyide hızla bozup tüketerek, turizm kendi geleceği açısından RİSK yaratmıştır.

Oysa ülkeden, bölgeye, yerel ölçeğe hedeflenecek politika:

Bu politikalar dahilinde turizm master planı ile bölgesel ve yerel kaynaklara dayalı yerel planlama olmalıdır.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Dünya’da yaşam biçimindeki gelişme ve eğilimler, gelecekte de turizmin gelişmekte olan ülke ekonomilerinde öncelikli bir sektör olacağını göstermektedir. Fakat bu eğilimler içerisinde özellikle çevre kaynaklarını ve çevreyi korumaya dayalı turizm politikası uygulayan ülkelerin, dünyadaki turizm pazarından daha fazla pay alacağı açıktır. Bu nedenle turizmin sürdürülebilirliği doğrultusunda, çevre ve doğal kaynaklara dayalı bir gelişme göstermek son derece önemli olacaktır. Doğal çevrenin turistik yöre ile bir araya getirilmesi; ürünün turiste sunumu ve çeşitlenmesini sağladığı gibi, turistik yöreye ekonomik fayda da sağlayacaktır.

Ülkemiz de 1980 sonrasında, politika ve teşvikler doğrultusunda kar oranı yüksek ve risk faktörü az olan, turizm sektörüne yönelmiştir. Özellikle yurt dışında çalışan inşaat firmaları, makine parkları ve sermaye birikimlerini bu sektörde kullanmışlardır. Yine bu dönemde Avrupa turizm merkezlerinden İspanya ve İtalya’da yoğun yapılaşmanın yarattığı çevresel bozulmalar, Türkiye’ye olan talebi artırmıştır. Yatırımcılar teşvikler doğrultusunda max. fayda sağlama istemi ile kıyı bölgelerindeki turizm alanlarında yatırıma yönelmişlerdir. Kıyı bölgelerine olan aşırı talep yerleşmeleri hızla büyütürken; yerel ölçekteki kapasite aşmaları, doğal ve kültürel çevrede hızlı bir bozulmaya neden olmuştur. Kısa dönemde turizmin ekonomik yararlarını arttırma düşüncesinin yarattığı çevresel bozulmalar, turizmin geleceğe yönelik risklerini oluşturmuştur.

VARSAYIMLARIN TEST EDİLMESİ

Varsayım I: Turizmden ekonomik fayda sağlama isteği ile üretilen plan ve politikalar, yerel ölçekte arazi kullanım değerlerini hızla değiştirerek; ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel anlamda aşırı yüklenmelere neden olmaktadır. Bu oluşum; arazi arazi kullanımda yarattığı olumsuzluklarla, kendini yaratan çevresel kaynakları hızla tüketip yok etmekte ve gelecek riskini yaratmaktadır.

- Yatırım teşvikleri doğrultusunda yaratılan arzın harekete geçirdiği talep; tüm fonksiyon alanlarına yansiyarak (turizm, ticaret, II Konut) fizik mekanda hızlı bir büyüme süreci yaratmıştır. Bu süreç ve yapılaşma baskısı ‘plan revizyon’ kararlarını beraberinde getirmekte ve olay bir kısır döngü haline gelmektedir. Çalışma alanı içinde de (GATGA) gerçekleştirilen dört plan revizyonu; tarım alanlarını hızla tüketirken, orman alanları içinde kaçak yapılaşmaları beraberinde getirmektedir (Harita 4.3).

- Turizm sektörünün yarattığı istihdam, yöreye olan göçü artırmış, nüfus 1985-1990 arasında % 25' lik bir artış göstermiştir. Nüfus artışına paralel olarak fonsiyon alanlarında meydana gelen talep, tarım alanlarının hızla konut ve çalışma alanlarına dönüşmesini getirmiştir. Bu durum, turizm en önemli arz kaynağı olan çevresel ve doğal kaynakları tüketilirken, yöre turizmi açısından gelecek riskini de beraberinde getirmiştir (Harita 4.5).
- Doğal kaynaklara dayalı olarak ortaya çıkan rant ekonomisi (talep doğrultusunda toprak değerlerinin hızla artması), GATGA'da Turizmin getirdiği büyüme ve talep baskısı, yerel ekonomiyi ranta bağlı olarak şekillendirmiştir. Eğilimler ve rant beklentisi; yörede turizm ve tesis türleri ile ters orantılı, taşıma kapasitesinin üzerinde ticari ünitelerinin oluşturulmasına neden olmuştur. Bu nedenle de tarım ve orman alanları, yasal ve yasadışı gelişmelerle, II. konut ve turizm alanlarına dönüşmüş ve doğal kaynaklar hızla tüketilmiştir (Harita 4.7; Çizelge 4.8).
- Ülke bütününde alınan politikalar bağlamında, turizm tesislerin % 90'ı kıyılarda oluşturulmuştur (bkz. Çizelge 4.5-4.6). Kıyılarda yer seçen bu tesislerden özellikle kitle turizmine yönelik tatil köyü ve dört, beş yıldızlı otellerin; gelişme/büyüme eğilimleri ise orman ve tarım alanları üzerinde gerçekleşmektedir. Örneğin: Aslanbucakta 900 ha.lık I. Konut, II. Konut ve küçük sanayi tesislerinden oluşan alan; plansız ve altyapısız olarak gelişerek, narenciye bahçelerini yok etmiştir. Ayrıca diğer yerleşme alanlarında da (Çamyuva, Göynük, Tekirova bkz. Ek 1-2) orman içi ve yol kenarlarında kaçak yapılaşmalar gözlenmektedir.
- Yine ülke bütününde izlenen politikalar paralelinde turizm tesis ve yatak sayılarında meydana gelen artışlar sonucu, (Bkz.Çizelge 4.5) konut ve çalışma alanlarındaki büyüme, mevcut altyapı kapasitelerinin çok üstüne çıkmıştır.(Bkz Harita 4.5) Kapasitedeki bu zorlama doğal kaynaklarda tahribat ve çevresel kirlilik olarak somutlaşmakta / yansıma bulmaktadır (bkz Bölüm 4.4.2).
- Öte yandan aşırı yüklenme ve nüfus artışı ile konut alanlarına olan talep geleneksel konut alanlarını hızla yok etmektedir.

Varsayım II: Turizm gelişme kaynakları sınırlı, ekonomik faaliyet için gerekli sermaye birikimi olmayan yörelerin, faaliyet alanını genişletmektedir. Ancak bu olgu sonucu elde edilen ekonomik fayda, yerel olmaktan çok ülke ve bölge ölçeğinde gerçekleşmektedir.

- Güney Antalya Turizm Gelişim Alanı'nda yer alan konaklama tesisleri, ulusal ve uluslararası ölçekte yatayda ve dikeyde bütünleşmiş(zincir) gruplardır. Bu tesislerin büyük bölümü mal ve hizmet ihtiyaçlarını, büyük şehirlerle hatta diğer ülkelerle bağlantılı olarak karşılamaktadır. Dolayısıyla yöresel anlamda beklenen ekonomik katkı, Ülkesel ve bölgesel ölçekte, gelişmiş bölgelere doğru kaymaktadır(Bkz Bölüm II. 2.6)
- Tesis türüne bağlı olarak yaratılan istihdam da; üst ve orta düzey yöneticiler açısından gelişmiş bölgelerden, ara elemanlar ise Anadolu Üniversitesi Öğrencileri'nden (Eskişehir) sağlanmaktadır. Yerel istihdam olanağının mevsimlik, kat hizmetlerine yönelik olması; istihdamın yerel ekonomiye olan etkisini de sınırlamaktadır. Bu durumda yöre yerel anlamda vasıfsız ve düşük ücretliyi kendine çekerek, arazi kullanımında yaratığı büyüme ile istihdamı da riske dönüştürmektedir.
- Turizmin beklenen yerel ekonomik faydası ise sadece rant beklentisi ve ticari ünite sayısında bir artış yaratmasına rağmen; beklenen karlılığın elde edilmemesi ve ticari ünitelerin boş kalması veya el değiştirmesi ile yeterince gerçekleşmemektedir (bkz. Harita 4.7; Çizelge 4.8).
- Turizm yöredeki kırsal içe dönük ekonomik yapıyı dışa açık fakat, ülke, bölge ve çevresine bağımlı bir hale getirmiştir.
- Ekonomik beklentilerin getirdiği yoğun yapılaşma, görsel kirlilik, gürültü, alt yapıda taşıma kapasitesinin üzerinde oluşan baskı ile çevre bozulması ve çevresel risk yaratmıştır (Bkz. Harita 4.5, Harita 4.6).

Bu varsayımların irdelenmesi bizi aşağıdaki sonuçlara götürmüştür.

TURİZM SİSTEMİ İÇİNDE ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA KİTLE TURİZMİNİN GELİŞİM VE DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN SONUÇLAR

- 1990'lı yıllarda turizm sektörü kendini yenileyebilen, dış dünya ile rekabet edecek büyüklük ve yapıya ulaşmıştır. Son yıllarda daha fazla büyüme stratejisi yerine, kapasitenin verimli kullanımı, niteliğin iyileştirilmesi, çeşitlendirme ve seçici olma özellikleri ile öne çıkmaya başlamıştır.
- Günümüzde hızlı gelişme gösteren kitle turizmi, gelecekte de önemini devam ettirecektir. Kitle turizmi, özellikleri ve kullandığı ürün türünün doğal kaynaklara dayalı olması

nedeniyle; bu turizm türüne hazırlıklı olmayan ülke ve bölgelerde, ekonomik sosyal ve çevresel sorunları da beraberinde getirecektir.

- Dünya ekonomik ve kültürel yapısında, yaşam alışkanlıklarında meydana gelen değişimler ve mevcut pazarı dikkate almadan üretilen politikalar; rekabetin yoğun olduğu bu pazarda (verilen teşviklere rağmen) istenen gelişmenin sağlanmasına engel olmuştur.
- Turizm pazarı büyük ölçüde, turizm arzını oluşturan gelişmiş ülke politikaları paralelinde şekillenmektedir. Bu nedenle gelişmiş ülke turizm arzı, az gelişmiş ülkelerde kalkınma gerekçesiyle benimsenirken; gelişmiş ülkelere de bağımlılık yaratmaktadır
- Ülke turizm politikalarında, turizmin uzun süreli tatil yapılan, kitle turizm ağırlıklı, Antalya ve Ege merkezli olarak geliştirilmesi kararları; yatak ve tesis sayısını artırırken, turizm gelişiminin de kıyı alanlarında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu durum, doğal ve çevresel kaynakların yoğun kullanımı beraberinde önemli çevresel sorunlar da ortaya çıkarmıştır. Bu uygulama ve teşvikler sonucu Ege ve Akdeniz kıyıları; otellerin yoğunlaştığı, uzun süreli tatil yapılan, kitle turizm merkezlerine dönüşmüşlerdir.
- Yatak kapasite artışının yarattığı arz fazlası; benzer ürün türüne bağlı rekabet koşulları, pazarlamadaki yetersizliklerle beraber fiyat düşmelerine neden olmuştur.
- Ülkede yaratılan konaklama arzının türüne bağlı olarak, ülke tatil ülkesi olarak pazarlanmıştır. Buda uzun süre kalan, fakat ortalama harcaması düşük, kitle turistinin talep yarattığı, talep açısından dönemsel yoğunlaşmaların yaşandığı bir ülke olmamızı beraberinde getirmiştir.
- Yasal ve örgütsel çevredeki yetersizlikler/boşluklar; fiziksel planları denetleyici bir araç olmaktan uzaklaştırmış ve planlar arazi kullanım kararlarının özendiricisi olmuştur. Sonuçta turizm alanlarında gelişme ve büyüme eğilimleri, kıyı alanlarındaki doğal değerleri geri kazanılmayacak şekilde tahrip olmasına neden olmuştur.
- Alt ve üst ölçekte getirilen politika ve plan kararları, turist ve yatak sayısını artırmaya yönelik olarak belirlenmiştir. Bu talep ve politikalar, turistik yörede hızlı bir büyüme yaratırken; yoğun plan tadilatlarını da beraberinde getirmiştir.
- Planlama ve uygulama süreçlerinde yerel ve merkezi yönetim birimlerinin; yerel ve bölgesel ölçekte sosyal, çevresel, ekonomik taşıma kapasitelerini dikkate almayan uygulamaları, doğal kaynakları hızla yok etmiştir. Ve planlama çalışmaları çevresel bozulmalarda en önemli araç olarak kullanılmıştır. Plan her belde ve belediye için, turizmin getireceği rant ve hareketlilikten yararlanmakta kullanılan bir araç olmuştur. Bunun sonucu her fiziksel plan ve uygulama süreci, çevresel bozulmayı daha da artırmıştır.

TURİZM VE RİSK FAKTÖRÜNE İLİŞKİN SONUÇLARI

- Turizmin geliştirilmesi ve oluşumunda, olumsuz olan etmenlerin engellenememesi ve bunların sonuçları, turizm sektörünün risklerini oluşturmaktadır.
- Ülke gelişimi, turizme dayalı olarak geliyecekse, turizmin yaratacağı, sosyal, ekonomik, çevresel risklerin politikalar paralelinde kısa orta ve uzun vadeli riskler bağlamında belirlenerek plan kararlarına yansıtılması gerekmektedir.
- Turizmin yarattığı çevresel bozulma ve kontrolsüz turizm gelişimi; doğal kaynakları ve çevreyi kirletmekte ve kendi geleceği için yarattığı olumsuzluklarla, gelecek riskini doğurmaktadır. Bir yörenin eskimesi ve gelecek riski ile beraber, turistlerin yeni alanlara yönelmesi anlamına gelmektedir.
- Turizm kendini yaratan çevreyi kullanarak gelişmektedir. Bu kullanımlarda hedeflenen kısa dönemli kazançlar; gelecek uzun dönem faydaları azaltmakta ve riskleri ortaya koymaktadır. Fakat bu risklerin yerelliğe dayanması, çevresel riskleri artırmaktadır.
- Yöredeki plan ve tadilatlar, kısa vadeli rant beklentisine dayalı istemleri yasallaştırmada araç olmuşlardır. Artan yapı ve alan kullanım istemleri doğrultusunda kapasite sınırları ve eşikler aşılmıştır. Bu durum peyzaj ve doğal kaynaklarda bozulma, görsel ve çevresel kirlilik biçiminde yansımış ve yöre için yerel, bölgesel ve ülkesel ölçekte gelecek riskini yaratmıştır.

GÜNEY ANTALYA TURİZM GELİŞME ALANINDA PLAN HEDEFLERİNE İLİŞKİN SONUÇLAR

- Bölgesel dengeli kalkınma için, gelişmenin çeşitli sektörlerce ele alınması hedeflenirken; tek bir sektöre bağımlı gelişme, doğal kaynakların aşırı kullanımını beraberinde getirmiştir.
- Turistik tesislerin mal ve hizmet açısından bölge/ülke/uluslararası ilişkilere bağımlı olması, yöresel anlamda beklenen ekonomik faydanın gerçekleşmesini engellemektedir. Öte yandan bu durum yöreyi; ülke, bölge ve uluslararası turizm talebine bağımlı hale getirmiştir.
- Dışa kapalılığı sınırlamak amacıyla küçük kapasiteli (pansiyon, otel, motel vb.) tesislerin teşvik edilmesi hedeflenirken; büyük kapasiteli tesislerle (tatil köyleri vb.) yöreye bağımlılık azaltılmış ve turizm yörede her anlamda dışa bağımlı hale getirilmiştir.

- Yatak kapasitesinin ülke ve dünya eğilimleri paralelinde belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi hedeflenmesine rağmen; yatak kapasitesini arttırmak tek ve baskın bir hedef haline gelmiştir.
- Seçmeli yığılmalar politikası, kontrollü kıyı ve kumsal kullanımı hedeflenmesine rağmen; bütün kıyı alanı turizm tesis alanı olarak değerlendirilmiştir.
- Projenin ekonomik yararları dışa bağımlılık nedeniyle ülkesel ve bölgesel bağımlılık yaratırken; yöreye yalnızca rant olarak yansımıştır.
- Proje, yörede sağlık tesisi ve teknik alt yapı donatım artışları önermesine rağmen; alanda taşıma kapasitesinin üzerinde gerçekleşen büyümeler, alt yapıda yetersizlik ve çevre sorunları yaratılmıştır.
- Çevre açısından çevre kirliliğini önleme, doğal değerleri koruma, el sanatlarının gelişimi, tarım nüfusunun turizm sektöründe istihdam edilmesi hedeflenirken; proje uygulaması sonucunda, tarım alanlarını yok ederek büyüyen turizm ile önemli çevresel sorunlar ortaya çıkmıştır.
- Koruma – kullanma dengesi kurulamadığı gibi, doğal ve alt yapı kaynakları kullanımı, taşıma kapasitesinin üzerine çıkmıştır. Çevre ve mevcut yapıdaki bu bozulmalar yöresel anlamda gelecek riskini yaratmaktadır.
- Planlar, çevre ve doğal kaynaklar üzerinde yasal ve yasallaştırılan (tadilatlar ile) arazi kullanım kararları ile önemli bir baskı unsuru olmuştur. Ve planlama sürecinde sosyo, ekonomik politika ve hedeflerde, kısa vadeli çıkarlar önemli hale gelmiştir.
- Planlamada turizmin gelişimi mevcut ve potansiyel kaynaklara göre değerlendirilirken; uygulamada kaynak kullanım talebi arz miktarının üzerinde gelişmektedir.
- Kıyı ve turizm alanlarındaki rantı paylaşmaya yönelik baskıları projeleri uygulamakla görevli bürokratlar üzerindeki baskıları da artırmıştır.
- Belediye sayısının artırılması ile birlikte, yörede büyümeye ilişkin talepler arttarken; belediye olma ve imar planı yapma yetkisi ile yapılan planlar büyümeyi yasallaştıran bir araç olmuş; her plan arkasındaki politik talepleri değerlendiren yeni plan tadilat taleplerini, gündeme getirmiştir.
- Planda getirilen yoğunluk sınırlandırması kararlarına rağmen; buna aykırı yapılar yasallaştırıldığı gibi, yatırımların yatırımcı açısından daha cazip hale gelmesi amacıyla, yoğunluk artışları teşvik edilmiştir. Bu da koruma kullanma dengesinin bozulmasını getirmiştir.
- Turizm kaynakları arzının planlama ve projeye aykırı gelişmesi; devlet tarafından istenen ekonomik faydanın yaratılamaması ve talebin oluşturulamamasının nedenlerinden biri olmuştur.

- Planla beraber ortaya çıkan politik baskılar ve taşıması kapasitesi üzerindeki büyümeler, doğal dengeyi bozarken; doğal kaynağın bozulması yöresel, bölgesel ve ülke hatta küresel ölçekte risk yaratmaktadır.
- Dünyada turizm yapısındaki değişimlere paralel olarak GATGA imaj ve pazar kaybederken; harcanan para ve doğal kaynaklar uzun vadede çevresel ve ekonomik risk unsuru olmuştur.
- Turizm pazarına, yabancı ülkelere bağımlılık; ülke, bölge ve yöre ekonomisi açısından, kullanılan kaynağın geri dönüşünü büyük ölçüde engellemektedir.
- Kontrollü bir kıyı kullanımı içinde çevre ve kıyının korunması amaçlanmasına rağmen; kıyıda hektara düşen yatak ve turist yoğunluklarına bakılınca WTO'nun belirlediği değerlerin çok üzerinde olduğu görülmektedir.
- Turizmin gelişimi ve ekonomik fayda sağlama isteği ile yapılan planda politik ve yönetsel sistemin plana uygun olmaması plan hedeflerindeki sapmalarla planlamayı gözardı ettiği gibi, yasal olmayan gelişmeyi teşvik ederek yine plan kararları ile bunun yasallaştırılması turizm alanlarındaki yapay büyümenin en önemli nedenlerinden biridir. Bunların yansıması ise çevresel risk olarak ve turizmi sürdürmemeye yani gelecek riski oluşturmaktadır.
- Master planla geliştirilen turizm yörelerinde plan kararlarının yerel düzeyde ve yerel halkın katılımı ile alınmaması; planın uygulanabilirliğini ve yörenin plana uygun gelişmesine engel oluşturmaktadır.
- Fizik mekanın biçimlenişi ve yapılaşma talebi mevcut altyapı ve plan dışında bir gelişme göstermektedir.
- Talebin üzerinde, beklentilere bağlı olarak şekillenen arz doğrultusunda meydana gelen büyüme ile altyapı, çevre ve doğal kaynakların paralellik gösterememesi, çevresel riskleri artırmaktadır.

Sonuç olarak; uygulama sürecinde, bu gelişmenin çevre üzerindeki etkilerine yeterli duyarlılıkla yaklaşamaması ve ikinci konut ve arsa sahiplerinin yapı yasağına gösterdikleri tepkiler ile çeşitli plan kademelerinde yoğunluk artışları, estetik ihmaller ve kapasite aşmaları ile turizm olgusu, kendini oluşturan çevreyi hızla yok etmekte dolayısıyla gelecek riskini ortaya koymaktadır.

ÖNERİLER

- Teşvik ve kamu yatırımları kıyı kesime yönelik olan turizm türlerinin gelişimi ile sınırlandırılmıştır. Oysa yeni turizm alternatifleri ile bu eğilimlerin yeni çekim bölgelerine yönlendirilmesi ve yeni çekim alanları yaratılması hedeflenmelidir.
- Uzun dönemli gelişme ve entegre ve sürdürülebilir gelişme süreci için turizm ve tarım alanları ekonominin çeşitlenmesine yardımcı bir faktör olarak kullanılmalıdır.
- Büyüme ve çevresel bozulma sonucu kaybedilecek ekonomik değer kayıplarını, korunan çevre kavramıyla turizmde ikame etmek uzun dönem yararlar için son derece önemli hale gelmektedir. Temiz turistik yörelerin fiyatlandırılarak para haline getirilebilmesi, bu konuda bir araç olabilir.
- Turizmin kendi geleceğini güven altına alabilmesi için; mekansal dağılım, nitelik ve tür itibarıyla doğal peyzajın, kültür varlıklarının, sosyal yapının, taşıyabileceği ve bütünleşecek bir gelişim içinde olması, yani kendi kaynaklarını uzun süreli kullanımlar içinde koruyan 'sürdürülebilir turizm çerçevesine' oturtulması gerekmektedir.
- Yöresel, çevresel taşıma kapasitelerinin belirlenerek; mevcut arazi kullanımların kapasitelere göre denetlendiği planlama yaklaşımları oluşturulmalıdır. Konaklama ve turizm gelişimi, doğal kaynaklara dayalı taşıma kapasitesi paralelinde sınırlandırılmalıdır.
- Kirliliği ve çevre tahribini önlemek amacıyla; çevrenin korunmasına yönelik olarak, fiyat politikası (kullanan öder), ceza, teşvik, vergilendirme gibi yaptırımların politika ve uygulamalarda, araç olarak kullanılması sağlanmalıdır.
- Turizm sektöründe riskleri azaltarak devamlılığı sağlamanın yöntemi; taşıma kapasiteleri, dengeli doğal kaynak kullanımı ve bunlara yönelik politikaları içermektedir. Turizm gelişimi ve kaynaklar arasındaki ilişki, analiz-işletme-yönetim üçlüsü içinde, politik araçlara dönüşerek, planlama bütünlüğü içinde ele alınması gerekmektedir.
- Yörede turizmi denetlemenin aracı, turizm sistemi bütününde belirlenen politikalar bağlamında, fiziki planlardır. Yörenin kimliği turizm planı adı altında tanımlanıyorsa, sürdürülebilir turizm bağlamında turizmin devamlılığı, fiziki planlama sürecinde taşıma kapasitesine yönelik araç ve girdilerin saptanıp kullanılması ile mümkündür. Fiziki alt ve üst ölçekte planların politikacılar tarafından, politik amaçlarını gerçekleştirmek düşüncesiyle araç olarak kullanılması, çevresel bozulmaların ana nedenidir. Plan tadilatı öneren yerel yönetim ve bunu kabul eden merkezi yönetimin amacı, yasal olmayan gelişmeleri yasallaştırmada planı araç olarak kullanmaktadır. GATGA kıyı yönetiminin yerel düzeyde, politik baskılardan uzak gerçekleşmesi ilkesi ve belediyeler arasındaki koordinasyon ile kıyıların korunması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, F., (1995), Modern Türkiye'nin Oluşumu, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Ağaoğlu, K., (1994), Turizm Yatırımlarında Kaynak Kullanımı ve Verimlilik Sorunları, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara.
- Aker, A., (1997), "Çevre Koruma İlkelerine Yönelik Turizm Projesi Olarak Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi" POYD Dergisi, Yıl 6 sayı 20
- Akoğul, T., (1971), Dünyada ve Bizde Turizm Dünü ve Bugünü, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Akoğlu, T., (1979), Turizm Olay ve Ekonomisine Toplu Bakış, Turing Yayını, İstanbul
- Alatan, H., (1969), 'Türkiye Turizmde Fiziksel Planlama' Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesi Semineri, 2-6 Eylül 1969, 138-154, İstanbul.
- Antalya Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği(AESOB).,(1989), Antalya Yöresi Turizm Sektörü ve Küçük İşletmeler Ekonomik İlişkiler Araştırma Raporu, TUGEV Yayını, Antalya.
- Antalya Kentsel Bölgesi Gelişme Deseni Açıklama Raporu., (1995), Antalya Büyükşehir Belediyesi, Ankara.
- Antalya İli Genel Durumu., (1997), Antalya Valiliği, İl Planlama Koordinasyon Müdürlüğü.
- Antalya Nüfusu Sosyo Ekonomik Yapı Özellikleri., (1993), Antalya Esnaf ve Sanatkarlar, Odaları Birliği Yayını, Antalya.
- Antalya Turizm Envanteri., (1997), Antalya Turizm İl Müdürlüğü, Antalya.
- Asworth, G., (1990), Tourism Policy and Planning for Urban Quality, 30 th RSA European Congress, İstanbul.
- Ashworth, G., (1994) Tourism development: Some Thoughts on The Reconciliation of Productin on Resource Systems, 34 ERSAs Congress, R, 3-26 August 1994 Groningen.
- Barutçugil, İ., (1986), Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Beta Yayınevi, İstanbul
- Bayer, Z.,(1992), Turizme Giriş, İstanbul
- Beck, M.,(1990), Çevre ve Üçüncü Dünya, Endülüs Yayınları, İstanbul
- Blasco, F, Cervigon, L, Velesco, S.,(1993) "Tourism Environment and Labour Market," Some Consideration on Peripheral Insertion of the Valencian Economy, Seminario Internazionale 1992'e Periferie D'Europa, Lecce 14-19 Gennaio.
- Butler, R.W., (1980) The Concept of a Tourist Area Cycle, of Evolutions Implacations for Management of Rosources, Geographer, Canadian.
- Boo, E., (1990) Ecotourism: The Potentials and Potfalls, Vol, 1, World Wild life Fund Washington DC.

- Boockchin, M.,(1996), Ekolojik Bir Topluma Doğru, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Çağlar, Y.,(1992), Çevre Sorunlarının Konu ve Yöre Düzeyinde Önceliklerinin Belirlenmesi, MPM Yayını, 437, Ankara
- Cater, E Goodall, B., (1992), Must Tourism Destroy its Resorce Base? Manninon, A,M&Bowlby SR (eds) Environmental Issues ın 1990s John Wile&Sons pp 309-323
- Cezzar. M.,(1991), XIX. Yüzyıl Beyoğlusu, Ak Yayınları, İstanbul.
- Cohen, B.,(1996), Çok Geç Olmadan, Tübitak Yayını, Ankara.
- Çorakçı, B., (1991), Ortak Geleceğimiz, TÇSV Yayını, Ankara,
- Çubuk, M., (1981), Turizmin Dinlenme-Eğlenme ve Boş zamanları Değerlendirme ile Bütünleşmesi, Yeniden Tanım Denemesi ve Turizm Planlamasında Sistemli Bir Yaklaşım,Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, 7, İstanbul
- DİE., (1997), <http://www.die.gov/Turkish/sonust/Yabziy/120.799.htm>.
- Dikencigil, B.,(1995), 'Türk Toplumunda Aile Tipleri', Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi c.11, 17-26, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dinç, H.,(1996), Uluslararası Kitle Turizmi Olgusu ve Geleceği, Doktora Tezi, İTÜ, (Basılmamış), İstanbul.
- Doğan, Z.,(1987), Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri, DEÜ İtisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, İzmir.
- DPT., 1.,2.,3.,4.,5.,6., Beş Yıllık Kalkınma Planları, DPT Yayınları, Ankara.
- DPT., Kalkınma Planları Yıllık Programlar ve İcra Planlarında Turizm, TTB, Ankara.
- DPT., (1997), İllerin Sosyo –Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, no 2466, Ankara.
- Eralp, Z.,(1974), Turizmin Toplumsal Değişime Sosyo Ekonomik Etkisi, AÜ Yayını, Ankara.
- Eastwood, D, Pollard,J., (1994), Environmental planning for Tourism Success, A Case Study of Marbella-Spain 8.AESOP Congress, 24-27 August 1994, İstanbul.
- Eco, U., (1997) 'Zeki Bir Tatil Nasıl Yapılır, Çalışmak Yorar, Cocito, 12/1997, 181-191, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul
- Ejder, N, Erdoğan, İ.,(1997), Çevre sorunları Nedenler Çözümler, Doruk Yayınevi, Ankara.
- Erdoğan, E.,(1995), Turizm Sektörü, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayını, İstanbul
- Erdoğan, H.,(1996), Ekonomik Sosyal Kültürel Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm, UÜ Yayını, Bursa.

- Erkan, H.,(1997), Bilgi Toplumu Ve Ekonomik Gelişme, Türkiye İş Bankası KültürYayımları, İstanbul
- Ersin, M., (1996), “ AB’nin Philoxnia Programı Nedir, Neyi Öngörüyor”, 154-155, TURSAB Dergisi, İstanbul.
- Ertürk, H.,(1994), Kent Ekonomisi, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Evliyaoğlu, S., (1989), Genel Turizm Bilgileri, Ankara
- Feroz, A., (1995), Modern Türkiye’nin Oluşumu, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Farrel, BH.& MC Lellan, RV., (1987) Tourism and Physical Environment Research, Annals of Tourism Research, Vol, 14., pp.1-16.
- Fişekçi, Y., (1991), Kemer Antalya Turistik Bölgesinin Problemleri ve Acil Altyapı Gereksinimleri , Basılmamış Rapor, Antalya.
- .Gezici, F.,(1998), Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Amacında Turizm Eylemlerinin Etkisi, Doktora Tezi, İTÜ (Yayınlanmamış), İstanbul
- Göksu, S., (1996), “Çalışma Dışı Zamanı Satın Alan Post-Turist Öznenin Sahicilik Bunalımı”, Toplum ve Bilim – 71, s: 228-237
- Grennon, M., Batise, M., (1988), “ The Blue plan- Futures of The Meditarenen basin” Executive Summary and Suggestions for Future Action, Meditarenen Blue plan Regional Activity Centre Sophia Antiopolis-France.
- Grennon, M, Batise., M, Talbo., M, (1989), Futures For the Meditarenen, Basin, The Blue Plan, Oxford Un Press.
- Gunn, C.,(1979), Tourism Planing, Crane Russak, Newyork.
- Gül, A., (1990), Ülkemizdeki Turizm teşvik politikaları Ve Fizik Mekan Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış), İstanbul.
- Gül Yazgan, A, Gül, A., (1992) “ Edremit Körfez Üçgeni Kuzey Kıyı Bandı, Planlama Mekanı”, s.91-96, Mimarlık ve Şehircilikte mekan YTÜ yayını. İstanbul.
- Gülersoy, Ç.,(1969), 'Türkiye Turizmin Geliştirilmesinin Sosyo-Psikolojik Temelleri' Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesi Semineri, 2-6 Eylül 1969, 186-226, İstanbul .
- Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi.,(1975) Turizm Bankası Yayını, Ankara
- Gürdal, M., (1990), Turizm Ulaştırması, Adım Yayınları, Ankara.
- Gökçen, F., (1999), Türkiyedeki Planlama Pratiği İçinde Turizmin Yeri, 185, Ankara.
- Göymen, K.,(1995), '80'lerde Türkiyede Turizm',Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi c.15, s 1412-1416, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Habsbawm, E., (1996), Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı, Sarmal Yayınevi, Ankara

Hamamcı, Can.,(1992),'Yerleşme ve Çevre Sorunları', Türkiye Ekonomisi Sektörel Gelişmeler, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını, Ankara

Harvey, D.,(1997), Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınevi, İstanbul.

Hotel, (1997), "Turizmde Kompleks Yatırım Dönemi" TUROB Yayını

Hotel.,(1997), "Otel Doluluğunda Türkiye Dünya Ortalamasının Altında, Hotel Dergisi, 10, sayı 7, Aralık 1977, TUROB Yayını .

Hudman, L., (1992), Turizmin Rolü ve Çevre Sorunları ile Gelecekteki Olası Etkilerine Yaklaşım, Turizmde Seçme Makaleler, 16 Özel sayı, Turizm ve Çevre, TUGEV, n: 24 Aralık 1992, s, 25-42 İstanbul

Inskeep, E., (1993), Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners, Rountable on Planing for Sustainale Tourism Development, 10. General, Assembly , 30 Sept- 90 oct, 1993, WTO pp-3-7 Bali, İndonesia

İbrahim, H., (1997) ' Tipik Boş Zaman Davranışları, Çalışmak Yorar, Cocito, 12/1997, 181-191, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul

İKV, (1991)., Avrupa topluluğu'nun Turizm Politikası, İKV yayını, İstanbul.

İKV., (1998),Avrupa Birliği ve Türkiyenin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi İKV yayını., İstanbul

İlkin, A, Dinçer, Z.,(1991), Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi, TOBB Yayını, 217, İstanbul.

İyidiker, H., (1990), Türkiye'de Turizmin Ekonomik Gelişmeye Katkısı ve Sosyo-Kültürel Etkileri, I. Ulusal Turizm Kongresi, DEÜ, İİBF, İzmir

İTO., (1992), Turizm Toplantıları, İstanbul Ticaret Odası Yayını, 1992-1, İstanbul

İTO,(1992) Turizme Bakış '92, İTO Yayını, 1992-13, İstanbul.

Kabaoğlu, İ.,(1995), Çevre Hakkı, İletişim Yayınları, İstanbul

Kahraman, N.,(1986), Turizm'de Yatırım Projeleri, Çağlayan Kitabevi, İstanbul

Kalkan, O., (1982), 2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu,

Karpuzcu, M.,(1987), Çevre Ekonomisi, İTÜ Yayını, 1348, İstanbul.

Karpuzcu, M.,(1996), Çevre kirlenmesi ve Kontrolü, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

Kayaoğlu, G, Pekin, E.,(1992), Eski İstanbulda Gündelik Hayat, İBŞB Yayını, İstanbul.

Kazgan, G., (1995), Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri, Altın Kitaplar, İstanbul

- Kençe, A.,(1990), 'Biyolojik Çeşitlilik ve Kalkınma,' Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 29-30/11/1989, 199-207, TÇSV Yayını, Ankara.
- Kemer İşyeri Rehberi, (1997), Kemer.
- Kepepek, Y, Yentürk N.,(1994), Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Keyder, Ç.,(1993), Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Kılıçarslan, İ.,(1995), 'Çevre Koruma ve Turistik Gelişme İkilemi', 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Sürdürülebilir Turizm, 7-8 Kasım 1995, 179-183, Alanya.
- Kılıçbay, A.,(1992), Türk Ekonomisi, Türkiye İş Bankası Yayını, 263, Ankara.
- Kongar, E.,(1998), 21.yy'da Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Konsolas, N ve Zocharatos G.,(1990) "Regionalization Tourism Activity in Greece Problems and Policies" 30th RSA Congress, İstanbul , 28-31 August 1990.
- Korça,P.,(1992), 'Turizm Projelerinin ÇED Değerlendirmesinde Delphi Tekniğinin Kullanımı' Turizmde Seçme Makaleler, 16, 1-13, TUGEY Yayını, İstanbul.
- Kozanoğlu, C., (1996), "80'lerde Gündelik Hayat" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 596-600, Cilt 13, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KTB, (1985), Kalkınma Planları, ve İcra Planlarında Turizm, KTB Yayını, Ankara.
- Lanaquar, R.,(1991), Turizm-Seyahat Sosyolojisi, İletişim Yayınları, İstanbul
- Lawrence, RJ.,(1996), Urban Environment, Health and the Economy, Our Cities, our Future: Policies and Action Plans for Health and Sustainable Development OECD, WHO pp 38-64 Madrid.
- Lea, J., (1988), Tourism and Development in the Third World, Routledge, London.
- Matheison, A, Wall, G.,(1982), Tourism, Economic Physical and Social Impacts, Long Man, Newyork.
- Mimarlar Odası Antalya Şubesi.,(1996), Antalya Kıyı Yerleşmeleri, Planlama Yapılanma ve Kullanma Sorunları, Antalya MO Yayını , Antalya.
- Modleski, T.,(1998), Eğlence İncelemeleri, Metis Yayınevi, İstanbul
- Montanari, A., (1995), "Tourism and Environment Limitations and Contradictions in the EC'S Mediterranean Region TESSG, Wol 86. No.1 p.341
- Naisbitt, J.,(1994), Global Paradoks,(S. Güven) Sabah Yayınları, İstanbul
- Nijkamp, P.,(1989), Spatial Developments in the United States of Europe: Glorious Victories or Inominious Defeats. Papers of RSA, vol,69, 1-10.

Nijkamp, P, Van Den Bergh, J., (1990), "Sustainable Economic, Development, in Regional Systems", 30 European RSA Congress. İstanbul.

Olalı, H., Nazilli, S., Sümer M., (1983), Dış Tanıtım ve Turizm, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara.

Olalı, H, Timur A., (1988), Turizm Ekonomisi, İzmir.

Olalı, H., (1990), Turizm Politikası ve Planlaması, İÜ İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul.

Ozener, S., (1992), "Kıyılarımızdaki Büyük Tehlike Plaj Erezyonu" Bilim ve Teknik Dergisi, c.25, 16-18, Sayı 296, Temmuz 1992, Ankara.

Özen, T., Kuru, Ş., (1998) Turizm Yatırımları, Özken Ofset, İstanbul.

Özdemir, Mehmet., (1992), "Turizmin Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri", TKB, Turizm Yıllığı, 86-174, Ankara

Özgüç, N.,(1998), Turizm Coğrafyası, Özellikler, Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özhan, Leyla.,(1991),"Turizm ve Çevre Politikaları" Turizm ve Çevre Konferansı, 163-176, TÇSV Yayını, Ankara.

Pazarıcı, H., (1991), "Avrupa Topluluğunda ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı ", Çevre Üzerine, 62-66, TÇSV Yayını, Ankara

Pearce, G.,(1990), 'Avrupa Topluluğunda Turizmin Gelişmesi ve Bölgesel Kalkınma' Turizmde Seçme Makaleler, TUGEY Yayını, 14, İstanbul.

Pearce, D., (1989), Tourist Development, Logman, London.

Porritt, J., (1989), Yeşil Politika, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

Prokop, M.,(1994), Yeşil Yönetim, TÇV Yayını, Ankara

Ryan,C., 1995), Reseaching Tourist, Satisfaction, Issues_Concepts-Problems, Routkedge, London,

Sağcan, M.,(1986), Rekreasyon ve Turizm, İzmir.

Secall, RE, (1990)., The Spatial and Demographic Influence of Tourism on the Spanish Meditarranean, Coastline 30 European Congress of RSA İstanbul.

Sezgin, M.,(1995), Genel Turizm, Ankara.

Sezai, G.,(1996), "Çalışma Dışı Zamanı Satın Alan Post-Turist Öznenin Sahicilik Bunalımı", Toplum Bilim, 71, S.228-237, İstanbul.

Schiele, R,Wiener Müller W.,(1988) 19. yy'da İstanbul Hayatı, Roche Yayını, İstanbul.

Somersan, S., (1993), Türkiye'de Çevre ve Siyaset, Metis Yayınları, İstanbul.

Sönmez, M., (1996), 1980'lerden 90'lara Bölgesel Gelişme, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 692-629, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sönmez., M, (1990), Türkiye'de Holdingler Kırk Haramiler, Arkadaş Yayınevi, ISBN 975-509-002-9, Ankara.

Şen, F., (1998), Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri" 1. Turizm Şurası Bildiri Görüş ve Metinleri, 21-26, Turizm Bankası Yayını, Ankara.

TB., (1990), Gelişen Turizm, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.

TB., (1993), Turizm Bakanlığı 33 Yaşında, (1963-1993), TB Yayını, Ankara.

TB, (1994), Turizm İstatistikleri Bülteni, Yay. no 1995/4, Ankara.

TB., (1995), Türkiye'de Turizm Yatırım Olanakları ve Yatırım Süreci, TB Yatırımlar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

TB, (1997), Konaklama İstatistikleri Bülteni, TB yayını, 1997/2, Ankara.

TÇSV, (1991)., Turizm ve Çevre Konferansı, TÇSV Yayını , Ankara.

TÇSV, (1991)., Çevre Üzerine, TÇKV Yayınları, Ankara.

TÇV,(1994), Orta Asya ve Karadeniz Çevre Konferansı, TÇSV Yayını, Ankara.

TÜYED, (1999)., "Dünden Bugüne Turizm Alan ve Merkezleri, TÜYED, Turizm Araştırması-I İstanbul.

TMMO., (1995), Antalya'da Kıyı Yerleşmeleri, Planlama Yapılanma Kullanma ve Sorunları, TMMO Antalya Şubesi, ISBN 975-395-1876, Antalya.

Tevfik, A.,(1997), Risk Analizine Giriş, Alfa Yayınevi, İstanbul.

Tezcanlı. M.,(1995), Turizm Sektörü, İMKB Yayını, İstanbul.

Tezel, Y.,(1982), Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yurt Yayınları, 4, Ankara.

TOBB,(1993), Çevre Kurulu Raporu, TOBB Yayını, İstanbul.

Tolungüç, A.,(1990), Türkiye'nin Dış Tanıtım Ve Turizm Sorunları, AÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara.

Tolungüç, A, Özhan L.,(1992),'Turizm Sektörü', Türkiye Ekonomisi Sektörel Gelişmeler, Türkiye Ekonomi Kurulu Yayını, Ankara.

TUGEV, AntalyaYöresi Turizm Sektörü ve Küçük İşletmeler Ekonomik İlişkiler Araştırma Raporu.

**KURULU
ERKEZİ**

- TÜSİAD., (1994), Avrupa Topluluğu'nda Çevre Politikaları ve Uygulamaları TÜSİAD Yayını, İstanbul.
- Tuncel, K.,(1996), Risk Sermayesi Finansman Modeli, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 37, Ankara.
- Turizm Bakanlığı., (1983), Seyahat Endüstrisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, 53, Ankara.
- Turizm Bakanlığı.,(1977),Batı Akdeniz ve Güney Ege Turizm Gelişim araştırması, Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi, Turizm Bakanlığı Yayını Ankara.
- Turizm Bankası., (1987), Antalya Kıyı Bandı Turizm Yatırım Alanları, Turizm Bankası Yayını, Ankara.
- Turizm Bakanlığı., (1998), I. Turizm Şurası Bildiri Görüş Ve Metinleri, Ankara.
- TYD., (1992), Turizm Yatırımlarının Ekonomiye Katkıları, TYD Yayını, İstanbul.
- TYD., (1996), Türkiyede Turizm ile İlgili Seçilmiş Veriler, TYD Yayını,
- TYD., (1998), “ Dünya Turizminde Yatak Arzı Hızla Artıyor” TYD Dergisi Aralık, sayı 37, 33-34, İstanbul.
- Uslu, O., (1991), “Turizmin Çevresel Etkileri” Turizm ve Çevre Konferansı, 19-47, TÇSV Yayını, Ankara.
- Uslu, O.,(1985), 'Çevre Sorunlarına Temel Ekolojik ve Ekonomik Yaklaşımlar' Çevre ve Ekonomi, TÇSV Yayını, 118-149, Ankara.
- Usta, Ö., (1988), Turizm Olayına ve Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- I. Ulusal Turizm Kongresi, 16-18, Kasım 1990, DEÜ, İzmir.
- Ural, E., (1990), “Çevre Alanlarında Uluslararası Gelişmeler”, Çevre ve Kalkınma İlişkilerinde Dünya Bankası, 138-147 TÇSV Yayını, Ankara
- Uras, G., (1993), Ekonomide Özal'lı Yıllar, Afa Yayınları, 18, İstanbul.
- Urry, J.,(1987), Some Social and Spatial Aspects of Services, Society and Space 5, pp 5-26 .
- Urry, J.,(1991), The Tourist Gaze, London
- Ünlü, H., (1991), Yerel Yönetim ve Çevre, IULA Yayını, İstanbul.
- Üzülmez, M., (1997), Temel Çevre Politikaları ve Yasal Düzenlemeler, Diyar Yayıncılık, İstanbul.
- Valenzuela, M., (1991) Spain: The Phenomenon of Mass Tourism, Williamz, a & Show G. Tourism and Economic Development-Western Experiences, Second Edition, Belhaven Press. Pp. 40-60, London.

Vassaf, G., (1997) 'Modern Turizmin Kısa Tarihi, Çalışmak Yorar, Cocito, 12/1997, 181-191, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul

Yaşamış, F., (1989), Çevresel Yönetim ve Planlama, Marmara Boğazlar ve Belediyeler Birliği Yayını, Ankara.

Yaşamış, F.,(1995), Çevre Yönetiminin Temel Araçları, İmge Yayınevi, İstanbul

Yarcan, Ş.,(1996) Türkiyede Turizm ve Uluslararasılaşma, BÜ, Yayını,İstanbul.

Yarcan, Ş.,(1998), Turizm Endüstrisinin Yapısı, BÜ Yayını, İstanbul.

Yerasimos, S.,(1980), Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Gözlem Yayınları, İstanbul,

Yıldırım, F.,(1993), Çevre ve Yerel Yönetim, IULA Yayını, İstanbul.

Wincent, M.,(1992), 'Turizm Çevre ve Gelişme Değerleri, Süreklilik ve Yönetim',Turizmde Seçme Makaleler, 16, 1-3, TUGEY Yayını, İstanbul.

Williams, AM ve Shov G., (1995), Tourism an Regional Development: Polarization and New Forms of Production in The UK TESS, Vol 86, pp. 50-63 London.

Williams, AM ve Shov G., (1991), Tourism and Development: Introduction, Tourism and Economic Development-Western Experiences, Belhaven Press., pp 1-2, London

Woodley, A.,(1993), 'Tourism and Sustaniable Developmet' A Comunity Perspective, Nelson, J.G (ed). Tourism and Sustaniable Development Monitoring, Planing Managing, Heritage Reseource Center, pp 135-147.

WTO., (1989), Policy and Activities for Tourism and Environment Madrid

WTO., (1995), Tourism market Trends World, 1985-1994, WTO General Assembly XI. Cario, Egypt, October 1995.

WTO.,(1993a), Sustaniable Tourism Development, Guide for Local Planners,78, Madrid.

WTO., (1993), Yearbook of Tourism Statistics Woll 2

WTO, UNEP.,(1983), Workshop on environmental Aspects of Tourism, World Tourism Organization, Madrid.

Zürcher, E., (1996), Moderleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul

EK 1:

BELDİBİ İMAR PLANI

Belediyemizin en çok önem verdiği konulardan biri olan imar planı yapımına ilişkin çalışmalar tamamlanmış olup hazırlanan plan 06.06.1997 tarih ve 13 sayılı Belediye Meclisi kararı ile uygun görülmüştür. Plan halen Ankara'da Turizm Bakanlığında incelenmektedir.

Bilindiği gibi Beldibi Bakanlar kurulunca ilan edilmiş bir turizm merkezi içinde yer almaktadır. Turizm merkezi içinde kalan alanların 1/5000 ölçekli nazım imar planları, ilgili yasa gereği Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca onanmaktadır. Bu alanların 1/1000 ölçekli tatbikat imar planlarını onama yetkisi ise Turizm Bakanlığındadır. Diğer yandan Beldibi Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca onanmış 1/25.000 ölçekli bir çevre düzeni planı içindedir kalmaktadır. Bu planın tasdik yetkisi de Bayındırlık ve İskan Bakanlığındadır. Bu durumda Beldibi için hazırlanacak planın 1/25.000 ölçekli çevre düzeni plan kararlarına uygun olarak hazırlanması gerekli görülmüş ve plan 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planının ruhuna uygun olarak geliştirilmiştir. Ancak çalışmanın ilerleyen safhalarında bazı bölgelerde 1/25.000 ölçekli mevcut plana ters düşen durumlar tesbit edilmiş bunun üzerine 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planını revize eden bir plan hazırlanarak, 1/1000, 1/5000 ve 1/25.000 ölçekli planların tutarlılığı temin edilmiştir.

Hazırlanan planların kesin tasdiki için aşağıdaki aşamalardan geçmesi gerekecektir :

-İlk önce Turizm bakanlığı 1/1000 ölçekli tatbikat imar planlarını inceleyecek, olumlu görüşü ile birlikte 1/25.000 ve 1/5000 ölçekli planları Bayındırlık ve İskan Bakanlığına gönderecektir.

-Bu Bakanlık 1/1000 planlara ilişkin Turizm Bakanlığı görüşünü de dikkate alarak 1/5000 nazım plan ile 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı değişikliğini onayacak ve durumu yazı ile Turizm Bakanlığına bildirecektir.

-Turizm Bakanlığı ise 1/5000 ve 1/25.000 planların onanmasından sonra 1/1000 ölçekli planların onamasını yapacak ve onanmış planları Belediyemize iade edecektir. Bu andan itibaren Belediyemiz vatandaşlara ruhsat verebilecektir.

-İlgili yasalar gereği plan 1 ay süre ile Belediyemizde halkımızın incelemesi için askıya çıkacak ve vatandaşlarımızın kendi arsalarına ilişkin olarak plana karşı yapabilecekleri itirazlar ilk Belediye Meclisinde karara bağlanacaktır. Bu itirazlardan olumlu görülenler için plan revizyonları hazırlanacak ve bunlar kesin onama için Turizm Bakanlığına gönderilecektir.

-Eğer yapılan itirazlar 1/5000 ölçekli nazım planı değiştirici nitelikte değilse bu itirazları Turizm Bakanlığı kesin karara bağlayacaktır. Yapılan itirazlar nazım planı değiştirici nitelikte görülürse ilgili yasalar gereği ilk önce Bayındır ve İskan Bakanlığının nazım plan değişikliğini daha sonra Turizm Bakanlığının 1/1000 ölçekli tatbikat planı değişikliğini onaması gerekecektir.

-Plan değişiklikleride ana planda olduğu gibi 30 gün süre ile Belediyemizde askıya çıkacak ancak talep üzerine ilk günden itibaren ruhsat verilebilecektir.

Planın uygulanması, başka bir deyişle vatandaşlarımıza ruhsat verilebilmesi için değişik yollar izlenecektir;

Bilindiği gibi ruhsat alınabilmesi ilk önce belediyeye tapunun ibraz edilmesi ve imar durumu alınması şarttır. Tapulu bölgelerin planlanması sırasında özel mülkiyet hakkına büyük özen gösterilmiş, yollar mümkün olduğunca arsa sınırlarından geçirilerek arsa bütünlüğü korunmuştur. Bu durumda tapulu bölgenin büyük bir kesiminde vatandaşlarımız arsalarının yola veya diğer kamu kullanışlarına isabet eden bölümlerini terk etmek suretiyle derhal ruhsat alabileceklerdir.

-Yine tapulu bölgelerde imar planı nedeniyle bazı parsellerdeki hasarın makul seviyeyi geçmesi halinde bu bölgelerde Belediyemizce Re'sen 18 uygulaması yapılacaktır. 18 uygulama

-Yine tapulu bölgelerde imar planı nedeniyle bazı parsellerdeki hasarın makul seviyeyi geçmesi halinde bu bölgelerde Belediyemizce Re'sen 18 uygulaması yapılacaktır. 18 uygulaması yapılacak bölgelerin sınırları planın tasdikinden sonra Belediyemiz tarafından belirlenecek olup ilk 18 uygulaması sonuçları tapuya gönderilmeden önce sonuçlar halkımıza açıklanacak, mümkün olduğunca istekler doğrultusunda şuurlandırmaya gidilecektir. gerekli görülmesi halinde aynı bölgede halkın istekleri doğrultusunda ikinci bir 18 uygulaması yapılacak ve halkın en çok tasvip ettiği uygulama kesinleşmek üzere tapuya gönderilecektir.

-Bilindiği gibi imar kanununun 18. maddesinin nasıl uygulanacağı özel bir yönetmelikle tarif edilmiş bulunmaktadır. Bu yönetmeliğe göre bir arsa eğer imarda başka bir kamu kullanımına ayrılmamış ise 18 uygulaması sonucu o arsa sahibine öncelikle verilir. Eğer arsanın tümü imarda kamu kullanımlarına ayrılmış ise 18 uygulaması sonucu o arsa sahibine eski arsasına en yakın eş değer bir parselden yer verilir. Bu şekilde bir yandan imar kayıpları tüm arsa sahiplerine hisseleri oranında eşit olarak dağıtılırken diğer yandanda tüm mülk sahiplerine eski yerleri veya eşdeğer arsalar düzenli imar parseli olarak iade edilmiş olur. 18 uygulamasının bu iyi tarafları yanı sıra sakıncalı tarafları da vardır. En önemli sakınca mülk sahiplerinin şuurlandırılmasıdır. Aynı parselde hissedar edilen kişilerin o parselin kullanımını üzerinde benzer bir düşünce içinde olması elbetteki tercih sebebidir. İşte bu sebeple Belediyemiz 18 uygulamasını kesinleştirmeden önce mülk sahiplerinin görüşlerini alarak gerekli düzeltmeleri yapmayı amaçlamaktadır.

-Beldibinin diğer önemli bir sorunu pek çok yerde tapu olmamasıdır. Özellikle 2 b statüsünde olan alanlar üzerinde çok sayıda vatandaşımızın mülkü bulunmaktadır. Bu konuda Belediyemiz bu alanları arsa ofisinden satın alıp 18 uygulaması yaptıktan sonra aldığı bedel üzerinden hak sahiplerine satma yolunu benimsemiştir. Bu konuda sayın Cumhurbaşkanımıza Başkanlık tarafından bilgi verilmiş ve kendisinin arzuları doğrultusunda Arsa Ofisi Genel Müdürü, Arsa Ofisi Antalya Bölge Müdürü ve Tapu Kadastro Antalya Bölge Müdürü ile görüşülerek gerekli ön mutabakat sağlanmıştır.

-Bu şekilde Antalya'da kurulacak bir resmi komisyon 2 b statüsündeki arsalarla değer biçecek ve bu arsalar bedeli 4 yılda ödenmek kaydı ile belediyeye devredilecektir. Mevcut arazi kullanışı ve hak sahiplilik belgeleri dikkate alınarak bu arazi sanki tapulu imiş gibi 18 uygulaması yapıldıktan sonra planda özel kullanıma ayrılmış yapı adaları parsellenerek buradaki hak sahiplerine satılacaktır. Hak sahiplerinden alınan bedeller ise tahsiller halinde arsa ofisine ödenecektir. Bu yaklaşımla 2 b statüsünde arsalarla sahip vatandaşlarımız hem tapuya hemde imar haklarına kavuşmuş olacaklardır.

K 2: ÇAMYUVA ÇEVRE DÜZENİ PLANI ÖNERİSİ

Çamyuva yerleşmesinin, Güneybatı Antalya Turizm Gelişim projesi kapsamında 1977 yılında Ç.D.P. onanarak yürürlüğe girmiştir. Tümü konaklama yönünde olmak üzere muhtelif revizyonlar yapılmıştır.

Çamyuva, Kemer Destek kenti dışında köy yerleşim alanı planlama yapılan 2 beldeden birisidir. Ancak bu planlama kısıtlı tutulmuş, köy yerleşim alanı dışında önemlisayıda İmar mevzuatına aşırı yapı yapılmıştır.

Çamyuva'nın 1990 yılı nüfusu 2884, 1994 yılı tahmini nüfusu ise 4500 - 5000 dir.

Halen 8 adet tesiste belgeli 3500 adet yatak mevcut olup, 3 adet tesisin 2000 yatak kapasiteli inşaatı devam etmektedir.

YÜRÜRLÜKTEKİ İMAR DURUMU

Çamyuva 1/25000 ölçekli Ç.D.P. ekte sunulmuştur.

Mevcut leke, 90'lı yıllara kadar kıyıda konaklama amaçlı lekelerin muhafazası 90'lı yıllarda da Güney-doğudaki konaklama lekelerinin derinlemesine geliştirilmesi (ölejanlı) ile anakara yolu etrafında mevcut doku ifade eden kırsal yerleşme lekelerinin ilavesinden ibarettir.

Bu 1/25000 leke anlayışı yaklaşık 2 katı yatak kapasitesinin doğurulmasına neden olmuş, ancak kentsel yerleşme lekeleri üzerinde geliştirici irdelleyici herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca, Çamyu (Ağva) Deresi sol sahili boyunca uzanan turizm personelinin konaklama ihtiyacını karşılayacak olan "Turistik Tesisler Hizmet Alanı" bugüne kadar realize edilememiştir. 1994 yılı Kasım ayında 1/1000 ölçekli revizyonla Turistik Tesisler Hizmet Alanı Turizm Bakanlığınca yeniden değerlendirilmiş, deraltılarak Kuzey-Batı kesimi Çamyuva'nın sosyal ihtiyaçları için terk edilmiştir.

Çamyuva yerleşmesinin 1/25000 leke dahilinde hemen hemen tamamı 1/1000 ölçekli uygulama imar planları yapılmıştır.

MÜLKİYET DESENİ

Ekli Paftada Çamyuva'nın mülkiyet deseni gösterilmiştir. Yerleşme eğilimi bulunan alanların tümü özel mülkiyete konu arazilerdir. "Turistik Tesis Hizmet Alanı" lekeleri tümü ile hazine mülkiyetinde kalmaktadır.

ARAZİ KULLANIŞI

Arazi kullanışı ekli paftada gösterilmiştir.

Tahsise konu konaklama tesis alanlarının tümü yapılaşmış özel mülkiyete konu konaklama alanında ise geçen 15 yıllık zaman zarfında herhangi bir gelişme olmamıştır.

Kentsel yerleşme alanı hemen tümüyle yapılaşmıştır.

KAÇAK YAPILAMA

Ölejanlık konaklama tesis alanlarının kuzeyinde, mülkiyetin parçalanması ve el değiştirmesi ile çok sayıda kaçak yapı oluşmuştur. "Turistik Tesis Hizmet Alanı" lekesinin Kuzey-Batı kesiminde de hazine arazilerinin kullanımı ile kaçak yapı gelişmeleri vardır. Bu doku, T.T.H.A'nın da son yapılan revizyon çalışmasının dışında kalmaktadır.

Ayrıca; ana kara yolu boyunca doğu kenarında seyrek dokuda kaçak yapılaşma mevcuttur. Ana kara yolu doğusunda Ö kararlı leke Güneyinde orta sıklıkta kaçak yapı dokusu oluşmaktadır. Ana kara yolunun batısında etrafı orman tahdit sınırı ile çevrili tarım alanı çanağını kırsal yerleşme lekeleri batı ve kuzeyine taşarak hemen tüm tarım alanı lekelerini kapsayan İmar mevzuatına aykırı seyrek yoğunlukta kaçak yapılaşma görülmektedir. Bu dokunun biraz kuzeyinde ormandan çıkma arazilerin sahiplenilmesi ile elde edilen araziler de kısmen kaçak yapılaşma görülmektedir.

NÜFUS

Çamyuva yerleşmesinin tahmini 1994 yılı nüfusu 4500-5000 civarındadır. Beldibi-Göymük yerleşmelerinde olduğu gibi Çamyuva'nın 15 yıllık nüfus projeksiyonunu klasik tahmin metodları ile hesaplamak mümkün değildir. Kıyı boyundaki Turistik Tesis gelişmeleri ile derinlemesine oluşturulan Ö karakterli konaklama alanı gelişimi, yerli nüfusun ve arazi sahiplerinin özellikle mevcut kentsel doku ile söz konusu konaklama dokusu arasındaki lekede yerleşme baskı ve eğilimlerini arttırmış, kaçak yapılaşmada bu leke içerisinde yoğunlaşmıştır.

Gerek baskı ve eğilimlerin kontrollü plan denetimine alınması, gerekse mevcut kentsel ve kırsal yerleşme alanlarının eşikler (orman-zengin tarım alanları) göz önünde bulundurulularak irdelenmesi ile oluşturulan öneri 1/25000 leke, 15000 kişilik bir nüfus projeksiyonunu öngörmektedir. Bu projeksiyonun yıllara göre dağılımını kestirmek mümkün görünmemektedir.

ÇEVRE DÜZENİ PLANI ÖNERİSİ

Çamyuva yerleşmesinin onanlı 1/25000 ölçekli Ç.D.P lekesi; konaklama leke kararlarının eşik sınırlara kadar dayanmış olduğunu göstermektedir.

Çamyuva 1/5000 Ç.D.P lekesi yerleşme ihtiyacını karşılayamamaktadır. Konaklamanın yanı sıra oluşan konut ihtiyacı ve baskısı, plansız gelişme tehdidini oluşturmaktadır. Öneri leke ekli paftada gösterilmiştir. Öneri lekenin temel gerekçeleri, adımları şu şekilde özetlenebilir

1) Mevcut kentsel yerleşme lekeleri Kuzey-batı ve Güney-doğu doğrultusunda yol-istikamet planı anlayışı içerisinde planlanmıştır. Yerleşmenin kıyı bandı ile hiç irtibatı yoktur. Bu da yerleşmenin oluşum kalitesini düşürmektedir. Mevcut lekenin bir ulaşım hiyerarşisi ve ilkesinde bulunmamaktadır. Ulaşım açısından yerleşme ve kıyı bandı arası bağlantı oluşturulmuştur.

2) Ö lejanlı leke ile kentsel yerleşme lekeleri arası çok sayıda kaçak yapılar ile doludur. Belediye yönetiminin kaçak yapıları durdurma kararı Plan denetimine alınacağı çıkışı ile durdurulmuştur, uzun süre devam edemeyeceği açıktır.

Kaçak yapıların bir şekilde plan denetimine alınması, tehdit altındaki alanlarında planlanarak kontrol edilmesi gerekmektedir.

3) Ana kara yolu doğusu ile Ö kararının getirildiği leke arası da yer alan ve hiç bir tarımsal üretimin olmadığı ve 4 ha.'a geçmeyen tarımsal lekenin bu şekilde muhafaza mantığı kalmamış, nitelikli kaçak yapılarla bu günden yarıyarıya yapılaşmıştır.

4) Anakara yolu batısında 10 ha büyüklüğündeki tarımsal leke içerisinde kırsal leke getirilmiş, orman sınırları ile çevrili bu alan söz konusu leke kararını takiben eşik sınırlara kadar düzensiz yapılaşmıştır. Halihazırda alanın yarısı yapılaşmamıştır. Plan denetimi altına alınmalıdır.

5) Tüm bu sözü edilen gelişmeler planla denetim altına alınmalıdır. Denetim altına alınması ile, engellenemeyen gelişmeler; kent-sel sosyal altyapı ve sosyal üst yapıları planlanarak ve temin edilerek oluşturulmuş olacaktır. Aksi halde kontrolsüz ve engellenemeyen yapılaşma bir kaç yıl içerisinde Beldibi ve Göynük'te görülen çirkin ve sağlıksız fiziki dokuyu kaçınılmaz kılacaktır.

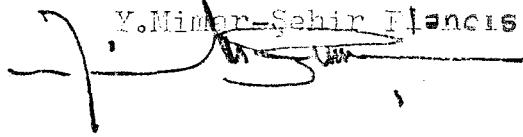
6) Buna karşın, ana kara yolu ve öneri leke arasında kalan tarım alanı ile Turistik Tesis Hizmet Alanı ve yerleşme lekeleri arasında kalan tarım alanları "kesinlikle korunmalıdır." verimli ve peyzaj olarakta yüksek kalitedeki dokuya sahip bu alanlar halihazırda yerleşme baskısı tehdidinden kısmen uzaktır. Uzun vadede korunmaları için tüm araçlar kullanılmalıdır.

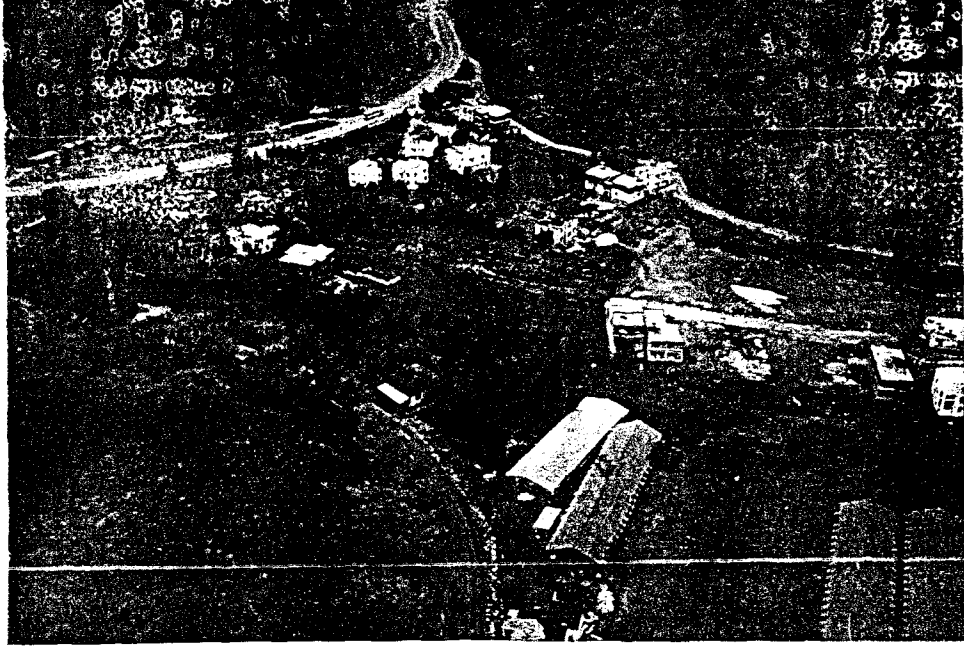
7) Turistik Tesis Hizmet Alanı kuzey-Batı kesimi, Turizm Bakanlığınca ihtiyaç fazlası görülmüş ve yerleşmenin sosyal ihtiyaçları için ayrılmıştır. Bu lekenin 1/1000 plan aşamasında Turizm Bakanlığının yasal denetim yetkisinde göz önünde bulundurularak "Sosyal Konut Alanı lekeli olarak planlanması önerilmektedir.

Saygılarımızla;

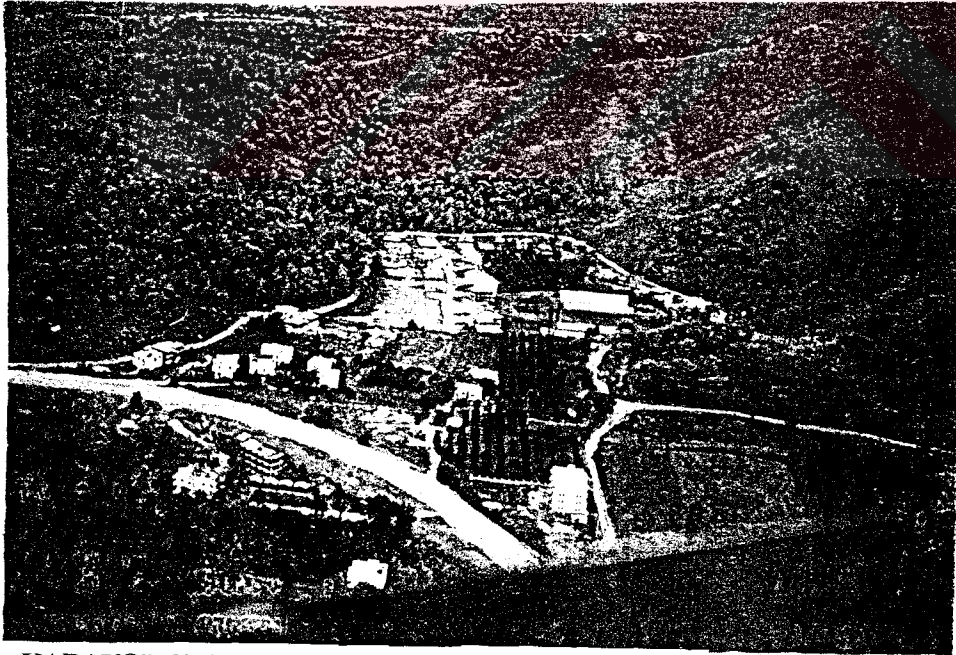
H. Feridun UYAR

Y. Mimar-Şehir Plancısı

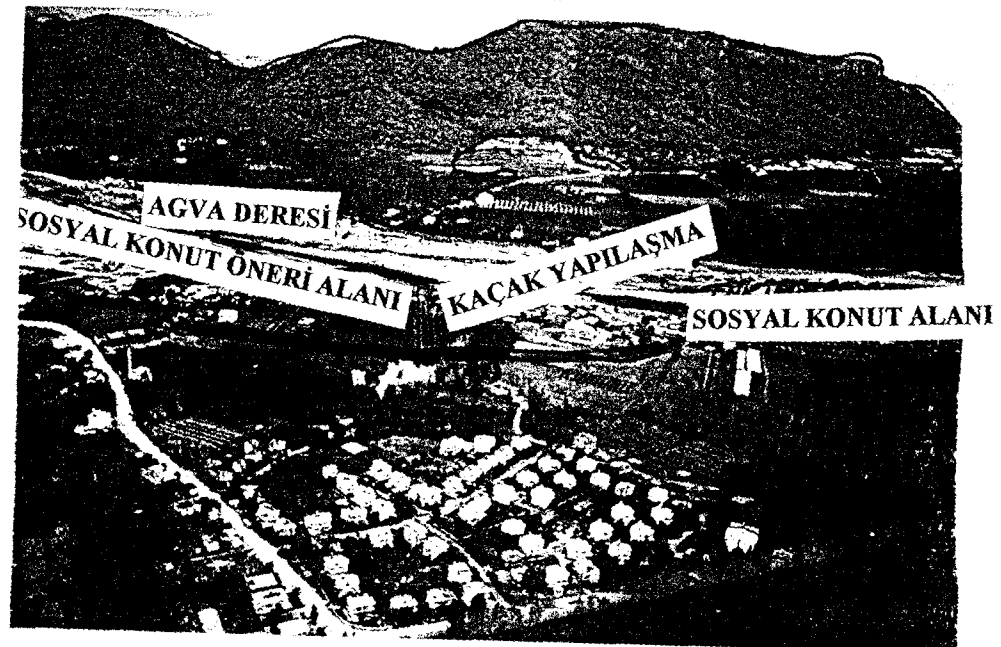
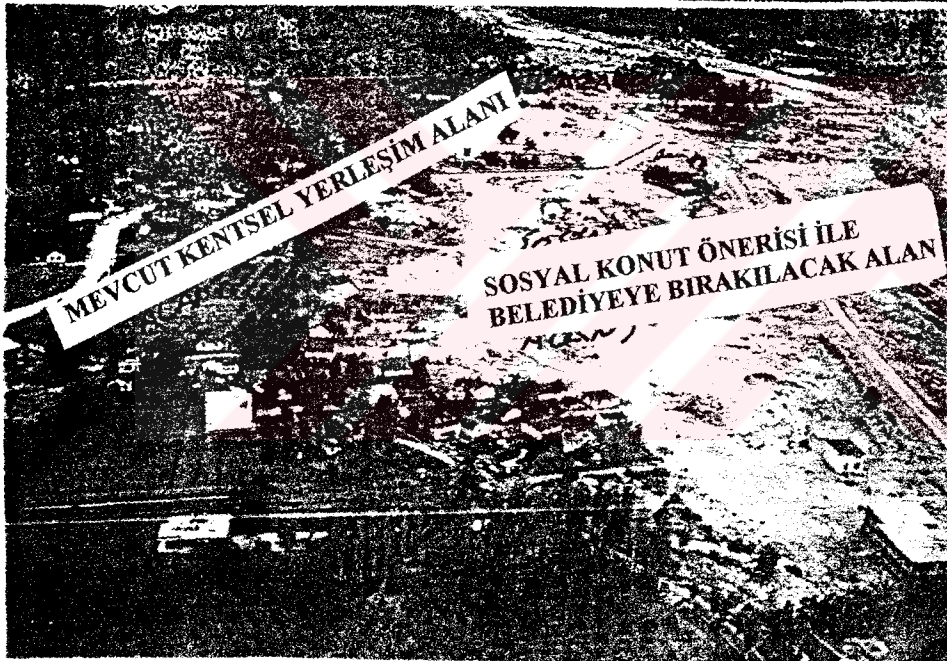

KARAYOLU BATISI ORMAN İÇİ KAÇAK YAPILAŞMA

KARAYOLU BATISI TARIM ALANINDA YAPILAŞMA

1/25 000 ÖNERİDE KENTSEL LEKE

EK 3: MÜLAKAT OLARAK YAPILAN AÇIK UÇLU GÖRÜŞME SORULARI**EK: 3.1. AKTOP, POYD SORULAN SORULAR**

GATGP Bakış açınız nedir?

Bu alandaki İşletmecilerin Ülke bölge yerel ölçekteki beklenti ve sorunları nedir?

GATGA 1977'de yapılan planla, şimdiki planlardaki gelişmeler ve mevcut arazi kulanışa ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Çevresel bozulma ve aşırı yapılaşma nedenleri ve bu oluşuma ilişkin görüşleriniz nedir?

Maksimum yığılma ve çevresel bozulmalar sonucu bu alana yönelik turistik eğilimlerde ve talepte ne gibi değişimler olabilir?

Maksimum yığılmanın altyapıya ilişkin sorunları nedir?

Gelen Turist tipolojisine yönelik araştırmanız varmı?

Müşteri ve pazar profilleriniz bu kadar lüks konaklama tesislerine yönelik değilse neden lüks konaklama tesislerine yöneliyorsunuz

İşletmeler ve konaklama tesislerinin elde ettikleri gelir Antalyayamı kalıyor? Yoksa İstanbul Ankara gibi büyük şehir ve Uluslararası firmalarımı?

Doluluk oranlarınız nedir?

Otel fiyatlarınız dünya ortalamaları ve tesis türüne paralel bir gelişme mi gösteriyor, hayırsa neden?

Yabancı ve yabancı ortaklı işletme oranı nedir ve ülke, bölge, yöre ekonomisine katkısı dolaylıdır?

Alınan teşviklerin geri ödemesinde ne gibi problemler yaşıyorsunuz

İstihdamın yöresel ve bölgesel katkısı nedir ? İstihdam edilenlerin görev ve düzeyleri nedir?

Mevsimlik istihdamda iniş çıkışlarınız nedir?

EK 3.2. BELEDİYELER, ALTAŞ, GATAP SORULAN SORULAR

Turizmden yöre olarak beklentileriniz ve sorunlarınız nedir?

Planlarınız varmı ? varsa ne zaman yapıldı (revizyonlarda dahil) hangi ölçeklerde.

Yaz kış nüfusunuz nedir?

Nüfuslardaki iniş ve çıkışlarda ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz?

Çevre ve altyapıya ilişkin sorunlarınız ve alternatifleriniz nedir?

Üst ölçekteki planlara ilişkin sorunlarınız nedir?.

Yörenize bu kadar göç olmasının sosyal ve ekonomik boyutları nedir?

Çevresel sorunlarınız ve çözüm önerileriniz nedir?

EK 3.3. TİCARET ALANLARI İLE İLGİLİ SORULAR

Kaç yıldır bu yörede faaliyet gösteriyorsunuz?

Mevsimlikmi, süreklimi çalışıyorsunuz?

Ürünü elde etme biçiminiz nedir?

Ana firmanızın büyük şehirlerle bağlantısı ne düzeydedir?

Bayi firma olarak mı çalışıyorsunuz?

Mevsimlik olarak mı bayilik yapıyorsunuz?

İşletmelerin tam pansiyon olması sizi nasıl etkiliyor?

Ekonomik karlılık açısından memnun musunuz?

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİZASYON MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	15.03.1963	
Doğum yeri	Bayburt	
Lise	1974-1980	Mehmet Beyazıt Lisesi
Lisans	1982-1987	Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Yüksek Lisans	1987-1990	Yıldız Üniversitesi, Fen Bilimleri Ens. Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Doktora	1992- 1999	Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Çalıştığı Kurum	1988	YTÜ, Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Araştırma Görevlisi